

jedle, modřínů a borovice). Klíční rostliny od zpodu počnou černatí, jejich děložky (u buku) dostanou skvrny a konečně rostlinky zvadnou a sklesnou k zemi. Až 80 % semenáčků bukových může vzít takto plsní za své.

Phytoptidae, čeled' roztočů, kteří cizopasi na rostlinách. Obsahuje jmenovitě rod *Phytoptus*. Jsou dosti málo známi. Literatura: A. Nalepa, Die Anatomie der Ph. (Viedeň, 1887); t., Beiträge zur Systematik der Ph. (t., 1889—93); práce dra Fr. Löwa (»Verhandlungen der k. k. zool. — bot. Gesellschaft in Wien«, 1873—88); C. Amerlinga (Gesammelte Aufsätze, Praha); dr. Landois, *Phytoptus vitis* etc. (1864); A. Berlese, *Acari* etc. hucusque in Italia reperta. Fasc. 1. až 88. (1882—98); Giovanni Canestrini, *Prospetto dell' Acarofauna italiana* (1885—99); t., *Famiglie dei Phytoptini* (1892); práce F. A. Thomasa, D. Schlechtendahla a j. Viz též Ferd. Světlika, Příspěvek ku poznání našich roztočů (»Vesmir, XIII., 1884). Nsk.

Phytoptus, rod roztočů čeledi *Phytoptidae*. Jsou málo zvířata délkou 0,1—0,5, mm, krytí jemnou, napříč vráskovanou pokožkou se štětinkami řídkými. Ústrojí ústní jest ssavé. Očka jednoduchá mají podobu malých skvrn. Nohy dvou párů předních jsou ku předu posunuty, druhé dva páry, které u samečků jsou přeměněny a komolcům podobné, posunuty jsou více nazad. Nohy jsou zakončeny drápky a štětinkami nebo zvláštním ústrojím přidržovacím. Po stranách otvoru řitního jsou 2—3 páry bradavek přisavných. Tělo jest nejčastěji úzké a dlouhé, barvy bělavé. Jsou velcí škůdcové rostlin nejrozmanitějších. Živí se šťavami rostlin a znetvořují různé části rostlin, jako větevky, listy a květenství. Na rostlinách se objevují různé nádorky, hunina různobarevná (*erineum*), listy svaštělé, s okraji ohnutými, květenství a květy podobné zeleným, znetvořeným růžicím, krátce různé útvary zvané *phytoptocecidie*. Nejlepším prostředkem jest sbírati a ničiti listí roztoči napadené. Nejznámější druhy jsou: **Ph. vitis**, který dělá nádorky na listech révy, **P. h. humuli**, který ničí chmel, **Ph. pyri**, jehož pichnutím vznikají měchýřky barvy nejprve bělavé a později černé, **Ph. tiliae** na lípě a celá řada jiných druhů. Viz *Phytoptidae*. Nsk.

Pcháč viz *Cirsium*.

Pchery, far. ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Slany; 71 d., 860 ob. č. (1900), kostel Nalezení sv. Štěpána (ve XIV. stol. far.), 5ř. šk. a žel. zastávka Rak.-uher. st. dráhy Kráupy-Zvoleněves-Smečno. Připomíná se již r. 1222.

Pchov, P h o v, ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Benešov, fara Vranov; 14 d., 96 ob. č. (1890).

Pi (II, π), 16. písmě abecedy řecké, odpovídající našemu p. II jest v matematice označení Ludolfova čísla (v. t.).

Pia causa [-kauza] (lat.), z b o ž n é n a d á n í, viz *Nadace církevní*

Piacenza [pjačenca] (lat. *Placentia*, franc *Plaisance*): 1) P., hl. město ital. prov. a kraje t. jm. na ř. Nuretě 150 m od pravého břehu Pádu ve výši 72 m n. m. na trati P-Como Jaderské dráhy a Parma-Alessandria dráhy Středomořské, na 45° 2' 44" s. š. a 9° 41' 24" v. d. Gr., má 36.064 ob. (1901), široké ulice, krásná náměstí, silná opevnění a řadu pomníků i vynikajících budov. Chrámů jest přes 50, mezi nimi katedrála slohu románsko-lombardského z l. 1122—1233 s přístavbami z XV. stol., 3 arkádami, freskami od Guercina a Carracciho, kryptou o 100 sloupech a pomníkem Pia IX., dále chrám San Sisto ze XVI. stol. s krásným iónským sloupovím a kopii Raffaelovy Šíťtinské madonny, malované pro tento chrám r. 1518 a prodané odtud roku 1753, pak kostel sv. Antonína z XII. stol., dříve katedrála, s gotickými arkádami a pozoruhodnou zvonici, chrám P. Marie z XV. stol. s freskami od Perdonona atd. Z paláců vyniká radnice počatá r. 1281, palác Farnese, nyní v kasárny proměněný, palác vládní s proslulými slunečnicími hodinami a palác soudní s malebným nádvořím. Opevnění města skládá se z citadelly, vnějších tvrzí a předmostí; z pomníků jmenujeme jízdné sochy vévod Alessandria a Ranuccia Farnesů na piazza de' Cavalli a sochu Romagnosioho blíže piazza del Comune. Ze vzdělávacích ústavů jest zde technická škola a ústav, lyceum, gymnasium, 3 divadla, veřejná knihovna se 129.000 svaz., 5800 brož. a 2810 rukop., mezi nimiž jest skvostný žaltář z IX. stol. a t. zv. codex Landianus Danteovy Božské komedie z r. 1336, sbírky archaeol. a palaeontologické. Město jest sídlem prefekta, biskupa, soudu, generálního velitelství IV. armád. sboru, 7. divise a pěší brigády a má několik nemocnic. Z průmyslových závodů jsou zde prádelny hedvábí, továrny na vlněné, bavlněné a hedvábné zboží, klobouky a j. Na blízku jsou mramorové lomy a petrolejové prameny. P. jest spojena silniční drahou s Cremonou, Rivergarem, Bettolou a Borgonovo-Pianellem, přes Pád vedou zde 2 mosty. — P. byla s Cremonou nejstarší římskou osadou v Gallii cisalpské, postavenou proti Gallům a důležitou pro svou polohu na Pádu. Avšak již r. 217 př. Kr. byla zpuštěna po bitvě mezi Hannibalem a Římany, ve válce mezi Othonem a Vitelliem pak úplně rozbořena. Za středověku tvořila republiku, která však podléhala vlivu mocných rodin severoitálských a které r. 1332 zmocnili se Viscontiové. Po vymření této rodiny chtěla se oddělit od Milána, avšak František Sforza ji dobyl a krutě ztrestal. Roku 1511 připadla rodu Farnese zároveň s Parmou a od té doby sdílela její osudy. Roku 1746 zvítězili zde Rakušané pod Liechtensteinem nad spojeními Španělů a Francouzů, r. 1799 zmocnili se města Francouzů, v letech 1802—1814 bylo hlavním městem departementu Taro, r. 1808 obdržel Napoleonův generál Lebrun titul vévody z P-zy.

2) **P.**, provincie v sev. Itálii v krajině Emílii, hraničí na s. s provincií Milán a Cremona, na z. s Pavii, na j. s Janovem a na j. a v. s Parmou, měří 2471 km^2 a má (1901) 245.049 ob., t. j. 99 na 1 km^2 . Na s. tvoří rozsáhlou a úrodnou planinu, na j. však jest hornatá a prostoupená 2 severními výběžky massivu Penna (1735 m) Alp Ligurských. Na rozhraní provincií **P-zy**, Janova a Parmy oddělují se tyto horské větve od hory Bue (1803 m), východní z nich dosahuje výše 1714 m v hoře Ragola a západní v hoře Aserei 1431 m . Na s. odděluje provincii od Lombardie ř. Pád, do níž ústí tu v pravo ř. Tidone, Trebbia, Nuretta, Nuve, Chiavenna a Arda. Hojně daří se obilí, vína, moruší, kaštanův a různé ovoce, rozsáhlé jsou pastviny, na nichž chová se mnoho skotu a vepřů. Znameníť jest syrašství, dobývá se mramor a stavební kámen, vyskytují se petrolejové prameny, avšak průmyslu kromě hedvábnického téměř není. Provincie dělí se na 2 kraje, **P.** a Fiorenzuola d'Arda, mající 47 obcí. *Tšr.*

z **Piacenzy vévoda** viz Lebrun 1).

Piacere [pjačéře] neb **a p.**, také **piacimento** (ital.), v hudbě značí způsob přednesu; po libosti.

Piacevole [pjačěvole], ital., označení hudebního přednesu: líbezně, lehce, lichotivě, půvabně.

Piada viz Nea Epidavros.

Pia desideria (lat.), zbožná přání. Původně titul spisů jesuity Hermanna Huga (v Antverpách r. 1627) a Jakuba Spenera z r. 1675, v němž vyjadřuje svoje přání, týkající se reformy církve. Od té doby pojmenování toho užívá se na označenou přání, jež nemají naděje na splnění.

Piae caudae viz Nadace církevní.

Piae memoriae (lat.), zbožně, blahé paměti.

Piaf viz Chody koňské.

Pia fraus (lat.), zbožný klam, podvod, t. j. klam vykonaný v úmyslu dobrém. Citát z Ovidiových *Metamorfos IX*, 711.

Piaggia [pjádzja] Carlo, cestovatel ital. (* 1827 — † 1884). R. 1851 přišel do Túnisu, potom do Alexandrie, kde provozoval různá řemesla, r. 1856 odešel do Chartúmu; při těchto pobytech navštívil v l. 1852 a 1856 kraje na pobřeží Bílého Níru, s Antinorim r. 1860 Bahr-el-Gažal, s obchodníkem otroky Ghaltasem krajinu Niam-Niam (1863—1865), kterou prošel jako první Evropan až k Uelle, opět s Antinorim roku 1871 kraj Bogoský, r. 1872—73 cestoval s Munzingerem, r. 1876 s Gessim prozkoumal jezero Albertovo a r. 1881 kraj Gallú. Vydal *Dell' arrivo fra i Niam-Niam e del Soggiorno sul lago Tzana i Abissinia* (Lucca, 1877), pak popisy cest ve Sborníku geogr. společnosti italské.

Pia mater viz Blána, str. 132 a.

Piana dei Greci [-gréči], ves na Sicílii, v kraji a provincii Palermo, má 9033 obyv. (1891). Osada založena v XV. stol. Albanci (Řeky), kteří do dneška si zachová-

vali své náboženství, řeč, kroj a způsob života.

Pianciani [pjančáni] Luigi, hrabě, politik ital. (* 1810 v Římě — † 1890 ve Spoletě). Studoval práva a vstoupil jakožto celní úředník do služeb papežských, v nichž setrval do r. 1845, načež zabýval se soukromě studii a vydal r. 1847 spis o reformě vězňství. R. 1848 stal se gonfalonierem ve Spoletě a žádal na papeži prohlášení konstituce a vypuzení jesuitů. Později účastnil se benátských bojů za neodvislost a bojoval u Vicenzy, u Benátek, kde zvláště se vyznamenal osobní udatností. Po pádu Benátek vrátil se do Říma. Při druhé výpravě Lombardské velel v Romagni sboru 6000 dobrovolníků, s nimiž způsobil mnoho škod Rakušánům. Pak, když Řím byl obléhán od Francouzů, spěchal tam, ale byl zajat a nedlouho vězněn. Potom uchýlil se do Francie, kde správil se s Manzinim a napsal *Roma dei Papi* (3 sv.). R. 1859 odešel do Švýcarska, ale pro spojenectví s Napoleonem nechtěl účastniti se vojny proti Rakousku; vrátil se do Italie r. 1860 pomáhal Garibaldiimu a r. 1861 usadil se ve Spoletě. R. 1865 volen do sněmovny poslanců, kde byl členem levice a několikráte místopředsedou. Pak po r. 1870, když Řím byl dobyt, byl dvakrát syndikem města a předsedou provinciální rady perugijské.

Pianino, franc. *pia no droit*, jest přímo stojící *piano forte*. Původně v Anglii bylo stavěno celé těleso pianové obrácené kolmo vzhůru a nástroj tento pak slul křídlo kabinetní. Ale ještě pro nízké světlice anglické bylo nepohodlné, krátilo se, až vznikly t. zv. *cotta ges*, *cottage-pianos*, pak **p-na demi-cottage a piccola**.

Pianista, hráč na piano, virtuos na klavír.

Piano, ital., zkráceně **p.**, tiše, slabě, jemně, značí v hudbě způsob přednesu, který stupňuje se v *pianissimo* (zkrác. *pp.*), velmi slabě. *Pianissimo quanto possibile*, co možná nejslaběji. — **P.** je také pojmenování klavíru (v. t.).

Pianoforte, fortepiano nebo jen piano (ital.), viz Klavír, str. 325.

Pianograf viz Melograf.

Pianosa [pjanóza]: 1) **P.**, ostrůvek ital. v Jaderském moři, náležející ke skupině ostrovů *Tremiti*; jest skalnatý a původu sopečného. 2) **P.** (lat. *Planasia*), ostrov ital. ve Středozemním moři jz. od Elby, mezi Korsikou a Itálií v kraji Porto Ferrajo, v prov. livornské s 774 ob. (1881) většinou rybářů. Ostrov je 10,33 km^2 veliký, 6 km dl., rovinatý, porostlý lesem, úrodný na olivu, má přístav (1894: 305 lodí o 53.886 t) a slouží nyní za hospodář. trestní osadu.

Pians, jinak *frambesie* (v. t.).

Piaristé, řehole pobožných škol (lat. *Ordo clericorum regularium pauperum Matris Dei scholarum piarum*), která byla založena od Josefa z Calasanzy r. 1597 v Římě, nejprve rozšířila se po Itálii, r. 1631 přišla do Moravy, r. 1640 do Čech, pak v několika

málo letech do Polska, Uher, Španěl, nejpozději (1716) do Německa. Ze mimo italské území **p.** nejdříve na Moravě a v Čechách se rozšířili, vysvětluje se tou okolností, že vídeňský kardinál Khlesl již v letech 1612—18 vyzýval Jos. z Calasanzy, aby v zemích rakouských kolleje zřídil, a podobně nalhal pražský kardinál hrabě Harrach r. 1622, aby **p.** přišli do Prahy. Nedostatek však učitelských sil v řeholi bránil, aby vyzvání tomu se vyhovělo, až teprve na usilování olomouckého arcibiskupa kníž. z Dietrichšteina r. 1631 **p.** přišli do Mikulova. Druhá kolleje zřízena pak roku 1634 v Lipníku. V Čechách zřízena r. 1640 první kolleje v Litomyšli, kolleje pražská zřízena r. 1752. Mimo to byly v Čechách kolleje v Ml. Boleslavi, v Benešově, Rychnově, Budějovicích, Mostě, Hajdě, Berouně, Doupově, Kadani; na Moravě v Míkulově, Strážnici, Lipníku, Kroměříži, Staré Vodě, Příboře, Hustopeči, Kyjově, Mor. Třebové; ve Slezsku v Bruntále. Když pak řehole rakouské pro nedostatek učitelských sil nemohly vyhověti požadavkům školských zákonů z r. 1870—1873, omezeno působení řádu toho, jež bylo povždy humaní a s poctivou paedagogickou snahou prováděné a i svého času dobrou protiváhou bylo školským vlivům jesuitův. Mimo tři obyčejné řeholní sliby skládají **p.** zvláštní slib čtvrtý, podle ustanovení svého zakladatele, vzdělávají totiž bezplatně chudou mládež. Vedle slibu toho **p.** všímali si původně jen nemajetných, až teprve k rozkazu papeže Pavla V. r. 1618 jali se vyučovati i zámožné. Snažlivost náboženskou prováděli do té míry, že přijímali chovance i cizích konfessí. Z řad jejich vyšli mnozí učení a osvicení mužové. Srv. Schaller, Gedanken über die Ordensverfassung der Piaristen und ihre Lehrart (Praha, 1805).

Piasecki P a v e l, historik a kanonista pol. (* 1578 ve vojvodství Pruském [v Haliči] — † 1649). Vystudovav na akademii krakovské, vzdělával se dále v Praze a Římě, kde ztrávil 4 roky, a vstoupil do stavu duchovního. Navrátil se do vlasti, stal se v Poznani kanovníkem. R. 1607 odebral se znova na studie do Říma a nabyt tam hodnosti doktora obojího práva a apoštolského protonotáře. Po návratu r. 1611 byl jmenován sekretářem krále Sigmunda III. Jakožto kanovník a arcijáhen varšavský a lubelský, probošt kališský, kanovník sandoměřský a konečně opat mohilský r. 1624 spravoval dvě diecése, varminskou a vratislavskou, jejichž biskupy byli královci Jan Albert a Karel Ferdinand. R. 1627 obdržel biskupství kamenecké. Jsa odpůrcem jesuitů, byl jejich přičiněním zbaven dřívějšího vlivu na dvoře královském. Teprve r. 1640 obdržel biskupství chełmské a r. 1644 přemyšlské. Nejdůležitější jeho díla jsou: *Chronica gestorum in Europa* (Krakov, 1645, 2. vyd. t. 1648, 3. vyd. v Amsterdamě 1649; přel. částečně do pols. ve Wójcického Parniętnikach do

panowania Zygmunta III., 2 sv., Varš. 1846, se vypuštěním věci netýkajících se Polska přel. od Chrzaszczewského, Krakov, 1870) a *Praxis episcopalis, ea quae officium et potestatem episcopi concernunt* (v Benátkách 1611, 1613, 1647; v Kolině n. R. 1615, 1620, 1665, 1687; v Krakově 1627, 1643; ve Lvově [10. vyd.] 1758). Dilo toto, známé i za hranicemi, nabylo v Polsku platnosti téměř úřední.

Piaseczyński, rod polský, usedlý ve vojvodství Braclavském. Známí jsou V a v r i n e c P., který požíval veliké přízně u Sigmunda III.; listy královny k Vavřincovi za jeho posláni na Krym jsou otištěny v *Źródłach do dziejów polskich*, díl II. — Aleksandr P. († 1646) byl r. 1630 vypraven s poselstvím k sultanovi Muradovi a vyznamenal se jako statný válečník. — Konstantin Štěpán P. († 1691) byl vojvodou smolenským. — Neznámější je Kazimír P. († 1659), který se proslavil ve válkách proti Švédům, v nichž našel i hrdinskou smrt'.

Piaski, P. L u t e r s k i e (rus. Пяски), město v rus. gubern. a új. lublinském na řece Gielčvě, má 3373 ob. (1897), většinou židů, kostel katol. a evangel. a synagogu. *Tšr.*

Piassaba (piassava) viz Attalea.

Piast (také P a s t), dle pověsti zakladatel národní dynastie polské P i a s t o v c ů. Je to lidová tradice, která literárně ve své nejstarší podobě je dochována v kronice Gallově (viz Gallus I). **P.**, syn Chościskův, byl prý sedlák ve Hnězdně a za manželku měl Rzepku. I stalo se, že slavil postrží svého syna zároveň s knížetem hnězdeňským Popem a že přišli do města dva poutníci; Popel je hrdě odmítl, odebrali se tedy k P-ovi, který je vlídně pohostil »ze své chudoby«. Hned divem bylo u P-a jídla a nápoje v hojnosti, tak že **P.** mohl i Popela pozvati a všechny jeho hosty. Poutníci pak postříhli syna P-ova a nazvali jej prorocky Z i e m o w i t (Semovit). Semovit pak skutečně, když dorostl, vypudil Popela a stal se sám knížetem. Syn jeho byl L e š e k a vnuk Ziemomysł, kteří oba kráčeli ve stopách Semovitových. Tim pověst vstupuje na půdu bezpečně historickou. Ziemomysł jest otec M ě š k a I. (Srv. T. Wojciechowski, O Piascie i piascie v »Rozprawach Akad. Umiej. w Krakowie« XXXII, 1895, a A. Brückner, O Piascie, ib. XXXV, 1897). O historické ceně této pověsti jsou velmi různá mínění; v celku možno tvrditi, že Ziemomysł je první opravdu historický P-ovec. Rod P-ovců ve XII. stol. se rozdělil v linii Velkopolskou a Malopolskou, ve XIII. stol. vznikly větve Kujavská a Mazovská. Větvi Mazovskou v osobě Januše III. r. 1526 polský rod P-ův vymřel. Vedle P-ů polských rozvětvili se hojně P-ové ve Slezsku od XII. stol.: linie Hlohovská vymřela již r. 1504, linie Opolská r. 1532, Těšínská r. 1625 a Lehnicko-břežsko-volavská r. 1675 (po přeslici r. 1707). Tak rod P-ův v Polsku vládl šest a čtvrt' století a kvetl vůbec osm století. — Srv. O. Balzer, Genealogia Piastów (1895) o P-ech polských;

o P-ech slezských H. Grotefend, Stamm tafeln der schlesischen Fürsten (2. vyd. 1889).

Piastr (ze špan. *piastra*, plát), pův. stříbrná mince španělská, zvaná jinak *peso* (v. t.). V zemích východních (Malé Asii) nazývá se *colonnato* podle dvou sloupů Herkulových vyražených na rubu vedle koruny španělské. — V Turecku počítá se *p.* (arab. *gers*) po 40 *para* neboli *barra* = 22 h, v Egyptě = 24 1/2 h.

Piatra (rum. = kámen, skála): 1) **P.**, název četných skalnatých hor v sedmihrad. Karpatech, z nichž nejznámější jsou **P. arsi** 2434 *m.*, **P. Krajului** (*Königstein*) 2241 *m.*, **P. lapte** (mléčný), **P. mare** (veliký) a **P. mika** (malý) v Burzenském pohorí, **P. Tajata** (2292 *m.*), **P. alba** (1547 *m.*) v Sibiňských a **P. Sopotului** v Paringulských horách, **P. Csáki** v sedmihradském Rudohoří, **P. rosia** ve východním řetěze pomezím, **P. rosiiu** (2442 *m.*) ve Fogarašských Alpách a j. v.

2) **P.**, dříve **Petrodava**, město v rumunském kraji Neamtzu v Multansku na řece Bystřici při jejím výtoku z Karpat do roviny multanské v romantické krajině, má 20.332 obyv., 7 pravosl. chrámů, mezi nimi krásný velechrám založený r. 1497 Štěpánem Vel., 1 kostel katol., 1 evangel. a 1 lipovanský, gymnasium, 2 synagogy, 5 výr. trhův a důležitý obchod s dřívím plaveným z hor po řece. *Tšr.*

Piatti viz *Cinelli*.

Piatti **Alfredo**, virtuos na violoncello (* 1822 v Bergamě — † 1901 t.), žák milánské konservatoře v l. 1832—37, koncertoval s Lisztem r. 1843 v Mnichově, rok potom v Londýně, kde po opětných návštěvách usídlil se r. 1859 trvale a do r. 1898 virtuositou svou byl přední atrakcí tamních populárních koncertů. Pro nástroj svůj složil dva koncerty a řadu drobnějších věcí; mimo to upravil a tiskem vydal řadu kompisic smyčcových starších mistrů (*Locatelliho*, *Boccheriniho* a j.).

Piauhý [*piaui*], stát v sev. Brazílii, nazvaný tak dle řeky **P.**, pravého přítoku ř. *Parnahyby*, na jehož březích usadili se první osadníci přišli z Bahie, prostrál se mezi státy *Maranhaõ* na z. a *sz.*, *Ceara* a *Pernambuco* na v., *Bahia* na jv. a jz. a okeánem Atlantickým na s. a měří 301.797 *km*². Pobřeží jest dlouhé jen 28 *km*, největší délka činí od jz. k ssv. 910 *km*, hranice nejsou zcela přesně vymezeny a měří asi 2500 *km*. Hranici východní a jihovýchodní tvoří nízká pásma horská (*Serra Grande*, *Serra Araripe*, *Serra dois Irmaos*, *Serra do P.*), která se do vnitrozemí snižují. Také na jz. stoupá půda k pohraničnému pohorí *Serra Gurzueia*. Ostatně jest země vlnitá a pokrytá bezlesými pastvinami. Celý stát náleží k úvodí ř. *Parnahyby*, která jej na z. ohraničuje a přijímá z něho řadu značných přítokův: *Urussu* (200 *km*), *Gurgueio* (475 *km*), *P.* (400 *km*) z přít. *Caninde* (400 *km*), *Poty* (360 *km*) a

Longa (315 *km*). Řeky tyto jsou rozděleny dosti pravidelně po celém území státu, avšak v době sucha téměř úplně vysychají. Podnebí jest velice suché, doba dešťů trvá od března do června, v srpnu a září téměř celé území státu mění se v suchou poušť, pouze v údolí řek a na mořském pobřeží panuje větší vlhko, za to jest zde podnebí velmi nezdravé. Následkem toho jest květena státu chudá, pralesů zde téměř není, ačkoliv dobré stavební dříví jest dosti hojně. Na pobřeží vyskytuje se hojně kokosová palma, dále ve vnitrozemí palma vosková, sbírá se *ipecacuanha*, kořen jalapový, guma kopalová atd., důležitý pak jsou rozsáhlé pastviny hlavně pro chov skotu a koní. Z rostlin kulturních pěstuje se bavlna, káva, cukrová třtina, maniok, kukuřice a tabák. Z užitčných nerostů vyskytuje se železo, ledek, stříbro, olovo, sůl, mastek a sádra. Obyvatelů jest 267.609 (1900), t. j. 0,89 na 1 *km*², většinou smíšenců, na jz. pak divokých Indiánů. Průmyslu není, obchod jest nepatrný a téměř výlučně v rukou Angličanů, hlavním předmětem vývozu jest bavlna, dále guma, kůže a rohy. Hlavní spojovací cestou jest ř. *Parnahyba*, jediný přístav jest *Parnahyba*, hlavní město jest *Therezina*. *Tšr.*

Piave [*pjave*], řeka v severových. Itálii, přítok Benátského zálivu Jaderského moře, stéká s hory *Paralba* (2690 *m.*) v Alpách *Norických* a jest napájena vodou z 12 ledovců rozlohy 225 *ha*. Teče k jz., přijímajíc řadu horských bystrín, pak obrací se k j., prorážejíc alpská předhoří, načež teče benátskou nížinou k v. a jv. a ústí po toku dlouhém 215 *km* u *Corlellazza*. Úvodí řeky měří 5200 *km*², zavlažuje provincii *Belluno*, *Treviso* a *Benátky* a tvoří 2 rameny odbočku zv. *P. Vecchia*, která ústí mezi Benátkami a *Cortellazem*. Splavnou jest v délce 37 *km*. hlavní přítoky jsou v pravo: *Anzei*, *Boito*, *Mae*, *Ardo*, *Cordevole*, *Colmeda* a *Brentella*, a v levo: *Rai*, *Rabbioso* a *Soligo*. V době francouzské okupace nazván dle ní *departerment* mající hlavní město *Belluno*. *Tšr.*

Piazza [*pjaça*], ital., náměstí, tržiště.

Piazza: 1) **P.**, jméno ital. rodiny malířské ve stol. XVI. v Lodi. Nejstarší z rodiny té byli *Albertino* (*ok. 1447 — †ok. 1527) a *Martino*, kteří pracovali společně. Od nich zachovaly se obrazy: *olt. obraz* v kapli sv. Antonia v kostele *dell'Incoronata* v Lodi, *Madonna* v kostele sv. Anežky tamže, *Madonna se svatými* v *Castione u Cremo*. Ze tří synů *Martinových* vynikl: *P. Calisto*, jenž byl r. 1525 v Benátkách žákem *Giorgionovým* a *Tizianovým*. R. 1539 odebral se do Španělska, kde pracoval v *Escorialu*, později také v *Lisabonu*, načež r. 1545 opět byl v Itálii, v *Miláně* a zemřel v *Lodi* r. 1561. Jeho práce vynikají usléchtlostí námětu, silou a jasnou koloritu. Jsou to zvláště: *Narození Páně* (z r. 1524), jeho nejstarší obraz, *Navštívení P. Marie a Madonna* (v *Brescia*), *Svatý Jeronym*, *Madonna s několika svatými* a *Podobizna muže* v *Miláně*, pak freska *Svatba*

v *Kaně galilejské* v klášteře cisterciáckém tamže. Vedle toho sluší uvést *Výjevy ze života sv. Jana Křtitele* a *Výjevy ze života P. Marie, Herodias* (ve Vídni) a j.

2) **P. P. a o l o C o s i m o**, malíř ital. (*1557 v Castelfranku v Benátsku — †1621). Byl žákem Jak. Palmy ml. a vstoupil záhy do řádu kapucinského pode jménem Cosimo. Byl poslán od svých představených do Německa a maloval několik obrazů pro císaře Rudolfa II. v Praze. Byl velmi originální v kompozici a velice plodný. Papež Pavel V. povolal jej opět do Říma a svěřil mu výzdobu paláce Borghese, načež **P.** odebral se do Benátek, kde doze Priuli od něho objednal několik obrazů. Nejlepší jeho práci jest *Mrtvý Kristus* v Římě, pak *Sv. Ondřej* v Reggiu a *Křest Konstantinův* v Benátkách.

Piazza *Armerina*, kraj. hl. město v ital. prov. Caltanissetta na Sicílii, v úrodné krajině, jest sídlo biskupské, má 19.286 ob. (1891); katedrálu z r. 1517, hrad, nyní vězení, seminář, gymnasium, školu technickou, bibliotéku, obrazárnu, divadlo, několik klášterů; výrobu nábytku, zboží vlněného, rukodílného a těstového, oleje, obchod v obilí, víně, ovoci a jiných plodinách zemských.

Piazzetta [pjaceta], it., náměstíčko. V. též *Benátky*, str. 719 b.

Piazzì [pjaci] **G i u s e p p e**, hvězdář vlašský (*16. čce 1746 v Ponte ve Veltlinu-†22. čce 1826 v Neapoli), vstoupil r. 1764 v Miláně do řádu theatinského, studoval filosofii a theologii v Turíně a v Římě, byl v l. 1769—79 učitelem filosofie v klášteře janovském, matematiky na nově zřízené univ. v Maltě, lektorem filosofie a mathem. na kolleji v Ravenně, kazatelem v Cremoně a učitelem dogmatiky v Římě na kolleji Andrea della Valle. Pak stal se prof. vyšší mathem. na akademii v Palermu r. 1780, konečně pak byl v l. 1780—1817 ředitelem hvězdárny, kterou založil za pomoci prince z Caramanica a v l. 1790—91 vystavěl a na níž pilně pozoroval stálice. R. 1817 stal se hlavním ředitelem hvězdáren v Palermu a v Neapoli, kdež se trvale usadil. Výsledkem pozorování stálic byl katalog 7500 hvězd (*Praecip. stellarum inerrantium positiones mediae etc. ex observ. 1792—1813*, vydaný v Palermu 1803 a 2. vyd. 1814), jenž vyniká velikou přesností hvězdných míst. Roku 1801 dne 1. ledna objevil v Palermu první planetoidu (Ceres). Vydal: *Corso di astronomia* (Palermo, 1790); *Della specola astronomica di Palermo* (t., 1792 a 1794, 2 sv.); *Lezioni elementari di astronomia etc.* (t., 1817, 2 sv.). Ostatní práce a pojednání uveřejněná jsou ve zprávách hvězdárny palermské, ve »Phil. Trans.« (1789), v »Mem. Soc. Ital.« IX., 1802 až XIII, 1807, v »Mem. Istit. nat. Ital.« I, 1806, v »Effemeridi di Milano«, 1804, v »Mem. Ist. Lomb. Venet.« II, 1821, v »Atti Accad. Napoli« I, 1819, v »Giornale di Scienze per la Sicilia«, 1824 a j.

Piberschlag viz *Veverčí*.

Pibroch [pajbrok] (angl.), doslov melodie pro píšťalu, jméno staroskotských hudebních kusů pro dudy. Byla to řada variací na určité thema (*urlar*), načež následovalo hybné finale (*creanluidh*). Thema i variace vyšperkované byly hojnými ozdobami melismatickými a byly pozoruhodny tím, že v nich upotřebováno bylo 11. tónu přirozeného mezi *f a fis*. b

Pic [pik] (franc.), špan. *pico*, ital. *pizzo*, rum. *piz*, angl. *peak*, označení pro vysokou, špičatou horu, odpovídající asi českému špice nebo špičák a vyskytující se zvláště hojně v Pyrenejích a ve franc. Alpách, avšak i v horách Skalných a j.

Pica [-ka], zool., viz *Straka*.

Picadores [-ka-] viz *Byčí zápasy*.

Picacé (lat.), chorobná chut' po pojídání předmětů zvláštních, namnoze nestravných, jako na př. uhlí, křída a pod., objevující se u žen těhotných, hysterických nebo také u osob duševně chorých vůbec.

Picacho de Veleta [pikáčo], hora v Sierře Nevadě v jižním Španělsku, 3470 m vysoká, na z. od Mulahačenu, od něhož oddělena jest malým ledovcem a který jí jediný v celém horstvu výšku předčí.

Picander viz *Henrici*.

Picard [pikár]: 1) **P J e a n**, hvězdář franc. (*21. čce 1620 v La Flèche, v Anjou-†12. čce 1682 v Paříži), byl knězem, převorem v Rillé v Anjou a mezi prvními členy akademie věd v Paříži od jejího založení r. 1666. V mathem. a astronomii byl žákem Gassendiho. Dle některých zpráv byl prý i nástupcem učitele svého jako prof. astr. na Collège de France v Paříži. Žil jako abbé a akademik v Paříži vynikaje jak zásluhami, tak skromností. O praktickou astronomii dobyt si zásluh s přítelem svým Auzoutem, že spojiv dalekohled s děleními kruhy (opatřený křížem z nitek) podstatně zdokonalil nástroje pozorovací a také chyby nástrojů pečlivěji určovací počal. Nejméně práce jeho je měření stupňové, které vykonal r. 1669 a 1670 mezi Amiensem a Malvoisem první dle metody Snelliovy (*Mesure de la terre*, Paříž, 1671). Založil astronom. ročníci »La connaissance des temps« a vydal 5 prvních svazků (1679—83); ročnice ta vychází dosud. Navštívil hvězdárnu T. Brahe na ostrově Hvenu a cestu tu, jakož i pozorování v Dánsku konanā popsal ve *Voyage d' Uranibourg ou observ. faites en Danemark* (t., 1680). Ostatní práce a pozorování obsaženy jsou v Anc. Mém. Par. sv. I—X. Jeho *Traité du nivellement* etc. vydal La Hire (Pař., 1684), sbírku pozorování P-ových od r. 1666 až 1685 uveřejnil P. C. Lemonnier ve své *Histoire céleste* (t., 1741).

VRý.

2) **P. L o u i s B e n o î t**, dramatik franc. (*1769 v Paříži — †1828 t.), napsal spoustu lehkých komedií a frašek vtípné a bystře stavěných a plných přirozené, třeba povrchní komiky. Jmenujeme z nich: *Le badinage dangereux* (1789); *Les visitandines* (1792; pozd. název *Pensionnat de jeunes demoiselles*); *Le*

conteur; Le cousin de tout le monde (1793); *Amis de collègue* (1795); *Médiocre et rampant* (1796); *Entrée dans le monde* (1798); *La petite ville* (1801) a mn. j. **P.** byl ředitel-lem různých divadel, naposledy Odéonu, a členem Akademie francouzské. Sám uspořádal výběr ze svých prací v 10 sv. (Paříž, 1821).

3) **P. E d m o n d**, právník a spisovatel belg. (* 1836 v Bruselu). Věnoval se s počátku námořnictví, pak právům. Tou dobou jest advokátem u kassačního soudu v Bruselu a redaktorem časop. »Journal des Tribunaux«, založeného od něho r. 1881. Napsal mnoho cenných právn. děl, namnoze ve spolku s jinými, jako: *Traité des brevets d'invention* (Brusel, 1866); *Traité usuel de l'indemnité due à l'exproprié* (1867); *Manuel pratique de la profession d'avocat en Belgique* (1869); *Traité général de l'expropriation* (1875); *Pandectes belges* (1878 a sl., obšírná právnícká encyklopaedie, dosud 66 sv.); *Code général des brevets d'invention* (2. vyd. 1886); *Bibliographie générale et raisonnée du droit belge* (1882—90) a j. Ve své ostatní literární činnosti **P.** jest přívrženec nejmodernějšího směru. Založil týdeník »L'Art moderne« a vydal *Scènes de la vie judiciaire* (1893), s Cam. Lemonnierem, Rodenbachem a Verhaerem pak *Anthologie des prosateurs belges* (1888, 4 sv.). V politice jest přívrženec sociálně-demokratických názorů. Novější spisy jeho jsou: *Synthese de l'antisémitisme* (1892); *Comment on devient socialiste* (1895); cestopisy: *El Moghreb al Aksa, une mission belge au Maroc* (1889, nově vyd. 1893) a *En Congolie* (1896 a j.).

4) **P. Charles Emile**, matematik franc. (* 1856 v Paříži). R. 1874 vstoupil na Ecole normale supérieure a již roku 1877 stal se doktorem ěs sciences a téhož roku byl jmenován maître de conférences na fakultě věd v Paříži, pak r. 1879 professorem v Toulouse. R. 1881 stal se professorem na Ecole normale sup., od r. 1886 prof. počtu diferenciálního a integrálního na univ. pařížské, kde od r. 1897 přednáší o vyšší algebře. Mimo to jest od r. 1893 prof. všeob. mechaniky na ústřední škole umění a řemesel. Od r. 1889 je členem akademie věd v Paříži. **P.** náleží k nejznamenitějším matematikům souvěkým a pracoval nejvíce o teorii funkcí a o teorii rovnic diferenciálních. Uvěřejnil mnohá důležitá pojednání v »Annales de l'Ecole normale« 1880, v »Journal« Crelleově, ve sborníku akademie pařížské, v »Journal de mathématiques« a j. a vydal *Traité d'analyse* (Pař., 1893—97, 3 sv.) a *Théories des fonctions algébriques de deux variables* (t., 1897, 1 sv.). — Srv. Em. **P.**, Notice sur ses travaux scientifiques (Pař., 1889).

Picardie [-kardi], býv. rozsáhlá provincie a vojenské vladářství sev. Francie, měřila 12.690 km² a prostírala se v posledních svých hranicích z XVIII. stol. podél Severního moře a průlivu La Manche jako pás široký 15 až 20 km, oddělující od moře provincii Artois

a ležící mezi ústím ř. Aa a dolním tokem Authie. Kromě s Artois hraničila s Flandry, Champagní, Isle-de-France a Normandií, zahrnujíc v sobě řadu přirozených, historických a správních krajů, totiž od s. a z. k v.: Calaisis, Boulonnais, Ponthieu, Marquenterre, Vimeu, Amiensis, Santerre, Vermandois a Thiérache, kdežto hrabství Clermont, Valois, Soissonnais a Laonnais byla v poslední době od ní odtržena a připojena k provincii Isle-de-France. Calaisis, Boulonnais a Ponthieu tvořily t. zv. Dolní **P**-ii (*Basse — P.*), ostatní kraje pak **P**-ii Horní (*Haute — P.*). **P.** jest krajina vlnitá, na některých místech, jako v okolí Boulogne, pahorkatá, avšak celkem převládají zde planiny, nejvyšší bod má absolutní výšku 284 m a relativní 80 m. Celý kraj Marquenterre jest velice úrodná rovina alluviální, odňatá moři. Z řek **P.** značnější jsou: Somme, Ancre, Avre, Selle, Authie, Bresle a Oise. Celá provincie jest velmi úrodná a pečlivě vzdělaná, avšak vedle toho i silně průmyslová a to ode dávna, zvláště města Amiens a Saint-Quentin v tom směru vynikají. Obyvatelé jsou pracovití, přičinliví a podnikaví, avšak povahy nepokojné a hašteřivé. Existence **P.** jako samostatné provincie datuje se z r. 1463, kdy vytvořil ji Ludvík XI. téměř v těch hranicích, jaké měla ještě v XVIII. stol. R. 1790 utvořen z ní téměř celý depart. **Somme**, větší část arrondissementů Montreuil a Boulogne v depart. **Pas-de-Calais**, arrondissementy Vervins a Saint-Quentin v depart. **Aisne** a sev. části arrond. Beauvais, Clermont a Compiègne v dep. **Oise**. Hlavním městem bylo **Amiens**.

Tšr.

Picaro [pikaro], špan. *šibal*; **pikareskní román**, šibalský román, genre, jehož původci byli Španělé Mendoza a Quevedo.

Picavet [pikavè] **François Joseph**, franc. spisovatel paedagogický a filosofický (* 1851), studoval na učit. ústavě v Douai, působil r. 1870—76 jako učitel na obecných školách, soukromou píli nabyt klassického vzdělání a zjednal si tak přístup k vyššímu školství; od r. 1890 jest prof. filosofie na collège Rollin v Paříži. Napsal: *Mémoire sur le scepticisme* (1884); *L'histoire de la philosophie, ce qu'elle a été, ce qu'elle peut être* (1888); *La Mettrie et la critique allemande* (1888); *M. de Biran de l'an IX à l'an XI* (1889); *Les idéologues français* (1891); jest redaktorem »Revue internationale de l'enseignement«, vydává *Bibliothèque internationale de l'enseignement supérieur*, jakož vůbec pilně si všímá dějím vychovatelsví, přeložil Kantovu kritiku rozumu praktického (1888), vydal a předmluvami opatřil d'Alembertův Discours préliminaire de l'Encyclopédie, Ciceronovo de natura deorum a j.

Piccadilly [pika-], jedna z hlavních ulic londýnských, vedoucí od Haymarketu až k Hyde Parku v délce 1,5 km. Vyniká nádhernými krámy a domy klubovními.

Piccard von Grünthal viz **Pikhart** ze Zeleného údolí.

Piccini [-čini] Ni c o l a, operní skladatel ital. (*1728 v Bari — †1800 v Passy u Paříže). Jeho otec, ač hudebník, hudební náklonnosti svého syna potlačoval; přece však na přímluvu biskupa svého rodiště P. r. 1742 poslán byl na konservatoř Sant'Onofrio, kde byl zamilovaný žákem Leovým a Duranteovým. R. 1754 P. debutoval jako dramatický skladatel v divadle fiorenckém v Neapoli operou *Le donne dispettose* a po této následovala nepřehledná řada oper, z nichž dle titulů známo je 114 R. 1756 stala se chotí P-ovou Vicenza Sibilla, proslulá pěvkyně a jeho začka, které on nedovolil vstoupiti po snátku na jeviště. Bezpříkladný přímo úspěch měla v Římě opera *Cecchina* («La buona figliuola»), která nejen na všech jevištích v Itálii, ale i v celé Evropě byla dávana a vynutila si uznání samého Jommelliho. P. tuto operu napsal ve třech nedělích, a přes to ona nese známku svěží, volně vynalézávosti. Novotou P-ho bylo zavedení propracovanějších, z několika scén složených finalů se změnou tempa a tóniny; i forma duetta byla od něho rozšířena a dramatictější utvářena. Nespolehlivé, vrátké obecnstvo v Římě dalo mnoho zakusiti P-mu: r. 1773 odpadlo od něho a přiklonilo se k Anfossimu, jenž hluboko stál pod ním. Z rozčilení nad touto porážkou P. ochuravěl a předsevzal si, že nikdy již nevstoupí do Říma. Obratem v životě P-ově bylo přesídlení s chotí a dětmi do Paříže na zvláštní pozvání královny Marie Antoinetty (1776) prostřednictvím La Bordea a neapolského vyslance hr. Caraccioliho. P. měl tam skládati franc. opery a obdržel slušné 6000 franků, náhradu cestovních útrat a volný pobyt. Marmontel zpracoval pro P-ho několik Quinaultových textů, které zredukoval na 3 akty, a sprátil ho s pravidly franc. prosodie. Prvním plodem této pro P-ho dojísta trapné práce byl *Roland* (1778). Přes všechnu práci protivníků jeho, přívrženců tu Gluckových, měla tato opera vytečný úspěch na scéně. Zdravější úspěchy slavil P., když téhož roku angažován byl italskou společností, která hrála střídave s franc. ve Veliké opeře; P. jmenován byl ředitelem Italů a měl příležitost provésti své nejlepší italské opery: *Le fin te gemelle*, *Cecchina*, *La buona figliuola maritata* a *Il vago disprezzato*, v nichž pouto cizí řeči neochromovalo jeho fantazie. Ale tím boj nebyl skončen. Správa Veliké opery rozpálila oheň znova, když vyzvala Glucka a zároveň i P-ho, aby složili operu *Iphigénie en Tauride*; Gluckovo dílo bylo dávano již r. 1779 a P. v neprozíravosti dokončil přece svou práci, s níž r. 1781 neutrpěl sice porážky, ale dožil chladného přijetí, neboť nebyl s obrovitost Gluckovu. Prve již provedl franc. opery *Phaon* (1778), *Le fat méprisé* (1779), *Arys* (1780). Nový rival vznikl P-mu po Gluckově odjezdu do Vídně v Sacchinim; na vyšší situace držel se operami *Adèle de Ponthieu* (1781), *Didon*, *Le dormeur éveillé* a *Le faux lord* (vesměs 1783); za to rozhodný neúspěch měly

Lucette (1784), *Diane et Endymion* (1784), *Pénélope* (1785) a *Le mensonge officieux* (1787); *L'enlèvement des Sabines* (1787) a *Clytemnestre* vůbec nedostaly se k provozování. Poctivá a všem intrikám daleká povaha P-ova okázala se ve světle nejkrásnějším, ježto nijaké trpkosti nepocítovala ani proti Gluckovi, ani proti Sacchinimu; měl P. po smrti onoho v úmyslu pořádati zaň velikou smuteční slavnost a nad mrtvolou tohoto r. 1786 dokonce učinil velebivší jej proslavení. P. povolán byl r. 1784 za profesora na Ecole royale de chant et de déclamation, z níž r. 1794 vytvořila se konservatoř. Tohoto postavení zbaven byl revolucí a rychle utekl se do Neapole, kde byl u dvora příznivě přijat a napsal ještě několik nových italských oper; avšak snátek jedné z jeho dcer s republikánsky smýšlejícím Francouzem uvedl jej u dvora v nemilost, že dokonce byl odsouzen k domácímu vězení. R. 1798 vrátil se tudíž zprvu sám do Paříže a vzav pak rodinu k sobě slušně se živil, ježto měl požitek pense a obdržel ještě 5000 fr. náhrady za ztrátu. Ovšem zbaven byl jmení svého za převratů hrůzoplých let a i všechny partitury jeho byly prodány. Krátce před jeho smrtí utvořena pro něho sinekura 6. inspektora konservatoře; polovinu vyplácného mu služného obdržela po jeho smrti, když stal se Monsigny jeho nástupcem, vdova, jež za to na konservatoři vyučovala zpěvu. P. napsal také několik oratorií, žalmův a jinou kostelní hudbu, zvláště krátce před návratem do Paříže, kdy žil ve stísněných poměrech v Neapoli. — Srv. Ginguené, *La vie et les ouvrages de P.* (1800); Desnoiresterres, *Gluck et P. 1774—1800* (1872). — V míře menší zdědil po otci hudební nadání syn P-ův Luigi (*1766 v Neapoli — †1827 v Passy), který napsal rovněž řadu italských i francouzských oper.

Piccolo [pik-], ital., maly, maličký. — Flauto p. tolik co malá flétna, viz Flétna; violino p., malé housle. — Také učným čísnickým malého vzrůstu říká se p. — Viz také Pianino.

Piccolomini [pikolò-], starý rod italský, který pocházel z Říma a usadil se později v Sieně, kde hrál dosti vynikající úlohu. Během doby nabyl rod vévodství Amalfi a říšské hodnosti knížecí. Rozvětvil se na mnoho linií. Nejslavnější člen rodu jest Aeneas Silvius P. (v. t.), potomní papež Pius II. Z jeho dvou sester vznikly dvě hlavní linie rodu P: z Laudemie vzešla větev P-Todeschini, z Kateřiny větev P-Pieri. Z větve P-Pieri proslul Silvius (†1609), který významenal se vojensky v Nizozemí, v Sedmihradech a v Alžiru. Jeho synem je známý Octavio P. (*1599—†1656). Octavio r. 1616 vstoupil do vojenských služeb španělských, r. 1618 však přestoupil do služeb velkovévody toskánského a s jeho vojskem bojoval pak v Čechách (i na Bílé Hoře); r. 1625 stal se cis. plukovníkem a v té hodnosti byl od Valdšteina

přijat za vůdce životní jeho strážce. R. 1632 vyznamenal se u Lützena, začal byl od věvody jmenován generálem jízdy. Nabyv úplné důvěry Valdšteinovy, P. v lednu 1634 zradil jeho úmysly dvora a postavil se v čelo protivaldšteinského spiknutí. Za to byl jmenován maršálem, byl povýšen do stavu hraběcího v Čechách a obdařen Trčkovským panstvím Náchod. Potom účastnil se bitvy u Nordlink, r. 1635—39 bojoval ve službách španělských v Nizozemí a r. 1640—42 opět v Německu a v Čechách. Povýšen r. 1643 na rytíře zlatého rouna a spolu obdařen vévodstvím z Amalfi, bojoval r. 1644—48 opět v Nizozemí, načež až do ukončení války stál v čele cis. vojsk v Čechách (1648). Za své zásluhy vojenské, jakož i diplomatické, jež si získal r. 1649 při jednání se Švédy o ratifikaci a vyplnění vestfálského míru, r. 1650 byl povýšen na dědičného říšského knížete. R. 1651 oženil se s Marií Benignou Sasko-Lauenburskou, ale zemřel bezdětek již r. 1656. Bratr Octaviův Aeneas Silvius padl r. 1619 v bitvě u Záblatí; syn Aeneův Silvio padl r. 1634 u Nordlink. Z dědičiv Octaviových třeba připomenouti Octavia II., který r. 1757 zemřel v táboře u Hradce Králové jako cis. generalissimus. Jím vymřela tato větev rodu P-Z větve P-T odeschini vynikl Antonio, který za služby prokazované králi aragonskému Ferdinandovi obdržel vévodství Amalfi a hrabství Celano spolu s titulem de Arragona (1484). Jeho bratr Francesco stal se r. 1503 papežem pod jménem Pius III. (v. t.). Potomci Antoniové zastávali vysoké hodnosti v království Neapolském, o vévodství Amalfi však přišli již r. 1566. Z jiných členů rodu Josef Silvius byl císařským plukovníkem a padl r. 1645 v bitvě u Jankova; František r. 1686 padl u Budína. Z této linie Pompeo Giovanni (†1765), kníže di Valle, zdědil r. 1757 Náchod i titul říšského knížete; ale již jeho synem Josefem Parille linie P. Todeschini-Celano vymřela r. 1783. Z jiných větví linie P-Todeschini možno připomenouti větev Montemarciano, z níž Alfons r. 1591 pro loupežnictví byl popraven. Sr. H. M. Richter, Die P. (1874), a A. von Weyhe-Eimke v »Jahrbuch der k. heraldischen Gesellschaft Adler«, XII. 1885.

Pic du Midi [pik dy-] viz Midi.

Pice [pais], peníz, viz Anna, str. 397 b.

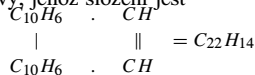
Pice viz Hospodářská krmiva, Krmení a Picní rostliny. — P., picování ve voj., viz Fourrage.

Picea, bot., viz Smrk.

Picek Václav Jaromír, spisov. čes. (*13. listop. 1812 v Újezdě u Turnova-†26. listop. 1869 v Nov. Benátkách). Po gymnasijských studích v Mladé Boleslavi a právnických v Praze vstoupil do patrimoniálních služeb na panství libinském, r. 1849 přestoupil jako podkrajský kommissar do služby státní a působil na Smíchově, v Příbrami, pak jako »okresní« na Zbiroze, Zbraslavi a v Nov. Benátkách. V l. 1850—52 byl

prozatímním redaktorem vládních »Pražských Novin«, tu, jsa opatrným byrokratem a vládním konservativcem, utkal se v řadě polemik s Havlíčkem, hlavně když roku 1850 vydal *Politické zlomky o Čechách co příspěvek k oceňení politického a národního snažení i Čechoslovanů*, krajně opatrné a rozhodně rakušanské, namířené nejen proti radikalismu Sabínovu, ale i vši politice Havlíčkově a Riegrově. Jako básník P. nepromlil dvěma historickými činohrami *Vilém Rožmberk* (provozovaná r. 1840) a *Král Vratislav na Moravě* (v rukopise), které mísice prosu i verše pohřešují dramatického nervu a dobové charakteristiky a nesou značné ráz melodramatický, nýbrž jako skladatel písní. Jeho *Básně* (1843, znovu 1856 a 1859) a *Pisně* (3 sv., 1847, 1852 a 1856), poněkud jednotvárné, podávají svědectví o skromném epigonu romantiky, žijícím v době reakce a spokojeného maloměšťáctví. Romantická sentimentalita lásky, kloppstockovský kult slz a neurčité ideální věčnosti, Kollárovské mythologizování a zahrávání si národnostními symboly a emblemy vrací se u Picka ve formě titěrné a malicherné. Pisně, byvše Pickem vydány s nápěvy od Škroupa, Vorla, Karasa, Zvonaře a j. ve sbornících *Pisně školní* (1854) a *Pisně české* (1861), došly obliby, a mnohé z nich, jako »Pisně, dcery ducha mého«, »Já jsem Slovan s duší, tělem«, »Tážete se, proč jsem Slovan«, »Čechy, krásné Čechy mé«, »Bývali Čechové«, »Dříve než jsem Mínku poznal«, náležely k nejoblíbenějším písním své doby.

Picen jest nejvyšší charakterisovaný uhlovodík dehtový, jehož složení jest

a jenž téká v posledních fraccích při destilaci dehtu kamenouhelného a některých smol. Lupeny fluoreskující, při 364° taje, vře při 518—520°.

Rn.

Picenum, krajina ve starověké střední Itálii, mezi Apenniny, řekou Aesem, mořem Jaderským a sídly Vestinův. Obyvatelé sabellského původu sluli Picentini od slova *picus*, datel, kterýž pták zavščen byl předním bohu sabellskému Martovi. Přední město bylo *Asculum Picenum*, hlavní přístav Ankona. Pšk.

Pici, zool., viz Datlové.

Pick: 1) P. Philipp Joseph, lékař něm. (*1834 v Nov. Městě nad M.). Vystudovav ve Vidni, stal se tu soukr. assistentem Hebrovým a r. 1873 prof. nemocí kožních a příjících v Praze, kdež dosud působí na něm. fakultě lékařské. R. 1869 založil s Auspitzem sborník »Archiv f. Dermatologie u. Syphilis«, kterýž vydává dosud. Mimo jiné napsal: *Ueber Eczema margina tum* (1869); *Ueber Einfluss des Erysipels auf Syphilis* (1883); *Ueber Melanosis lenticularis progressiva* (1884); *Untersuch ungen uber Favus* (1891); *Ist das Molluscum con tagiosu m contagiös?* (1892); *Zur Pathologie des Eczems* (1892).

2) **P. Arnold**, lékař něm. (* 1851 ve Vel. Meziříčí). Lékařství vystudoval v Berlíně a ve Vídni, působil pak jako sek. lékař v ústavě pro choromyslné v Praze, r. 1878 se tu habilitoval, od r. 1880—86 byl ředitelem ústavu pro choromyslné v Dobrušce, r. 1886 pak stal se prof. psychiatrie na něm. universitě v Praze. Napsal mimo jiné: *Beiträge zur Pathologie und pathol. Anatomie des Centralnervensystems* (1880 s Kahlerem); *Beiträge zur Pathologie u. pathol. Anatomie des Centralnervensystems mit einem Excursus zur normalen Anatomie desselben* (1898).

Picka František, hudebník čes. (* 16. čna 1873 ve Strašicích u Mýta), syn učitelův, jenž jako náruživý hudebník zasvětil jej již v útlém věku do základů budoucího povolání. V letech 1887—90 **P.** navštěvoval varhanickou školu v Praze pod Knittlem, Steckerem a Skuherským a ještě před ukončením studií vydal tiskem dvě skladby pro violoncello (op. 3.). Po absolutoriu byl varhaníkem u sv. Petra a sbormistrem několika spolků; r. 1894 jmenován ředitelem kůru u sv. Jakuba a přešel odtud ve stejné funkci ke chrámu u dominikánů, kde v tradicích Chlumových udržel na vyšší tamní sbor a v ovládnutí jeho nabyt cenné praxe, že mu r. 1900 svěfeno u Nár. divadla místo sbormistra a korrepetitora a později udělen titul kapelníka. **P.** má jako skladatel význam v oboru církevním, v němž hájí modernost bez ujmy chrámové důstojnosti. Zásady své v teorii vložil ve článku *O nynějším stavu hudby církevní* (»Dalibor«, 1897—98) a prakticky je ztlumočil hlavně ve mši z *F. dur* (op. 18.), jež doznala i pozornosti ciziny. Tvorba jeho dotýká se však i světských útvarů, najmě písně, sboru a skladby klavírní. Úplný seznam jeho děl vyčten je v »Kalendáři českých hudebníků« na rok 1899. b

Pickau viz Býkov.

Pickelhering, komická typická figura dramatu, kterou Robert Reynolds na zač. XVII. stol. uvedl do Němec. — Udržela se na jevišti asi sto let.

Pickering Edward Charles, hvězdář americký (* 19. čce 1846 v Bostoně), stal se r. 1867 prof. fyziky na »Massachusetts Institut of Technology« v Bostoně, r. 1877 prof. astronomie a geodaesie, též ředitelem hvězdárny Harvardovy kolleje v Cambridgei. Roku 1869 pozoroval úplné zatmění slunce v Iowě, r. 1870 ve Španělich. Od r. 1867—76 řídil praktické práce ve fyzikální laboratoři v Americe. Nejvíce vynikl svými pracemi v oboru fotografie, fotometrie a spektroskopie hvězdní. Od r. 1878 zabýval se fotometrickým určováním jasnosti družic Jupiterových při zatmění. R. 1883 počal zobrazovat fotograficky hvězdy pouhým okem viditelné, později (r. 1891 na vysoké stanici Arequipě v Peru) vůbec všechny hvězdy a pořídil tak mapu nebes nezávisle na podnik ostatních hvězdárn. Také stanovil pojem fotometrické velikosti hvězd. Hvězdy měnlivé rozdělil na 5 tříd. Též se mu po-

dařilo dokázati, že fotografie videm hvězd některých, dosud za jednoduché pokládá-ných, jeví periodické zdvojení nebo pošínování čar, které sotva jinak lze vyložiti, než přijmeme-li, že dvě blízké hvězdy otáčejí se kolem společného těžiště, čímž periodicky od pozorovatele se vzdalují a k němu přibližují. Tak objevil hvězdy podvojně, které jinak pro blízkost nelze rozlišiti, a prozkoumal nebe spektroskopicky. Samostatně vydal: *Elements of physical manipulations* (Boston, 1873 a 1876, 2 sv.); ostatní jeho práce obsaženy jsou v *Annals of the Harvard college observatory* (do r. 1900 vydal 41 sv.) a v odborných časopisech astronomických. V Rý.

Pickles [pikls] viz Mixed pickles

Picknick, pikník (angl.), merenda, k níž si účastníci sami přinášejí jídla i nápoje.

Pick-pocket [pikpoket] (angl.), t a š k á ř, zloděj, kapsář.

Pickwickovci [pikuik-], hrdinové slavného humoristického románu Ch. Dickensa.

Pícní viz Peitz.

Pícní rostliny jsou ty, kterých užívají hospodáři ke krmení hospodářských zvířat. Hlavní a v hospodářské praxi osvědčené **p.** r. jsou tyto: 1. z čeledi trav mimo traviny luční; kukuřice (*Zea Mais*), širok (*Sorghum saccharatu m = Holcus sacchar.*), mohár (*Panicum germanicum*). II. Rozšířenější **p.** r. náležejí k čeledi motýlokvetých a to: jeteloviny, hlavně 1. jetel červený či brabantský (*Trifolium pratense*), jehož odrůdou jest u nás oblíbený štyrský, vyžaduje bohatou a hlubokou, plevele prostou půdu, skýtá průměrně nejvíce a nejvýživnější píce ve vlhčím podnebí a seje se zároveň se zimní nebo jarní obilinou, ke které bylo hnojeno. Jak ostatní jeteloviny miluje vápna v půdě i povrchní mrvení hnojůvkou, již přimíšeno zředěné kyseliny sírové, popelem, sádrou, sladovým čmýřím a j.; 2. jetel nachový či růžový (*T. incarnatum*), jenž se spokojuje s méně úrodnou i šterkovitou půdou, snese sucho a skýtá velmi ranou píci zelenou a vydatnou; 3. pro mokřejší, těžší půdy nebo pro pohorský kraj hodí se velmi dobře j. zvrhlý či švédský (*T. hybridum*); 4. j. bílý či plazivý (*T. repens*) daří se i v chudší půdě, dává sice jen jednu seč, jest však vytrvalý (3—6 let) a hodí se zvláště pro pastvinu. 5. J. prostřední (*T. medium*) daří se i ve velmi suché půdě a v pahorkovité krajině, málo vynáší, ale je velmi vytrvalý. 6. Vojtěška obecná, modrá jetelina či tolice setebná (*Medicago sativa*), hodí se zvláště pro polehu, v níž červený jetel pro nedostatek vláhy se nedáří, snese značné horko i sucho, zapouštíje kořeny do hloubi až 3 m, vyžaduje proto teplé, vápenité, hluboké i dobře zkyprněné půdy. 7. Tolice dětelová (*Med. iupulina*) a písečná (*Med. media*) daří se v lehkých a suchých půdách, vytrvají jen 2 léta. 8. Vičenec setební

(*Hedysarum onobrychis*) či ligrus jest na půdě bohaté vápnem, třeba kamenitě, a v suchém podnebí nejjistější a nejdůležitější p. r-na. 9. Různé odrůdy rodu komonice (*Melilotus*), a to: k. obecná (*M. vulgaris*), k. modrá (*M. coerulea*) a lékařská (*M. officinalis*), dají se sice i v půdě špatné, kamenité, avšak zdřevnatěji i dávají, nesekou-li se záhy, pící málo ztravitelnou. 10. Uročník lékařský (*Anthyllis vulneraria*) roste zvláště v písčité i špatnější půdě velmi dobře, před květem sečená skýtá hojně živné píče z pole, na němž se červený jetel nedaří, a snese prudké mrazy. 11. Ledeneček obecný či štírovník mnohotvárný (*Lotus corniculatus*) a l. bahenní (*L. uliginosus*) dají se na půdě mokré, rašelinaté, i na hlinitě a vápenitě, odolá veliké zimě a mrazům. 12. Vička setebná (*Vicia sativa*) vyznačuje se bohatstvím látek bílkových (leguminen), jak v zrní tak i slámě, a skýtá nejen vydatnou a výživnou zelenou, a pící a slámu (zvláště pro ovce), nýbrž také jádrné krmivo pro tažný a krmný dobytek. 13. Z rodu hrachorů (*Lathyrus*) zasluhují jako p. r. povšimnutí h. lesní (*L. sylvestris*) a široolistý (*L. platyphyllus*), rovnající se do záživnosti víčkám. Hrachor lesní chová v krajinách s chudší půdou tři- i vícekrát tolik bílkovitých látek, co jiné piciny. 14. Vlčinec (*Lupinus luteus et albus*), domovem v jižní Evropě, pěstován byl již r. 1571 za zelené hnojivo, později v sev. Německu a písčitých tammích půdách pro krmení zvlášt' ovcí. 15. Větších rozměrů nabylo pěstování bobu (v. t.), který se nejlépe dají na těžké a silně pohojené půdě a skýtá hojně zrní, jež se dobře užitkuje jako tluč dobyttem krmným i dojným. III. K čeledi rdesnovitých náleží pohanka (v. t.). IV. Z čeledi ptačincovitých (*Alsineae*) vyznačiti sluší: Koleneč rolní (*Spergula arvensis*), jenž pro svou krátkou vegetační dobu 2 měs. a na půdě písčité s úspěchem se pěstuje pro pící a pastvu ovcí. V. Z čeledi křízatých (*Cruciferae*): Hořčice bílá a rolní (*Sinapis alba et arvensis*) nasívá se pro krmení ve směsi s pohankou na lehčí půdě; lnice obecná (*Camelina sativa*), řepka (*Brassica napus oleifera*), jichž užívá se jen částečně k zelenému krmení; tuřín a kolník (*B. rapa*), poskytují na podzim krmiva velmi užitečného zvláště pro dojný dobytek; zelí hlavaté (*B. oleracea capitata*) a jarmuz (*B. oler. acephala*), jež v lodyhách i lupení skýtají výživné krmení, konečně brukvev (*B. napus rapifera*) a cvikla (*Beta vulgaris*) či burák.

Pěstování p-ch r-in jest se stanoviska jak národohospodářského tak i ryze hospodářského velmi důležitou, umožňujíc zvýšení výroby živočišné, rozmnožení i zlepšení mrvy. P. r. zlepšují půdu čerpajíce značnou část' své potravy ze zpodku a zanechávajíce v ornici hojně látek dusíkatých i nerostných. P. r-umožňují též větší rozmanitost v pěstování plodin polních a upra-

vení různých osevních postupův i větší výnosnost, než poskytuje polání zrnašské. Poměr živin v hlavních skupinách picin jest: u jetelů a jetelovitých rostlin jako 1:1,9—2,8; u travin jako 1:4, 2—5; u krmných zelin jako 1:1,6 (u viky), 3,7 (pohanky), 4,5 (krmného žita) až 9,0 (kukuřice); u bambulin jako 1:4,6 (vodník), 8,3 (cvikla) až 10,5. V hospodářství, které opatříti si může značné množství krmiv bezdusíkatých ze závodů průmyslových (cukrovarů, pivovarů), pěstovati budeme hlavně jetele i jiné rostliny motýlokvěté. Nedostatek uhlohydrátů nahradíme v krmivu pěstováním přiměřeného množství bambulin a hlízatin. Zřetel míti sluší též k picinám, které poskytnou z ha největší poměrné množství živiny, potřebné k určitému účelu. K tomuto účelu jest třeba šetřiti při pěstování picin zásad těchto: Půda budíž náležitě zkyprěna a prohloubena i čistěna z plevele, ketele, uroste-li, snadno p. r. udusí. Pěstujeme p. r. v poli dostatečně vyhojeném, pak jim vykážeme v postupu osevním místa po takové rostlině, která se obdělává mezi vzrůstem i zanechává půdu čistou, zejména po okopnině. Nešetřme příliš osivem picin, ježto hustá setba podmiňuje lepší zdar následující rostliny, poskytuje jemnější pící, udržuje pole čistým a kyprým, zanechávajíc též více pozůstatků v poli. Jedině kukuřice, cirok, řepa krmná a p. jako okopniny sejeme řídkěji a do řádků. Takové piciny též za vzrůstu obděláváme, kdežto jetelovinám svědčí, převládáme-li je zostra na podzim a z jara i přihnojujeme-li hnojivkou, popelem, kompostem, sádrou a p. Nejsou-li podnebí nebo půda příznivý zdaru čistého jetele, nasíváme jej ve směsi s travinami, vojtěšku smíšenou s červ. jetelem a víccemem, jež tak snadno nepolehnu i poskytují větší výtežku než jednotlivá rostlina. — Sejeme též rozličné směsky ozim. žita, ječmene neb jareho žita, ovsa a ječmene s luštěninami, hořčice bílé nebo kolence s pohankou, směs z prosa, pohanky a vlčince, kterými získáme rozmanitou i vydatnou pící zelenou po celou dobu, od raného jara do podzímku výpomocnou. Sklízíme p. r. vždy v pravý čas, neboť krmná hodnota piciny závisí na době, v které se sklízí. Tato jest obyčejně tenkrát, když p. r. zakvétají, nejpozději když stojí ve květu, neboť v tu dobu jsou nejbohatší bílkovinami i nejzáživnější. Neobmeškejme pěstovati na zkoušku též některé nové druhy p-ch r-in a přesvědčiti se, zdali se pro naše poměry hodí, jako hrachor lesní, vikev křovištní a chlupatou, pohanku sibiřskou, hořčici bílou, kolence, luskové východní a j. LMZ.

Pico [píku], ostrov portugal. souostroví Azorů ve vých. části střední skupiny na v. od Fayalu na 38° 25' 5" s. š. a 28° 28' 26" z. d. Gr., největší ze 4 ostrovů districtu Horta, měří 455 km², má obvod 120 km a zdvihá se v mohutné sopce P. do výše 2320 m, jsa vlastně jen její základnou utvořenou z největší části z lávy. Největší vý-

buchy této sopky udály se v l. 1718—19. Voda dešťová mizí v půdě a odtéká k moři podzemními potůčky, které objevují se teprve u pobřeží. Obyvatelů má ostrov 28.920, kteří přišli sem původně z Fayalu, půda jest v rukou velikých držitelů, pěstuje se hlavně vinná réva, fíky, broskve, zelenina, ve vyšších polohách pase se na rozsáhlých pastvinách dobytek, avšak celkem jest hospodářský stav ostrova chatrný, pročež obyvatelstvo z ostrova silně se stěhuje, zvláště do Brazílie. P. rozděluje se na 3 kantony (*concelhos*), Lagens, Magdalena a Saõ Roque, hl. město jest Lagens (3310 ob.) na jižním břehu s přístavem. Ostrov slouží také zámožným obyvatelům Fayalu za letní pobyt. Sr. Note sur l'île de P. (»Revue marit. et col.«, 1876).

Pico della Mirandola [piko-] Giovanni viz della Mirandola.

Picón [-kón] Jacinto Octavio, literát špan. (*1853 v Madridě). Studoval práva a oddal se spisovatelství (1873); zprvu psal studie kritické, z nichž *Apuntos para la historia de la caricatura* (»Revista de España«, 1877) obsahovala mnoho nového o karikatuře španělské. R. 1882 vydal *Lázaro*, po němž následoval naturalistní román *La hijastra del amor*, soubor novell *Juan Vulgar* (1885), román *El enemigo* (1887), *Novelitas* (1888), *La hon rada* (1890); *Dulce y sabrosa* (1891); *Cuentos de mi tiempo* (1895); *Tres mujeres* (1896). Přispíval články literárními do »El Correo« a »El Imparcial« a je spolupracovníkem radikálního listu »Vida nueva«. Práce P. uvj mají ráz liberální a protiklerikální.

Picot [pikò]: 1) P. viz Dampierre 2).

2) P. François, malíř franc. (*17. říj. 1786 v Paříži — †15. břez. 1868 t.). Byl zákem Vincentovým, získal r. 1815 obrazem *Smrt' Jakubova* prix de Rome. V pařížském Salonu vystavoval r. 1819 *Amora a Psyché*, r. 1822 *Oresta a Raffaela s Fornarinou*, r. 1827 *Zvěstování P. Marie*. Prováděl fresky, nástropní malby v kostelích (Notre Dame de Loretto, St. Vincent de Paul) a v Louvru (stropy v sálech starožitností egyptských a řeckých). V pařížském Hôtel de ville maloval: *Spravedlnost rozdává zasloužilým Francouzům věnce*. Jeho sloh připomíná klassickou dobu franc. malířství z poč. XIX. stol., a teprve v pozdějších letech přibírá rysy nové vznikající školy realismu. F. H-s.

3) P. Georges, právník a historik franc. (*1838 v Paříži). V l. 1877—80 byl v min. sprav. ředitelem trestních záležitostí. R. 1878 zvolen do Académie des sciences morales et politiques. Založil a redigoval (1879) orgán levého středu (mírných republikánů) »Le Parlement«. Od r. 1896 jest jako nástupce J. Simonův stálým sekretářem akademie věd. Ze spisů jeho sluší uvést: *Recherches sur la mise en liberté sous caution* (1863); *Observations sur le projet de loi relatif à la mise en liberté provisoire* (1865); *Les élections aux États généraux dans les provinces de 1302 à 1614* (1874); *Le Parlement de*

Paris sous Charles VIII (1876—77); *La réforme judiciaire en France* (1. a 2. vyd. 1881); *M. Dufaure, sa vie et ses discours* (1. a 2. vyd. 1883); *Un devoir social et les logements d'ouvriers* (1885; 13. vyd. 1893); *La pacification religieuse et la suspension de traitements 1832 à 1892* (1892). Hlavní jeho dílo *Histoire des États généraux et leur influence sur le gouvernement de la France de 1355 à 1614* (4 sv. 1872; 2. vyd. 5 sv. 1888) obdrželo dvakrát za sebou v akademii Gobertovu cenu.

4) P. Émile, filolog franc. (*1844 v Paříži). R. 1865 stal se advokátem, pak tajemníkem knížete rumunského (1866—67), místokonsulem v Temesváru (1869—73) a konečně profesorem rumunštiny na pařížské École spéciale des langues orientales vivantes, kdež působí dosud. R. 1897 jmenován členem Institutu. Vyniká znalostí staršího písemnictví rumunského a literatury francouzské stol. XV. Uveřejnil: *Les Serbes de Hongrie* (anonymně, Praha, 1873), kterýžto spis vzbudil polemiku v Uhrách; *Notice sur Nicolas Spatar Milesco* (1883); *Coup d'œil sur l'histoire de la typographie dans les pays roumains au XVIe siècle* (1895); *Bibliographie cornélienne* (1876); *Pierre Gringo ire* (1877); *La Solite en France* (1878); *Documents pour servir à l'histoire de l'ancien théâtre français* (1878—82, 3 sv.; totíž: *Notice sur Jehan Chaponneau; Nouveau recueil de farces* [s Krist. Nyropem] a *Théâtre mystique de Pierre Du val et des Libertins spirituels de Rouen au XVe siècle*); *Le monologue dramatique* (1886—88); důležitý *Catalogue de la bibliothèque de feu M. le baron James de Rothschild* (1884—93, 3 sv.); *Cabinet des livres de Chantilly* (1890). Vydal: kroniku *Řehoře Urechiho* (1878—85); *Chants populaires des Roumains de Serbie* (1889); *Le livre et mystère de saint Adrien* (Lond., 1895; vydal Roxburghe Klub); s Piagetem *Oeuvres poétiques de Guill. Alexis* (1898). Též pilně přispíval do listův odborných.

Picoterie [pikotři], fr., p o p i c h o v á n í, špičkování.

Píčování viz Fourrage.

Píčov [pikpys] též P i c q u e p u s s e s, jméno missijní kongregace nejsvětějšího Srdce Ježíšova a Mariina (podle ulice Picpus) v Paříži. Založil ji Jos. Coudrin r. 1805 a potvrdil Pius VII. r. 1817. Kongregace věnuje se šíření víry katolické v Australii.

Picrasma [-kras-], bot., viz Quassia.

Picris [pik-], h o ř í č í k, rostl. — rod čeledi složnokvětých z příbuzenstva čekankovitých. Jsou to drsné byliny vzpřama rostoucí, s listy střídavými, po výtce hrubě zubatými nebo peřenosečnými, a úbory jednotlivými na větších konečných, žlutými. Zákrv střečovité, vnější listky po výtce odstávavé. Nažky zakřivené, chmýř upadávé, s chlupy na zpodině prstencovitě rostlými, vnějšími kratkými, drsnými, vnitřními na zpodině rozšířenými. Asi 24 druhů v Evropě, Sev. Africe a mírné Asii. U nás jen P. *hieracifolides* L., h. j e s t ř á b n í k o v í t y, dosahující výšky 0,30—1 m, roste u nás v teplejších končí-

nách na kraji cest, v končinách u břehů a p. Kveté od čce až do zimy.

Pict., zkratka přírodopisná, kterouž označen Francois Jules Pictet (v. t.).

Pictet [piktè]: 1) **P. Marc Auguste** (* 1752 v Genevě — † 1825 t.), byl profesorem, později praesidentem akademie genevské. Když město Geneva připojeno bylo k Francii, P. stal se členem a tajemníkem tribunálu (1803), později (1807) generálním inspektorem veřejného vyučování. P. účastnil se činně při založení fysikální a přírodovědecké společnosti v Genevě (Société de physique et d'hist. nat.) a řídil též tamní hvězdárnu. Vědecké zásluhy P-ovy uznány mnohými společnostmi vědeckými (pařížský »Institut«, londýnská »Royal Society« atd.), jež ho jmenovaly svým členem. P. založil a vydával od r. 1796 s bratrem svým Charlesem a s F. G. Mauricem »Bibliothèque britannique«, která r. 1816 změněna byla v »Bibliothèque universelle«. Vedle prací chemických a fysikálních P. zabýval se též meteorologií, geodasií a hvězdářstvím. Z fysikálních prací důležitější jsou: *Sur un froid considérable produit par la sortie prompte de l'air atmosphérique fortement comprimé* (»Journ. d. phys.«, XLVII., 1798); *Sur la question, si l'eau, au maximum de densité, a une température au-dessus du terme de glace fondante* (t., XXXIV., 1807); *Sur la mesure des hauteurs par le baromètre* (t., XLIV., 1810) atd. Paměťhodny jsou P-ovy pokusy o sálavém teple (*Essi sur ie feu*, Geneva, 1790), jimiž P. dokázal, že sálavé teplo šíří a odráží se (na dutých zrcadlech) právě tak, jako paprsky světelné. Meteorologické práce P-ovy týkají se měření tlaku, teploty a vlhkosti v různých výškách atmosféry a pod., geodactické vztahují se k měření meridianu, výšek hor (Montblanku) atd. *nvk.*

2) **P. Adolphe**, filolog švýcarský (* 1799 v Genevě — † 1875 t.). Z jeho prací jazykozpytných uvádíme: *De l'affinité des langues celtiques avec ie Sanscrit* (1837) a *Les origines indo-européennes ou les Aryas primitifs* (1859—63, 2 sv.; 2. vyd. 1877, 3 sv.). Z ostatních *Du beau dans la nature, l'art et la poésie* (1856; 2. vyd. 1875).

3) **P. de La Rive François Jules**, přírodnik švýcarský (* 1809 v Genevě—† 1872 t.), byl prof. zoologie a srovnávací anatomie v rodném městě a dopisujícím členem akademie věd v Paříži. Vykonal záslužné práce v oboru studia hmyzu síťokřídleho a v oboru studia vyhynulých živočichů švýcarských. Hlavní jeho díla jsou: *Recherches pour servir à l'histoire et à l'anatomie des Phryganides* (Gen., 1834, s 58 tab.); *Histoire naturelle des insectes Névroptères* (t., 1841—43, 2 sv.); *Description des Mollusques fossiles des environs de Genève* (Pař., 1847—51, 3 sv.); *Histoire naturelle des animaux fossiles, considérés dans leurs rapports zoologiques et géologiques* (t., 1855, 2. vyd.); *Matériaux pour la paléontologie suisse* (1854—73); *Mélanges paléontologiques* (1863—67); *Traité élémentaire*

de paléontologie (Gen., 1844—46, 4 sv.; 2. vyd. Pař., 1853—57, 4 sv. s 110 tab.).

4) **P. Anné**, přírodopzpytec švýcarský, profesor biologické chemie a farmacie na universitě genevské, jest vynikajícím pracovníkem v oboru chemie alkaloidů, o nichž vydal monografii: *La constitution chimique des alcaloides végétaux* (Pař., 1888).

5) **P. Raoul Pierre** (* 1842 v Genevě), příbuzný předešl., studoval v Genevě a v Paříži. R. 1879 stal se profesorem fysiky na universitě genevské. P. proslavil se spolu s Cailletetem (v. t.) pracemi o stužení t. zv. permanentních plynův. Již Andrews (1872) poukázal na příčinu nezdaru dřívějších pokusů stužení plyn v kapalinu nebo dokonce v látku tuhou. Tlakem lze totiž plyn proměnit v kapalinu, pokud teplota plynu nedostoupí jisté výše. Proto Cailletet a P. snažili se plyny při stlačování co možná ochlazovati. P. s výhodou použil zkušenosti M. A. P-a, který pozoroval r. 1798, že na konci trubice, z níž vychází vzduch silně stlačený, vodní kapky zmrznou v led. Silného ochlazení, které nastane náhlým rozpětím plynu stlačeného, užívá se do dnes u strojů chladicích. Vedle tohoto způsobu ochlazení P. použil vypařování zkapsalného kysličníku uhličitého, čímž podařilo se ochladit nádobu s plynem až na -140°. P. sestrojil několik přístrojů na výrobu umělého ledu. Pojednání P-ova uveřejněna jsou hlavně v »Arch. d. phys.« v Genevě a v »Compt. Rend.« v Paříži. *nvk.*

Picton Castle [pikt'n kasl] viz Haverfordwest.

Pictor [pik-] (lat.), malíř.

Pictura [pik-] (lat.), malířství, obraz, vyšívání.

Pictus [pik-], (lat.), malovaný, vyšitý.

Picumus [pik-] byl v římském mythu bůh chránící polnosti, jenž vynalezl prý jich hnojení (odtud *Sterculinus*), choť Pomonin; ztotožňován též s Pikem (viz Picus). Čtén na venkově vedle *Pilumna* (v. t.) jako ochránce šestinedělek a novorozenátek tím, že oběma po narození dítěte života schopného zařízení *lectisternium*; bůh plodů polních pokládán též za pěstitele plodu lidského. *klk.*

Picus [-kus], zool., viz Datlové.

Picus [-kus], v římském mythu vlastně *datel*, posvátný pták Martův, znal prý tajné zvěsti a poklady, že se stal i věštcem Martovým. Jinde P. nabývá podoby daemona lesního, Faunovi se blížího, jako v mythu u Ovid. Fast. III. 291; jinde jest božstvem rolnictví, zvláště hnojení polí, a ztotožňován s *Picumnem* a *Pilumnem* (v. t.). V báji laurentské P. jest bojovným králem, synem Saturnovým a otcem Faunovým. Palác jeho líčí obsírně Vergil (Aen. VII. 170) asi dle starožitého svatyně Martovy; P. tam trůnil v podkasané trabei s lituem v pravici, v levici drže ancile, čímž vytčen jako věštec a bojovník. Ovid v Metam. XIV. 313—434 líčí Pika jako spanilého bohatýra, jenž lově po

lesích Latia získal si lásku nymfy Canens (v. t.); když proto pohrdl Kirkou, jež jej rovněž upoutati chtěla, proměněn v datla. Choť jeho jmenují jinde Kirku nebo Pomonu.

klk.
 ●●**Pič:** 1) P. Karel Frant., hudeb. český, viz Pitsch.

2) P. Josef Ladislav, archaeolog a historik čes. (*19. led. 1847 ve Mšeně), studoval na gymnasiích v Lípě a na akademickém v Praze, načež oddal se na universitě pražské dějepisu a vědám slovanským. Působil od r. 1872—81 na gymnasiu v Ml. Bolešlavi, odtud pak nepřetržitě na gymnasiu v Zitné ulici v Praze. S velikou horlivostí oddal se zpytování dějin slovanských, zejména otázek národopisných a státoprávních, za kterouž příčinou konal rozsáhlé cesty po krajích slovanských, zvláště po Uhrách a Rumunsku, kdež pátral i způsobem archaeologickým a anthropologickým po stopách dávného bytu slovanského. Prvá větší práce P-ova, *Očerk istoriji Slovanov*, vydána v »Slovanském Sborníku« petrohradském r. 1875 a 1877, načež následovalo r. 1878 znamenité pojednání *Rodový byt u Slovákův a uherských Rusinů* v »ČČM.«. Obě tyto práce svědčily o velikém rozhledu P-ově v pramenech a o bohatých vlastních zkušenostech, hlavním pak výsledkem obou jest konstatování zádruchy u Slovákův i uherských Malorusů. Pátrání po slovanských stopách v zemích rumunských dalo podnět ke studii *Ueber die Abstammung der Rumänen* (Lipsko, 1880), v níž hájí theorii, že nynější Rumunové jsou potomky italských kolonistů, Trajanem do Dacie převedených, kdež se uchovali v hornatině Biharské až do XIII. stol., odtud pak rozšířili po zemích okolních. Sporná povaha otázky dala podnět k četným kritikám (Biedermann, Jung, Diefenbach, Slavici, Makušev, Kalousek, Hunfalvy i j.), psaným s různých hledišť. Roku 1881 P. redigoval »Boleslavsko«, vydané na počest sňatku korunního prince Rudolfa, znázorňující obrazem i písmem dávný kraj boleslavský. Poměrům Slovanů a Rumunů v Uhrách věnovány spisy *Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht* (Lip., 1882), kdež doloženo z listin, že Slováci požívali v Uhrách autonomie, kteréž jim upírá nynější ústava, *Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage* (Lip., 1886), kdež obsažena i zevrubná stat' o staroslovanských hradech, válečnictví, námornictví a obchodě, *Die rumänischem Gesetze und ihr Nexus mit dem slavischen und byzantinischen Rechte* v »Pojednáních král. čes. uč. spol.«, 1886, obsahující stopy právních řádů, jež Rumuni přejali od Slovanů, a *Die Dacischen Slaven und Csergeder Bulgaren* (t., 1888), dovozující doklady a úvahami topografickými, že Slované v VI. — XI. století v Sedmíhradsku osedlí jmenovali se Rusy. Spisy těmito způsobena byla cílá rozprava, hlavně se strany učencův maďarských. Roku 1889 P. vydal v Matici České *Dějiny národa ruského* (I. díl), v nichž poměry polsko-ruské

objasněny mnohými novými údaji archivními. Všecka tato díla vydávána za příprav k velikému dílu o vzdělanosti slovanské za dob knížecích (od VII. do XII. stol.). Převjav r. 1887 redakci »Památek archaeologických a mistopisných«, již posud řídí, P. uložil v časopise tomto ukázky z díla svého články *Jak vypadali naši předkové, Lázně staroslovanské a O zbroji starých Slovanů*, v dalším pak pokračování příslušných studií shledal, že nedostatek pramenů historických ve příčině dějin slovanské vzdělanosti dlužno doplňovati zkoumáním archaeologickým. Badaje o otázce, kde počínají hroby slovanské, P. pojal úmysl kopáním dohledati se pravdy. Odtud počíná se obdivuhodná jeho činnost archaeologická na půdě české. S počátků sám (*Mušský a jeho okolí v ohledu a rchaeologickém*, Praha, 1888), záhy pak se stejně smýšlejícími přáteli J. Helličem v Poděbradech, †V. Požareckým v Litoli, J. Waňkem v Radimi a posléze s praesidentem České Akademie J. Hlávkou P. jal se kopati na nejrůznějších stranách, hlavně pak ve středních Čechách, kdež chtěl archaeologicky zjistiti rozhraní mezi dávnými Chorváty a Zličany, i podařily se mu nálezy vzbuzující pozornost evropskou. P-ovi z toho vznikla dvojí vážná práce: řaditi nové nálezy do archaeologických sbírek Musea českého a klasifikovati je co do doby a původu, za kterouž příčinou navštívil téměř veškera musea evropská. Výsledky prací a studií těchto jal se uveřejňovati jednak souborně (*Archaeologický výzkum ve středních Čechách*, Praha, 1893 a sl.), jednak monograficky (*Mohyly lužanské, Mohyly bechyňské*). Tak stal se P. vůdcem archaeologických snah českých, jež neúnavně budí po vsí zemi. Úžasný jest počet nálezů, která P. prozkoumal buď sám, buď s přáteli svými, korunou však jeho snahy jsou proslavena i v cizině nálezisté na Třebické a Pičohře u Dobřichova a u Býlan, jimiž otázkou o pobytu Slovanů v Čechách již za cisařských dob římských dostalo se nového popudu. Roku 1899 přikročil k vydávání monumentálního díla svého *Čechy předhistorické* I., 1 (1899), II., 2 (1901), II., 1 (1902), v němž po výtce na základě archaeologickým a po nejpodrobnějším vzájemném srovnávání domácích nálezů s museologickými zjevy cizími novým způsobem doložuje dobu předhistorickou a počátek historické doby ve vlasti naší. Od r. 1883 P. jest docentem slovanských a rakouských dějin na české universitě a od r. 1895 jednatelem archaeologické kommisie při České akademii. Vedle toho jest členem České akademie, Král. české učené společnosti, jakož i akademií a učených společností i spolků v Oděse, Moskvě, Petrohradě, Rjazani, Vratislavi, Kralovci, Bruselích, Kodani i j.

Pšk.
Pičín: 1) P. Pičina, far. ves v Čechách, hejtm. a okr. Příbram, pš. Hluboš; 81 d., 662 ob. č. (1390), kostel Naroz. P. Marie (ve XIV. stol. far.), 5ř. šk., popl. dvůr, mlýn, samoty Pilka a Žirov. Stávala zde tvrz, již

použito za sýpku. V XV. stol. připomínají se zde Albrecht, Petr a Častolar z Pičína. Po bitvě Bělohorské zboží pičinské Adamovi Muchkovi z Bukové z trestu od král. komory zabráno a prodáno Václ. Bechyňovi z Lažan, jenž je spojil s Hluboší. — 2) **P. Pičína**, ves t. při Jankovském potoku, hejtm. Benešov, okr. Votice, fara Popovice (část. Jankov); 30 d., 266 ob. č. (1890), nedaleko mlýn, popl. dvůr Lažany, kdysi ves, a pila pod rybníkem řeč. Velká Mariana na potoce Jankovském při hoře Syrek. Zde stávala tvrz. Roku 1416 připomíná se panoš Franěk z Pičiny; po jeho smrti zboží připadlo k Jankovu. Dvorec v Pičíně zanikl kolem r. 1640, za to tenkrát povstal nový ze vsi Lažan. *Fr. Teplý.*

3) **P. Malý**, ves na Moravě, hejtm., okr., fara a pš. Dačice; 27 d., 177 ob. č., 2 n. (1890), kaple, 1tř. šk. — 4) **P. Veliký**, ves t., fara Kostelní Vydří; 29 d., 181 ob. č. (1890). Část obce Malá Strana.

5) **P.** město v Prus. Slezsku, viz **Byčina**.

Pičnov, Pěčnov, ves v Cechách, hejtm. a okr. Prachatic, fara Lazístě, pš. Husinec; 28 d., 159 ob. č. (1890), kaple P. Marie.

Pidalky (*Geometridae*) jest čeled' motýlů nočních, vyznačená tělem štíhlým, křídly jemnými a širokými, tak že rozepíata zadeček něco přesahují, čímž velmi upomínají na motýle denní, od kterých však nápadně se liší svými tykadly, jež jsou nitkovitá, štětkovitá nebo hřebeníťá. Očka jednoduchá vždy scházejí, sosák jest krátký. Křídla přední mají obyčejně 11 nebo 12 (zřídka jen 10) žilek, z nichž jen jedna jde podél kraje zadního. Křídla zadní jsou třásnitá a připínadlem opatřená; krajní žilka buď vzniká na kořeni křídla nebo vybíhá ze žilky střední. V klidu **p.** drží křídla v poloze vodorovné. Nejvýznačnější pro tuto čeled' jsou housenky, které jsou štíhlé, lysé a mají mimo pošinky jen 1 pár panožek na předposledním kroužku, tak že celkem mají jen, pošinky v to čítaje, 10 noh; velmi zřídka jen o 2 nebo 4 nohy více. Následek toho jest, že lezouce zachycují se střídavě koncem a předem těla, uprostřed se nahrbující. Zajímavý jsou také tím, že některé druhy napodobují větvičky nebo řapíky nejen svou barvou, tvarem, skvrnitostí, ale také způsobem, jak na rostlinách sedají; neboť zachytivše se pošinkami na větví, trčí nehybně, šikmo odstávající nebo předeek svinující. Kukly jsou oblé a leží v zemi nebo v rozsedlinách kůry volně nebo v řídkém zápotku. **P.** žijí asi ve 2000 druzích ve všech dílech světa. Z Čech známe 68 rodův o 273 druzích. Některé druhy jsou velmi škodlivy. Ze zajímavějších dlužno jmenovati rod *Acidalia* Tr. (v. t.), *Eugonia* Hb., *Amphidasys* Tr. (v. t.), *Cidaria* Tr., *Eupithecia* Ct., *Cheimatobia* St. (v. t.), *Hibernia* Lat. (v. t.), *Abraxas* Lch. (v. t.). *Kpk.*

Piderit Theodor, spis. něm. (*1826 v Detmoldě). Studoval lékařství, ale z politických příčin odebral se z Německa, usadil

se r. 1850 ve Valparaisu jako lékař a podnikl odtud cesty po Jižní i Sev. Americe. R. 1864 vrátil se do své vlasti a žije v Detmoldě. Napsal mnoho spisův o mimice a fyziognomie, jako zejména: *Grundsätze der Mimik und Physiognomik* (Brunšv., 1858) a *Mimik und Physiognomik* (2. vyd. Detmold, 1886). Mimo to vydal: *Gehirn und Geist* (Lip., 1863); *Die Theorie des Glücks* (t., 1867); pak aesthetický spis *Kuriose Geschichten* (Berl., 1872) a dramata *Schön Rotraut* (Detmold, 1874), *Mister Williamsman* (veselohra, 1875), *Chariotte v. Wolfenbüttel* (Lip., 1876) a tragédii *Die Ständer* (ve sbírce Bühnendichtungen, Norden, 1882).

Pidgin-English [pidžin-ingliš] viz **Pigeon-English**.

Pidmužtici, drobounké, trpasličí, s pid veliké bytosti národního podání, o nichž viz **Lutka** a srv. **Pygmaiové**.

Pie [pa], angl., paštika.

Pié (špan. »stopa«), stará délková míra špan., okrouhle = 28 cm.

Piéce [pjès], fr., kus (díl celku i celek), část; dílo (duševní, literární); pokoj. **P. de résistance**, tolik co *grosse p.*, pořádný kus masa, hlavní jídlo; v přeneseném smysle pak: hlavní věc, kassovní kus (divad.), bombastický úvodník.

Pied [pjě], fr. (ital. *piede*), vl. **chodidlo**, stopa jakožto míra délková.

Piedecuesta [-kuesta], město v jihoamer. republice Columbii v depart. Santander, 15 km na jv. od Bucaramangy, na Riu de Oro, ve výši 1070 m n. m., má do 12.000 obyv., krásnou polohu ve vzdělané a hojně stromy porostlé rovině, rovné a široké ulice, vyšší školu, výrobu slaměných klobouků, doutníkův a cukrovinek a rozsáhlé pěstování tabáku, kakaa, bavlny, kávy a cukrové třtiny. *Tšr.*

Piedestal [pje-], fr., značí ve stavít. dle jednéh tak jako **postament** nohu sloupu, kandelábru, pomníku, vasy n. p., dle jiných pouze ten **podstavek**, jenž vytvořen jest pouhou kostkou, hranolem nebo válcem bez podnože a příklopu. *Kzl.*

Piedimonte: 1) **P. d'Alife**, kraj. město v Itálii v prov. Caserta, má jako obec 7252 obyv. (1891), gymnasium, lyceum, zbytky starých zdí a věží, přádelny na bavlnu (v dolní Itálii vypěstovanou), výrobu zboží měděného, bavln. a lněného. Tu a v okolí daří se dobré červené víno. — 2) **P. Etneo**, ves t., kraj Acireale, prov. Catania; 5294 obyv. (1891).

Piehl **Karl**, egyptolog švédský (*1853 v Štokholmě). Stal se r. 1881 po návrhu krále Oskara docentem university upsalské a r. 1893 zřízena proň nově, po návrhu sněmu, stolice egyptologie na téže universitě, na níž působí posud jako prof. mimořádný. Od r. 1889 je ředitelem musea pro starožitnosti egyptské, jež vzniklo jeho přičiněním. **P.** vykonal řadu studijních cest a napsal: *Inscriptions hiéroglyphiques, recueillies en Europe et en Egypte* (3 řady po svazku

textův a svazku poznámek, 1884—99), hlavní své dílo; pak *Petites études égyptologiques* (Víd., 1381); *Dialectes égyptiens retrouvés au Papyrus Harris n°1* (Stokh., 1882); *Dictionnaire du Papyrus Harris n°1* (Víd., 1882). K tomu druží se referáty při odborných sjezdech, články v pařížském »Recueil-de travaux relatifs à la philologie et à l'archéologie égypt. et assyriennes« (1879—87) a v revuích švédských, franc., něm. a anglických. Od r. 1896 rediguje »Sfnx«, kritickou revui pro egyptologii.

Piekar (Deutsch — P.), ves v Prus. Slezsku nedaleko rusko-pol. hranic, ve vlád. obv. opolském, kraji bytomském, na žel. trati Tarnovice-Emanuelsegen, má 5942 obyvj., vesměs katolíků (1895), far. kostel, vápenice a výnosné doly na kalamín, olovo, blejny cinkové a železnou rudu. Na hoře Kalvarii kostel a poutnické místo. P. s Glivicí spojuje pouliční dráha.

☉☉**Piekosiński** Franciszek Pakosz, vynikající právní historik polský (*1844 ve Wiercanech v záp. Haliči) ze šlechtické rodiny polské erbu Jastrzebiec. Gymnasium studoval v Tarnově, universitu v Krakově, kde r. 1870 povýšen na doktora práv. Zamýšlel věnovati se advokatuře, avšak přátelské styky s historikem Jos. Szujským byly příčinou, že přešel znáhlá na pole právních dějin, heraldiky, sfragistiky a numismatiky polské. Stav se členem historické kommisie, založené r. 1870 J. Szujským, věnoval se výhradně vědeckým studiím. R. 1878 byl jmenován činným členem akademie věd a umění v Krakově, r. 1889 radou zemského výboru ve Lvově a r. 1891 professorem starého práva polského na universitě v Krakově, kdež působí až podnes. Zároveň byl jmenován ředitelem archivu zemského aktů grodzkých a zemských v Krakově, později c. k. konservátorem ústřední kommisie pro archivní památky západní Haliče, konečně dopisujícím členem heraldického spolku »Adler« ve Vídni. Hlavní obory jeho vědecké činnosti jsou: 1. vydávání historických a právních pramenů polských, 2. spisy týkající se právních dějin polských za středověku, 3. spisy z oboru pomocných věd historie, zejména heraldiky, sfragistiky a numismatiky polské. Co se týče publikace pramenů, vydal P.: *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej sw. Wacława* (sv. I. 1166 až 1366, sv. II. 1367—1423, Krakov, 1874 a 1883); *Kodeks dyplomatyczny małopolski* (svazek I. 1178—1386, sv. II. 1153—1333, sv. III. 1333—1386, sv. IV. 1386—1444, t., 1876, 1886, 1887 a 1902); *Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa 1300—1400* (t., 1887, spol. s Jos. Szujským); *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa* (1257—1506, sv. I. 1879, sv. II. 1882, v Krakově); *Prawa, przwily i statuta miasta Krakowa* (1507—1795, sv. I. 1885, sv. H. 1890); *Rachunki dworu króla Władysława Jagielly i królowej Jadwigi z lat 1388—1420* (t., 1896); *Thumaczenia polskie statutow ziemskich* (Archiwum Kom. prawn., sva-

zek III., t., 1395); *Akta sa du leńskiego wyzszego w gródku Poleskim* (t., 1890); *Pomniki prawa litewskiego z XVI. wieku: Statut litewski drugiej redakcyi* (t., 1900); *Wybór zapisek grodzkich i ziemskich wiekopolskich z XV. wieku* (sv. I., t., 1902). — Dále napsal P. mimo jiné tyto vědecké rozpravy: *O monecie i stopie menniczej polskiej w XIV. i X V. wieku* (Krakov, 1873); *O powstaniu społeczeństwa polskiego w wiekach średnich i jego pierwotnym ustroju* (t., 1881); *Obrona hipotezy najazdu jako podstawy ustroju społeczeństwa polsk. w wiekach średnich z uwzględnieniem stosunków Słowian pomorskich i z adodrzańskich* (t., 1883); *O sadach wyszzych prawa niemieckiego w Polsce wieków średnich* (t., 1885); *O lanach w Polsce wieków średnich* (t., 1888); *O dynastycznym szlachty polskiej pochodzeniu* (t., 1888); *Jeszcze słowo o dokumencie legata Idziego dla Tyńca* (Lvov, 1889); *Najnowsze poglądy na Wytworzenie się szlachty polskiej w wiekach średnich* (t., 1890); *Uwagi nad ustawodawstwem wiślicko. piotrkowskim króla Kazimirza Wielkiego* (Krakov, 1891); *Jeszcze słowo o ustawodawstwie wiślicko-piotrkowskim króla Kazimirza W.* (t., 1896); *Rycerstwo polskie wieków średnich* (sv. I. a II., t., 1896, sv. III., t., 1901); *Średniowieczne znaki wodne z rekopisów polskich XIV. i XV. w.* (t., 1896); *Herold polski* (časopis věnovaný heraldice polské, 2 ročníky, t., 1897 a 1898); *Ks. Kojalowicza Compendium czyli Herbarz rycerstwa wielkiego księstwa litewskiego* (t., 1897); *Herbarz szlachty witebskiej* (t., 1898); *Studia, rozprawy i materyaly z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego* (sv. I., t., 1897); *Kamienie mikozyńskie* (t., 1897); *Ludność wieśniacza w Polsce w dobie piastowskiej* (t., 1897, otišt. též ve sbírce Studya, rozprawy); *Sądownictwo w Polsce wieków średnich* (t., 1898); *Moneta polska w dobie piastowskiej: zawiązki rzeczy menniczej w Polsce wieków średnich* (t., 1898); *Heraldyka polska wieków średnich* (t., 1899); *Pieczczę polskie wieków średnich* (část I., doba Piastovská, t., 1899); *O źródłach heraldyki ruskiej* (t., 1899); *Statut litewski* (část I., t., 1899); *Laudum wojnickie ziemi krakowskiej z r. 1503* (t., 1897); *Czy Władysław Jagiello był za życia królowej Jadwigi królem polskim czy tylko mężem królowej?* (t., 1897); *Przywilej króla Kazimirza Wielkiego w przedmiocie założenia sądu wyszego prawa niemieckiego na zamku krakowskim* (t., 1897); *Sapiehowie* (t., 1898); *Wiece, sejniki, sejmy i przywileje ziemskie w Polsce wieków średnich* (t., 1900). —dlc

Piemont (it. Piemonte, fr. Piémont, čes. as »podhůří«), compartimento v sev. Italii, zabírající prov. turinskou, novarskou, cunejskou a alessandrijskou, k nimž přináležela kdysi ještě prov. pavijáská, měří 29.368 km². Mezuje na z. s Francií, na s. se Švýcarskem, na v. s Lombardií, na j. s Ligurií a Nizzou, obklopena jsou na s. a z. strmými Alpami a na j. Apenninem, který vysílá do vnitra vys. montferratskou. Hlavní tok je Pád, protékající středem P-u. P. náleží k nejlepším

částem král. Italského jsa vyvinut hospodářsky i průmyslově. Nejdůležitější průmysl je hedvábnictví, které jest v úzkém spojení s jihofrancouzským. Obyvatelstvo, jehož se čítá 3,393.794 duší (1899), je převážnou většinou nár. vláské až na údolí Dory Baltey (Aosta), hor. Dory Riparie a prameny Vairaty, kde mluví se francouzsky, a náboženství katolické, vyjma as 20.000 Valdenských bydlících v sev. údolích Alp. Jako v ostatním Popádí dostoupilo vstěhovalectví značné výše (r. 1898: 12.013 ob.) — Střediskem P-u byla ve středověku Susa, která r. 1073 připadla Savojsku, od něhož oddělena byla r. 1247—1418, až toto bylo r. 1859 odstoupeno Francii a P. zaujal vůči ostatní Italii podobné postavení jako Prusko v říši Německé, neboť odtud vyšlo politické sjednocení Italie pod jednou korunou. Středem P-u je Turin.

Pieniažek: 1) P., šlechtická rodina polská erbu Odrowaź, zvaná z Szydłowa. Prokop (†1620) byl johannitou na Maltě a proslul jako námořní válečník v bojích s Alžírem. Později sloužil pod Štěpánem Balthorem ve své vlasti s velikou slávou. Jeho bratr Kryštof bojoval rovněž pod prapory Štěpána, jakož i Sigmunda III. Napsal *Hip-pica, albo sposób poznania, chowania i stanowienia koni* (1607) a *Ethica, albo zwierciadło żywota* (1607). Jan (†1710) byl starostou ošwecimským a od r. 1669 vojvodou sieradzským. Proslul jako řečník na sněmech. Přeložil do latiny kázání P. Skargy *Concionnes pro diebus dom inicis et festis totius anni* (1691).

2) P. Czesław, gymnas. prof. v Krakově, byl redaktorem »Włościanina« (1869), založil r. 1875 časop. »Wieniec« a »Pszczółka« a napsal mnoho dobrých knížek pro lid: *Co to we wsí być może; Żywoty znakomitych Polaków; Bieda nasza* a j. R. 1898 vydala »Macierz Polska« jeho spis *O życiu i dziełach Adama Mickiewicza*.

Pieniny viz Pěniny.

z **Piennes** vévoda viz Aumont 5).

Pieno (ital.), v hudbě plně, zplna, všemi hlasy; při hře varhanové organo p. tolik co forte nebo plnými varhanami; coro p., plný sborem, t. j. sborem smíšeným, proti sboru složenému z hlasů stejných; con suono p., plným tónem.

Pienza [pjenca] (dříve Cortignano), město v Italii, prov. Siena, kraj Montepulciano, má 3255 obyv. (1891); biskupské sídlo s krásnou katedrálou, seminář s bibliotékou, gymnasiem a palác hr. Piccolominiho. P. jest rodiště papeže Pia II. (Aeneáše Sylvia), který P-u povýšil na město a biskupství, vysadil mu městská práva, vystavěl dóm, biskupský palác a provedl jiné stavby umělecké.

Pieperova elektrická ručnice v. Elektrické zbraně, str. 495 a.

Pier [pir], angl., pilíř, sloup; mostní pilíř; hráz přístavní (zděná), přístaviště; veřeje.

Pierantonio A g o s t o, právník italský (*1840 v Chieti v Abruzzách). Studoval v Neapoli. R. 1860 vstoupil jako dobrovolník do Garibaldiova vojska a byl po jeho vítězství na Volturmu (1.—2. října) zaměstnán v Neapoli v min. vyučování, načež povolán do ministerstva v Turině, kde byl sekretářem min. Matteucci a Mancini. Na základě spisů *Sull' abolizione della pena di morte* (Turin, 1865) a *Il progresso del diritto pubblico e delle genti* (Modena, 1866) byl jmenován učitelem mezinár. práva na universitě v Modeně. R. 1866 účastnil se jako dobrovolník války proti Rakousku. Navrátil se pak k professuře, byl r. 1870 povolán na stolicí mezinár. práva do Neapole. Od r. 1876 jest řádným professorem mezinár. práva a zároveň docentem ústavního práva na universitě v Římě. Byv po 4 zákonodárná období poslancem, byl r. 1883 jmenován senátorem království Italského. R. 1885 účastnil se jako zástupce Italie pařížské konference o mezinár. právu plavby v Suezském průplavě. Z četných spisů P-ových sluší uvést zvláště tyto: *Storia degli studi del diritto internazionale in Italia* (Modena, 1870; něm. pod n. *Geschichte der italienischen Völkerrechtsliteratur* od Roncali s dodatky autorovými, Videň, 1872); *La chiesa cattolica nel diritto comunale* (Florence, 1871); *Gli arbitrati internazionali e il trattato di Washington* (t., 1872); *Trattato di diritto internazionale* (I. sv. v Římě, 1881, úvod a dějiny mezinár. práva do r. 1400); *Trattato di diritto costituzionale* (sv. I, v Neapoli, 1873, 2. vyd. v Římě, 1897). Obě poslední práce náležejí k hlavním dílům P-ovým. Mimo to P. napsal: *Il giuramento; storia legge-politica* (Řím, 1883); *Il Senato e le leggi sociali* (t., 1886); *La rinunzia alla successione nel diritto internazionale privato* (t., 1896). V něm. překladě Scholzové vyšly ještě: *Die Fortschritte des Völkerrechts im XIX. Jahrh.* (Berl., 1899).

Pierantonio-Mancini [-mančini] G r a z i a, spisov. italská (*1843 v Neapoli). Byla dcerou státníka Pasquala Manciniho a provdala se r. 1868 za Ag. Pierantonioho (v. t.). Jako matka její Laura Oliva-Mancini oddala se i Grazie spisovatelství. Vydala: *Poesie* (1879); *Commedie d'infanzia* (1881); *Nuove poesie* (1888); novelly *Dora; Lidia* (1880) a romány *Dalla finestra; Sul Tevere* (1883); *Costanza* (1887) a j. Lidia zčeštila r. 1891.

Pierce [pírs] F r a n k l i n, prezident Spojených Obcí sev.-amer. (*1804 — †1869). Životní dráhu svou začal jako advokát ve svém rodišti Hillsborough r. 1827. R. 1833 byl zvolen do kongressu a v l. 1837—42 byl členem senátu. R. 1847 účastnil se jako plukovník a potom brigádník války mexické. R. 1850 byl předsedou konventu, jenž revidoval ústavu Newhampshiru. V l. 1853—57 byl prezidentem (čtrnáctým) Spojených Obcí. V této hodnosti projevil se jako rozhodný přívrženec otroctví a jako straník Jihu proti Severu: bill o organizaci Kansasu a Nebraska, jež P. podporoval a potvrdil (1854),

byl přímo přípravou občanské války. V zahraniční politice měl P. nesnáze se Střední Amerikou a zejména se Španělskem, jemuž by byl rád odňal Kubu. Po složení svého úřadu P. vydal se na cestu po Evropě (1857 až 1860). Zemřel v Concordu.

Pierer Johann Friedrich (*1767 v Altenburce — †1832 t.). Byl lékařem a zakoupil si v rodšti knihkupectví Richterovo. Byl zúčastněn při zpracování encyklopaedického slovníku (Alt., 1824—36, 26 sv.), jež vydával jeho syn P. Heinrich August (*1794 v Altenburce — †1850 t.), který studovav lékařství v Jeně a stráviv v l. 1813 až 1820 na vojně, vrátil se do závodu otce a r. 1824 počal vydávati zmíněnou encyklopaedii, jejíž 2. vyd. (1840—46, 34 sv.) se ještě dožil. Knihkupectví P. ovo i slovník r. 1872 koupili od rodiny P-ovy Štěp. Geibel a spol., slovník pak od tohoto opět koupil A. Spaarmann, od něho H. Baruch a spol., pak W. Speman a posléz štutgartská Unie, nakladatelství německé. U obou posléze jmenovaných firem vyšlo 7. vydání encyklopaedie P-ovy, *Pierers Konversations-Lexikon* o 12 sv., za redakce Jos. Kürschnera (1888—93), jež jest ilustrováno arováno na okraji dvojsloupového textu slovníkem dvanáctijazyčným dle systému redaktorova.

Pieri Andrea viz z Orsini Felice.

Pieridae, zool., viz Běláskové.

Pierides (Pieridky) v řeckém mythu: 1. Devět dcer Makedonce Piera a Paionky Euippy, jež opovázily se jít ve zpěvný zápas s Musami; když pak Nymfy je uznaly za poražené, P. proměněny ve straky (Ovid. Metam. V., 300 sl.). — 2. P. zvány Musy podle krajiny Pierie na Olympu, kde zvláště ctěny, jako na boiotském Heličónu. *klk.*

Pierie, krajina ve staré Makedonii při zálivě Thermejském, mezi ústím Peneia a Haliakmonu na vých. a sev. svazích Olympu, strategicky velmi důležitá jako klíč k Thesálii a Recku. Nejstarší obyvatelé, Pieriové, vystěhovali se odtud po dobytí kraje Perdikou I. Makedonským kolem r. 700 na vých. k ústí Strymonu, kde vznikla nová P. P. nazývala se též krajina v Syrii na s. od ústí Orontu. *Tšr.*

Pieris, zool., viz Běláskové.

Pierloni Petr viz Anaklét 2).

de **Pierola** Nicolas, peruánský diktátor (*1839). Věnoval se právníctví (od r. 1860 byl advokátem v Limě) a politice. R. 1869 byl finančním ministrem, ale svým hospodářstvím poškodil finance peruánské tou měrou, že byl obviněn ze zpronevěření a musil prchnouti (1872). Vojenským povstáním domohl se r. 1879 diktatury; jeho vláda byla klerikální a k tomu podkopala ji neúspěšně vedená válka s Chile. P. r. 1881 byl svržen a musil uprchnouti po druhé. R. 1895 stal se novou revolucí opět presidentem v Peru (do r. 1899).

Pierre [pjær], franc., Petr.

Saint- **Pierre** [sěnpjær]: 1) St. — P., ostrov v jezeře Bielském ve Švýcarsku, tvoří ma-

lebné návrší, jehož vrcholek zdvihá se asi 40 m nad hladinu jezera a pokryt jest krásným lesem s mohutnými duby. Břeh jižní a západní jest velice půvabný s bujnými lukami a rozsáhlými vinicemi. Ostrov náleží městskému hospici bernskému a jest zde zřízen pensionát. Roku 1765 uchýlil se naň J. J. Rousseau, avšak brzy byl odtud bernskou vládou vypuzen, i ukazuje se zde svět-nice, v níž bydlil.

2) St. — P., námořní město na franc. ostrově Réunionu v Indickém oceáně, hlav. město arrond. Sous-le-Vent, na jižním pobřeží při ústí říčky Abord, na železniční trati, která objíždí celý ostrov, spojic jeho pobřeží města, má 24.465 obyv., jest čisté a pravidelně stavené, stinné a opatřené dobrou pitnou vodou. Má jediný bezpečný přístav ostrova postavený r. 1854 při ústí zmíněné říčky s přirozeným vjezdem, hlubokým 15 m, mezi korálovými měččinami. Přístavní ruch r. 1897 činil 160 lodí a obchodní obraty 26,1 mill. fr. dovozu a 4,9 mill. fr. vývozu. *Tšr.*

3) St. — P., město na záp. pob. ostr. Martinique, 22 km sz. od Fort de France, na již. úpatí sopky M. Pelée, rozkládající se při polokruhovitě zátocě, mělo do katastrofy r. 1902 26.011 ob., většinou černochův a mulatův. Pro svou krásnou polohu a malebné okolí náleželo k nejkrásnějším a nejjřímějším místům M. Antill. Ráz města byl evropský, ulice úzké, výstavnost však malá. Zvláštní předností St. — P. byla hojnost vody, přiváděné částečně ř. Roxelanou, oddělující dvě hlavní části města: Mouillage a Fort. St. — P. bylo obchodním a průmyslovým střediskem celého ostrova, hlavní průmysl byla výroba rumu, jehož se v 16 destillacích mohlo vyrobiti denně až 10.000 l. Vedle toho bylo sídlem biskupa, soudního tribunálu první stolice a soudu porotního, obchodní komory, fin. ústavů Banque de la Martinique a banky hypoteční, dále tu bylo lyceum, pensionát, seminář, voj. a obč. nemocnice. Z čelných budov sluší uvésti kathedrálu vedle dvou jiných kostelů, divadlo, radnici, biskup. palác a j. Na blízku města nádherná botanická zahrada založená r. 1803 pro pěstování a aklimataci rostlin koloniálních. Rozvoj města vedle hospodářských příčin vadily časté pohromy zemětřesením a cyklony, jako na př. r. 1780, kdy cyklon zahubil v St. — P. na 1000 lidí. Dne 5. srpna 1851 St. — P. pokryto bylo ze sopky Pelée šedým popelem, který však neuškodil, tak že sopka jsouc od té doby klidna pokládána za vyhaslou. Ale 3. květ. 1902 Pelée začala opět pracovati jsouc zahalena dýmem a plameny, již 5. květ. proud lávy zničil plantáže a přibytými na úpatí hory a obyvatelstvo přestrašené prchalo z okolí do města. Konečně 8. květ. z rána vyrazil ze sopky za strašného rachotu oblak popelu, smrtonosných plynův a rozzhavených trusek a spadnu na St. — P. zničil rázem celé město, jež ihned počalo hořeti. Obyvatelstvo buď se udusilo neb uhořelo. Pohřbívání

mrtvol přerušeno bylo 20. květ. novým výbuchem, jenž vyrazil déšť rozzhavených balvanů. Počet zahynuvších udává se na 30 000 lidí. Tato katastrofa předčí záhubu Pompejí a Herculeana.

4) St. — P. d'Oléron, kantonální město ve franc. depart. Charente-Inférieure, uprostřed ostrova Oléron, v arrond. Marenes, má 4419 obyv., obchodní soud, obchod s dřívím, slatiny, octámy, rozsáhlé vinice, maják, dolmeny a na hřbitově kostnici ze XIII. stol. vys. 20 m.

-Saint- **Pierre-et-Miquelon** [sěň pjèr e miklón], skupina ostrovů 20 km na j. od Nového Foundlandu, tvořící franc. osadu, zaujímá 235 km² a má 6352 obyv. (1897). Ostrov Saint-Pierre měří s přilehlými ostrůvky (Ile aux chiens, Massacre, Colombier, aux Pigeons, Pelée, aux Vainqueurs) 33 km², Miquelon skládá se ze 2 ostrovů spojených od r. 1783 písčinou: Grande Miquelon na s. a Petite Miquelon nebo Langlade na j., jež mají plochu 202 km² a pouze 519 obyv., t. j. 2,5 ob. na 1 km², kdežto na Saint-Pierreu jest obyv. 5833 a hustota 177 na 1 km². Ostrovy ty složeny jsou z porfyru a žuly, spadají příkré do moře, dostupují výše 204 m, jsou holé s mnohými jezery a nenasnadno přístupné. Jezera na Saint-Pierreu jsou bohatá rybami a odtékají do moře nepatrnými ručejí, Langlade má dosti veliký potok, Belle Rivière. Podnebí jest studené a vlhké, průměrná roč. teplota činí +5 °C, nejnižší teplota jest -16 °C, plavbě velice nebezpečny jsou časté mlhy, hojně zvláště v čnu a čci. Z užitečných nerostů má Grande Miquelon okr. rudu měděnou a železnou, Langlade břidlici. Z polních plodin pěstují se s velikou obtíží jen některé zeleniny, Langlade pak má 13 statků s chovem dobytka. Hlavní důležitost osady leží v lovu ryb na mělčinách novofoundlandských, pro který jest ona francouzským rybařím jediným střediskem. R. 1897 odesláno odtud 18.500 t ryb, úhrnem vývoz činí 26 1/2 mill. fr., z čehož 24 3/4 mill. fr. připadá na ryby a 1 mill. fr. na rybí tuk, dovoz pak činí 6 mill. fr. Saint-Pierre jest spojen s Brestem kabelem. Osadu spravuje guvernér a generální rada; hlavní město Saint-Pierre má chlapecký college a vyšší dívčí školu, nižších škol jest 6. — Souostroví bylo objeveno r. 1497 Cabotem, od r. 1504 lovili zde Bretoňci a Normaní, r. 1604 založena tu prvá osada, která přes opětné nájezdy Angličanů zůstala stále v rukou Francouzů.

Tšr.
de **Pierrefonds** [pjèrfõn], hrabě a hraběnka, jméno bývalé císařovny francouzské Eugénie a jejího syna Ludvíka Napoleona.

La **Pierre Pertuis** [-pertyj], průsmyk v Juře, spojuje údolí Saint-Imier s údolím ř. Birsu a tím i západní Švýcarsko s Basilejí. Jest vysoký 792 m n. m., avšak silnice přes něj vedoucí pozbyla své důležitosti po vystavění železnice, která vede tunelem 1,27 km dlouhým ve výši 770 m n. m. Tšr.

Pierret [pjèrè] P a u l, egyptolog franc. (*1836), jest od r. 1867 úředníkem egypt. musea v Louvru a r. 1873 jeho konservátorem. Vydal: *Études égyptologiques* (1873 až 1878, 3 sv.); *Recueil d'inscriptions inédites du musée égyptien du Louvre* (1874—78, 2 sv.); *Dictionnaire d'archéologie égyptienne* (1875); *Vocabulaire hiéroglyphique* (t. r.); *Catalogue de la salle historique de la galerie égypt. du Louvre* (1877); *Essai sur la mythologie égyptienne* (1879); *Le panthéon égyptien* (1881); *Le décret trilingue de Canope* (t. r.); *Le livre des morts des anciens Égyptiens* (překlad, 1882); *Explication des monuments de l'Égypte et de l'Éthiopie* (1885 sl.).

Pierretta, planetoida objevená 28. srpna 1891 Charloisem. Průměr na světlost v opozici 12,5. Průměr v km 38. Označení. (612) Gs,

Pierrette [pjèrèt] viz P i e r r o t.

Pierron [pjèroñ] E d o u a r d, generál franc. (*1835). Navštěvoval ústav saint-cyrský, stal se poručíkem v pluku zuavském (1857), bojoval v Itálii, Marokku a Mexiku a r. 1870 byl ordonančním důstojníkem císaře Napoleona III. V letech následujících postupoval v hodnostech, r. 1897 přejal po Négrierovi velení 7. sboru armádnímu v Besançonu a r. 1899 stal se členem nejvyšší rady válečné a inspektorem armády. Napsal: *Étude sur les recon na issances* (1872); přednášky *Les méthodes de guerre actuelles* (2. vyd. 1886 až 1895, 4 sv.); *Stratégie et grande technique, d'après l'expérience des dernières guerres* (1887 až 1896, 4 sv.); *La défense des frontières de la France* (I., 1892); *Comment s'est formé le génie militaire de Napoléon I* (1888).

Pierrot [pjèrò], »P e t r í k«, komická figura divadla francouzského, jejímž vzorem byl Pedrolino italské Commedia dell' arte, hloupý sluha, jemuž se dostává bití, obdobný Zanimu téhož druhu divadelního. Fysiognomii P-a ustálil Watteau (v Gilles). P. býval oděn bílou halenou s velkými knoflíky, měl bílý klobouk («à la Colin»), široké bílé kalhoty a bílé střevce a měl obyčejné zamoučený obličej. Vystupoval jako milenec Kolombiny, již mu uloupil Arlecchino, byl sluhou pana Leandra, jež sblížil s Isabellou a rozkmočil s Kasandrou, tupě ji. Známější kusy, kde P. vystupuje, jsou od Champfleuryho, Théophile Gautiera (*Picnot posthume*) a Paula Marguerite (pantomimy). Viz též D v o ř á k 5). Ženská postava odpovídající P-u slula P i e r r e t t e. Srv. Hugounet, Mimes et Pierrots (Pař., 1889).

Pierściec (*Perstetz*), far. ves ve Slezsku, hejtm. Bilsko, okr. a pš. Skočov; 80 d., 572 obyv. pol. (1890), kostel, škola, parostr. lihovar a mlýn.

Piersna, ves slezská, viz Prstná.

Pierson [pírsn]: 1) P. H e n r y H u g h viz Pearson.

2) P. A l l a r d, theolog a spisov. nizozemský (*1831 v Amsterdamu — †1896). Stal se doktorem theologie v Utrechtu podav disertaci *De realismo et nominalismo*, pak ka-

zatelem v Rotterdamě (1857—65), m. profesorem theologie na universitě heidelberské (1870—74) a professorem dějin umění v Amsterdamě (1877). Vydal: *Intimis. Medaeelingen* (1861; 5. vyd. 1881); *Richting en leven* (2. vyd. 1883); *Geschiedenis van het katholicisme* (1865 až 1872, 4 sv.); *Een studiië over de geschriften van n Israëls profeten* (1877); *Studiën over Joh. Kalvyn* (1880, 1883, 1891); *Verisimilia* (s Naberem, 1886); *Geestelijke voorouders* (1887 až 1893, 3 sv.); svazek básní *Gedichten* (1882) a metrický překlad Aischylovy Oresteje (t. r.).

3) **P. Willia m**, pruský historik (* 1833—†1899); do r. 1893 byl profesorem dějepisu na gymnasiu v Berlíně. Napsal: *Preussische Geschichte* (1864; 1898 ve 2 sv. 7. vyd.); výtah zv. *Leitfaden der preussischen Geschichte* dočkal se r. 1899 vydání 13.; *Elektron, oder über die Vorfahren, die Verwandtschaft und den Namen der alten Preussen* (1869); *Aus Russlands Vergangenheit* (1870); *Bilder aus Preussens Vorzeit* (1872); *Der grosse Kurfürst* (1873) a *Kurfürstin Dorothea* (1886). Kromě toho uspořádal sedmé vydání E. Dullera *Geschichte des deutschen Volkes* s pokračováním (1891, 2 sv.).

4) **P. Nicolas Gerard**, nizozemský státník a národní hospodář (* 1839 v Amsterdamě). Věnoval se tam obchodu, stal se r. 1865 ředitelem banky Surinamské, r. 1868 ředitelem a r. 1881 praesidentem banky Nizozemské. Roku 1877 jmenován profesorem nár. hospodářství na universitě v Amsterdamě, r. 1891 stal se ministrem financí v ministerstvě Taka van Poortoliet a upevnil finance důkladnou reformou staré daně a zavedením nové daně provozovací; r. 1894 odstoupil s celým ministerstvem. Roku 1897 vytvořil po vítězství liberálů liberální unionistické ministerstvo, v němž jako ministerský předseda převzal opět finance. Napsal mezi jiným: *De toekomst der Nederland Bank* (Amsterdam, 1863); *Het Kultuurstelsel* (Haarlem, 1868); *Grondbeginselen der Staatshoudkunde* (t., 1875—76, 2 sv.; 3. vyd. pod tit. *Leerboek der Staatshoudkunde*, 1898—99, 2 sv.).

Piesenreith, ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Kaplice, fara Rožmitál; 19 d., 107 ob. n.

Pieschen, průmyslová obec v král. Saském, na pr. břehu Labe, v hejtm. drážďanském, stanice koňské dráhy a parníků, má 16.424 obyv. (1895); pěknou radnici, továrny na hospodářské a šicí stroje, chemikálie, papír, gummové zboží, slaměné a plstěné klobouky, čalouny, nábytek, sladovnu, znamenitě zahradnictví, vinařství, ovocnictví a obchod s uhlím a pískovcem.

Pieska viz Písek 6).

Piesling viz Písečná 3).

Piesling viz Písečná 1).

Pieta [ital.], zbožnost, milosrdenství; v umění výtavám P. Maria horekující nad mrtvým tělem Kristovým, jak ji znázornil sousoším na př. Michelangelo (v chrámě sv. Petra v Římě) nebo malbou G. Bellini, van Dyck a j.

oo**Pietak** Leonard, právník a politik polský (* 1841 v Przemyslu). Vystudovav ve

Lvově práva, nabyt r. 1867 hodnosti doktorské a vstoupil k finanční prokuratuře a později do služby politické. Roku 1870 stal se mimořádným a r. 1876 řádným profesorem obchodního a směnečného práva na Lvovské universitě. Roku 1886 byl volen do Lvovské obecní rady, r. 1893 na místo Smolky do říšské rady a pak opětně r. 1897 proti Lewakowskému. Roku 1899 zvolen prvním vicepraesidentem sněmovny poslanecké a v lednu 1900 v kabinetu Körbrově polským ministrem krajanem. Kromě habilitačního spisu *O právní povaze akciových společností* (1869, polsky) napsal: *Zur Lehre von der Pupillarsubstitution; Börse und Börsengeschäfte vom Rechtsstandpunkte*.

Pietasaari viz Jakobstad.

Pieter-Maritzburg, hlavní město osady Natalu v britské Jižní Africe, na l. bř. řeky Little-Bushman, pravého přítoku ř. Umgeni, 70 km na zsz. od Durbanu, ve výši 700 m n. m., na železniční trati Durban-Charlestown, má 20.155 obyv. (1895), ulice rovné, široké a stinné, zdobené krásnými domy, a pěknou polohu v rovině obklopené pahorky a pokryté zahradami. Jest sídlem guvernéra Natalu a země Zulú, biskupa, nejvyššího soudu, má 2 katedrály, veřejný park, vyšší a nižší školy, knihovnu, museum, nemocnice, blázipec, továrny na šumivé nápoje, cihelny, tiskárny, obilní mlýny, jirchárny a slevárny. Čilý jest obchod s vlnou, kožemi, pštrošimi péry, sloni a obilím, jež posílají se do Durbanu. Na blízku jest rolnická kolonie Wilgfontein. **P.** byl založen r. 1839 Boery po vítězství nad zulským náčelníkem Dingaanem a nazván dle jejich vůdců Pietera Retiefa a Gevrita Maritze.

Tšr.

Pietismus (z lat. *pietas*, zbožnost) jest polo čestný, polo posměšný název náboženského hnutí v evangelické církvi, jmenovitě augšpurského vyznání v Německu v 2. pol. XVII. a v 1. pol. XVIII. stol. — Sedmnácté století jest obdobím protestantské scholastiky. Péče církve se soustřeďovala skoro výlučně na vypracování dogmatiky a zachování orthodoxie; buditi a siliti vnitřní náboženský život se zanedbávalo. Proti této dogmatistické jednostranosti, církevníckému formalismu a stagnaci oficiální církve z reformace vzešlé obracely se proudy pietistické nejdříve sem tam v reformované, potom zvláště v augšpurské církvi, proudy soustřeďující se a vrcholící konečně ve vlastním **p**-mu, jehož význačnými představiteli jsou Filip Jakob Spener a August Hermann Francke. — Reformovaný **p**. má svůj vznik z puritanismu v Anglii, jeho představiteli jsou v Anglii Baxter a John Bunyan (†1688, *The pilgrim's progress*), v Holandsku Wilh. Tellinck (†1629) a Jean de Labadie (†1674; jeho stoupenka Anna Maria v. Schurmann). — Semeništi **p**-mu staly se schůzky, které Spener jako farář ve Frankfurtě n. M. od r. 1670 pořádal ke vzájemnému duchovnímu vzdělání, jmenovitě na základě bible (*collegia biblica, coll. pietatis*).

Takovéto schůzky zdomácněly pak i jinde na univerzitě v Lipsku, Carpzov: *exercitia biblica, collegia philobiblica*), zvláště na nové univerzitě v Halle n. S. vlivem Franckeho. — Sňahou **p**-mu bylo uplatnění zanedbávanou od oficiálních církevníků stránku křesťanství a reformace: praktické náboženství, jevíci se v duchovním životě, pozbavené jha neevangelického zevnějšího zákonictví. Podrobněji poznáme zásady **p**-mu a jeho postavení k evang. církvi ze Spenerova spisu »Pia desideria« z r. 1675. Jeho »požadavky« jsou: důkladnější znalost bible; účast laiků v činnosti církve (na základě »všeobecného kněžství«); nejen znalost dogmatiky, ale křesťanská životní praxe. — Hesla **p**-mu jsou: »znovuzrození« a »posvěcení«. — **P** však upadal též ve výstřednosti. Klada hlavní důraz na citovou stránku náboženství (někdy až do sentimentality), postavil se nepřátelsky proti rozumu, především proti filosofii, pak proti vědě vůbec (i proti teologii) i umění. Chtěl utvořit »církev znovuzrozených«, tedy prakticky provést dogmatický rozdíl »církev viditelná a neviditelná« (*ecclesiola in ecclesia*). Znovuzrození pak určoval téměř šablonovitě (methodisticky); pro život znovuzrozených předpisoval (neevangelicky a neprotestantsky, nýbrž askéticky, mnišsky) odřikání »světa« (hra, divadlo). Tím dávný odpor proti »nové sektě« propukl zjevně. Výtky církve **p** mu činěné jsou (dle hlavního protivníka Löschera) hlavně tyto: Lhostejnost k pozitivní, věroučné stránce křesťanství; znehodnocování svátostí, kazat. úřadu a vůbec cirk. řádů; mysticismus a chliastické blouznění; neprotestantský pojem »ospravedlnění z víry« a posvěcení; separatismus; zanedbávání theologické vědy. — Dobrou stránkou **p**-mu pravého jest důraz kladený na náboženský život (ale ovšem více po jeho citové stránce se zanedbáváním stránky volní, éthické); snášelivost k jinověrcům; energie víry jevíci se hlavně u Franckeho, zakladatele rozsáhlých vychovávacích ústavů v Halle; podnikavost ve vnitřní i vnější missii; studium Pisma sv. Tím **p** měl značný obzující vliv na církev evangelickou, ano může se nazvat její reformací. Ale svým separatismem a nenávisť k vědě, jakož i nejjednou přepjatostí připravoval též půdu pozdějšímu racionalismu. — Mimo Spenera a Franckeho hlavní zástupcové **p**-mu jsou: Anton, Schade, Lange, Breithaupt, Rambach.

Mimo toto vylíčené, historicky ukončené hnutí mluví se též o **p**-mu novodobém. Rozumějí se jím některé z anglického methodismu (Wesley) vyplývající a též s německým herrenhutismem (Zinzendorf) souvisící směry náboženské, jevíci se jednak v nynějších protestantských církvích bud jako převládající, neb jako podrizený jejich ráz (askétismus, mysticismus, quietismus, puritanismus, biblicismus), jednak tvořící nové protestantské denominace (independentismus, »svobodné« církevnictví). Ráz jeho jest různý: někde zdravé křesťanský a evangelický život, jinde

též chorobně podrážděný stav. — Literatura: Tholuck, Gesch. des Rationalismus, I. (1865); Schmid, Gesch. des P. (1863); Heppé, Gesch. d. P. u. d. Mystik in d. reform. Kirche (1879); Ritschl, Gesch. d. P. (1880). *FŽa.*

Pietkiewicz viz Pí u g.

●●**Pietor** A m b r o z, zaslužilý publicista slovenský (* 15. říj. 1843 ve Vel. Bobrovci v stolicí liptovské). Obecně školy vychodil ve svém rodišti a v Ružomberku, gymnasium v Levoči a Báňské Bystřici, práva pak studoval v Pešti, ve Vídni, v Praze a opět v Pešti. V Praze r. 1868 dopisoval do Pešť-budínských Vědomostí« a r. 1869 stal se členem redakce »Nár. Listů«. Roku 1870 přestěhoval se do Turč. Sv. Martina, kde se stal členem redakce »Nár. Novin« a tajemníkem spolku sloven. žen »Živeny«, jenž byl na jeho popud založen. Jako tajemník spolku redigoval **P** dva ročníky almanachu »Živena«. Roku 1874 stal se redaktorem »Nár. Novin«. Od r. 1881 je redaktorem a vydavatelem »Nár. Hlasníka«, politického dvojtydenníku pro sloven. lid. Roku 1887 na jeho popud uspořádána nákladem »Živeny« výstavka slovenských výšivek; jeho zahajovací řeč vyšla tiskem. Roku 1885 cestoval po Rusku, r. 1888 byl v Kijevě na slavnosti 900tého pokřestění národa ruského. Dne 23. čna 1898 postaven před porotu pešťskou jako redaktor »Nár. Novin« a pro pobuřování proti národnosti maďarské odsouzen na 8 měsíců do stát. vězení a ke ztrátě 600 zl. Roku 1899 vydal malý spis *Na ochranu ľudu* a v rukopise má polit. brošuru *Nápor — odpor*.

Pietra dura (ital.) nebo *musaico* in **p. d.**, tolik jako »tvrdý kamenem vykládaná práce«, druh mosaiky oblíbené v XVII. stol. ve Florencii. Pestré, hlazené úlomky kamenné (mramor, křemeny, polodrahokamy) tvoří rozmanité ornamenty i figurální obrazy. *F.H.-s.*

Pietraperzia [-cia], město na Sicilii, prov. Caltanissetta, okr. Piazza Armerina, má 11.312 obyv. (1891), starou normanskou pevnost s cimbuřím, obchod s obilím, jížním ovocem, sádrou a sírou.

Pietrasanta, město v Itálii v kraji a prov. lueké, na želez. trati Turin-Rím, má jako obec 14.427 obyv. (1891), pamětihodný dóm, radnici (z r. 1346), staré hrady a hrad, gymnasium, bibliotéku, mramorové lomy a na blízku doly na rtuť.

Pietraszewski I g n a c y, orientalista polský (* 1797 v Biskupci ve Varmii — † 1869 v Berlíně). Studoval v Grodně, potom ve Vilně a od r. 1826 na univ. petrohradské učil se jazykům východním, načež r. 1831, uměje turecky, persky a arabsky, stal se dragomanem v Cařihradě a později rus. konsolem ve Smyrně, Solunu, Alexandrii a Jaffě. Roku 1844 povýšen na doktora filosofie v Halle a připuštěn za docenta jazyků východních na univ. berlínské. Od r. 1860 byl členem pruského vyslanectva v Persii a vrátiv se po několika letech do Evropy ujal se opět docentury jazyků vych. v Berlíně. Z jeho spisův uvádíme: *Nummi mohammedani* (Berl.,

1843); *Nowy przekład dziejopisów tureckich, dotyczących się historii polskiej* (t., 1846); *Ab-régé de la grammaire Zend* (t., 1861); *Dzie-sięciolecie ia podróz po Wschodzie* (Varš., 1872) aj.

Pietri Joseph Marie, politik francouz. (* 1820). Příklad k politice Ludvíka Napoleona, který jej konečně (1866) učinil policejním prefektem v Paříži. V tomto úřadě proslul P. neblaze násilným potlačováním manifestací a snah liberálně opposičních, jakož velmi rozvětvenou organizací tajné policie. Roku 1870 řídil projevy na pařížských boulevardech pro válku s Pruskem. Uprchnuv potom do Anglie, vrátil se r. 1873 a byl z předních bonapartistův a odpůrcem republiky; v l. 1879—85 byl členem senátu.

Pietro, město dalm., viz Supetar.

Pietrowice, ves slezská, viz Petrovice 42)

Pietrwald viz Pjetwold.

Pietsch Ludwig, spisovatel a malíř něm. (* 1824 v Gdansk). Studoval na berl. uměl. akademii, r. 1843 pracoval u portrartisty Otta a jal se záhy kreslit ilustrace. Od r. 1858 byl uměl. referentem v »Spenerische Zeitung«, od r. 1864 feuilletonistou časopisu »Vossische Zeitung«. Ve službách tohoto listu mnoho cestoval (na výstavy, k otevření průplavu Suezského, na vojnu r. 1870 a j.) a vydal pak několik svazků svých cestopisných feuilletonů, psaných svízně a půvabně, a to zejména: *Aus Welt und Kunst* (Jena, 1867, 2 sv.); *Orientfahrten* (Berl., 1870); *Von Berlin bis Paris, Kriegsbilder* (t., 1871); *Marokko, Briefe von der deutschen Gesandtschaftsreise* (Lip., 1878) a *Wallfahrt nach Olympia 1876* (Berl., 1879). Mimo to psal text k nádhernému dílu »Die deutsche Malerei auf der Münchener Jubiläumsausstellung 1888« (Mnich., 1889) a autobiografii *Wie ich Schriftsteller geworden bin* (t., 1892—94, 2 sv.). P. provázal cis. Viléma II. na jeho cestách do Ruska, Itálie, Anglie, Athén, Cařihradu a r. 1894 byl vyznamenán titulem profesora. Z jeho maleb nejzdařilejší jest *Ženská podobizna*, z ilustrací kresby k »Immensee« od Theod. Storma a »Trojramenný svícen« od Ad. Hausmanna, z nákresův a rytin leptaných *Socha Krist. Raucha* od Fr. Drake, *Viktoria* od Wredova aj., z lithografií *Přemožitel lvův* od Alb. Wolffa.

Pietschmann Richard, egyptolog a dějepisec německý (* 1851 v Štětíně). Otec jeho Eduard byl sochařem. Syn studoval v Berlíně a v Lipsku a stal se tu úředníkem knihovny (1875); povolán pak ke knihovně gotinské (1888), habilitoval se tam pro egyptologii a dějiny východní (1890). Práce jeho obírají se uvedenými předměty, pak národopisem a dějinami geografie. Mimo drobnější vydal: *Hermes Trismegistos* (Lip., 1875); *Geschichte der Phönizier* (Berl., 1889) a zpracoval Masperovy Starověké dějiny národů východních (1877) a Perrot-Chippezyovy Dějiny umění starověkého (I., Egypt, 1884).

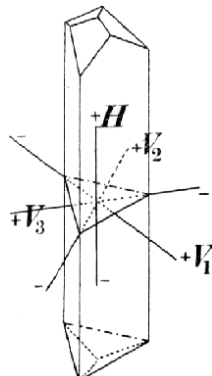
Pieve di Cadore [pjéve di kadóre], též prostě Cadore, krajské město v Itálii v malebném alpském údolí ř. Piave, v prov. bel-

lunské, má jako obec 3835 obyvatel (1891); pomník malíře Tiziana, kostel s oltářním obrazem Tizianovým, radnici (ze XVI. stol.), zbytky hradu, museum, voj. posádka a chov dobytka (5000 hovězího a 10.000 ovci).

Pieve di Cento [-čento], městečko v Itálii na pr. bř. ř. Reno a par. tramway Bologna-Cento, v prov. ferrarské, kraji centenském, má jako obec 4558 ob. (1891), poutnický kostel P. Marie a čilý průmysl provaznický.

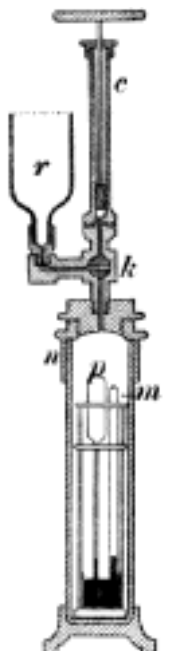
Piezoelektrína jest obecný název pro elektrisaci vznikající pouhým mechanickým působením na některé krystally. Různopolarní krystall (hemimorfni) opatřené na plochách kolmých k těže polární ose krystallu staniolovými polepy. Odvedeme-li jeden polep k zemi a spojíme-li druhý s citlivým elektrometrem, ukáže tento přístroj odchylku, jakmile krystall na zmíněných plochách ve svéráku (isolovaném) stlačíme. Vybijeme-li elektrometr a uvolníme-li krystall, objeví se na elektrometru úchylnka směru opačného. Vyobr. č. 3118. ukazuje systém elektrických os turmalinu.

Působí-li na krystall turmalinu mechanický tlak ve směru kterékoli z těchto os, elektrují se plochy k osám těmto kolmé elektrinou znamení ve vyobr. č. 3118. naznačeného. Jest tedy hlavní osa krystallu (H osou elektrickou a podobně tři osy o 120° odchýlné, ležící v rovině kolmé k hlavní ose (V_1, V_2, V_3). Směr os elektrických souhlasí tedy s polárními osami krystallu. Pokusy bylo zjištěno, že tlakem na plochy kolmé k těže ose elektrické vzniknou rovná množství obou elektrin, podobně též určitá změna tlaku (ať pozitivní ať negativní) způsobuje týž přírůstek nebo úbytek obou elektrin. Vyvinuté množství elektriny nezáleží na délce krystallu (resp. tloušťce stlačované destičky), pouze na velikosti plochy tlakové. Podobně jako tlakem, tak i tahem vzniká náboj piezoelektrický. Deska křemene, seříznutá kolmo k ose elektrické, postříbrí se na obou rovnoběžných stěnách. Spojíme-li jednu stěnu vodivě se zemí, druhou pak s elektrometrem, ukáže tento úchylnku, jakmile působíme na desku tahem ve směru kolmém k rovině dané osou optickou a elektrickou. Potenciál stěny spojené s elektrometrem vzrůstá úměrně s protažením desky. Zajímavo jest, že elektrisace vnější může naopak způsobiti mechanickou deformaci krystallu. J. a P. Curie seřízli dvě destičky z téhož kusu křemene kolmo k ose, tak že delší hrana destiček byla kolmou k rovině vedené osami optickou a elektrickou. Obě

Č. 3118. Systém elektrických os turmalinu.

desky byly pak sbroušeny spolu až k tloušťce několika setin *mm* a pak dohromady kanadským balsámem spleny, ale tak, že elektrické osy v nich byly směru opačného. Vnější stěny proužku takto povstalého byly pak postříbřeny a nabíjeny na různý potenciál. Difference potenciála ukázala se zkřivením proužku. Pokusem tímto dokazuje se vzájemnost mechanické deformace krystalu a náboje piezoelektrického. Poněvadž změny teploturní provázeny jsou změnami objemovými, lze z předešlého uzavírat, že také z a h ř á t í m krystalův hemimorfních vznikne náboj elektrický. (O p y r o e l e k t r i c k ý c h těchto zjevch srv. Pyroelektrína.) Elektrostatické vlastnosti krystalův lze tedy pojednávat se společného stanoviska teorie pružnosti. P-nu krystalů pozoroval již r. 1817 H a u y na vápenci; podmínky náboje piezoelektrického dané tvarem krystalu vytklí však teprve r. 1880 J. a P. C u r i e o v é, kteří v tomto oboru vykonali práce rozsáhlé. Z dalších pracovníků v oboru p-ny a pyroelektrický nutno zvláště vtknouti R ö n t g e n a, R i e c k e h o a C z e r m a k a. V ö i g t vypracoval všeobecnou teorii elektrostatických

Č. 3119. Piezometr Oerstedův.

zjevů u krystalů na základě předpokladu, že elektrická polarisace krystalu záleží pouze na elastických deformacích příslušného místa. Dle W. T h o m s o n a mají molekuly krystalů stálou elektrickou polaritu. Molekulovou tuto teorii p-ny a pyroelektrický R i e c k e zdárně rozšířil. — Podrobnosti viz: G. W i e d e m a n n, Die Lehre v. d. Electricität (II. vyd., 2. sv., pag. 417—443) nebo A. W i n k e l m a n n, Handbuch d. Physik (III. sv., 2. oddíl, pag. 535—550). *nvk.*

Piezometr (fec.) O e r s t e d ů v jest přístroj k měření stlačitelnosti kapalin. Vyobr. č. 3119. vyznačuje jeho průřez. Kapalinou, o jejíž stlačitelnost běží, naplní se nádobka *p* podobná teploměrné trubici se širší nádobkou na konci. Potom se nádobka piezometrická ponoří otevřeným koncem do rtuti, zahřátím vypudí se vzduch z trubice, tak že ochla-

zjevu stlačované kapaliny posuzuje se z posínutí rtuťového sloupečku v kapalině *p*-u, jehož objem (při určité temp. a tlaku) předem se určí. Kvalitativně o stlačitelnosti vody hleděl se přesvědčiti Bacon Verulamský a podobně akademikové florenčtí stlačováním duté koule kovové vodou naplněné. Při deformaci koule nastane zmenšení objemu. Neplatná stlačitelnost vody ukázala se prostoupením vody na vnější povrch. Roku 1763 J o h n C a n t o n popsal pokus, kterým hleděl dokázati stlačitelnost vody. Naplnil teploměrnou nádobku vodou a vařil vodu potud, až páry vodní vypudily vzduch z kapillary. Potom trubici zatavil; odečetl pak postavení menisku v kapilláře, jakož i snížení jeho, které nastalo, když konec zatavené trubice otevřel. Výsledek zajímavého pokusu tohoto záleží též na změně objemu nádoby podrobené v prvním stadiu pokusu tlaku jednostrannému, v druhém stadiu pak tlaku vně a zevně působícímu a tudíž se vyrovnávajícímu. Jak z hořejšího popisu *p* u vysvítá, jest nedokonalost tato odstraněna methodou Oerstedovou. O výsledcích získaných měřeními piezometrickými srv. S t l a č i t e l n o s t k a p a l i n . *nvk.*

Pifferari (ital.), pastýři z hor Volských a z Abruzz. Docházivali v adventě do Říma a zpívali na rozích před obrazy P. Marie, doprovázejíce zpěv šalmají (*piffero*) a dudami (*zampogna*) a vybirajíce si za to dárky. Písňe i nápěvy jejich byly starodávné. Starého *p* ra, jenž měl límcový plášť, špičatý klobouk, dudy a sandály na nohou, provázival černo-vlasý hoch přioděný koží, rovněž se sandály. Zjev jejich byl velmi malebný.

Pigafetta: 1) P. Francesco Antonio, ital. cestovatel a průvodce Magalhãesův na první cestě kolem světa (*1491 ve Vicenze-řkolem 1534 t.), věnoval se studiím matematickým, kosmografickým a nautickým, záhy odebral se na cesty a r. 1519 přišel do Španělska, kde připojil se k výpravě Magalhãesově. Na Filipínách byl těžce raněn v boji s domorodci, v němž Magalhães zabít, avšak přes mnohé nesnáze dorazil se zbytkem výpravy šťastně do Seville. Potom navštívil Francii a jiné země, stal se rytířem řádu Johannitů na Rhodu a řádovým velitelem v Novise. Asi kolem r. 1524 sepsal popis cesty Magalhãesovy, který vydán byl ve výtahu od Fabra a později Ramusia, úplně pak Amoretim francouzsky a italsky v Miláně r. 1800 pod titulem *Primo viaggio intorno al globo terracqueo* a opětě Allegrim s názvem *Relazione intorno al primo viaggio di circumnavigazione, Notizie del Mondo Nuovo con le figure de' paesi scoperti* (Řím, 1894). — Srv. B. Morsolin, *Elogio di A. P. (Benátky, 1867)*.

2) P. Filippo, ital. cestovatel a dějepisec (*1533 ve Vicenze — †1603 t.), stal se v mládí vojínem a oddal se zvláště studiu umění opevňovacího, podnikl řadu cest a navštívil Egypt, Syrii, Persii, kde vykonal diplomatické posláni papeže Sixta V., Uhry, Polsko atd. Vrátiv se do vlasti, vydal do-

brou mapu Afriky a tyto spisy: *Relazione del regno del Congo e delle vicine contrade* (Řím, 1591); *Relazione dell' assidio di Parigi col disegno di quella città e de' luoghi circonvicini* (t., 1591); *Discorso sopra l'ordinanza dell' armata catholica* (t., 1588). Roku 1845 vydán v Benátkách jeho spis *Viaggio al monte Sinai*.

Pigalle [-gál] Jean Baptiste, sochař franc. (* 1714 v Paříži — † 1785 t.). Byl zákem Le Moineovým, navštívil Itálii a stal se členem Akademie. Sochu *Merkura*, za niž se mu hodnosti té dostalo, provedl P. z rozkazu králova ve větších rozměrech a též protějšek k ní, *Venuši*; obě práce poslány darem Bedřichovi II. do Berlína. Jiné práce P-ovy jsou: dvě sochy *Ludvíka XV.* (zvláště remešská je pozoruhodná); relief téhož panovníka, pak Diderotův, Voltaireův a Raynalův; *Divka vytahující si trn z nohy* a přední jeho dílo *Náhrobek maršála Morice Saského* u sv. Tomáše v Štrasburce (postaven r. 1776), mohutný dekorativně a vzletný provedením. Srv. Tarbé, *La vie et les oeuvres de J. B. P.* (Remesč, 1859).

Pigault-Lebrun [pigo-l'brön], vl. Antoine P. de l'Épinoý, románopisec a dramatik franc. (* 1753 v Calais — † 1835 v La Belle-Saint-Cloud). Prožil neklidné mládí, byl hercem, vojákem a podřízeným úředníkem správy mýtní (1806—24). Napsal na 70 sv. románů, živých, povahopisně pravdivých, dokonale učeněných; vtip jejich bývá však hrubý. Nejlepší z nich jsou: *L'enfant du carnaval* (1792); *Les barons de Felsheim* (1798); *La folie espagnole* (1801) a *M. Botte* (1802). K nim druží se několik veseloher, jako: *Le pessim iste* (1789); *Les rivaux d'eux-mêmes* (1798); *L'a mour de la raison* (1799) a *Mélanges littéraires et critiques* (1816, 2 sv.). P.-L. ovy *Oeuvres complètes* vyd. v 20 sv. (1822—24).

Pigeon-english [pidžn. ingliš], též pidgin-english (*pigeon* n. *pidgin*, po čínsku porušeno z *bussj nes*), název porušené angličtiny, již mluví Číňané v Jižním moři. Srv. Leland, *Pidgin-English sing-song* (2. vyd., Lond., 1888); Lentzer, *Colonial English* (t., 1891).

Piglhein Bruno, malíř něm. (* 19. února 1848 v Hamburce — † 15. čna 1894 v Mnichově), byl nejprve sochařem a pomocníkem drážďanského Schillinga. Podniknuv cestu do Itálie ustanovil se přejít k malířství. Učil se ve Výmaru u Paumelse a v Mnichově u Dieze. Po několika pokusech v olejomalbě počal kreslití pastelem a záhy proslul v Německu jako virtuosní ovladatel této jemné techniky. Některé pastelové malby staly se světoznámými, na př. *Idylla* (dítě a pes na lávce u vody sedící). Roku 1885 P. cestoval po Palestině a studoval kraj i lid, aby namaloval veliké panorama *Ukřížování*. Společil se za tím účelem s malířem architektur K. Froschem a krajinnářem J. Kriegrem. Panorama vystaveno bylo v Mnichově, v Berlíně a ve Vídni, kde v dubnu r. 1892 vyhořelo (vydal dřevorytem a fotogr. Trost, Stut-

gart, 1887). P. až do té doby maloval nejraději koketní ženské postavy, pierretty, balleriny, ale pak věnoval se malířství náboženských obrazů. V nové pinakothéce v Mnichově nachází se jeho *Pohřeb Kristův* (1388) a *Slepá* (křesťanka kráčí makovištěm ke studni, 1894). P. byl od r. 1886 profesorem mnichovské akademie a prvním předsedou uměleckého sdružení »Secession«. F.H.-s.

Pigment (lat.), barvivo v těle, jmenovitě barvivo kožní.

Pignerol [piñròl], fr. jméno ital. města Pinerolo (v. t.).

Pignoly [piñóly], pinelky, »oříšky piniové«, viz Borovice, str. 408 a.

Pignus (lat.), ruční zástava, jest zástavní právo k věci, zřízené skutečným převodem držby její věřiteli k pojištění pohledávky s úmluvou, že vrátí věc, jakmile pohledávka jeho bude uspokojena. V starším právě římském poskytoval tento druh zástavy věřiteli jenom faktické pojištění nároku tím, že mohl zadržovaním věci toliko nepřímou přiměti dlužníka k zaplacení. Věřitel nabýval k věci v p. dané t. zv. držbu odvozenou, jež chráněna byla interdiktý possessorními. Práva prodati věc, nebude-li dluh v ustanovený čas zaplacen, věřitel s počátku neměl, ač nebylo-li mu to, jak již ke konci republiky zhusta sestávalo, vyhrazeno zvláštní smlouvou (*pactum de venden do pignore*). Později bylo však toto oprávnění uznáno i při p. za podstatný obsah zástavy a dle práva Justinianského nemohlo platně vyloučeno býti ani výslovnou úmluvou stran. Úmluva taková měla jen ten význam, že věřitel, chtěje věc prodati, musil dlužníka o zamýšleném prodeji dříve třikráte zpravití. J. V.

Pigott: 1) P. Nathaniel, hvězdář angl. (* 1725 — † 1804), zdřzoval se v letech 70tých a 80tých stol. XVIII. v Belgii konaje měření geodaetická. Pozoroval zatmění slunce 16. srp. 1765 v Caenu (»Phil. Tr.«, 1767), přechod Venuse (t., 1770), konal pozorování meteorologická v Caenuv Normandii (t., 1771), astronomická v Nizozemsku (t., 1776 a 1778). Objevil podvojně hvězdy (t., 1781), pozoroval meteor u Yorku (t., 1784) a přechod Merkura v Löwenu v Belgii (t., 1786).

2) P. Edward, syn před. (* 1750 — † 1810), uveden byl otcem do hvězdářství a uveřejnil v l. 1781—1805 ve »Phil. Tr.« různá pozorování, a to vrcholení měsíce k určení délky, Merkura, Urana, vlasatice (kterou objevil r. 1783), měnlivých hvězd (objevil měnlivé r. 1784 η Aquilae, r. 1795 R Scuti a R Coronae) a sestavil též první seznam měnlivých hvězd. V Rý.

3) P. Richard, publicista irský (* 1828 — † 1889). Byl horlivě žurnalisticky činný pro hnutí fenianské (viz Feniané), v jehož službách vedl denník *Irishman* a revue *The Sham. rock* a *The Flag of Ireland*. Roku 1867 byl odsouzen na rok do vězení. Roku 1879 prodal své listy a zahájil boj proti dosavadním přátelům pomluvami a prudkými útoky (*Reminiscences of an Irish National Journalist*,

1882). Zapleten v process pro články *Parnelismand Crime* (v »Times«, 1887), prchl do Španělska (1889), kde v Madridě skončilsebevraždou.

Pigrés z Halikarnassu v Karii, bratr známé z řeckoperských válek kněžny Artemisie starší, pokládán jest nyní za původce homérské *Batrachomyomachie*, v níž se líčí, kterak myši králevic Psycharpax (Kúrkožrout) pozván byv žabím králem Fysignathem (Otevř. hubou) k návštěvě vodní jeho říše, žalostně zahyne, když Fysignathos, který jej nesl na svých zádech, do hlubiny rybníka se ponořil hada vodního se uleknuv. Z toho vznikne válka myši a žab, do kteréž i Zeus zasahuje hromem svým. Urputný boj končí se vítězstvím žab, kterým v nejvyšší nouzi na pomoc přicházejí raci Diem posláni. V roztomilé této parodii žáby a myši mluví a jednají jako opravdoví bohatíři liady, jejiž velikolepá díkce a pathos působivou komikou přenáší se na malicherný děj. Proto byla *Batrachomyomachie* oblíbeným čtením starého a středního věku a vzorem k četným napodobeninám. Hlavní vydání: A. Ludwich, *Die homerische Batrachomyomachie des Karers P.* (Lip., 1396, s obšírným lit. — historickým výkladem a bohatým komentářem). Do češtiny ji přeložili Mejnar (v Táboře, 1881) a Škoda (v Domažlicích, 1891). AF.

Pihanzken viz Běhánky.

Pihel (*Pihl*), viska v Čechách, hejtm. Č. Lípa, okr. Hajda, fara Sloup; 7 d., 64 ob. n. (1890), litř. šk., ps. Původisté pánů z Pihle.

Pihelsko (*Pihlerbaustellen*), ves v Čechách, hejtm. Čes. Lípa, okr. Hajda, fara Sloup (část. Čes. Lípa), ps. Sloup; 197 d., 1004 ob. n. (1890), kaple P. Marie Sněž., továrna na tisknutí kartounů, uměl. mlyn a panský pivovar.

Pihert Josef J., hudební skladatel český (* 27. srp. 1845 v Domoušicích na Lounsku). Absolvoval školu varhanickou a kapelnickou u Pavlise v Praze. stal se ředitelem kúru v Hustopeči na Moravě, pak v Nymburce v Čechách a konečně biskupským kapelníkem v Senji v Chorvatsku. Roku 1883 usadil se trvale v Praze, kde si založil hudební ústav. V l. 1871—73 P. byl hudeb. referentem pražských listů a psal pilně do čes. hudebních časopisů. P. jest z hlavních repraesentantů lehkých skladeb, zejména operettních, a velmi plodný a oblíbený hudební skladatel. Složil 287 hudebních děl původních a na 150 jich upravil pro orchestr, jakož i pro salonní kvartetto (piano, harmonium, housle a cello). Mimo deset her se zpěvy složil 12 operett: *Zlatá žába; Šotek; Rinaldo; Vzdorovitá láska; Dáblův podíl; Poklad; Toman a lesní panna; Na venkově; Vodník; Růžové jezero; Afrikánka a Mirza*, které byly na rozličných jevištích velmi příznivě přijaty. Mimo to zasluhuje zmínky: *Velká škola zpěvu a Nová praktická škola pro housle*. Školami těmito P. osvědčil se nejen dobrým skladatelem, ale i hudebním paedagogem. Skladby P-ovy jsou sice rázu eklektického,

ale pro svoji melodičnost a lehkost jsou hledány a oblíbeny; rovněž pilně hrají se jeho komposice klavírní a zpívají se svěží sbory mužské.

Pihl viz Pihel.

Pihlerbaustellen viz Pihelsko.

Pihlov, Pichlov (*Pichlern*), ves v Čechách, hejtm. Krumlov n. Vlt., okr., fara a ps. Hor. Planá; 9 d., 101 ob. n. (1890).

Pihy (*ephelides*) jsou žluté nebo žlutohnědé skvrny v kúzi velikosti špendlíkové hlavíčky až čocky, kteréž vyskytují se nejčastěji na nekrytých částech kúže, tudíž v obličejí, na ruku, avšak i na trupu. Bývají buď ojedinělé, často však i splývají ve shluky a nad povrch kožní nikdy nevystupují. Způsobovány jsou rozmozgováním a hromaděním barviva kožního či pigmentu a jsou v létě hojnější nežli v zimě, ač ani tu nevyblednou zúplna. Nejčastěji a nejhojněji objevují se u lidí ryšavých, kdežto u lidí pleti snědé méně se vyskytují. Prostředky, kteréž způsobují odlupování pokožky až do velmi hlubokých vrstev a tudíž odstraňují s sebou i vrstvu barvivou, zahlazují také p., ale úspěch nebývá trvalý. Srovn. též Chloasma.

Pich, bot., viz Pokožka.

Pich, ves česká, viz Pícho.

Pich: 1) P. Antonín, ranhojič čes., zvaný též Pechanec nebo Plechanec (* 1795 na Hoříčkách u České Skalice — † 1865 t.). Pocházel z rodiny selské, v níž od r. 1718 léčení zlomenin a napravování vymknutých údů bylo dědičným. Vyučív se ranhojičství u venkovského chirurga, obdržel r. 1812 povolení k léčení zlomenin a ran, r. 1825 pak za vyučenou od gremia ranhojičského v Hradci Králové. Chirurgickou praxi konal v zděděném statku selském, v němž zařídil i soukromou nemocnici a proslul ve svém povolání tou měrou, že nejenom z Čech a Rakous, nýbrž i ze Slezska a ze Sas, ba i z Berlína a Francie u něho nemocní hledali pomoci. Dle vlastních zápisů vyhojil od počátku praxe do konce r. 1864 více než 20.000 zlomenin, nečítaje v to četná poranění nebo vymknutí, která v ústavě obvázána, ale trvale léčena nebyla. Po smrti P-ově řídí jeho ústav Kašpar Rosa, diplomovaný lékař. (Srv. Weiss, *Dějiny chirurgie v Čechách*, str. 158—160.)

2) P. František, c. k. školní inspektor (* 1851 v Táboře). Vystudoval universitu v Praze působil na gymnasiu v Jindř. Hradci, v Táboře a od r. 1885 v Písku. Mimo své povolání pěstoval hudbu, zejména v Táboře, jako dirigent, houslista, pořadatel přednášek a učitel zpěvu na škole střední. Napsal: *K reformě vyučování zpěvu na školách středních* (Programm gymn v Písku na r. 1886); *O hudeb. programní* (Praha, 1892) a. přispíval do časop. »Dalibora«.

Pícha J. J., spis. čes. (* 1878 v Borové na Poličsku). Vystudoval gymnasium v Lito-myšli a bohosloví v Hradci Kr., vysvěcen byl r. 1901 na kněžství, načež ustanoven katechetou v Nov. Bydžově. Přispívá články cestopisnými a místopisnými do »Histori-

ckých Rozhledů«, »Časopisu turistů«, »Zátiší«, »Jitřenky«, »Česko Lidu« atd.

Píchání je zvláštní pocit pronikavé bolesti bodavé, jakoby někdo skutečně ostrým nástrojem do těla bodal. Nejznámější je **p.** v boku, na prsou nebo mezi lopatkami, zvyšující se každým vydatnějším vdechem a vznikající zvláště při zánětech pohrudnice, jindy však také jenom při přechodném překrvení jejím. Jinak **p.** vyskytuje se též při zánětlivých změnách v kloubech, na př. po podvrtnutí, při hostci kloubním i svalovém a j. Samo o sobě **p.** není rozhodným příznakem nemoci.

Pichegru [pišgrý] Charles, generál franc. (*1761 — †1804). Ve vojenské škole v Brienne byl spolužákem Bonapartovým a r. 1783 vstoupil do vojska k dělostřelectvu. Od r. 1791 proslul jako republikán a byl i předsedou jakobinského klubu v Besançonu. Vynikl u armády Rýnské, kde r. 1793 stal se divisionářem a záhy potom vrchním velitelem; v pros. t. r. obdržel velení i nad armádou Moselskou, kde dosud velel Hocha. V ún. 1794 svěřeno mu velení t. zv. severní armády a řadou bitev připravil vítězství u Fleurus. V lednu 1795 vtrhl do Amsterdamu a dovršil opanování Holandska, načež byl postaven v čelo spojených armád Rýnské a Moselské. Zastavil se v Paříži, potlačil povstání 12. germinalu (1. dub. 1795), načež odebral se k svému vojsku k Mannheimu. Zde dal se získati od royalistických agentů, chtěje býti francouzským »generálem Monkem« (v. t.). Když plány ty byly zmařeny a **P.** válku vedl velmi chabě, bylo mu vzato velení (1796), on však vstoupil do života politického a dal se zvoliti (jako royalista) do rady pěti set (1797), kde se stal předsedou. Po 18. fructidoru t. r. byl deportován do Sinnamari, podařilo se mu však prchnouti do Anglie (1798). R. 1799 byl rádcem ruského generála Korsakova ve Švýcarsku proti francouzskému veliteli Massénuvi. Zapleten do spiknutí Cadoudalova (v. t.), odvážil se r. 1803 přijíti až do samé Paříže, tu však byl zradou kupce Leblanca zatčen a nalezen uškrten ve svém vězení v Templu (5. dub. 1804). Zahynul nejspíše sebevraždou. Srv. De Vouziers, **P.** (1870).

Pichel, viska v Čechách, viz **Pichl**.

Pichel Václav viz **Pichl** 1).

Pichert Emanuel, hudební skladatel čes. (*1862 v Karlíně — †1902 ve Vřci v Banátě). Absolvovav reálku a varhanickou školu v Praze, stal se ředitelem zpěváckého spolku ve Vřci, kterouž působnost dvakrátě přerušil, stav se kapelníkem u Píštěkovy společnosti a lublaňského divadla. **P.** pořádal v Praze koncerty a zábavy, vynikl jako varhaník, pianista a sbormistr; složil značný počet písní, sborův a příležitostných kusů hudebních a zpěvných.

Pichincha [pičična]: 1) **P.**, sopka v Andech ecuadorských v západních Kordillérách, má 5 vrcholů, z nichž nejvyšší nazývají se El Rucu **P.** (4737 m) a El Guagua

P. (4787 m). Stékají s ní přítoky Ria Esmeraldas nebo Guallabamba a na úpatí jejím na vysokém plateau leží hlavní město republiky Quito. Condamine a Bongner ztrávili na jejím vrchole 3 neděle za účelem hvězďárských a trigonometrických pozorování, 28. květ. 1803 slezl ji A. Humboldt a od té doby slezana několikrát. Indiáni sbírají na jejích vrcholcích sněh, který prodávají ve Quito.

2) **P.**, provincie jihoamer. rep. Ecuadoru nazvaná dle před, měří 23.402 km² a zaujímá vysoké plateau města Quita (2850 m n. m.) a oba svahy západních Kordiller ecuadorských. Má 205.000 ob. (1900), tak že jest nejlidnatější provincií republiky. Zavlážená jest riem Perucho, jež ústí do Tichého oceánu, a prameny ria Napo, plateau jest bezlesé, západní část země jest neobyčejně úrodná a plodí hojně kukuřice, evropského obilí, luštěnin, bramborův a v horkých údolích i bavlny, kakaa a cukrové třtiny. Průmysl jest nepatrný a obmezuje se na výrobu látek vlněných a bavlněných a slaměných klobouků. Hlavní město jest Quito. Třr.

Pichl (*Pichel*), viska v Čechách, hejtm. Stříbro, okr. Touškov, fara a pš. Pernarce; 8 d., 67 obyv. n. (1890), popl. dvůr kláštera tepelského.

Pichl: 1) **P. (Pichel) Václav**, hudebník čes. (*25. září 1741 v Bechyni — †4. čna 1804 ve Vídni). Počátkům hudby priučil se ve svém rodišti u Jana Pokorného a za studii svých v Praze zdokonaloval se ve hře na housle a v theorii hudební u Segerta. Ztrávil delší dobu v Itálii, r. 1796 usídlil se ve Vídni, kde byl houslistou při dvor. divadle a komorním skladatelem arciv. Ferdinanda. Vyznamenával se obrovskou plodností. Dlabáč přičítá mu dle jeho údajů přes 700 skladeb, mezi nimi 88 symfonií (tištěných 28), 13 serenád (tišt. 3), veliké množství komorních děl, z nichž vydáno: 12 smyčc. kvintett a tolikéž smyčc. kvartett, 3 kvartetta s flétnou a tolikéž s klarinetem, 6 oktett a 7 septett pro baryton, housle, violu, flétnu a violoncello, dále (vesměs s barytonem) 6 smyčc. sextett, tolikéž smyčc. kvintett a 3 smyčc. kvartetta, houslové a klarinetové koncerty, sonáty, dua, kostelní věci, z nichž tiskem vyšly 4 mše, 6 motett, 10 žalmův a 2 gradualia, posleže 7 ital. oper. **P.**, jenž v cizině pamětliv byl vždy své vlasti, sepsal dějiny českých umělců v Itálii, jejichž rukopis zničil mu v Miláně požár při okupaci francouzské; mimo to zčestil text Mozartovy »Kouzelné flétny«. Srv. »Dalibor« z r. 1864. b

2) **P. Josef Bojislav**, spis. a publicista čes. (*23. srpna 1813 v Kosorí u Prahy — †12. března 1888 v Praze). Po studích na akad. gymnasiu v Praze pod J. Jungmannem a V. Svobodou, kteří naň mocně působili, studoval medicínu. Stav ser. 1843 doktorem působil v Pardubicích, pojal r. 1843 za choť Františku Bohunku Svobodovou (viz **Pichlová**) a počal r. 1849 vydávati »Pardubického

hlasatele svobody a lidu práva«, jimž tak podráždil městské konservativce, že nucen byl tajně v noci z města prchnouti. R. 1849 redigoval v Praze »Svatováclavské poselství«, pokrokový list politický, jenž záhy zanikl, potom městský věstník »Obecní list«, posléze i několik císel »Včely«, až místo- držitelstvím zbaven redakce. Když nové zastupitelstvo obecní odňalo mu i úřad translátora při magistrátě, odešel r. 1854 jako hutní lékař do Kladna, r. 1861 do Nýřan, kde jako lidumil, vlastenecký, politický a společenský organisátor získal si značné zásluhy o pokrok české věci. Vrátil se r. 1864 do Prahy, pověřen byl úřadem inspektora městského chudobince u sv. Bartoloměje, v něm setrval do smrti. V sedmdesátých letech založil též knihtiskárnu a pokusil se s malým zdarem a na krátko obnoviti »Českou Včelu«, v níž uveřejnil i zajímavé *Vzpomínky starého vlastence*. Význam P-ův nebyl literární, nýbrž národní a společenský: jeho čistý, mužný charakter, neohrožený a obětavý, skromný a nezištný pojal se s hlubokým vzděláním a širokým rozhledem životním v obdivuhodnou shodu. Potřebám společenským sloužily jeho sborníky *Deklamace ze Schillera a jiných básníků německých* (1854), *Společenský zpěvník český* (1851) a *Společenský krasořečník český* (3 d., 1854). Tato trojsvazková anthologie památka jest hlavně třetím dílem, v němž shrnuty všechny dosavadní překlady ze světové poesie do češtiny; mnoho překladů jest tu od P-a, z literatury německé, polské, ruské a zejména španělské. Z této přeložil i Cervantesovy *Novelky* (1838) dle vadného francouzského zpracování Floriana a I. díl Cervantesova *Dona Quijota* (1864 s ilustr. Quida Manesa, k tomu druhý díl 1868 př. K. Stefan). Menší význam mají P-ovy povrchní překlady historicko-sensačních románů Karla Herloše »Černo-horci«, »Jan Hus«, »Jan Žižka«, »Poslední Taborita«, »Uhry 1414—1460«, »Valdštejn« a »Venecian«.

Pichl z **Pichlperka**, příjmení vladyčí rodiny n. v Čechách osedlé, jež pocházela z Pichlperka v severních Čechách. Tomáš, předek jejich, koupil ok. roku 1560 statek Chrustenice a z manžel. Benigny z Nitzice měl syna Bernarta a dcery Hedviku, Annu a Marii, z nichž jen tyto dvě přežily otce. Chrustenice dostaly se tudíž bratru Tomášovu, Jiřímu, jenž byl officiantem v říšské kanceláři. R. 1579 obdržel potvrzení svého erbů, který mu r. 1582 polepšen, r. 1591 byl v téže kanceláři registrátorem a asi od r. 1598 nejv. dvorským poštmistrem. Inkolát dostal r. 1586, když Chrustenice zdědil (†1. ledna 1611). Manž. jeho Hedvika roz. Robmháпка koupila roku 1602 Chrašťany, které po ní (†ok. 1613) zdědily dcery Alžběta, Hedvika, Anna Marie, Kateřina a Dorota s bratrem Rudolfem a r. 1614 ujala Hedvika sama. Rudolf zdědil po otci Chrustenice a Vysoký Újezdec, jež r. 1616 prodal. Zemřel potom bezdětek a s ním ta rodina přestala. — Roz-

dílý od těchto byl rod **Pichlpergárův** z Pichlperka, jejichž předkové Jiří a Václav r. 1471 darováni byli erbem. Z té rodiny pocházel Daniel (1597), jenž byl ženat s Annou Smovcovnou z Varvažova; tato držela Litovice. Jiný Daniel vystěhoval se z Čech a zemřel r. 1641 v Drážďanech. *Sčk.*

Pichler: 1) **P. Antonín**, kamenofezbář (*1697 v Brixenu [Tyroly] — †1779 v Římě). Učil se počátkům svého umění u českého leštitele skla Josefa Zieglera, zdokonaloval se v Neapoli a od r. 1743 pobýval trvale v Římě. Z gemm jeho vyniká: *Antigona a Ismena* v onyxu dle vlastního námětu; *Priamos u nohou Achilleových*; *Poprsí Homérovo*; hlava *Julia Caesara*; *Meleager* dle sochy vatikánské; *Bakchanál* dle Michelangela; *Centaur* v pečetním prstenu Metastasiově. Sr. Rollett, *Die drei Meister der Gemmoglyptik*: Antonio, Giovanni und Luigi P. (Víd., 1874).

2) **P. Jan**, kamenofezbář, syn předešlého (*1734 v Neapoli — †1791 v Římě). Byl žákem otcovým a studoval vzory antické. Již patnáctiletý provedl *Heraklea s lvem nemejským*. Císař Josef II. za svého pobytu v Římě (1769) povýšil jej na šlechtice a snažil se získati ho pro Vídeň, ale P. odmítl vybudnutí. Gemmy P-ovy vyznačují čistota a ostrost práce. Také pěstoval malbu pastelovou.

3) **P. Ludvík** (Luigi), kamenofezbář, bratr a žák před. (*1773 v Římě — †1854 t.). V l. 1818—50 dlel ve Vídni, kdež byl professorem na škole ryjecké. Z rozkazu císař. Františka provedl pro papeže skelné odlitky cenných kamenů c. k. kabinetu antik. Provedl velmi četné intaglio, podobně bratrovým. Sklonek života trávil v Římě.

4) **P. Jan Josef**, nevlastní bratr před. (*kol 1760), byl rovněž kamenofezbářem.

5) **P. Karoline**, spis. něm. (*1769 ve Vídni — †1843 t.). Byla dcera dvorního rady Greinera a provdala se za Ondřeje Pichlera. Psala romány a drobnosti dramatické. Z románů rozšířeny byly: *Agathokles* (Víd, 1808, 3 sv.); *Frauenwürde* (t., t. r., 4 sv.); *Die Belagerung Wiens* (t., 1824, 3 sv.); z novellek oblíbeny: *Das Schloss im Gebirge* a *Der schwarze Fritz*. Souborně vyšly práce její ve Vídni (1820—45, 60 sv.). Nevynikají hloubkou, psány jsou dovedně, vážně, leckdy též povídalei rozvlněné dle povídkové tradice starší. Doplněním jejich jsou *Denkwürdigkeiten* (vyd. J. Wolfem, Víd., 1844, 4 sv.) a listy psané Tereze Huberové (»Grillparzer-Jahrbuch« III.). O jejím textu k opeře Rudolf von Habsburg« (1818) viz Kraus, *Stará hist. čes. v něm. literatuře*, str. 361. Některé práce její byly též přeloženy do češtiny.

6) **P. Karel**, spis. čes. (*1811 v Čes. Budějovicích, — †21. led. 1865 v Krakově). Po studiih ve svém rodišti a ve Vídni vstoupil do státní služby. Pobýval delší dobu při učtárně ve Lvově a v Krakově, kde získal si i mimo úřad všeobecné účty a vážnosti mezi Poláky, v prázdné chvíli pracoval pilně na poli jazykův a dějin jazyků

slovanských, zejména na poli jazyka a literatury polské. Znalosti několika jazyků použil ku překladům do češtiny, jež uveřejnil v časop. »Včele« na r. 1841—43 a vydalo sobě: ze Swifta Gulliverovy cesty (Praha, 1852); z Bernardina de St.-Pierre Chýši indickou (t., 1842). Četné jeho práce zůstaly v rukopise.

7) **P. A d o l f**, básník a přírodopisec rak. (* 1819 v Erlu v Tyrolích — † 1900 v Inšpruku). Studoval lékařství a přírodní vědy v Inšpruku a ve Vídni a vystoupil literárně jako vydavatel sbírky *Frühlieder a us Tirol* (1846). R. 1848 účastnil se bojů na hranicích italských, začež dostalo se mu řádu železné koruny a později i rytířství s přidomkem »v o n R a u t e n k a r«. Událostem r. 1848 věnoval dvě knihy: *Aus den März- und Oktobertagen zu Wien 1848* (1850) a *Aus dem welschtirolischen Kriege* (1849). R. 1849 učiteloval na gymnasiu inšpruckém a r. 1867 stal se universitním professorem pro mineralogii a geologii tamže. Literární význam P-ův tkví v lyrice a v básnickém vypravování. Vydal: *Ueber das Drama des Mittelalters in Tirol* (1850); *Gedichte* (1853); *Hymnen* (1855); *Die Tarquinier* (1860); *Aus den Tiroler Bergen* (1861); *Rodrigo* (1862); *Epigramme* (1865); *Allerlei Geschichten a us Tirol* (1867); *In Lieb' und Hass* (1869); *Deutsche Tage* (1870); *Marksteine* (1874); *Zu Litteratur und Kunst*, epigrammy (1879); *Fra Serafico* (t. r.); *Vorwinter* (1885); *Neue Marksteine* (1890); vzpomínkové *Zu meiner Zeit* (1892); *Spätfrüchte* (1896); *Kreuz und quer*. Streifzüge (t. r.); novellu *Der Einsiedler* (t. r.); vypravování *Jochrauten* (1897) a *Letzte Alpenrosen* (1898) a j. Většina těchto knih vydána v nových vydáních na sklonku života P-ova. Přírodovědecké práce jeho jsou: *Beiträge zur Geognosie Tirols* (»Zeitschrift des Ferdinandeums«, 1863); *Zur Geognosie der Alpen* (1867) a řada statí časopiseckých.

8) **P. F r i e d r i c h**, dějepisec a básník rak. (* 1834). Studoval ve Vídni, byl úředníkem v Joanneu ve Štýrském Hradci, r. 1866 se habilitoval tamtéž na universitě pro heraldiku, sfragistiku, numismatiku a lat. epigrafiku a působí tam dosud jako mimořádný professor. Spolu je mezi fediteli archaeologického musea universitního. Napsal: *Baladen* (1856); novellu *Christian und Else* (1856); *Das Wetter, insbesondere nach steirischer Volksmeinung* (1859); *Ueber steirische Heroldsfiguren* (1862); *Repertorium der steirischen Münzkunde* (1865—75, 3 sv.); *Die keltischen Namen der römischen Inschriftsteine Kärnthens* (1868); *Das historische Museum des Joanneums* (1869); *Runnen und Reime* (1875); novellu *Margarethe von Schweden* (1880); *Das Landeszeughaus in Graz* (1881, spolu s hrab. z Meranu); veselohru *Robinson* (1882); *Jugendweisen a us G. Bogensbergers Nachlasse* (1885); činohru *Brockmann* (1886); tragédii *Aias* (1886); novellu *Meine Arria* (1888); veselohru *Der Müller am Anio* (1893); *Der Attentäter*, *Proverbe* (1895) a romány *Aus Sabbatha* (1899) a *Der Frankfurter* (1900).

Pichlerberk (*Pichlererg*), ves v Čechách, hejtm. a okr. Falknov, fara Lomnice, pš. Hartenberk; 93 d., 446 ob. n. (1890), 2tř. šk., popl. dvůr. **P.** býval samostatným zbožím.

Pichlern viz Pihlov.

Pichlov viz Pihlov.

Pichlová Františka Bohunka, básnička čes. (* 1811 v Praze — † 18. bř. 1882 t.), by a dcerou vlasteneckého profesora Fr. Svobody, vychována v družině K. Amerlinga, od r. 1845 choť MUDra J. B. Pichla. Roku 1857 vyšly od ní *Písňe* pod pseudonymem Marie Cacká a s fikcí, že je psala prostá vesničanka z okolí Kunětické Hory, prožívající první štěstí mateřské, již český učenec na cestách náhodou objevil. Úspěch »Písni« byl značný a zvýšen byl novou fikcí, že prostá autorka záhy po vydání zemřela. Byla hluboce oplakávána, četné písně komponovány, mnohé (na př. »Jablíčka už dozrávají« a »Jak mne to táhne tam«) znorodněly, což bylo přirozeno při prostotě a něze jejich drobných strof, často vlastenecky zadržnutých a chvílemi milostně zaměřených, a při sklonu jich k písni lidové. Illuse neby a dlouho rozptýlena, ač některé literárně satirické pointy a některé dedikace, na př. Honorátě Zapové, vedly jasně na stopu. Bez významu jsou P-vé překlady z Reybauda a Baillyko. A N.

Pichlpergár z Pichlperka viz Pichl z Pichlperka.

Pícho, Pichov, Pich, ves v Čechách, hejtm. a okr. Sušice; fara a pš. Petrovice u Sušice; 10 d., 80 ob. č. (1890).

Picholines [pišolin], fr., it. picciolini' olivy, zvláštním způsobem zadělávané.

Píchoš, bot., viz Encephalartos.

Pichová (rozená Poláková) Berta, hospodářská spisov. čes. (* 1853 v Libochovicích n. O.). Pobývši 11 roků při hospodářství, studovala (1885) mlékařský kurs v Heinrichshalu v Sasku a vykonavši některé zkušební cesty po Švýcarsku, Dánsku, Šlesvicku, Hollandsku, Elsasku, Bavorsku, stala se kočující učitelkou zemědělské rady v Čechách. Napsala: *O výrobě másla a sýra* (Praha, 1887); *Příruční kniha mlékařská* (t., 1891); *Máslarení v hospodářství malém* (Chrudim, 1890); *Kleine Einleitung zum Molkereibetrieb* (Praha, 1894; 3. vyd. 1896, přeloženo do polštiny pod tit.: *Wskazówki mleczarskie*); *Mléko a mléčné výrobky* (Praha, 1896) a četné odborné články hospodářských listův. Jejím přičiněním založeny četné mlékárny po Čechách, zejména v Bohuslavicích, Šumбору, Kohnopišti, Přibislavicích, Milovicích a Hříbech.

Pichovice, ves v Čechách, hejtm., okr., fara a pš. Klatovy; 10 d., 68 ob. č. (1890).

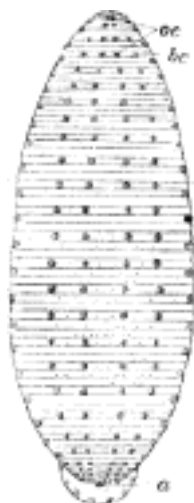
Pichta, bot., t. j. *Abies balsamea* (viz *Abies*).

Pichurim viz *Nectandra*.

Pijáctví viz *Alkoholism*.

Pijavky (*Hirudinea* aut., *Discophori* Grube), řád červů kroužkovitých (*Annulata*), červi vodní, zřídka zemští, těla táhlého, shora dolů sploštělého, řídkěji oblého, homono-

micky článkovaného. Od nejbližších červů štětinatých (Chaetopodů) liší se 1. nedostatkem parapodií i veškerých útvarů štětinovitých; za to vyvinuto na obou koncích těla po přisavce; zadní okrouhlá, velká, k připevnění i pohybu, přední rozšířené pysky před ústy nebo kolem nich, hlavně k ssání potravy. 2. Články tělní (segmenty) jsou povrchními příčnými ryhami děleny v úzké kroužky, jejichž počet jest aspoň pro články středního těla určitý (2—12) a jest důležitým charakterem systematickým. Ke koncům těla články se užijí, a počet jejich kroužků redukuje se až na jediný. První kroužek každého článku bývá zvl. na hřbetě vyznačen vyvýšenými papilami, jež jsou rozestaveny v určitém počtu (4—8) a tvoří tak řady dělicí tělo v podélná pole.

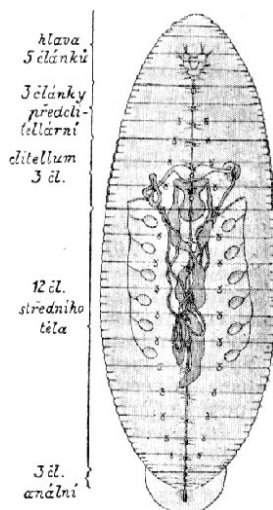
Č. 3120. Pijavka *Hemiclepsis tessellata*, se hřbetní strany, znázorňující polohu očí (oc) a citových bradavek (bc a b) a; a řit'.

Vnitřní ústrojnost, zvl. soustava nervová, ústroje vyměšovací a pohlavní a částečně i zaživací, jsou rozčleněny souhlasně se segmentací, též zbarvení a rozřazení smyslových orgánů na povrchu těla. — Kůže měkká, na vrchu slizká a hladká, zřídka bradavičnatá (*Pontobdella*), tvořena jest jednovrstevným epitelem (hypodermis), jehož buňky vylučují jasnou, pružnou pokožku (cuticulu).

Mezi buňkami hypodermálními jsou četné jednobuněčné žlázy (změněné buňky hypod.), vylučující slizký hlen, jímž navlčují povrch těla; níže ve vazivu podkožním leží žlázy, ústící dlouhým kanálkem a vyměšující jasný sekret, ztuha tekutý a zevně těla tvrdnoucí. Rozvětvené chromatofory pod hypodermis uloženy dodávají četným druhům pestrého zbarvení i schopnosti měniti barvu. Cuticula se občasně svléká (5—14 dní). V základním rozčlenění těla lze odhadnouti, že hlava tvořena jest 5 články, za ní jsou 3 segmenty předclitellární a 3 clitellární, ze 12 je střed těla, 3 jsou anální, a svalnatá zadní přisavka vzniká splynutím 7 posledních; celé tělo má 33 segm. Uvnitř ukazuje k tomuto rozčlenění hlavně nervová soustava. Jest ze složitých ganglií nadjicnových (mozkových), z nichž vycházejí nervy k očím a ústrojům ústním; zauzliny tyto splynuly z 5 původních párů. Kruhem kol jícnu jsou spojeny s břišním pásem, na němž v prvním kroužku každého článku leží pár dotýkajících se ganglií (celkem 21 párův), a celé pásmo končí se těsně splynutými 7 páry zauzlin, jež opatřují zadní při-

ssavku. Periferické nervy vycházejí z každého páru ganglií. Ze smyslových ústrojů vyvinuty jsou oči ve 2—10 párech na hřbetní straně prvních segmentů; jsou to modifikované »pohárkové ústroje smyslové«, typu válcovitého, postavené kolmo k hypodermis a opatřené nervem, který přistupuje ze zpodu. Jeho fibrilly přecházejí v dlouhé smyslové buňky, tvořící osu oka; kolem ní leží veliké, jasné buňky, chovající vedle jádra křišťálové tělisko dioptrické; celý ústroj opatřen jest hojně pigmentem. Schopnost tohoto oka jest asi jen rozeznávání světla a temné. — Na hřbetě, řidčeji na břiše, rozmístěny jsou v pravidelných řadách »pohárkové ústroje«, skupiny to prodloužených buněk hypodermálních, z nichž každá vybíhá v přejemný citlivý čípek (brvu?); jejich funkce jest patrně hmatací, podobné četně při ústech umístěny jsou asi ústroji chuti. U *Glossosiphonid* jsou v pokožce drobné ústrojky zvláštní stavby dvojbuněčné, ale funkce neznámé.

Zaživací ústroj počíná se ústy, položenými poněkud na břišní straně přídy, oběc. uprostřed přední přisavky. Vedou do jícnu a tento je typu dvojho: u *Rhynchobdellid* jest tenkostěnný, ale leží v něm mocně svalnatý, válcovitý chobot, napřed kuželovitě přišpičatý; může býti z úst více méně daleko vychlípen a zapuštěn do kůže kořisti.

Č. 3121. Pijavka *Hemiclepsis tessellata*. Orgány pohlavní, soustava nervová a vířivé nálevky nefridií s ampulami.

U *Gnathobdellid* svalnatý jícen má 3 čelisti, svírající se proti sobě navzájem v úhlu 120°, povrchu buď měkkého (*Hempobdella*), nebo pokrytého polokružnou ploškou chitinovou, proniklou solemi vápnitými; okraje plošek jsou ostré a pilovitě ozubené hustými, špičatými zoubky (*Hirudo*) v počtu 10—100. Tyto čelisti řízeny jsou podvojnou sousta-

vou svalův i mohou býti jednak do zvláštních pouzder zpět vtaženy, jednak vysunuty. Svírajíce se opětovně proti sobě protínají kůži napadeného živočicha ostrou ranou formy trojpráskové hvězdičky. Okraje přední přisávky zůstávají přimknuty kolem rány, střed její však se odtáhne, čímž vzniká prostor zředěného vzduchu, a krev z prot'atých vlásečnic hojně proudí do úst; svalnatým jícnem jako pumpou se pak vstřebává do žaludku. Na pyscích i mezi čelistmi vybíhají vývody zvl. žláz, jichž sekret zabraňuje, aby krev se nesrážela; proto rána krvácí mnoho i dlouho. Jícen přechází v žaludek, přímou to trubici velmi prostou, opatřenou obyčejně několika páry (u *Hirudo* 10) pobočných vaků, tak že převeliké množství potravy může býti přijato najednou. Pobočné vaky posledního páru jsou největší, směřují do zadu a mezi nimi leží krátký konečník, vybíhající řítí na hřbetní straně nad zadní přisávkou (t. j. na konci 26. segmentu). — Cevní soustava jest u většiny z hlavní cévy hřbetní, pružných stěn; bývá rozdělena ve zřetelné komůrky oddělené pohyblivými klapkami a pohání peristaltickými pohyby krev ku přídě. Krev jest červená (na př. *Hirudo*) nebo bezbarvá (*Glossosiphonidae*). Vedle cévy hřbetní jest hlavní céva břišní a u mnohých ještě dvě stažitelné cévy pobočné; hlavní tyto kmeny souvisí zvláště na obou koncích těla složitou soustavou užších cev. Síť vlásečnic rozvětvených a anastomosujících rozbíhá se hlavně v pletivu podkožním a kapilláry pronikají až mezi buňky hypodermální; také ústroje zaživací, exkreční a pohlavní jsou jimi opeřeny. U *Hirudo* a některých zemských není cévy hřbetní, a anastomomy příčné, spojující oba pobočné kmeny s cevou břišní, jsou rozšířeny v kulovité ampully po 1 nebo 2 párech v segmentu. Vnitřek těla nemá souvislé dutiny tělní, nýbrž jest téměř docela vyplněn pojivem a svalstvem; svaly jsou trubcovité a probíhají hlavně ve třech soustavách: podélné, okružní (příčné) a dorsoventrální. Vlastní dutina tělní zachována jest jen velmi spletitou soustavou dutinek a kanálků mizních; tyto tvoří s částmi vlastní soustavy cevní spleť tak labyrintickou, že mnohé části nesnadno jest rozlišovati a vzájemný poměr jejich oddělení nebo souvislosti není dosud vyjasněn.

P. dýchají většinou celým povrchem těla (vlásečnice v hypodermis); u některých jsou po bocích vyvinuty jmenstěné lalůčky, do nichž krev proudí (*Pontobdella*); vzácně jsou zevní žabry, segmentální to lupenité přívěsky poboční, do nichž vstupují kapilláry (*Branchellion rhombi* 30 párů).

Vyměšovací ústroje jsou nefridie dle typu Oligochaetů, po páru v každém článku středního těla. Počínají v mizních lakunách (zbytky pův. dutiny tělní) vířivými nálevkami, někdy podivně modifikovanými, a pokračují dlouze vinutou žlázatou částí, jejíž buňky prostoupeny jsou soustavou sbíha-

vých, jemných intracelulárních kanálků sběracích; vývod, rovněž dlouze vinutý, končí se posléze na břišní straně poněkud při bocích, pár na každém článku, buď přímo, nebo se rozšiřuje před ústím ve váček sběrací. Celkem jest 15—17 párů nefridií (na př. ve člancích 8.—22.). U některých druhů (*Pontobdella*, *Branchellion*, *Piscicola*) nefridie tvoří velmi složité sitivo intracelulárních kanálkův.

Exkreční, cevní i nervové ústrojí poukazuje k základní shodě s Oligochaety.

P. jsou obojetníci. Články 9.—11. jsou silnější a odlišují se od ostatních jako opasek (*clitellum*), zřetelný zvláště v době pohlavní zralosti. Jako u dešť'ovek vyzbrojeny jsou tyto články množstvím žláz, z jejichž sekretu tuhnuchoi tvoří se kokony k ochraně vajíček. Vaječníky jsou u Rhynchobdellid pár dlouhých trubic, počínajících asi v 17. až 18. segmentě a táhnoucích se do předu. U *Hirudo* jest to pár nepatrných, kulovitých tělísek v 11. článku. Žrající vajíčka postupují párovitými ovidukty, které v 11. článku spojují se v lichou, prostornější vaginu, vybíhající jediným otvorem na břišní straně 11. článku uprostřed. Do vývodů vedou žlázy bílkové. Varlata jsou tělíska oblá, uložená segmentálně po párech obyčejně mezi postranními laloky žaludečnickými; jest jich 6 až 12 párů (u p. lékařské 9) a všechna varlata téže strany vedou krátkými, jemnými vývody ve dlouhé vas deferens; obě vasa deferentia jdou oklikami ku přídě, mohutnější a stáčeji se v klubkovitá nadvarlata, načež hruškovité, svalnaté ducti ejaculatorii v 10. článku spojují se v jednotný, lichý vývod, který vybíhá na břiše na článku 10. (před otvorem samičím). Konečná část vývodu jest vychlíplitelná a funguje při páření jako penis. Páření jest oboplné; děje se obyčejně na jaře. Zvířata upevněná zadními přisávkami na podkladě připínají se předními přisávkami břišní stranou vzájemně k sobě, tak že konce těla mají směr protivný a vzájemně 10. článek jednoho otvorem samičím přiléhá přímo k samičímu otvoru na 11. článku druhého zvířete. U některých druhů jsou však i trubcovité spermatofory, jež přiléhají se k samičímu otvoru. Vajíčka se snášejí v kokonech různého tvaru a velikosti. K snášení p. vyhledávají vhodná místa pod

Č. 3122. Zaživací trubice pijavky lékařské, a jícen, b střední a c poslední laloky žaludeční.

kameny, na vodních rostlinách, nebo zalézají do vlhké země a mezi kofání pobřežních rostlin; připínají se pevně zadní přisavkou a ze žláz clitellárních vylučují tolik tuhého sekretu, že celá clitellární část těla i s otvory pohlavními je jím obestřena. Za křečovitěho svjení celého těla vystupují pak vajíčka z otvoru samičího a zůstávají v obalujícím pouzdře sekretu, který ve vodě rychle ztvrdl; červ vytáhne pak přídu těla nazpět z této schránky, která naplněna vajíčky zůstává připeřena k podkladu, uzavře se na koncích a mění se v kokon. Ryhování vajíček jest úplné, nestejněměrné (holoblastické, inaequalní). Vajíčka *Gnathobdellid* jsou malá, bez krmného žloutku; snášejí se spolu s množstvím bílku; mláďata lhnou se záhy ve stadiu larev se zatímnými orgány, zůstávají v kokonu a živí se polykajíce jeho bílkový obsah. Teprve po metamorfose opouštějí kokon jako červci (u *p.* lékařské zdělí asi 2 cm) s ústrojností dospělého zvířete až na nezralé dosud orgány pohlavní. U *Rhynchobdellid* jsou vajíčka velká, s hojným žloutkem, a ukazují krásný typ dvojstranně symmetrického ryhování, značně shodného s *Lumbricidy*; mládě opouští blánu vaječnou na vyšším stupni vývoje. Ač v podrobnostech jsou odchylky, přece celý postup ryhování i rozvoje embryonálního tak souhlasí s *Oligochaety*, že není pochybnosti o příslušnosti *Hirudineí* mezi *Annulata*.

Dříve hledána bližší příbuznost jejich ke hlístům plochým (*Plathelmintha*) jednak pro sploštělost těla u mnohých druhů sladkovodních až nápadnou, jednak pro nedostatek dutiny tělní, vyplnění celého nitra parenchymatickým pojivem a svalstvem, posleze i pro shodu stavby pohlavních ústrojí s dendrocoelními *Turbellariemi*. Proti *Chaetopodům p.* jeví se jako formy méně původní, vyvinutější řadu druhotných přízpůsobení k cizopasnému životu.

P. žijí hojně ve sladkých vodách stojatých a mírně tekoucích, ve značném počtu též v moři (ba jsou i druhy v horkých pramenech). V tropech jsou druhy zemské, žijící obyčejně ve vlhkých lesích na rostlinách, v travě a pod kamením, v Evropě žije jediný druh zemských *p-vek*, *Xerobdella Lecontei*, ve vápencových Alpách Štýrska, Korutan a Kraňska; měří 5—6 cm délky a živí se krví alpského mloka (*Salamandra atra*). Pohybují se buď lezouce dosti hbitě střídavým připínáním přisavek těsně za sebe, při čemž tělo polokruhem ohýbají a opět do předu natahují («dělají pídi» jako housenky píďalek), nebo plovou vlnivými pohyby celého těla. Mnohé žijíce cizopasně tráví většinu života připeřaty na povrchu těla ryb (na př.: mořské druhy, ze sladkovodních *Piscicola*). Většinou však cizopasí jen dočasně; napadajíce vyšší obratlovce teplokrevné (na př. vodní ptáky), vyhledávají jemná místa pokožky buď zevně nebo i vnitř těla (sliznice ústní, nosní a p.), probodávají je vychlíplitelným chobotem neb ozubenými

čelistmi a nassávají se plny krve (viz tvar žaludku), že nasycení to vydrží na dlouhou dobu; některé požívají drobné živočichy vodní, červy, koryše, měkkýše a p.

Do soustavy *Hirudineí*, nejvyšší zmatené, teprve nejnovější doba zavádí přirozený pořádek přesnou analýsou vědeckou. Rád čítá dva podřady, každý o dvou čeledích.

I. podřád: *Rhynchobdellidae* (p. chobotnaté). Ústa bez čelistí, v jicnu svalnatý, vychlíplitelný chobot. 1. čeleď: *Glossosiphonidae*. Menší formy, těla obyčejně krátkého, silně sploštělého, vzadu širší do předu zúžené. Segment tělní skoro u všech rozdělen zevně ve 3 kroužky. Vajíčka velká; přikrývají je svým tělem nebo nosí je i mláďata na břišní straně. Rody *Torix* (2 kroužky = 1 článek), *Glossosiphonia*, *Helobdella*, *Hemiclepsis*, *Placobdella* (vesměs 3 kroužky), *Haementaria* (na hřbetní straně 3 kroužky, na břišní 2 a 3. kroužek opět rýhami rozděleny, tak že zdánlivě 5 kroužků). 2. čeleď: *Ichthyobdellidae*. Většinou mořské; rozměrů větších, hlava patrně od těla odčleněna, s velikou přisavkou; těla válcovitě s velikou zadní přisavkou; cizopasí na rybách, hlavně žralokovitých. Rody: *Ichthyobdella* (6 k.), *Trachelobdella*, *Ozobranchus*, *Branchellion* (3 k., zevní žabry), *Pontobdella* (6 k.), *Cystobranchus*, *Piscicola* (12 k., ve sladkých vodách) a j.

II. podřád: *Gnathobdellidae* (p. čelistnaté). V ústech 3 čelisti, obyčejně ozubené, kolem úst lžičkovitá přisavka. Tělo táhlé, šířky skoro všude stejné. Vajíčka malá, mládě prodělává proměnu v kokonu. Sladkovodní a zemské. 1. čeleď: *Herpobdellidae*. Čelisti bez zoubků. Rody: *Herpobdella* (= *Nepheles* aut.; 5 k.), *Trocheta*, *Dina* (6 k.), *Salifa* (6 k.), *Orobdella* a j. 2. čeleď: *Hirudinidae*. Ozubené čelisti. Rody: *Hirudo* (*H. medicinalis* = *p-ka lékařská*; 5 k.), *Haemopsis* (= *Aulostomum*), *Hirudinaria*, *Whitmania*, *Limnatis*, *Mesobdella* (3 k.), *Philaemon* (4 k.), *Phytobdella* (6 k.), *Planobdella* (7 k.), *Haemadipsa* (5 k., zemská v tropech), *Xerobdella* (5 k., zemská v již. Alpách), a j.

V českých vodách zjištěny druhy: *Helobdella bioculata* Bergmann; bleďosedá se žltavou chitínovou ploškou na hřbetě v první třetině těla; malá štíhlá, se 2 očima. *Glossosiphonia heteroclita* Linné; malé žlutavé tělo velmi sploštělé; 3 páry očí. *Glossosiphonia sexoculata* Bergm.; větší, na hřbetě podél 2 hnědé čáry; 3 páry očí. *Hemiclepsis marginata* O. F. Müller; přida tvoří zřetelnou hlavu, oči 4. *Hemiclepsis tessellata* O. F. Müller; velická hlava není odčleněna; tělo skoro rosolovité, průsvitné; 8 očí. *Piscicola piscium* Roesel; 4 oči, válcovitě, štíhlé tělo; vyskytuje se někdy na rybách tak houfně, že bývá příčinou pohromy v hospodářství rybníčném. *Herpobdella octoculata* Bergm.; 4 páry očí; zbarvení těla v různých odstínech; mnoho odrůd. *Haemopsis sanguisuga* O. F. Müller (= *Aul. gulo* Braun), t. zv. »*p-ka koňská*«, v příkopech a tůních, temně oli-

vově zelená nebo hnědá; čelisti zoubky hrubé, tupé, počtem 10—14, nestačí pronouti lidskou kůži. Mladé mohou pitím vniknouti do úst lidem nebo zvířatům, načez zachycují se na patře, čípku nebo v jicnu, někdy vnikají i do hrтанu, a nepodaří-li se zavčas je odstraniti, mohou způsobiti vážné poruchy. *Hirudo medicinalis*, p-k a l é k a ř s k á, zachovala se v některých tůních, kde bývala dříve pěstována.

Z p-vek cizích pověstny jsou některé druhy zemské (na př. *Haemadipsa japonica* a j.), vyskytující se zvláště v době dešťů v tropech ve vlhkých lesích i zahradách. Pohybují se velmi hbitě a z trávy i se stromů vrhají se na kořist; lidem se prodírají obratně i do šatů. Objevují se někdy ve množství tak nezměrném, že jsou metlou celých krajin a činí je skoro nepřístupnými. Rána jimi způsobená nebyla by sice nebezpečná, ale ran bývá mnoho a záhy se zanecují, zvláště při nedbalém ošetření. Asi 20—30 druhův podobných žije hlavně v jižní Asii, Himálaji, Japanu, na Ceyloně, ostrovech Sundských, Filipínách, v Již. Americe a Australii. Zvláštní odchýlné postavení v soustavě p-vek zaujímá *Acanthobdella peledina* Grube, cizopasící na rybách ruských řek. Má na 5 prvních segmentech tělních vyvinuty brvy (podobně jako dešťovky), a také jinými znaky, na př. prostornou dutinou tělní s dissepimenty, jeví se býti neobvyčejnou přechodní formou mezi p-kami a červy štětinatými.

Nejznámější staly se p. upotřebením lékařským. Do nedávna byly z nejuniversálnějších prostředků vědeckého i lidového léčení, a to již z dob starověku. Uvádějí se již ve spisech Hippokratových, Plinioových a Celsových i u lékařův arabských. Užívalo se jich k místnímu odnětí krve z kapillární sítě kožní, zvláště na místech, kde jinak krev pouštěti nelze, na př. za uchem, na spánkách a pod. Lékárný jsou povinny mítí je v zásobě.

Prakticky nejvíce proslula *Hirudo medicinalis* Linné; tělo nataženo má na 20 cm délky, staženo jest jako oliva; článek dělen v 5 kroužků, v dospělosti má celé tělo 102 kroužky; hlava není oddělena od těla, nese 5 párův očí. Čelisti mají po 70—90 velmi ostrých, drobounkých zoubcích a způsobují charakteristickou ránu ze tří paprsků, okrajů zcela ostrých; proto se snadno hojí. Zbarvení těla jest velmi měnivé, tak že se rozeznává na 64 odrůd, většinou místních, ač není přesných geografických hranic jejich rozšíření; některé odrůdy bývají pokládány i za druhy. Nejobyčejněji užívané, ač také nikoli ostře rozlišené odrůdy jsou: n ě m e c k á (*H. medicinalis* s. s., *Sanguisuga medicinalis* Savigny) hřbetu olivového se 6 podélnými rezavě červenými a černě skvrnitými pruhy, břichem tmavozeleným s černými tečkami (forma severozápadní); u h e r s k á (t. zv. *H. officinalis*, *Sanguisuga officinalis* Sav.), na hřbetě zelenavá, se 4 červenými nebo hně-

dými pruhy přetřhovanými a středním pásem zeleným, červeně nebo hnědě vrubovým; břicho jest olivové beze skvrn (jižnější forma, u nás zejména v Uhrách, Slavonii a býv. Voj. Hranic, odkud přichází do obchodu); p o l s k á (*H. chlorogaster*) má hřbet zelenavě šedý s pruhy žlutavě červenými a břicho jasně zelené, beze skvrn nebo jen s drobnými tečkami červenavě hnědými (forma severovýchodní).

P-k a lékařská byla původně domácí v celé mírné a teplé Evropě, nyní je však již v mnohých krajinách zvl. Německa skoro vyhubena. Žije v bažinách, klidných tůních a rybnících s hlinitým nebo jílovitým dnem a hojností vodního rostlinstva. Ve dne zvláště za počasí teplého plují hbitě vodou, při zachmuřeném a chladném svíjejí se na dně pod kameny a mezi rostlinstvem; přes zimu zalézají co možno nehlouběji do bahna. Množí se od květ. do čce; po páření vrtají chodby do vlhké hlíny břehů nad hladinou a snášejí tu kokony vejčité, délky až 2 1/2 cm; každý má stěnu z bílé pěníte hmoty, která ztuhnutím zhoubovatí; uvnitř jest 10—16 vajíček drobnych, průměru 0,15 mm. Po 4—6 týdnech mladí červci vylézají a živí se zprvu šťavami tělními zvířat studenokrevných; teprve za 3 léta potřebují krve teplé a tím stávají se způsobilými k potřebě lékařské. V prvních 3 letech rostou velmi rychle, plně velikosti dospívají v 5 letech; mohou dosáhnouti stáří 12 až i 20 let.

Zažívání potravy trvá u mladých p-vek 2—5 měsícův, u velikých až 1 1/2 roku; nassáty nezakusnou znova, leč asi po 2—4 měsících, a plně síly ssací dosáhnou teprve po značně delší době; má-li se jich užiti dříve, vytlačuje se z nich část krve mímým tlakem od zadu ku předu hned po nassání, dokud krev nevyplnila pobočné vaky žaludeční. Také pomáhá vnoření do slabého roztoku solného nebo směsi vody s vínem (1:1), nebo s octem (4—8:1). Pak jsou k potřebě zase za několik týdnův. Stará p-ka zcela prázdná vydrží hladověti přes 2 roky, žijíc z resorpce tkaně vlastní.

Léčení p-kami rozmohlo se nejvíce v prvních desetiletích XIX. stol. Rozšířilo se tak, že vznikl rozsáhlý obchod s nimi a vyvážely se ze všech zemí, kde jich bylo v hojnosti: z Německa, Uher, Polska, z Již. Rusi, Recka, od ústí dunajských, ze Sardinie, Alžíru atd. Roční vývoz z Terstu měl ceny 3 mill. fr.; z Austrálie vyváženo ohromné množství do Londýna, Paříže a Již. Ameriky. Vedle vlastního druhu. p. lékařské, užíváno i jiných *Gnathobdellid*: ze Senegambie dovážela se do Francie *Hirudo mesomelas*, která vyssaje jen asi 1/2 krve, co *H. med.*, z Itálie, Španělska a Alžíru malá *H. interrupta*. V Číně malá, ale vytrvalá *H. chinensis*, v Indii *H. granulosa*, v Australii *H. quinquestriata*, v Sev. Americe *H. decora* atd. V Mexiku a Jižní Americe lékařské služby konala také jediná z *Rhynchobdellid*: *Haementaria officinalis* de Fil., jejíž bodnutí však zhusta vlivem se-

kretnu ústních žláz způsobuje silnější nebo slabší kopřivku a nával krve ke hlavě.

Ale všechn import nestačil potřebě a brzy stal se u m ě l ý c h o v nejvhodnějšího druhu, *H. medicinalis*, kvetoucím a výnosným zvl. ve Francii, Anglii a nejvíce v Německu, kde prosluly na př. ústav Engelringův v Altenbergu u Münsteru, Stölterův v Hildesheimu (rozesílal ročně na 1/24 mill. p vek) a j. K chovu a lékařské potřebě hodí se jen zdravá zvířata prostřední velikosti; známkou zdraví je kůže sametově lesklá, tělo ploché, rychlé svinutí se v kouličku, byla-li vzata do ruky, a hbité plování, vhozena-li do vody. Pěstují se ve zvláštních rybníčcích se dnem bahným vrstvy 16 až 24 cm a hojným rostlinstvem; nutna je stálá hloubka vody aspoň 90 cm, stálý mírný přítok i odtok vody a ochrana proti nepřátelům zvláště mladých p-vek a kokonů; jsou to někteří vodní brouci (*Hydrophilus*, *Dytiscus*) a jejich larvy, larvy chrostků, dravé ryby (koliška, *Gasterosteus*), hraboš vodní a rejsek vodní, ptáci vodní a brodiví a j., i slepice a jezeč škodí, vyhrabující ze břehů kokony. Břehy mají býti vloženy rašelinou a kryty trávníkem, sázeti lze vrby, nikoliv olše. P. snažší kokony do břehů 10—15 cm nad hladinu; mladé krmí se měkkými, malými rybkami a nejvíce pulci, později žabami a teprve po roce krví teplokrevných. Někteří pěstitelé vhaněli do tůní smrti propadlé koně, osly nebo krávy, aby se tisíce p-vek nasýtily najednou; lépe jest spouštět do vody flanelové vaky, naplněné krví čerstvě poražených zvířat; p. přisávají se na jejich povrch; krmí se vždy nejméně za 6 měsíců. Ke konci podzimu se překládají do menších tůní s pevným a jasným hlinítem nebo písčným dnem a tůňky se pokryjí jedlovými větviemi a listím. Nejlépe přechovají se přes zimu v kádích nebo širokých, válcovitých sklenicích (ze zelenavého skla), naplněných do 7/8 čistou vodou rybníčnou nebo bažinnou a převázaných plátnem. Na 1 l vody čítá se 32 p-vek, i nepotřebují už potravu ani jiné péče, než obnovení vody asi vždy po 8 dnech. Čerstvá voda se přilévá zvolna nálevkou sahající až na dno a musí býti téže teploty, jako odlévaná. Místnost, kde se nádoby chovají, budiž bez zápachu. Nezáhlé klesání teploty, až posléze i tuhý mráz neškodí. Také v sádkách zapuštěných do větších rybníků dobře se pěstují. — P. trpí též některými nemocemi, zvláště opuchnutím obou přisávek, vředy, cizopasnými houbami, výměsky červenavého slizu z přední přisávky a pod.

Zasílání p-vek děje se ve váčcích z hrubého plátna, vypraných v čisté říční vodě a naplněných řádně provlhčeným mechem; váčky ukládají se do krabic, beden nebo soudkův, opatřených jemnými dírkami; v jednom váčku může býti 2000 p-vek a při transportu jest nutno udržovati je stále v dostatečném vlhku a denně aspoň na 1/2 hodiny zavěsiti je do prou-

dící vody; také při bouři nutno je dáti do vody.

Léčení p-kami zabředlo v 1. pol. XIX. stol. v tak úžasné plýtvání krví, že nejen se přiči nynějším lékařským názorům, nýbrž zůstává i prostému rozumu nepochopitelným; tak dle zpráv úředních spotřebovalo se na př. v l. 1829—36 pouze v pařížských nemocnicích ročně 5—6 mill. p-vek, za něž se ročně zaplatilo na 1 1/2 mill. franků, a vyssály ročně na 850 q (!) krve. (Vedle nich užíváno ovšem neméně hojně pouštění žilou, i zvl. přístrojů, t. zv. »umělých p-vek«.) V týchž letech dováželo se do celé Francie asi 34 mill. p-vek ročně, a téhož času spotřeboval Londýn sám ročně 7 mill.! Tímto obrovským konsumem vyhubily se p. lékařské z celých krajův, až posléze užíváno jen uměle chovaných. Pokrokem lékařství odstraněno konečně plýtvání krví a ústavy pro chov p-vek již většinou zanikly.

Lit.: Brandt a Ratzeburg, Medicinische Zoologie (Berlín, 1833); Otto, Der medicinische Blutegel (Výmar, 1835); Moquin-Tandon, Monographie de la famille des Hirudineés (Pař., 1846); Ebrard, Nouv. Monographie des Sangsues medicinales (t., 1857); Stölter, Prakt. Resultate d. Blutegelzucht (Hildeshm., 1860); Rathke, Beitr. zur Entwicklungsgeschichte der Hirudineen (Lip., 1862); Hermann, Das Centralnervensystem von H. med. (Mnich., 1875); Whitman, On the Embryology of Clepsine (Lond., 1878); Bourne, Contributions to the Anatomy of the Hirudinea (t., 1884); Apáthy, Analyse der äusseren Körperform der Hirudineen (Neapol, 1888); Leuckart, Die Parasiten des Menschen (2. vyd. 1894). V nové době hlavně četné práce podali: Nusbaum, Schneider, Apáthy, Whitman, R. S. Bergh, Oka, Bolsius, R. Blanchard, Kovalevsky, Johannsen, Graf, Bürger, Castle a jiní. *EmB.*

Pijnacker [paj-] A d a m, malíř holland. (* 1621 v Pijnackeru u Delftu — † 1673 v Amsterdamě). Učitelem jeho byl Jan Both. Vrátil se z Italie, kdež prodléval delší dobu, pracoval v Schiedamu, Delftu a Amsterdamě. Maloval italské krajiny ozářené sluncem, oživené postavami lidskými i zvířaty. Pařiz (Louvre), Petrohrad, Berlín, Gotha, Kassel a Mnichov chovají jeho díla.

Pik viz Pic.

Píka viz Kópí.

Pikantní, z fr. *piquant*, bodavý, pichlavý, ostrý, štiplavý; přeneseně: řízný, perný, dráždivý, zájímavý.

Pikardie viz Picardie.

Pikardský pot viz Horečka, str. 577 a.

Pikarec, ves na Moravě, hejtm. Nové Město, okr. Bystřice n. Per., fara a pš. Moravec; 60 d., 417 ob. č. (1890), popl. dvůr a mlýn zv. »Tisý«.

Pikareskní viz Picaro.

Pikarti n. Pikharti viz Beghardové.

Pike's Peak [pajks pík], nejjižnější ze 3 nejvyšších hor krajního pásma Skalných hor, Front Range, ve Spoj. Obcích severo-

amer. ve státě Coloradě a hrabství Gunnisonu, jest vys. 4312 *m*, pramení na něm Boiling Fountain, který jej obtéká na s. a v. a byl objeven r. 1803 majorem Pikem, jedním z prvních výzkumců Skalných hor. Dlouho byl pokládán za nedostupný, dnes však jest hojně navštěvován a má ve výšce 4291 *m* meteorologickou observatoř obývanou celý rok. Roku 1897 počato s prokopáním P-u obrovským tunelem dl. 80 *km*, spojujícím rozmanité báňské okrsky této končiny Colorado. *Třr.*

Piket (z fr. *piquet*): 1) P, malý kolík nebo tyčka, a) v zeměměřičství k naznačení bodu na zemi, do níž se zatkneme, a k vytyčování a ohraničení jisté plochy v území; b) v dělostřelctví na míření při střelbě z mořdírů. Tyto stojí za předprsní, přes níž nelze viděti na předmět střelby, pročež třeba na vrchním svahu předprsně dvěma kolíky p-y vytyčiti směr střelby a dle nich mířiti.

2) P. v taktice malý oddíl vojska 3—10 mužů na důležitém a ku předu krytém místě před předstrážemi na pozorování nepřítele, podobný polní strážci a stále patrole.

3) P, umělá hra v karty o 32 listech pro 2 osoby, kdež esa platí nejvíce a sedmy nejméně a počítají se oka, figury a vzatky. Hraje se různými způsoby. *FM.*

Pikhart Antonín, spis. čes. (*7. dub. 1861 v Třebíči na Moravě). Vystudovav nižší gymn. v Praze, vyšší gymn. a práva v Praze, vstoupil do státní služby; nyní jest tajemníkem při soudě zemském v Praze. Vynikl jako překladatel velmi četných děl španělských; zejména přeložil: Juana Valery Dona Luz (Praha, 1894); Armanda Palacia Valdésa Idylla nemocného (t., 1897, u Otty); B. Péreza Galdosa Nazarin (t., 1897); P. Luisa Colomy Maličkosti (t., 1897); D. Diega Hurtada de Mendoza Lazarillo z Tormes (t., 1898, u Otty); Cervantesův Don Quijote de la Mancha (t., 1899, u Otty); José Zorilly Don Juan Tenorio (t., 1902, u Otty); D. Emilie Pardo Bazánové Úhelny kámen (t., 1902, u Otty). Mimo to vydal (1900) překlad Heineovy Knihy písní. Drobné práce původní a překlady uveřejňoval v »Čes. Politice«, »Hlasu Národa« a zejména ve »Švandovi Dudáku« (veršem) pod chiffrou Alfred.

Pikhart ze Zeleného Údolí (neb Údolu), příjmení vladyčké rodiny, která pocházela z městské rodiny pražské. Tu žili r. 1538 na Starém městě Jiří (syn Janův) a Sigmund. Jiří zůstal v Praze a zemřel před r. 1581 zůstaviv z manž. Marjány z Pereltu syna Prokopa. Asi současně žili bratři Bernart a Jan, synové Vorskily P-ové z Damu. Synem Janovým byl tuším Adam, jenž (ok. r. 1602) s Annou ze Strachovic vyzněl statek Lažany, ale jej r. 1615 prodal koupiv Mladý Smolivec. Zemřel r. 1619 zanechav z druhé manželky Kateřiny Jezovské z Lub syna Viléma Břenka, jenž držel Smolivec až do r. 1651. Koupil tehda Obytce a prodav jej, seděl od r. 1600 na Žitíně. Manželka jeho Anna Saloména roz. Lapáčkovna

ze Rzávého držela do r. 1675 polovici statku Prádra. Synové jeho byli Jan Karel Rudolf (†j. 1710, pán na Žitíně a Letinech), Jindřich Arnošt a Vilém Maximilián. Tento byl r. 1681 štolbou biskupovým v Litoměřicích a potom zdržoval se na rozličných místech. Zůstavil syna Jaroslava Tomáše. Jan Václav P. byl od r. 1696 ženat s Annou Kateřinou Čejkovnou (†1711) a s ní držel Drslavice. Václav Josef (†1754), syn Jindřichův, držel Přestanice, potom Drslavice a konečně Milhostice a měl jedinou dceru Maximilianu, vdanou Rechbachovou. Bratr Václavův Frant. Ferdinand (†1734) měl z manž. Anny Alžběty ze Štampachu (†1740) syny Jana Josefa, Karla Ferdinanda, Václava, Ant. Maximiliána a Leopolda. Václav vyzněl s Maximilianou Zahradkovou statek Pavlov a tu r. 1756 zemřel bezdětek. Ferdinand držel Podhoří a vyzněl r. 1773 s M. Annou Steckholzerovou statek Dobrohošt. Maximilián žil ještě r. 1788 maje syny Jana a Františka. Onen jest bezpochyby týž Jan, který se stal FML. a dne 5. čna 1855 zemřel v Šoproni. Pokud ještě potomci rodiny té žijí, není známo. *Sčk.*

Pikharti viz Beghardové.

Piki, novořecké jméno metru. Vedle tohoto p. královského užívá se v Řecku i starších měr tohoto jména. P. pro tkaniny (mimo hedvábí) = 66,9 *cm*; lakonský = 45,726 *cm*; negropontský = 61,63 *cm*; patraský pro lněné a vlněné zboží = 68,6 *cm*, pro hedvábí = 63,524 *cm*.

Pikirování viz Kopirování.

Piknik viz Picknick.

Pikol n. pikul, váha ve Vých. Indii, jež se rovná asi 60—61 *kg*. V Japanu sluje hiakin (v. t.).

Pikoliny (či methylpyridiny) jsou známy tři, totiž: α -, β -a γ p in. Prvý tvoří se při suché destilaci kostí anebo kameného uhlí, druhé dva obsaženy jsou také v dehtu kamenouhelném. Jsou to tekutiny olejovité, odporně zapáchající. *Bb.*

Pikotit, min., viz Spinell.

Pikovice, ves v Čechách na lev. břehu Sázavy, hejtm. Král. Vinohrady, okr. Jilové, fara u sv. Kiliána, ps. Davle; 21 d., 132 ob. č. (1890), mlýn.

Pikráty neboli pikrany viz Pikrová kyselina.

Pikrit jest hornina vyvřelá, živců docela nebo skoro docela postrádající, složená z olivinu a augitu jako součástek podstatných, k nimž ještě přistupuje často amfibol. Jestli vyloučen olivín porfyrovitě, nazývá se hornina pikritovým porfyritem. Druhotně olivín mění se v hadec, dále vznikává biotit atd. P. jest význačnou vyvřelinou pro křídový útvar na severových. Moravě (v okolí Nového Jičina, Příbora atd.) a ve Slezsku Těšínském. *Fr. Sl-k.*

Pikrotoxin (cocculin), $C_{30}H_{34}O_{13}$, jest účinná látka semen *Menispermum Cocculus*, z nichž lze ho extrahovati líhem. P. tvoří jehly bezbarvé, při 199—200°C tající, chuti

velice hořké, jedovaté. Rozpouští se poněkud ve studené vodě, lépe v teplé; dobře rozpouští se v líhu, málo v aetheru, benzolu a chloroformu. Zahříván delší čas s benzoilem nebo s chloroformem stěpí se v pikrotoxinin $C_{15}H_{16}O_6$ a pikrotin $C_{15}H_{18}O_7$. P. smíšen s dusičnanem draselnatým a kyselinou sírovou barví se po přesyčení louhem sodnatým červeně; s kyselinou sírovou a stopou dvochromanu draselnatého dává zbarvení fialové.

Pikrová kyselina, $C_6H_2NO_2$, $3.OH$, byla nalezena r. 1788 od Haussmanna, vzniká usilovnou nitrací mnohých sloučenin aromatických, zvláště ferolu či kyseliny karbolové, v továrnách kyseliny fenolsulfonové. Žluté krystalky při 122,5° tající. Zahříváme-li ji opatrně, může i sublimovati; pakli byla zahržata z prudka, vybuchuje. Zvláště smíchána s klejtem, dusičnanem olovnatým neb strontnatým exploduje zprudka. Ač nemá sama dostatek kyslíku, jenž by ostatní součástky její úplně spálil, přece po vhodném initialem nárazu jest její výbuch z nejmohutnějších. (Roku 1887 v Manchestru; známá katastrofa u Fontana v Paříži.) Užívají jí nejvhodněji lisovanou nebo roztavenou přivádějící ji do výbuchu silnou zápalkou nebo přidavkem třaskavé bavlny. Roku 1886 zavedena lisována s aetherickým roztokem vlny kollodiové ve Francii pod názvem melinitu. Roztavena prostupuje v různé formě třaskavou gelatinu v novém melinitu (Turpin) a lydditu anglickém. Pikrány (pikráty) vybuchují rovněž silně, pikran amoniatý jest součástí některých prachů bezdýmných. — Ve vodném roztoku je hořká (odtud jméno) i podezřívají ji jakožto surrogát za chmel. Domněnka směšná.

Piktové (*Picti*), lat. jméno pro nejstarší obyvatel Skotska. Byl to kmen asi keltický, příbuzný se Skoty a Brity, a jmenoval se sám Cruithne. (*Pictit*, j. malování, protože měli ve zvyku svá těla pomalovávat). Prvotně bydlili na ostrovech Orknejských, v sev. Skotsku a ve vých. Irsku. Od IV. stol. po Kr. objevují se v Kaledonii spolu se Skoty a přes zeď Hadriánovu činili pak ukrotné vpády do římské Britannie. Na křesťanství je převedli sv. Ninian se svými žáky a v VI. stol. slavný Columban. Z doby tohoto připomíná se král P-tů Brudeus (†586). Největší panovník jejich je Angus Mac Fergus (Hungus, 731—761), který vítězně bojoval se Skoty, Brity a Anglosasy. Zatlačení později od Anglosasů dále na sever, P. byli podrobeni od Skotů (r. 844) a splynuli pak poněmhu s nimi. Tak vzniklo jednotné království Skotské.

Piktupönen, ves ve Vých. Prusku, v obv. gombinském, kraji tyžském, s 389 ob. (1895). Dne 26. pros. 1812 bitva mezi Francouzi a Rusy.

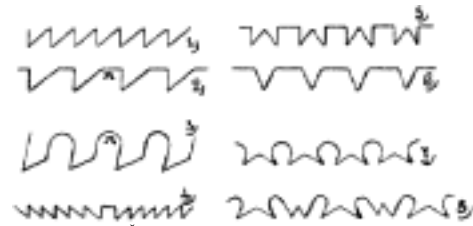
Pikul viz Pikol.

Pikušik, pikul neb pikol, u Slováků chytrý muzíček, který přináší svému pánu peníze, štěstí a hlídá mu dobytek, v čemž

se podobá našemu Hospodářčkoví. Má-li kdo štěstí ve hře v karty nebo daří-li se mu výborně koně, říkají o něm, že »má p-a«. Slovo p. odvozuji z koř. pek (srv. peklo), tak že by znamenalo tolik co »pekelník«. Tomu by nasvědčovalo i české pořekadlo: »má z pekla štěstí«.

Pila (angl. saw, franc. scie, rus. пила) je nástroj neb i stroj na řezání dřev, kovu, kamene atd., pak také závod, v němž rozřezáváním čili rozmitáním kulatých kmenů vyrábějí se trámy, prkna a fošny. Ruční p. zove se pilka. P. je vynález prastarý, podle Plinia užívalo se pil v době nejstarší již také na rozřezávání mramoru, žuly atd. Strojní pily, hnané vodními koly, vyskytují se však teprve ve XIV. stol.

Pracovní části každé pily je tenký list z nejlepší ocele, zakalený a popuštěný, podle druhu práce rozličně široký, jenž na jedné straně opatřen je řadou dlátěk, t. zv. zubů. Ostřím zubů materiál se vybírá a piliny dopravují se mezerami ze zářezu, aby při dalším řezání nepřekážely. Tvar zubů je velmi rozmanitý (vyobr. č. 3123.), nejčastěji

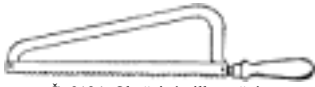
Č. 3123. Ozubení pilových listů.

trojúhelníkový. U jednoduchých pilek na dřevo jdou zuby prostě za sebou, při větších pilách bývá však mezi zuby větší mezera (zuby vlčí, vyobr. č. 3123.2.). Aby list mezi stěnami zářezu mnoho se nedřel, opatřují se zuby rozvodem neb se list provede tak, že je při zubech silnější než na hřbetě. Rozvod docílí se tím, že se zuby ze střední roviny listu poněkud vychýlí střídavě na obě strany. Následkem toho je zářez vždy širší než tloušťka listu. Podle úpravy zubů p. řeze bud' jen při tahu v jednom směru nebo při pohybu na obě strany. Zuby pil dvojitých mívají bud' tvar rovnoramenných trojúhelníků n. písmene M (obr. č. 3123.5 a 7.). Také pilky na řezání kovu mívají nejčastěji zuby trojhrané. Řeze-li pilka kov za horka, pak na tvaru zubů mnoho nezáleží, zuby musí však kovem procházeti určitou rychlostí a musí býti chlazeny. Kvantitativní výkon pily závisí na počtu zubů na jedničku délky. Čím jemnější mohou býti piliny, tím větší bývá počet zubů a je při pilkách na kov největší, menší u obyčejných pil ručních a nejmenší u pil strojních.

Zuby do listu obyčejně se vpilují, rozvod upravuje se zvláštěními přístroji, želižky a kleštěmi. Ostří zubu přibrušuje se pilníky, tak aby veškeré hroty ležely v jedné čáře, bud'

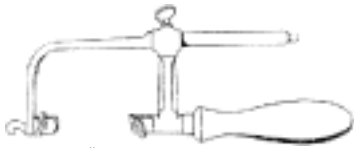
přímce, kružnici nebo parabole. Obroušené zuby přibrušují se buď pilníky nebo na strojích brousicích.

List musí být buď napjat nebo dostatečně tuhý, aby se při práci neprohýbal.

Č. 3124. Obyčejná pila ruční.

Jen krátké a silné listy se nenapínají. Touto úpravou povstávají nejrozmanitější tvary pilek. Nejznámější jest obyčejná pila ruční (vyobr. č. 3124.) s listem napjatým do kovového oblouku. Užívá se jí na řezání kovu, dřev a kostí. V prvním případě má zuby ve-

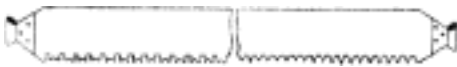
Č. 3125. Pila lupenková.

lice jemné, za sebou jdoucí, bez rozvodu. List je při zubech silnější než na hřbetě. Pila lupenková (vyobr. č. 3125.) má list jen 0,6—2 mm široký a zuby velmi jemné, tak že zárez jest úzký a může být veden jakkoliv. Oblouk napínací má větší

Č. 3126. Pila obloučná.

vyložení a délka jeho může se měnit podle délky listu zapiatého mezi čelisti pomocí šroubův. Jemné zuby těchto pilek vytloukají se do listu pomocí dlátek. U větších pil na rozřezávání dřev dělá se napínací oblouk ze dřeva (vyobr. č. 3126.). List pily tr-

Č. 3127. Ušatka.

hlářské je napjat mezi konci dvou rohů, připojených otáčivě na konce přičky. Druhé konce rohů spojeny jsou dvojitou šňůrou, jež zkrucováním se zkracuje a tím list pily napíná. Zakroucení šňůry pojištěno je roubenem, opírajícím se o přičku. Místo napínací šňůry dává se také drát, který se napíná křídlovými matkami. P. tesářská nenapíná se do oblouku, list je široký a opatřen na koncích oky neb uchy (ušatka), do nichž

se vkládají přičky tvořící rukojeti (vyobr. č. 3127.). Užívá se jí na podélné rozmitání dřev. Trámy kladou se na kozy do výšky muže, a mezitím, co jeden muž nahofe pilu vede, jeden neb dva dole táhnou do řezu, jež se děje jen při chodu dolů. Stěny zářezu rozhánějí se klínem, aby se umenšilo tření listu. Ruční p. f u r n ý r o v á (rozmitačka) má list velice tenký, napjatý do rámu, skládajícího se ze dvou přiček, spojených dvěma svlaky. Pily článkové a řetězové

Č. 3128. Zlodějka.

skládají se z jednotlivých článků, krátkých, klouby spojených pilek, jež pohodlně se skládají a přenášejí. Z navrtaných děr vyřezává se zlodějkou (vyobr. č. 3128.), pilkou s listem tuhým opatřenou po jednom konci rukojetí. Zlodějce podobna je pila ocáska (obr. č. 3129.). Podobně jako na ocásce

Č. 3129. Ocáska.

a zlodějce upravuje se rukojeť i na řeznicích pilkách obloukových (vyobr. č. 3130.).

Strojní pily na dřevo liší se od strojních pil na kov hlavně tím, že rychlost řezu je větší. Rozeznáváme 1. strojní pily s tuhým tyčovitým listem, 2. pily rámové, 3. pily pásové, 4. pily kružní č. cirkulární, cirkulárky. Konstrukce pil s tuhým listem jsou vesměs americké, u nás užívá se jich málo. List veden je buď jen na jednom konci neb na obou koncích v rovině vodorovné nebo svislé.

Č. 3130. Oblouková pila řeznická.

Při výrobě prken, latí atd. užívá se nejčastěji pil rámových, jejichž jednotlivé listy opatřeny bývají obyčejně vlčími zuby. Rám záleží ze dvou přiček, do nichž zapiaty jsou konce listův, a dvou svlaků, jimiž přičky jsou spojeny. Dle umístění a počtu listů rozeznáváme rámové pily s listem postranním, rámové pily s listem středním a rámové pily s plným rámem neb rámem svazkovým, je-li do rámu zasaženo několik listův. Rám s listem postranním je napodobením pily truhlářské, má tvar $\perp$, tak že po jedné straně přičky mezi

rohy napjat je list, po druhé straně tyč napínací. Rám veden jest obvyčejně ve směru svislém a p. řezá jen při chodu dolů. Rám s listem středním podobá se ruční furnýrce, nemá však zvláštních výhod a proto se ho málo užívá. Nejvýhodnější jsou pily s rámy plnými č. svazkovými, zvlášť tenkrát, má-li se při stejné úpravě pily řezati déle týž druh prken. Rámovou pilou svazkovou rozkládá

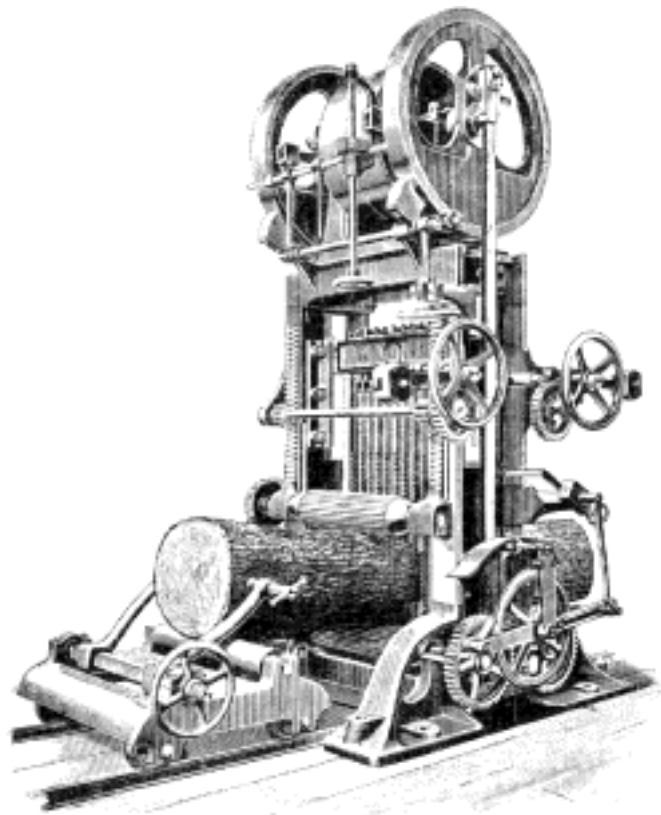
buď jen při pohybu pily nahoru nebo jen dolů nebo nepřetržitě. V prvním případě musí býti řada zubová na listu poněkud nakloněna do předu (o 15—24°) buď tím, že je nakloněn celý list, anebo tím, že list je nahoře širší než dole. Při nepřetržitém podávání p. může řezati buď jen při chodu nahoru nebo při chodu dolů i nahoru. Ústrojí

při starších pilách ze západkového kolečka, jež se pohybuje od excentru na hlavním hřídeli pomoci tyče a dvou západek. Výkyv západek a tudíž i velikost podávání lze měniti. U novějších rámových pil užívá se vesměs podávání pomoci podávacího ústrojí třetího (viz vyobr. č. 3131.). Podávání nepřetržitého dosáhne se snadno šnekem a šnekovým kolem.

Pohybu rámu ve vedení na stojanu nabývá se ojnícemi a klikami. Mechanismus klikový a rám jsou namontovány na stojan, při čemž klika může býti nahoře nebo dole.

Rámové pily sdružené mají dva rámy buď nad sebou nebo vedle sebe. V tomto případě rámy ženou se klikami, jež postaveny jsou proti sobě, tedy pod úhlem 180°. Pily rámové bývají také pojezdné, aby jich bylo lze užití též v lesích k rozmitání čerstvé pokácených kmenův. Konstrukce těchto pil neliší se však podstatně od konstrukce pil trvale umístěných.

Větší stabilitou a stejnoměrnějším rozdělením síly než pily s rámem svislým vyznačují se pily s rámem horizontálním. Mívají obvyčejně jen jeden

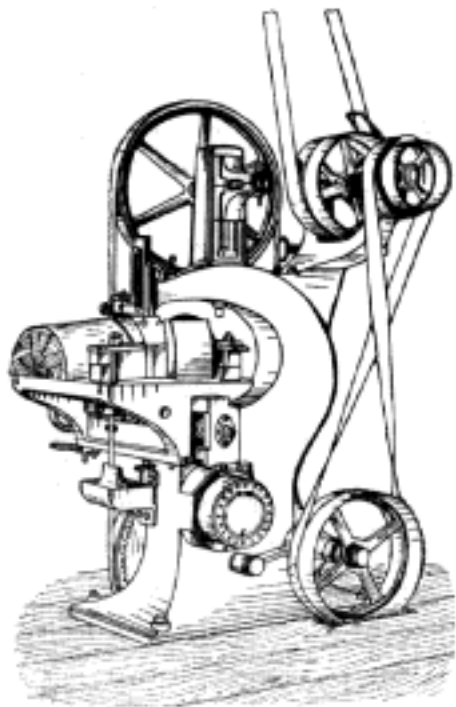
Č. 3131. Rámová pila svazková.

se najednou na prkna celý kmen a neodděluje se od kmene prkno za prknem jako při rámových pilách s listem postranním nebo středním, při nichž mnoho také zdržuje návrat kmene do polohy počáteční po každém vykonaném řezu a správné postavení pily, aby se dosáhlo náležité tloušťky prkna. Rám pil svazkových podobá se rámu pil s listem středním. Konce listů zachyceny jsou do příček pomoci šroubů, kterými listy zároveň také se napínají. Pohyb pracovní při rámových pilách vykonává p., pohyb podávací řezaný kus. Kmen upevňuje se za tím účelem obvyčejně na vozíky pojezdné po kolejničích nebo na rám, který se pohybuje po válečkách. Postup klády do řezu děje se

list, položený buď do roviny vodorovné nebo svislé. V obvyčejných případech list má po (lohu vodorovnou a podávání děje se buď pomoci vozíků nebo podávacích válečků, jež po dvou stojí proti sobě, řezaný kus mezi sebou svírají a do řezu vedou. Aby se nabylo určité tloušťky prken, staví se rám pily ve vedení. Pily na dyhy bývají opatřeny rámem rovněž horizontálním, ale dřevo vede se do řezu v rovině svislé, a to z dola nahoru. List pily furnýrové musí býti co možná tenký, aby nebylo mnoho odpadků, neboť rozřezávaná dřeva jsou vždy drahocenná (mahagoni, jakaranda, ořech atd.) a rozřezáním na silné desky nenabylo by se kresby pokud možná rovnoměrné. Vrstva 25 mm silná roz-

kládá se pilou furnýrovou na 16 až 18, po případě 25 tenkých dyh. Fošny, jež se mají takto jemně rozřezati, nalepují se před řezáním na prkna ze dřeva obyčejného, pomoc nichž se vedou do řezu a zamezí se borcení kusů již z části ořezaných. V novější době častěji než p-mi nabývá se furnýrů hoblováním.

P. p á s o v á (vyobr. č. 3132.) opatřena je dlouhým, tenkým listem bez konce, natiatým přes kotouče bud'tak, že jsou nad sebou umístěny dva veliké kotouče železné, pro zvýšení tření někdy také obložené koží, korkem nebo

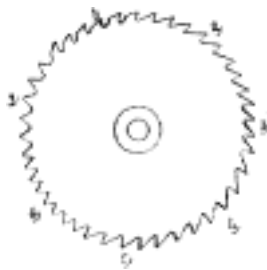

Č. 3132. Pila pásová.

kaučukem, nebo dva kotouče malé a za nimi větší kotouč hnací. Šířka pásu je různá po dle druhu práce, zuby jsou po jedné straně pásu pravouhelné nebo tupouhelné. Dřevo, jež se má řezati, klade se na stůl, po němž se vede do řezu od ruky, někdy za pomoci posuvných příložek. Otáčí-li se při tom řezaným kusem, řeže se snadno v oblouku. Rychlost pásu bývá při pohonu strojním 10—12 m, při pohonu ručním 3—5 m za vteřinu. Pásové pily pracují výhodněji než pily rámové, nevýhodou při nich je však značné napětí pásu. Přes to jsou tyto pily bezpečnější než cirkulárky.

Pily kružní, cirkulární n. cirkulárky, tak jako pily pásové řezou nepřetržitě. List cirkulárek je tenký ocelový kotouč, opatřený na obvodě zuby a otáčející se kol vodorov-

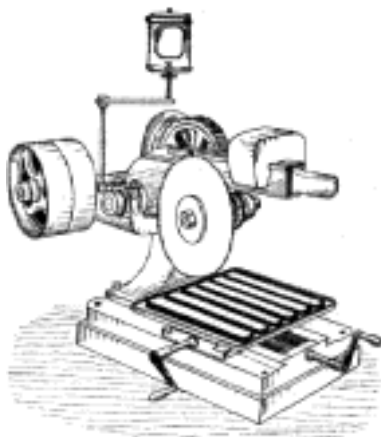
ného hřídele. Zuby jsou rozličného tvaru (vyobr. č. 3133.), nejčastěji vypilované někdy také zvlášť zasazované. Řezaný kus bud' se posunuje po stole do řezu od ruky nebo se klade na zvláštní vozíky jako u pil rá-

Č. 3133. List kružní pily s různým ozubením.

mových. Prkna vedou se do řezu pomocí válečků. Nevýhodou cirkulárek je, že dávají mnoho odpadků při větších průměrech listu. Cirkulárka je také stroj velice nebezpečný a opatřuje se proto obyčejně ochrannými příklopy a jinými zařízeními, aby bezpečnost při ní se zvětšila.

Pily na kov, hlavně na přezávání hřídelů, kolejnic a travers za studena, konstruují se často jako pily kružní (vyobr. č. 3134.). List

Č. 3134. Pila kružní na kov.

pily upraven bývá na páce, jejíž vahou zatlačuje se do řezu. Tyče, jež se mají řezati, upevňují se ke stolu, jehož hoření deska bývá posuvná. Podobně přizpůsobuje se kružní p. řezání velikých kusů. Upravuje se na konci kyvadlového rámu, s nímž se dle potřeby vychyluje a k řezanému předmětu přikládá. Úpravou většího počtu listů kružních na společném hřídeli nabude se stejného výkonu jako p-mi svazkovými.

Pily na řezání kamenů měkkých liší se jen málo od pil na dřevo a na kov. Rámy

pil jsou silnější přizpůsobeny zvláště nímu tvaru kamenů, jež nejčastěji řezou se za mokra. Tím zamezí se, aby se netvořil pach, a list pily se chladí. Pily na tvrdé kameny mají zuby výměnné, do listu zasažené, buď ocelové nebo z černých diamantů.

Pila: 1) *P. (Seeg)*, ves v Čechách, hejtm. Horš. Týn, okr. Ronšperk, fara Grafenried, pš. Kleneč; 26 d., 218 ob. n. (1890), 3 mlýny. — 2) *P. (Schneidmühl)*, ves t., hejtm., okr. a pš., Karlovy Vary, fara Nové Stanovice; 111 d., 697 obyv. n. (1890), 2tř. šk. a mlýn s pilou.

Pila (*Schneidemühl*), město v Poznaňsku na ř. Gldě, v kraji chodziezském, vlád. obv. bydhošťském; důležitá křižovatka žel. tratí P.-Toruň, P.-Chojnice, P.-Nový Štětín, P. Kallies a P.-Berlín, má 19.656 obyv. (1900); dva katol. a dva evang. kostely, gymnasium, vyšší dív. školu, ústav pro hluchoněmé, sirtotčinec, vojen. posádku, několik peněžních ústavů s pobočkou říšské banky; cihelny, slevárnu železa, továrny na stroje, lepenku, uměl. hnojiva, cukr a škrob, pivovarství, par. pily, par. a vodní mlýny. Na blízku skelné huti a několik rybníků. Do r. 1480 držel Piłu Opaliński, r. 1513 město nadáno právem magdeburským. V XVII. stol. P. byla městem královským. Zde působil známý farář Jan Czernski (v. t.). P. původně polska v XIX. stol. značně se poněmčila.

Pilády viz Piláry.

Pilaf, pilav n. plov (tatar.), pokrm oblibený v Turecku a na Kavkázě: maščená a kořeněná rýže vařená nebo pšeničné kroupy s masem, obvyčejně skopovým, někdy slepičím, někdy s višněmi, sušeným ovocem a pod.

Pilaira viz Pilobolus.

Pilár viz Piláry.

Pilar (*Villa del P.*, dříve *Nembucú*), město v Paraguaji, uprostřed hájů pomorančových; má 3700 obyv.

Pilář: 1) *P. Adolf* (* 1742 v Kroměříži-† 1795 v Kyjově), rektor piar. kolleje kroměřížské, byl spolupracovníkem *Moravce* (v. t. 1) při jeho latinském díle o dějinách moravských, jež i do němčiny překládati počal i výtah z něho pořídil pro školy gymnasijsní a normální; výtah však vytištěn nebyl.

2) *P. Jan*, horní inženýr český (* 5. list. 1864 ve Lvově — † 2. čna 1898 v Morav. Ostravě). Studoval s výtečným prospěchem na české polytechnice a příbramské horní akademii. Od r. 1888 byl horním inženýrem při dolech Severní dráhy v Mor. Ostravě. Psal cenné články odborné do časopisu »Oesterr. Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen«, z nichž nejobjemnější a obsahově velice důkladný s řed. Kohoutem společně sepsaný pojednával o zmáhání dolů po známé katastrofě karvinské z r. 1894, při níž zahynulo přes 300 dělníků výbuchem traskavých plynů. Dle jeho a horn. rady Mayera návozu byl zkonstruován záchranný přístroj *Neupertův*.

Pilárik Štěpán, lutherský kazatel slovenský (* 1616 — † 1674), rodem ze zvo-

lenské Očové. Působě na mnohých místech za protireformačních nátlakův a tureckých nájzdů v Uhrách, dostal se r. 1663 do zajetí tureckých, odkud se vysvobodiv, před soudním stíháním unikl za hranice. Zemřel jako kazatel českých vystěhovalcův evang. v Novém Salzu. Z knížek *P-ových* osobní a mravopisnou důležitost má veršované vypravování příhody jeho v zajetí: *Sors Pilari-kiana. Los P-a Štěpána, služebníka Boha Pána* atd. (v Žilině, 1666), znovu vyd. jako *Pamětné příhody Štěp. P-a* od B. Tablice v Uh. Skalici, 1804. (Viz tamže zevrubně vypsání života *P-ova*.)

Pilařství, pilaření, odvětví lesního průmyslu, při kterém dříví se rozřezává na prkna, staviva a pod.

Piláry (ze špan.), pilády, na jizdárnách pro vyšší umění jezdecké dřevěné sloupy asi 2 m vysoké, bíle natřené, aby byly z dále viditelné, a v zemi upevněné tak blízko k sobě, co jezdec mezi nimi volně projede, a opatřené ve výši koňské hlavy železnými kruhy, za něž kůň se vyvážé otěžemi popruhových. Slouží na odhýbání koně a k nacvičení umělých, ale pro všední potřebu bezúčelných chodův a skoků, jako piau, kaprioly, lančady, passády a j.

FM.

Pilastr (frč. *pilastre*, špan. *pilastra*) slove sloup neúplně ze zdi vyčnívající buď jako pilosloup nebo tříčtvrtisloup. V architektuře vyskytuje se *p.* buď při orámování dveří neb oken, po případě i náplni. Nad *p-em* bývá vytvořeno kládí nebo tympanon. Dostí často vyskytuje se *p.* v souvislosti s pilířem, tvoře ozdabu jeho rovné plochy. Opirají-li se o pilíř oblouky, *p.* prochází obvyčejně až nad závěrek oblouku. Ozdoba *p* u neliší se v ničem od ozdoby sloupu; máť svou patku, dřík a hlavici. Poměry, které platí pro článkování sloupu, platí též pro *p-y*.

Fka.

Pilát *Pontský* (lat. *Pontius Pilatus*) byl v l. 26—36 po Kr. prokurátorem římským v Júdstvu, kdež vzbudil proti sobě nenávisť Židů, když bezohledně vystupoval proti náboženským jejich předsudkům, pročež praefekt syrský Vitellius jej r. 36 poslal do Říma k zodpovědnosti. *P.* znám jest tím, že vydal na smrt' Ježíše Krista (v. t. str. 332 a), o čemž podávají zprávu apokryfní *Acta Pilati* (v. t.). — Osudy *P-ovy* byly oblíbenou látkou středověké literatury legendové, hledící doplniti, co z života *P-ova* ve zprávách evangelií chybí. Podle verse v Leg. aurea *P.* byl syn dcery mlynářovy Pily a krále Ata. Poslán ke králi Tyrovi, zabije syna jeho. Dán do Říma; tam zase zabije královce francického. Poslán dělat pořádek do Pontu, dostává tu příjmení *Pontský*. Pak se stane náměstkem Herodovým a konečně správcem Palestiny. Dá ukřižovati Krista, cisařem Tiberiem — který se uzdravil rouchem Veronickým — za to uvězněn, sám si udělá smrt'. Mrtvola hozena do Tiberu, feka tím rozhořčená působí povodně. Tělo tedy vytaženo a pohřbeno v Rhodanu, zase však vyňato a metnuto do nějaké hor-

ské studně. — Kromě této verše je ještě několik verzí jiných. Zpracování českého, zdařilého, zachoval se malý, veršovaný zlomek z poč. XIV. stol. (otisk v »L. fil.«, 1393). Autor byl týž, který složil leg. o Jidášovi a o sv. Duchu. Pramenem byla tradice legendová nebo možná nějaký prosaický text latinský. O tom: Nebeský v »ČČM.«, 1847, 1.; Feifalik, Studien VII.; Havlík v »ČČM.«, 1896, str. 462.

Pilát, bot., viz Anchusa.

Pilátky (*Tenthredinidae*), čeleď vos bylinoých (*Phytophaga*) vyznačená tělem více méně zavážitým, tykadly rovnými, 3—30člennými, makadly čelistními 6člennými. Přední hrud' jest většinou velmi krátká, sahá na stranách až ke kořenu křídel; střední hrud' jest od zadní zřetelně oddělena hlubokou ryhou. Žilnatina křídlová jest hojná; ve křídlech předních jsou obyč. 2 políčka krajní a 3—4 loketní. Přední holeně mají zpravidla 2 konečné ostruhy; čl. chodidlové jsou často ve spod prohloubeny a rozšířeny. Kladélko samiček jest krátké, nepřesahující konce zadečku. Dospělé vosy žijí se nejme sladkými šťavami a jiným hmyzem. Vajíčka snášejí na listy podél žeber nebo do mladých výhonků. Larvy žijí zhusta pospolitě na listech, jež často sežirají až na hlavní žebra, čímž působí veliké škody. Jsou obyčejně lysé, podobají se housenkám, od nichž se však rozeznávají větším počtem noh, mají obyčejně 8 párů panožek, kterým schází kruh háčků. Zvláštěm jest jejich zvyk stáčetí konec těla hlemýžďovitě nebo zvedati jej v podobě otazníku. Dospěvše upřádají si zámostek buď volně zavěšený nebo v trhlínách kůry či v zemi ukrytý. V něm setrvávají dlouho bez proměny, teprve krátce před líhnutím dospělého hmyzu se zakuklují. **P.** rozšířeny jsou ve všech dílech světa asi v 1000 druzích. Z důležitějších třeba jmenovati paličátku (*Cimbex*, v. t.), **p** ku rúžovou (*Hylo-toma*), **p**-ku řepovou (*A thalia*), **p**. ku zelenou (*Tenthredo*), **p**-ku třešňovou (*Eriocampa*), **p**-ku švestkovou (*Hoplocampa*), hřebenulič **p**-ku borovou (*Lophyrus*) a ploskohřbetku (*Lydá*). — Lit.: André Edm., Species des Hyménoptères d'Europe et d'Algérie. Vol. 1. Tenthredinidae, Cephidae et Siricidae (Beaune, 1879—82); Brischke C. G. A. und Zaddach G., Beobachtungen über die Arten der Blatt-u. Holzwespen (Schrift d. physik. — ökon. Gesell. in Königsberg, Bd. III., IV., VI., XVI., a v Schr. d. Naturforsch. — Gesell. in Danzig, Bd. V., 1833); Dalla Torre, Catalogus Hymenopterorum hucusque descriptorum, vol. 1. (1894); Klug G. Chr., Die Blattwespen nach ihren Gattungen und Arten zusammengestellt (Magaz. d. Ges. Naturf. Freunde zu Berlin, II., VI., VII. a VIII). *Kpk.*

Pilâtre de Rozier [pilátr d' rozjé] Jean François, fysik a větroplavec franc. (* 1756 v Metách — † 1785 v Boulogne-sur-Mer). Studoval původně lékařství a lékárnictví, poté v Paříži matematiku, fysiku a chemii a pro výživu pořádal populární přednášky

z fysiky. Byl pak povolán do Remeše jakožto professor chemie, ale záhy se vrátil do Paříže, kdež byl jmenován dozorcem přírodnických sbírek dvorních. Roku 1781 otevřel svoje museum, t. ústav ku podpoře studia pokusné fysiky a chemie. Sám vynášel několik nových přístrojů, ale brzy nový objev ballonu bratří Montgolfierů zaujal jeho pozornost tak, že se mu věnoval cele. Sám podnikl první výpravu a to 15. září 1783 s ballonem captif, 21. list. 1783 s ballonem volným a napsal pak o tom spis *Première expérience de la Montgolfière* (Pař., 1784). Vzlet opakovaně pak několikrát v Lyonu a ve Versailles (viz Aeronautika, str. 231). Když pak chtěl přeletěti přes průplav La Manche, dopustil se té nepozřetelnosti, že nevhodně spojil montgolfieru dole se charlierou nahoře, při výstupu dne 15. čna 1785 v Boulogne-sur-Mer ballon se vzňaly a **P.** zároveň s fysikem Romainem, který jej provázel, spadl s výše asi 1000 m. **P.** uveřejnil několik statí z fysiky a chemie v »Journal de physique«. Srv. Roederer, Eloge de **P.** de R. (bez místa a data); Lenoir, Eloge funèbre de **P.** de R. (Pař., 1735); Tournon de la Chapelle, Vie et mémoires de **P.** de R. (t., 1786).

Pilatus, nejseverových. horský massiv Emmenské skupiny v Bernských Alpách ve švýcarském kantoně unterwaldenském na hranici kantonu lucernského, jest složen z vápenců křídlových a nummulitových a sestává z několika vrcholů horských, oddělených od sebe hlubokými žlaby, z nichž nejvyšší jsou: Oberhaupt nebo Ringfluh (2222 m), Tomlishorn (2133 m) a Esel (2123 m), který má na vrcholku kapli a jest pro překrásnou vyhlídku nejhojněji navštěvován. Na blízku jsou 2 hotely a nahoru vede od r. 1889 dráha. Jezero **P.** jest vyschlé, dle legendy utopil se v něm Pontský Pilát, odkudž massiv nazván **P.** Ve skutečnosti jméno to pochází od lat. *pileatus*, »kloboukem pokrytý«, neboť za pěkného počasí vrcholky **P**-tu pokrývají se mraky. *Tšr.*

Pilav viz Pilaf.

Pilava: 1) **P.** (*Pillau*), město, spolu pevnost a lázeňské místo ve Vých. Prusku, ležící na úzké kose mezi zátokou Frišskou a Baltickým mořem a žel. dráze **P**-Prostken, v kraji fischhausenském, ve vlád. obv. královeckém, má 2992 obyv. (1900); obv. soud. hlav. úřad celní, námořní, pobřežní a vrchní porybní, dva evang. kostely, reálné gymnasium, navigač. školu, vojenskou posádku, pobočku Říšské banky, výrobu plachet, lovení a přípravu kaviáru, loďařství, loděnice, přístav s majákem, silný obchod námořský» spediční a spojení parníkové s přístavními městy. **P.** chrání vchod do Frišského Haffu. Král švédský Gustav Adolf dobyl r. 1626 **P**-vy, opevnil a držel ji do r. 1635. R. 1725 **P.** povýšena na město. Roku 1753 dobyli **P**-vy Rusové. Nedaleko odtud **P**. Stará.

2) **P.** viz Piljava.

••**Pilbauerová** Herma (pseud. Věra Toužimská), spisovatelka čes. (*15. ún. 1867 v Hor. Stupně). Roku 1886, absolvovavši ústav učitelek v Praze, ustanovena prozatímní učitelkou na měšťanské škole na Smíchově, kdež r. 1899 stala se ředitelkou při IV. obec. škole dívčí, ale po dvou letech přestoupila na bývalé své působiště, kde působí posud. Napsala: *Kytice básní příležitostných* (Praha, 1895); *Z duše*, básně (t., 1896); *Proč bychom se netěšili* (Chrudim, 1898); *Lidunčiny prázdniny* (Praha, 1899); *Z kraje Psohlavců* (t., 1901); *Pohádka o Jaru; Radosti zimy*, divad. hry pro mládež (t., 1901). Mimo to přispívá do časopisů paedag. a belletristických, veršem i prosou.

Pilcomayo [-komájo], kečujsky P i s k u m a y u, t. j. řeka ptačí, řeka v Jižní Americe, pramení na vysokých planinách bolivských Kordiller v depart. Potosi, náleží horním svým tokem až k 22° j. š. asi v délce 600 km Bolívii a odtud odděluje Argentinu na jz. od Paraguaye na sv., tekouc v délce asi 600 km od sz. k jv., a ústí do ř. Paraguaye proti městu Asuncionu. Od pramenův až k stanici San Francisco P. má ráz horské bystriny, tok jeho jest klikatý a proráží vysoká pásma Kordiller. Odtud až k 23° j. š. břehy se snižují, přecházejíce posléze v písčité a močálovité roviny, téměř splývající s hladinou řeky, která rozlévá se zde v ohromnou vodní plochu zv. bañado. V dalším toku břehy opět se zvyšují, asi na 24° j. š. pak rozděljuje se P. na 2 ramena obtékající ostrov dlouhý do 170 km a vlévá se do Paraguaye na 24° 46' ohromnou deltu, jejíž nejmohutnější rameno zovse se A g u a r a y - G u a s s u. P. jest bohata rybami, na březích pak hnízdí ohromná hejna vodních ptáků, splavna jest po 9 měsících do roka ve 1/3 svého toku. Tšr.

Pilé viz Cukr, str. 766.

Pilentum (lat.), starořímský státní vůz, čtyřkolý, dvojspejný a krytý (*currus arcuatus*), v němž jezdívali flaminové, Vestálky a matrony k obětem a hrám. Carpentum lišilo se od p-ta pouze tím, že bylo povozem dvoukolým. Srv. Marquardt, Das Privatleben der Römer, II., 713. red.

de **Piles** [pil] R o g e r, malíř a umělecký spis. franc. (*1635 v Clamecy [Nièvre]-†1709 v Paříži), žák Claude Françoisův, jenž, vzdělav se v Itálii a Nizozemí, maloval zejm. podobizny, z nichž některé sám ryd. Napsal: *Abrégé la vie des peintres* (2. vyd., 1715); *Dialogue sur le coloris* (1699); *Cours de peinture par principes* (1708).

Piletic J o l e, serdar piperský, jeden z proslulých válečníků černohorských a senátor za vlády knížete Danila I., vyznamenavší se ve válce s Turky r. 1862. Roku 1876 účastnil se jako velitel oddělení krvavého vítězství černohorského na Vličím dole. Dr. V. Č.

Piletice, ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Král. Hradec, fara Pouchov; 39 d., 180 ob. č., 9 n. (1890).

Pileus (πίλος), plstěná pokrývka na hlavu, kterou u Římanů nosili muži, a to hlavně

na cestách, při slavnostech a do divadla; byla to okrouhlá čepice obyč. bez střechy, jež těsně přiléhala k spánkům. Vrchní část končila se buď do hrotu nebo byla oblá neb i stejně široká jako dole. Menší čepička, sloužící jen k pokrytí vrcholku hlavy, tak že vlasy zpředu i vzadu byly volny, a podobající se asi čapkám kněžským, určeným k pokrytí tonsury, slula pileolus. VVa.

Pilgersdorf viz Pelhřimov 3).

Pilgram viz Pelhřimov 1).

Pilgram: 1) P., biskup pražský, viz Pelhřim.

2) P. Antonín viz Pilgramové.

Pilgramové, starobylá rodina českomoravská, jejíž první stopy nalézáme mezi patricijskými usedlíky v Jihlavě. Již r. 1372 Jakub a Jan, bratři P., obdrželi od Václava, probošta praemonstrátův kanických, vesnici Otín a t. r. si koupili také od Hejmanna z Brodu, sudího jihlavského, právo soudcovské se všemi užitky a pokutami za 150 kop grošů pr. Roku 1376 dáno jim v léno také menší mýto v Jihlavě, jež si pak od markraběte Jošta zakoupili jako dědičné léno zemské. Vnukům jejich Janovi a Prokopovi král Ladislav dal ještě právo vybíratí tržné a výčepné a konečně i poplatek za váhu. Král Jiří jim přidal ves Rantířov a prodej soli. R. 1501 král Vladislav potvrdil Ladislavovi P vi rychtářství jihlavské spojené s advokácií, vesnice Otín a Rantířov, malé mýto, výčepné, váhu a prodej soli v dědičné léno královské. Potom obec jihlavská s povolením královským si vykoupila od P-mů rychtářskou vesnici Otín a Rantířov, jakož i malé mýto a výčepné. — V Čechách potkáváme se s rodinou P-mů nejprve na Horách Kutných, kde jí náležel dům »u Mědinků«, jemuž se říkalo také dům »Pilgramovský« (Dačický, Paměti, II). Roku 1582 Daniel P-am byl komorním registrátorem císaře Rudolfa II., který jej potom jmenoval hejtmanem statku a panství Krupky, od něhož mu jako »věrnému svému milému« odprodal 441 provazec lesů místy vysekanych. — Z moravské haluze této rodiny pocházel A n t o n í n P-am, věhlasný stavitel veliké věže chrámu svatoštěpánského ve Vídni, již r. 1433 dohotovil. Od něho pochází také proslulá kazatelna v témž chrámě, jež se pokládá všeobecně za pravý skvost umění plastickeho. Jiný A n t o n í n P-am (*1730 ve Vídni), jenž vstoupil do řádu jezuitského, stal se doktorem filosofie a obíral se horlivě astronomií a meteorologií, načež byl jmenován cis. astronomem. Po zrušení řádu oddal se všecek badání vědeckému a zemřel ve Vídni r. 1793. Z péra jeho vyšly odborné spisy: *Ephemerides astronomicae; Calendarium chronologicum medii potissimum aevi monumentis accomdatum; Untersuchungen über das Wahrscheinliche der Wetterkunde* a j. Pů.

Pilhalnie viz Píllkallen.

Pilchard [pilčörd], angl, sardinka.

Pilibhit, hl. město distriktu t. jm. (3553 km² s 1051 obcí a 485.365 obyv., t. j.

157 na 1 km^2) v prov. Rohilkand britské Východní Indie (Severozápadní provincie) na železn. trati P.-Bareli na l. bř. ř. Garra, má 33.799 obyv., z nichž jest 19.881 Hind a 13.847 muhammedánů, rozkládá se na veliké ploše, skládajíc se z několika oddělených částí, na již. konci vypíná se nádherná mečeta dle vzoru dehliské, při níž jest škola a rozvaliny vládařského paláce, dále má město veřejné lázně, domorodý hostinný dům (*saraj*), 2 veliká tržiště atd. Hlavním odvětvím průmyslu jest výroba cukru, mimo to kovového zboží, váz, pytlů, lodí a člunů. Čilý jest obchod s obilím, solí, bavlnou, bavlněným zbožím, vlnou, pepřem, medem, voskem, rýží a betelem. P. připadl r. 1801 Angličanům a r. 1879 učiněn hlavním městem distriktu.

Pilica: 1) P., řeka v ruském Polsku, levý přítok Visly, pramení se na j. gubernie kielecké u města P-ce, teče nejprve k v., u města Zarnowce obrací se k s. a ssv., přijímá v pr. ř. Czarnou, protéká město Przedborz, u Sulejowa obrací se k sv., pak teče blízko Tomaszowa, směřuje k vsv., přijímá v pr. ř. Drzewickou a vlévá se do Visly 2 km pod Mniszewem. V celém svém toku dlouhém 240 km tvoří hranici mezi guber. piotrkowskou a varšavskou s jedné a kieleckou i radomskou s druhé strany, t. j. mezi Velikou a Malou Polskou, úvodí její zaujímá 8379 km^2 . — 2) P., město v ruské gubernii kielecké a újezdě olkuszkém, má 4980 ob., jirchářny, továrny na plátno a veliký obchod s obilím do Slezska a Rakouska.

Pilich (*Strigiceps cyaneus*), dravý pták z podčeledi káni (*Buteoninae*), obývá ploché krajiny s poli, lukami, močály a stepmi; domovem jest ve střední Evropě a Asii, kdež na východ jde až přes Japan. V jižní Evropě objevuje se jen v tahu. Samec jest barvy jemně šedé, vezpod bílé s černými letkami; samice jest nahoře hnědá, vezpod bílá s bledě rziivými čárkami, s ocasem s temně hnědými příčnými pásy. Zobák jest tmavý, ozobí, oko a nohy žluté, štětiny u zobáku černé. Ve křídle jest 4. letka nejdělsí. P. lítá nízko nad polem letem kolisavým, živi se ještěrkami, křečky, myšmi, hmyzem a plení i hnízda. Krouží v páru ve vzduchu, při čemž samec pojednou kolmo do výše se vznese a pak s polo přitazenými křídly k zemi padá; dole opíše kruh a opět hru v letu opakuje. Bše. — V myslivosti p. zařazen mezi dravce škodlivé a jest všemožně pronásledován, lapají ho dle žezel a různých přístrojův a odstřelují při každé příležitosti.

Pilinkov viz Pilníkov.

Piliny viz Drtiny.

Pilíř (angl. *pillar*, fr. *pilier*, ital. *pilastro*, lat. *pila*, nem. *Pfeiler*, pol. *filar*, rus. *stolb*, kolonna, špan. *pilar*) nazývá se osamocená podpěra sloužící jmenovitě k nesení pásů, nosičův a jiných strojeb, kterými větší otvory přepínati se mají; u mostů jest to mohutná podpora pro mostní hlavní brány nebo mo-

stové klenby. Používání p-ů znali již starí Řekové a Římané, ale hlavně za středověku p. doznal všeobecného použití na místo dříve upotřebovaných sloupů. Nejmohtnější a nejtěžší stavitelské strojby, mají-li býti bezpečně a volně podepřeny, stavějí se na p-e, tak na př. kupole chrámu sv. Petra v Římě, která má 42,50 m rozpětí a jest až pod lucernu 34,18 m vysoká, spočívá na čtyřech p-ích, které měří ve straně po 19 m .

V gotických stavbách kostelních p-e nesou veškeru tíž, jež vychází z vysokých mohutných kleneb, meziokenní p-e nesou celou strojbu hlavních zdí a vnitřních stroběj stropových, tíží střechy atd., vůbec jsou p-e nejkonstruktivnější, ale také nejnamáhavější součástkou skoro u každé budovy. Dle svého půdorysného tvaru p-e jsou buď kulaté, čtverhrané, mnohohrané, křížové, s příporami nebo bez nich a j. — P-e jsou buď z tesaného kamene nebo z cihel vyžděné; u cihelných p-ů musí býti vazba cihel vždy správně provedena. Stojí-li několik p-ů v řadě a podporuje-li se jimi volně stojící zeď, bývají krajní p-e mohtnější středních. Mnohdy má p. tvar sloupu, pak přichází jako u tohoto patka, dřík a hlavice. Fka.

P. se stanoviska mostního zov se každá opěra mostová, buď ve vodě neb na souši za tím účelem zřízená, aby dělila celou délku mostu na několik oddělení kratších. Počet p-ů řídí se jednak požadavky z ohledů plavebních, jednak předpisy komunikačními, stanovenými pro konstrukci vrchní. Čím více p-ů, tím menší jsou vrchní oddělení čili pole mostová. Dle toho při velikém počtu p-ů je stavba vrchní levná, p-e nákladné. Je-li tomu naopak, jsou výlohy za stavbu p-ů poměrně levnější, za to nákladnější je stavba vrchní. Nejsprávnější poměr, nerozhodují-li jiné důležité okolnosti — jako monumentalnost nebo požadavky plavby atd. — je ten, aby bylo zadost učiněno výrazu $Np + Nv = \text{minimum}$,

kde Np znamená náklad stavební za p-e, Nv náklad za stavbu vrchní.

Se stanoviska všeobecného však možno říci, že tam, kde jsou veliké hloubky vody a kde pevné vrstvy únosné poměrně hluboko jsou uloženy, doporučuje se malý počet p-ů. Dřevěný p. zov se ja ř m o nebo b á r k a, tak že zvyklostí přešel název p. jen na opěry zděné. Není vyloučena možnost, poříditi opěry mostní i ž e l e z n é — jak to shledáváme u vysokých viaduktů z ohledů úsporných. Ani těm nepřisuzuje se obyčvlý název p., nýbrž těm říká se opěra železná. Tyto provádějí se ve způsobě klecí ve všech rovinách rádně vystužených. Kamenné p-e bývají obyčejně massivní, ač jsou i p-e duté. P-e v říčním toku umístěné zovou se p o v o d n í č i l i i n u n d a č n í. P-e zřízené na rozhraní mostu a pevniny zovou se p-e pobřežní čili prsa.

Jako ve stavitelství pozemním tak i v mostářství p-e skládají se ze 3 částí, t. j. z patky, dříku (t. j. střední části) a hlavice čili kapi-

tělu. Ovšem poměry výšky a tloušťky jsou zcela jiné než ve stavitelství pozemním, závisice na konstrukci, kterou mají podporovat. U železných mostů bývají kamenné **p**e obyčejně velmi štíhlé oproti **p**-ům mostů kamenných. Jejich šířka mívá někdy jen rozměry 1 *m* až 2 *m*. Naproti tomu u kamenných mostů musí být hlava **p**-e tak široká, by byla s to, aby přejala obojstranou pateční tloušťku těch kleneb, které se sem opírají.

Zvláštní druh **p**-ů jest u mostů visutých. V těchto **p**-ích nacházíme šachty, komory a štolky pro zakotvující ústrojí, aby napětí z řetězů neb lan mostových bezpečně bylo přenášeno. Mimořádné tvary mívají **p**-e vyzděné při vysokých viaduktech. Tyto **p**-e bývají po výšce mezilehlými klenbami děleny v patra, majíce tvar komolých jehlanů, jež dosti často, zejména v Anglii, prováděny bývají s vnitřní pokračující dutinou po způsobě komínů, což děje se nejen pro úsporu, ale i proto, aby zdivo rychleji vyschlo. Avšak okolnost ta mívá za následek i rychlejší zvětrávání. *Sp.*

Píliřování viz Hornictví, str. 599.

Pilis [liš]: 1) **P**. nebo **P**ilisské hory v Uhrách, nejsevernější výběžky Bakoňského lesa na pr. břehu Dunaje, dosahující výše 757 *m*. — 2) **P**., městečko t., na žel. dráze Budapešť-Czegled, v župě pešťské, okr. morském, má 4219 ob., z nichž je 3439 maď., 771 slovac. (1890), evang. kostel, dva zámky, poštu, telegraf, par. mlýn, vinařství a zemědělství. Do r. 1659 byla zvláštní Pilisská stolice.

Piljava (rus. Пилява), město v ruské gub. podolské a újezdě litinském na ř. Ikvě (levý přítok Jižního Bugu), má 1805 ob. a připomíná se již v XVI. století. Několikrát byla zpusťována kozáky, kteří zahlnali zde r. 1648 na útek úplně bez boje veliké vojsko polské. Na blízku jest starobylá osada *Pilj a v c y*, o níž děje se zmínka již r. 1363. *Tšr.*

Piljten (Пильтень) viz *Pilj t y n*.

Pilka viz *Pila*.

Pillati *H e n r y k*, malíř polský (* 1832 ve Varšavě), vzdělav se na umělecké škole varšavské, odebral se r. 1853 k dalšímu vzdělání do Paříže, nacež vrátil se, trvale se usadil ve Varšavě. Z olejových jeho obrazů zasluhují zmínky: *Berek před Kockem*; *Sobieski před Vídní a Trh na koně*. Potom věnoval se **P**. ilustrování časopisův obrázkových, obzvláště »Tygod. illustr.« a »Kłoski«, do nichž nakreslil veliké množství ilustrací. Také jeho bratr *Ksawery P.* (* 1843) jest malířem a ilustrátorem.

Pillau viz *Pilava* 1).

Piller viz *Becsey*.

z **Pillersdorfu** *F r a n t i š e k*, svob. pán, státník rak. (* 1786 v Brně — † 22. ún. 1862). Byl synem soudního a později dvorního rady. Po právnických studiích na universitě ve Vídni r. 1805 počal svou úřední kariéru v Haliči r. 1805—1807. R. 1807 povolán byl do státní rady, r. 1808 stal se tam oficiá-

lem. Po r. 1809 **P**. dostal se k dvorské komoře, kdež r. 1815 postoupil na dvorního radu. Po r. 1815 v čele dvorské komory stál *Filip Stadion*, jehož hlavním úkolem bylo uzdraviti rakouské finance. **P**. byl při tom jeden z jeho nejdůležitějších pomocníků. R. 1832 **P**. stal se kancléřem spojené dvorské kanceláře. R. 1848 po pádu Metternichově stal se 20. března ministrem vnitra. Od něho pochází vyřízení první petice Pražské z 23. břez. a druhé z 8. dub., t. zv. kabinetní list z 8. dubna. Dne 25. dub. 1848 Rakousko (bez Uher a Lombardie) dostalo ústavu, jež byla většinou jeho dílem. Vzorem k ní byla ústava belgická. Jak sám *Springer* praví, **P**. příliš dlouho dýchal vídeňský vzduch, aby pochopil, že v ústavě se musí vzíti zřetel ke zvláštnímu složení Rakouska. Ústava ta ostatně nelíbila se na žádné straně a brzy byla odvolána. S bouřemi s tím souvisícími **P**. stal se 4. kvěť. po pádu *Ficquelmontov* předsedou ministerstva, kde hlavním cílem mu bylo s jakýmkoli obětmi zachovati pokoj ve Vídni. Právě, když se měl sejíti říšský sněm a **P**. se domníval, že pomocí jeho zavede sporádané poměry, byl přinucen k odstoupení bouřemi, jež způsobil vídeňský výbor bezpečnosti (8. čce 1848). Později zvolen byl do říš. sněmu, 12. listopadu 1843 byl v něm zvolen za místopředsedu, ale již 3. pros. sněm opustil. Hlásil se tehdy ke straně liberálního centra. Za *Bachovské* reakce byl vypuštěn ze seznamu skutečných tajných radů a i jinak mu dávalo na jevo, že upadl v nemilost. Teprve za nové aery ustavní r. 1861 nalézáme jej opět v říšské radě jako delegáta dolnorakouského sněmu. Brzy potom byl rehabilitován. Důležitým pramenem pro r. 1848 jsou jeho pojednání v »*Handschriftlicher Nachlass des Freiherrn v. P.*« (Víd., 1863). *AZ.*

Pilletitz viz *Býlovice*.

Pillkallen (pol. *Pilhalnie*), krajské město ve Vých. Prusku na žel. dráze *Tylża-Stołupiany* ve vládním obvodu *gombinském*, má 3856 ob. (1900); továrnu na stroje, slevárnu železa.

Pillnitz viz *Pilnice*.

Col de Pillon [kol-pijon], sjízdný průsmyk vysoký 1550 *m* ve *Freiburských Alpách* ve Švýcarsku, spojuje údolí *Ormonske* v kantoně *vaudském* s horn. údolím *Saany* v kantoně *bernském*. *Tšr.*

Pilmersreuth: 1) **P**. *Dolní* (*Unter — P.*), ves v *Čechách*, hejtm., okr. a pš. *Cheb*, fara *Annaberk*; 23 d., 117 obyv. n. (1890), popl. dvůr, mlýn. — 2) **P**. *Horní* (*Ober — P.*), ves t.; 26 d., 132 ob. n. (1890).

Pilnice (*Pillnitz*), ves a letohrádek v *království Saském*, na pr. bř. *Labe*, v hejtm. *drážďanském*; stanice česko-saské paroplavby; 693 ob. (1395), vinařství. Na úpatí vrchu pěkný zámek, obyčejně letní sídlo *královského dvora saského*. V srpnu 1791 byla v **P**-ci schůze císaře *Leopolda II.* s *králem pruským Bedřichem Vilémem II.*, při které za přítomnosti *hraběte z Artois* (po-

zdejšího krále franc. Karla X.) jednalo se zejména o tom, jaké stanovisko zaujmou k událostem ve Francii. Výsledkem porady bylo prohlášení ze 27. srpna 1791 (napsané rak. státním referendářem Spielmannem), ve kterém Leopold II. a Bedřich Vilém II. vojenské zakrocení ve prospěch krále francouzského činili závislým na shodě s ostatními mocnostmi evropskými. Úmysl obou panovníků byl tehdy ještě mírumilovný, ovšem měla tato »P-cká k o n v e n c e« následky daleko rozhodnější, než bylo v úmyslu jejich původcův.

Pilník (franc. *lime*, angl. *file*, rus. напильнок), nástroj, jehož se užívá v dílnách zámečnických a strojnických při konečné úpravě předmětů vyráběných z kovů. V podstatě každý **p.** jest ocelová tyč opatřená záseky, kterými vytvoří se na povrchu zuby. — Pohybuje-li se **p.**, náležitě přitlačen, po obráběném předmětu, působí zuby jako dlátka a odděluje z hmoty drobné odrezky, t. zv. piliny. Působí tedy **p.** rovněž tak jako pila, jen že pila zabírá toliko v ploše úzké, **p.** však v ploše dosti široké. Zuby zasekávají se do **p-u** dlátky šikmo postavenými, tak aby záseky byly rovnoběžny. Je-li na **p-u** pouze jedna řada záseků, nazývá se **j e d n o s e č n ý**. Zhusta však opatřují se **p-y** dvojím zásekem, prvním neboli zpodním a druhým neboli vrchním, a **p.** zovse pak **d v o j s e č n ý** a zásek sám křížový. Zásek zpodní bývá k ose **p-u** více nakloněn než zásek horní. Čím jemnější je **p.**, tím větší úhel tvoří zpodní zásek s osou **p-u**. Úhly, jež svírají oba záseky s osou **p-u**, kolísají se v mezích 58 až 128° pro zásek zpodní a 70—110° pro zásek horní. Také vzájemná vzdálenost záseků zpodních bývá jiná než záseků vrchních, následkem čehož průsečíky záseků netvoří přímky k ose rovnoběžné, nýbrž skloněné a **p** běže na celém povrchu stejně. Záseky musí býti také tak veliké, aby v nich bylo místa pro veškeré piliny a aby tyto, jakmile **p.** ze záběru vyjde, snadno vypadly a **p-u** nezacpávaly čili nemazaly. Proto je zásek tím hrubší, čím měkčí je kov. **P-y** na měď, olovo, cín atd. mají zásek hrubší než **p** y na kovy tvrdé, na př. ocel, železo. **P-y** opatřené zásekem zakalují se při výrobě až na tvrdost sklovou, ale nepopustějí se.

P-y jsou nástroje poměrně drahé a proto se také práce v dílnách strojnických atd. vede co možná tak, aby se nemusilo mnoho pilovat. K vytvořování ploch hladkých berou se nejdříve **p-y** hrubé, pak jemnější a jemnější. Také postupuje se obvykle od starých **p-ů** k novým. Nejčastěji vystačíme třemi stupni, **p-em** hrubým, **p-em** středním neb vyrovnávacím a **p-em** jemným nebo hladícím. Někdy užívá se ještě **p-u** polojemného a **p-u** v elejemného. Jemnost **p-u** určuje se počtem zásekův a připadá u **p-ů** hrubých as 56 záseků, u vyrovnávacích as 76 a u hladicích as 112—216 záseků na 10 cm délky.

P. bývá třemenem zastrčen do držadla, jen **p-y** veliké a velmi malé neopatřují se držadly. **P-y** veliké mívají však držadla někdy na obou koncích. Dělník piluje drží **p.** za držadlo v pravé ruce, dává mu tím určitý směr, při čemž ruka levá o druhý konec **p-u** se opírá a přitlačuje. Při náležitém přitlačení zabírá **p.** za pohybu od dělníka, při pohybu zpět nesmí se přitlačovat, protože by se **p.** zbytečně otopoval. Čím hrubší je **p.**, tím lépe běže, ale tím více brázdí. **P-em** úplně rovným není snadno vypilovati plochu rovnou, poněvadž dělník při práci sám **p-em** kolébá a kraje více ubírá než střed. Proto dělají se **p-y** uprostřed délky silnější, břichaté, tak že malý kolísavý pohyb neskodí.

Tvary **p-ů** jsou velmi rozmanité, mění se průřez **p-u**, délkový profil, zásek i rozměry, aby se nabylo **p-ů** vhodných k určitým druhům práce. Nejčastěji **p-y** zužují se směrem ke špičce. Průřezu buď ubývá od konce ke konci neb od prostředka ke koncům, nebo je průřez v celé délce stejný. Velice často přechází konec **p-u** do špičky. Nejdůležitější a nejužívanější **p-y** jsou tyto:

P-y trojúhnané, jejichž průřez je rovnostranný trojúhelník, zužují se od držadla ke špičce a bývají sekané na všech třech stranách. **P-y** čtyřhrané mají průřez čtvercový, vybihají do špičky a jsou na všech stranách stejně sekané. Veliké čtyřhrané **p-y** 300—600 mm dlouhé, 25—50 mm široké zovou se pažní. **P-y** ploché mají průřez obdélníkový v celé délce stejný nebo ke konci ubývající. Bývají břichaté a opatřují se zásekem na třech stranách, jedna z úzkých stran zůstává tupá, aby nebrala, piluje-li se u samých výkružků neb výstupků. **P-y** nožičkové jsou tvaru čtyřhraného klinu, na úzkých stranách opatřeny zásekem jednoduchým, na širokých stranách křížovým. **P-ů** mečičkových užívá se při vyřezávání šterbín a mají tvar dvou **p-ů** nožičkových, připojujících se k sobě základnami. **P-ů** pilových užívá se při ostření a vypilování pilových zubů, dle nichž se mění jejich tvar. Nejčastěji bývají trojúhnané s hranami ubroušenými, rovněž záseky opatřenými, jsou tedy vlastně šestihrané o 3 stranách širokých a 3 úzkých. **P-y** kulaté mají tvar táhlého kužele nebo tvar válcovitý, bývají břichaté a menší opatřeny jednoduchým, větší křížovým zásekem. **P-y** polokulaté opatřeny jsou na jedné straně plochou rovnou, na druhé plochou kulatou, průřez je tudíž půlkruhový nebo kruhová úseč. Rovná plocha dostává zásek jednoduchý, kulatá zásek křížový. **P-y** malé, průřezu oválního, na celém povrchu sekané, zovou se **p t a č í j a z y k y**. **P-y** vidličkové mají průřez obdélný, úzké strany jsou však vypouklé. **P-y** údobné jsou nejrozmanitějších tvarů, různé zakřivené a profilované. Upravují se obvykle po dvou na koncích společného držadla. Jsou-li velice tenké, zovou se **p e r o v é** neb **j e h l o v é**. **P-y** ležmé jsou veliké **p-y** plo-

ché, jež při práci leží, pohyb vykonává předmět pilovaný.

Dobry **p.** pozná se, hledíme-li naň po délce se strany. Zásěky musí býti úplně rovnoběžné, stejné od sebe vzdáleny a stejně hluboké. **P-** y při kalení natrhle snadno se přerazí, zuby **p-ů** přilíží tvrdých snadno se ulomí. **P-y** světlé jsou lepší než tmavé, poněvadž barva způsobuje se povstaly při kalení opalem, jenž snadno odprýskává. Dobré **p-y** při kalení se nekroutí a nebortí.

Obyčejně **p-y** nehodí se na zpracování dřeva a měkkých kovů, záseky se snadno zamazávají. Místo nich užívá se rašplí, nástrojů podobných tvarem pilníkům, jež však místo záseků opatřeny jsou zuby značně od sebe vzdálenými, tvaru malých jehlanů. Aby se tyto zuby vytvořily, zasekávají se do tělesa pilnikového prohlubinky, následkem čehož povstávají ostré vyvýšeniny nepůsobící ovšem jako dlátka, nýbrž více tím, že skrábají a vyškubávají. Podle počtu a velikosti záseků rozeznáváme i rašple hrubé a jemné. Zubů bývá průměrně as 12—60 na cm^2 . Tvarem a velikostí rašple souhlasí s **p-y**. *JPok.*

Pilnikau viz Pilníkuv.

Pilníkuv, Pilníkuv (Pilnikau), starožitné město v Čechách na úpatí Krkonoš, stanice želez. dráhy Chlumeck-Porčí, v hejtm. a okr. trutnovském, má 164 d., 5 obyv. č., 1083 n. (1890), far. kostel Nejsvět. Trojice z r. 1768 (ve XIV. stol. far.), četn. stanici, špitál (pro 22 chud.), tkalcovnu na bavln. látky, dva mlýny, pilu a výroční trhy. Obyvatelé žijí se povětšinou tkalcovstvím.

Č. 3135. Znak města Pilnikova.

Vladislav II. povýšil (1513) **P** na městečko, nadav jej rozličnými výsadami a měst. erbem (vyobr. č. 3135.): štít rozpuřený, pravá pol. červená a levá stříbr., v ní pak spatřuje se polovina černého, na levo hledícího orla se zl. zobákem a drápem. Adam Z. ze Z. a Pilnikova při kommissi konfiskační odsouzen (1622) dvou třetin jmění svého a **P** tehdy při panství vlčíckém prodán Albrechtovi z Valdšteina. R. 1820 shořelo skoro celé město.

Pilobolus, řasohouba z oddělení hub spájičích (*Zygomycetes*), z čeledi a řádu *Mucorineae*, z podřadí *Piloboleae* obsahujícího 2 rody: **P.** a *Pilaira*. Jak *Pilaira* má i **P.** výtrusnice toliko jednoho druhu, mnoho-výtrusné sedící jednotlivě na konci stopek nerozvětvených, s blanou tmavou, pevnou, jež se nerozplývá ani se neláme, avšak za zralosti na zpodu kolem stopky zrosolovati

a se rozplyne. U *Pilairy* chabá stopka snadno přepadne a tím výtrusy sdělí se substrátu. U **P-lu** však tuhá stopka pod výtrusnici jest vakovitě naduřelá a nejlépe se protrhne, načež výtrusnice dosud uzavřená (dole nezrosolovatělá) i se sloupkem elasticky vzhůru (do výše mnoha centimetrů) se vymršti. Teprve na odpadlé plodnici zvláště ve vlhku hyalinní kroužek na zpodu stěny výtrusné zrosolovati a se rozplyne, čímž výtrusy se uvolní. Rod **P.** obsahuje asi 7 druhů, rostoucích výhradně na exkrementech zvířecích a lidských. Nejznámější **P.** *crystallinus* má stopky plodní 1—2 mm vysoké, žlutavé, výtrusnice polokulovité, sprvu žluté, pak černé, objevující se v trsech na mrvě koňské, hovězí atd. zvláště ve vlhku. Zopf nalezl u tohoto druhu zygospory kulaté nahé s klišťkovitými, naduřelými větvemi kopulačními (suspensory).

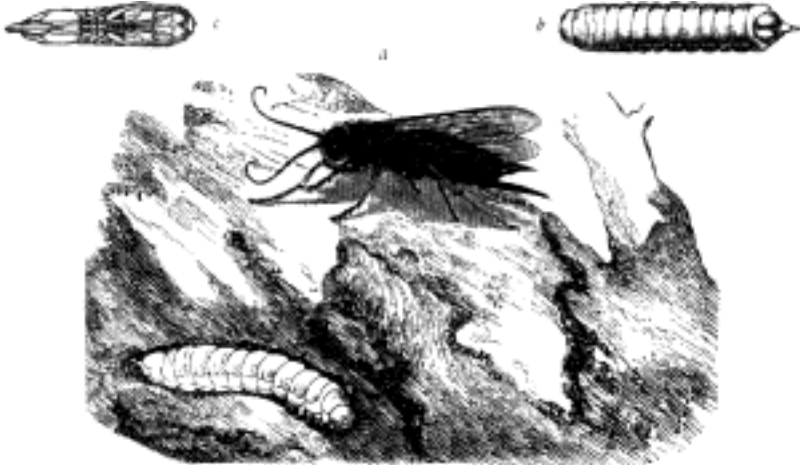
Pilocarpin [-kar-], $C_{11}H_{16}N_2O_2$, alkaloid z listů *Pilocarpus officinalis* a *pennatifolius* Lem. (*folia Jaborandi*); listy ty obsahují ho množství velmi různé, 0,159—2 %. Základ jeho tvoří pyridin, celková konstituace **p-u** dosud jest jen z nepatrné části známa. **P.** není-li úplně čistý, tvoří hmotu beztvorou, mazovitou, čistý krystaluje. Lékařství užívá hydrochloridu **p-u** $C_{11}H_{16}N_2O_2 \cdot HCl$. *Fr. Plzák.* Hlavní účín jeho jest zvýšení sekrece žláz, zejména slinných a potných, pročež užívá se ho především jako léku potopudného. Po podkožní injekci 0,02 g dostaviti může množství potu na 1 1/2 kg, slin 1/2 kg. Zároveň zvýšena jest sekrece sliznice, trubic, žláz slizných, mikteru a j. Zvýšené vyměšování mléka nepůsobí, do oka vkapan žužuje zorničku. Účinek ten vzniká podrážděním zakončení sekretorických nervů a zároveň i působením na centra sekreční. Větší dávky otravují za příznaků podobných otravě nikotinem. Nebezpečí hrozí snadným vzniknutím oedemu plicního; děloha se stahuje, dochází ke krvetokům, při těhotenství k potratu. **P.** ochrnuje centra vasomotorická i dýchací. *ch.*

Pilocarpus [-kar-] Vahl, m r s t n o p l o d, rod rostlin z čel. routkovitých (*Rutaceae*) a podčel. *Cusparieae*, obsahující kře listů vstřícných, střídavých n. po 3 přeslených, buď dlanitě složených n. lichozpeřených, kožovitých n. bylinných a celokrajných. Drobné pravidelné květy jsou zelené n. nachové, 4—5četné, v úžlabíkových n. konečných klasovitých n. latovitých květenstvích, kalich jest krátký, koruna kožovitá, nitky jsou šídlovité a prašníky široké ut'até a houpaté. Mezi tyčinkami a plodolisty jest prstenovitý terč. Semeník jest 4—5laločný a 4—5pouzdrý, se čnělkou buď jednoduchou n. u zpodiny 4—5dílnou a s hlavatou bliznou 5laločnou. Plodolisty zralého plodu jsou prosté, 2chlopni a lsemené, semen bezbílých a děloh tlustých dužnatých. **P.** čítá 5 druhů v tropické Americe domácích, z nichž hlavně prospívá brazilský **P.** *pennatifolius* Lemaire, m. zpeřenolistý. Týž má husté rezavé chlupaté

větve, 1—3jařmé kořovité velké listy a konečné husté hrozny se stopkami krátkými tlustými a rovnovážnými. Listy jeho obsahují pilocarpin (v. t.).

Pilogyne Schrad., rod rostlin dýňovitých (*Cucurbitaceae*), obsahující úponkovité

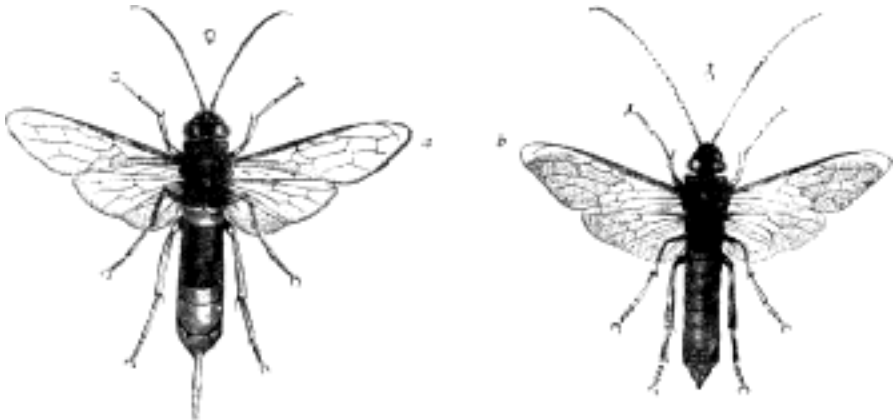
konec zadečku. Tělo jest dlouhé, válcovité. Samičky snáší vajíčka do dřeva a lodyh. Larvy jsou válcovité, mají pouze 3 páry noh hrudních, které vždy jsou krátké, ba někdy i docela scházejí. Žijí ve dřevě, kde se též zakuklují. Nečetné rody i druhy rozšířeny

Č. 3136. Pilořitka obecná (*Sirex juvenicus*). a samička vrážející kladélko do kmene borového, doleji larva její; b larva ze strany hřbetní, c kukla.

byliny teplejší Asie, Afriky a Austrálie, jsou hlavně v Evropě a Sev. Americe. Ná- z nichž ve hřivnách n. pokojích pěstuje se tu onde mošusem páchnoucí *P. suavis*.

leží sem škodlivý na obilí rod bodrušek (*Cephus*) a zvláště zajímavá pilořitka (*Sirex*)

Č. 3137. Pilořitka veliká (*Sirex gigas*): a samička, b sameček ve velikosti přirozené.

Pilori (franc.) nebo pillory (angl.) viz Pranýř.

Pilořitky (*Siricidae* seu *Uroceridae*), čeled' vos bylenných s tykadly rovnými, obyčejně nitkovitými, 11—24členými, makadly čelistními 5—6členými. Křídla mají žilnatinu úplnou, přední holeně nesou 1 konečnou ostruhu. Kladélko samičí většinou přesahuje

L.). Tato má tělo téměř dokonale válcovité, tykadla dlouhá 16—24člená, tváře naduté, makadla čelistní zakrnělá, přední a střední hrud' pohyblivě spojené. Zadeček samičí končí se trnem a kladélko počíná se před středem břicha. Nápadny jsou již svou velikostí litajice od čna do září. Samička vbo- dáva kladélkem vajíčka po jednom až do

zdravého dřeva. Larva, která má tvrdou hlavu, silné čelisti a 6 krátkých noh, vrtá ve dřevě křivolokou chodbu širší a širší, na jejím konci vyhlodává si komůrku rozšířenou, v níž se zakukluje, když byla připravila východ až pod kůru. Jak dlouho vývoj trvá, není jisté známo; bezpochyby 2, někdy snad i více let. P. vyskytuje se někdy velmi hojně, zvláště na čerstvých mýtinách, kde sedají na poražené kmeny; někdy se stává, že vylétí z nábytku nebo jiných dřevěných předmětů, při čemž bylo pozorováno, že se prokousaly i silným plechem olověným. U nás nejčastěji nalézáme p-k u obecnou (*S. juvenicus* L.), která jest modravě černá s černými tykadly a zadečkem u samečků na 4.—7. kroužku žlutavě červeným; nohy jsou červenohnědé, u samečků jsou zadní z největší části černé. Kládělo jest něco kratší než zadeček. Délka 12—36 mm; hlavně v lesích borových. P-ka velká (*S. gigas* L.) jest též černá, ale tykadla a velká skvrna za očima jsou žluté. Zadeček samečků červenožlutý s 1. a posledním kroužkem černým; u samiček černý, 2. prvé a 3. poslední kroužky žluté; nohy černé, od kolen žluté. 15—40 mm. Ve smrcích a jedlích. P. černá (*S. spectrum* L.) jest černá, skvrna na každé straně týlu a čárka na předohrudí jsou hnědožluté; nohy bledě hlinožluté. Kládělo téměř zdělu těla. 13—26 mm. Na smrcích a jedlích. Kpk.

Pilot viz Lodivod.

Pilot pruhovaný, zool., viz Naucrastes.

Pilota, tolik co jehla (v. t., str. 182).

Piloty: 1) P. Ferdinand, lithograf německý (*1786 v Homburce ve Falci-†1844 v Mnichově). Záhy po vynalezení lithografie Senefeldrem vydal r. 1808—15 se Strixnerem 432 lithografií podle kreseb starých mistrů, od r. 1815 pak lithograf. dílo o galeriích v Mnichově a Schleissheimu, od r. 1853 s Jos. Löhlem o staré pinakothéce v Mnichově; v díle tomto pak pokračoval jeho syn Karel. Lithografický ústav P-ův a Löhluv stal se nejznamenitějším svého druhu, jakož P. byl z nejdovednějších lithografů své doby vedle Mannlicha, Senefeldra a Strixnera. Jeho syn

2) von P. Karl, lithograf a malíř něm. (*1. říj. 1826 v Mnichově — †21. čna 1886 t.). Byl žákem svého otce, r. 1841 vstoupil na mnichovskou akademii a po smrti svého otce ujal se řízení závodu. Bavorský král Maximilián II. objednal u P-ho první větší obraz *Kurfřst Max I. přistupuje ke katolické lize* r. 1609, určený pro Maximilianum v Mnichově a dokončený r. 1854. Nejvíce však proslavil se P. obrazem *Seni u mrtvolý Valdšteiny* r. 1855 (v pinakothéce). Jeho realismus byl všude veleben a zvláště líbila se věrnost v znázorňování tak řečených věcí vedlejších, kroje, nářadí, zbraní, látek, kovu atd. Podle vzoru školy belgické, repraesentované tehda Gallaitem a jeho historismem, P. dbalo sytý kolorit. Jako professor a čestný

člen mnichovské akademie odchoval mnoho žáků slavných jmen. Od r. 1858 působil na akademii, r. 1874 po smrti Kaulbachově stal se jejím ředitelem. U P-ho učili se Defregger, Lenbach, Hermann, Kaulbach, Gabriel Max, Makart, Benczur, Gierymski a j. v. Škola P-ho vyznamenává se předností, že ponechával talentům svých žáků, aby se vyvíjely rázovitě, a že kladl váhu na dokonale ovládnutí malířské techniky. Bylt' po dlouhém čase prvním německým malířem, který skutečně malovati dovedl, a přivedl najmě malbu olejovými barvami k vysokému stupni dokonalosti. Jinak jsou jeho obrazy komposice dosti všedně koncipované a pozdější doba nazvala P-ho »malířem historických neštěstí«. Z rozměrných maleb jeho buďtež uvedeny: *Nero nad zříceninami spáleného Říma* (1858, národní museum v Pešti); *Galilei v žaláři* (1864); *Kolumbus* (galerie Schackova v Mnichově); *Valdšteinova cesta do Chebu*; *Zavraždění Caesar*; *Girondisté*; *Dauphin Ludvík XVII. u obuvníka Simona* (Kunsthalle v Hamburce); *Thusnelda jako zajatyně Germanikova* (Nová pinakothéka v Mnichově) atd. P. byl též dobrým portrartistou. F.H.-s.-

Jeho bratr

3) P. Ferdinand, malíř něm. (*1828 v Mnichově — †1895 t.), vzdělal se na malířské akad. v Mnichově, zvláště u Schorna, pak byl mu učitelem jeho bratr Karel. Z prací jeho uvádíme: *fresky* v nár. museu v Mnichově (zejm. *Rozkvět Augšpura*) a v radnici v Landsberku n. L. Pro Maximilianum v Mnichově maloval olejomalbu *Královna Alžběta Anglická přehlíží vojsko*; mimo to: *Thomas Morus ve vězení*; *Nemocný Raffael*; *Hrabě Eberhard Virtemberský u mrtvolý svého syna*; *Kázání kapucinské v Římě*; *Rozsudek Šalomounův* a j. Na hradě Neuschwansteině pro krále Ludvíka II. *Zápas pěvců na Wartburce*. Mimo to ilustroval Schillerovu báseň »Píseň o zvonu«.

Piloun, zool., viz Pristis.

Pilous, zool., viz Calandra.

Pilpai viz Bidpai.

Pils [pil] Isidore Alexandre Auguste, malíř franc. (*1813 — †1875). Byl žákem Lethienovým a Picotovým, jehož klasicismu se však nepřídržel přecházeje v rozhodný realismus, a dobyt r. 1838 veliké ceny římské obrazem *Sv. Petr léčí chromého*, načež pět let trávil v Římě. R. 1845 vzbudil pozornost svým obrazem *Rouget de Lisle zpívá Marseillaisu*, kterýž v nesčetných reprodukcích stal se velmi populárním. Po té věnoval se skoro výhradně malbě chrámové a náboženské a mnoho cestoval. Z těch dob pocházejí jeho obrazy *Ježiš hlásá svoje učení* (1846) a *Smrt' sv. M. Magdaleny* (1847.) Za války krymské odebral se na Krym a maloval pro Napoleona III. několik episod z této vojny, jako: *Přistání franc. vojska na Krymu*; *Bitva u Almy* (v mus. versailleském). Mimo to: *Přechod přes Berezínu*; *Bakchantky a Fau-nové* (1848); *Smrt' a milosrdná sestra* (1850); *Řečti otroci v Syrakusách* (1852); *Modlitba*

v *nemocnici* (1853) a j. R. 1863 **P.** jmenován profesorem malířství na škole krásných umění a r. 1368 členem Institutu. Hlavní jeho dílo jest strop velikého schodiště nové opery v Paříži: *Město Paříž podporuje umění a Apollo okouzluje zvířata zvuky své harfy*. Srv. Becq de Fouquières, *P.*, sa vie etc. (Pař., 1876); J. Claretie v »Revue des deux Mondes« 1870 (t. XIII., str. 864).

Pilsdorf, ves v Čechách, hejtm. a okr. Trutnov, fara a pš. Pilnikov; 140 d., 748 obyv. n. (1890), výroba strojových součástí, továrna na látky hedvábné, mlýn, dvůr sles. revírem a po domácku tkalcovství.

Pilsen viz Plzeň.

Pilsenhof viz Plzenec.

Pilsenschlag viz Polšov.

Piltyn, Piltjén (*Pilten*), město v ruské gub. kuronské a újezdě vindavském, na pr. bř. ř. Vindavy, má 1505 obyv. a jest ve velikém úpadku proti dřívějším dobám, kdy bývalo sídlem biskupů kuronských a spolu hlavním městem celého Kuronska. **P.** byl založen r. 1295 a připadl s Kuronskem Rusku r. 1795. *Třr.*

Piltz Otto, malíř něm. (* 1846). Studoval v Mnichově a ve Výmaru a zabývá se malbou genovou sbíral látku ke svým obrazům po venkově durynském, ve Spreewaldě a v Bavorsku. Se zálibou všimal si života dětského. Z obrazů jeho, vynikajících většinou jasným, ač někdy trochu tvrdým a pestrým koloritem, uvádíme: *Malý kejklíř* (1872); *Na kruchtě venkovského kostela*; *Tělocvik na venkově* (1876); *Opatrovna ve Výmaru*; *Večer v dětské zahrádce*; *Před bohoslužbami* (1881); *Přípravy ke svátkům svatodušním* (1886); *Babí léto* (1888); *Paní pastorová* (1889); *Pracovna v Schlohdorfě* (1891) a j. R. 1882 **P.** stal se profesorem na uměl. škole ve Výmaru, ale r. 1886 odstěhoval se do Berlína a od r. 1889 žije v Mnichově.

Pilularia, m i č o v k a, rod tajnosnubných rostlin cevnatých ze třídy kořenoplodých (*Rhizocarpeae*), z čeledi a řádu mičovkovitých (*Marsiliaceae*.) Má výtrusnice uzavřené v kulatém, 2- až 4pouzdrém obalu plodním (jímadle), pukajícím se dvěma až čtyřmi chloupky. Každá chloupě nese na vnitřní straně podélnou hromádku (*sorus*) výtrusnic, a to v dolejší části velkovýtrusnice (makrosporangie), v hořejší části malovýtrusnice (mikrosporangie). Plody sedí na zpodu nebo skoro v úžlabí listu sítinovitého. Známá asi 5 druhů, z nichž středo- a severoevropské **P. globulifera**, m. k u l k o n o s n á, na př. v sousedním Německu se vyskytuje, ale pro Čechy jest dosud pochybná (udává se u Litomyšle). Má oddenek tenký, nit'ovitý, plavivý, z něhož ve dvou řadách střídavě vynikají listy nitkovito-šídlovité, z mládí poněkud spirálně svinuté, plochy křatiče stopkaté, srstnaté. Rostve ve příkopech, při tůních a jezerech. *lč.*

Pilulky (lat. *pilulae*) jsou malé kuličky váhy 0,10 až 0,50 g, pro nemocné pohodlný tvar léčiv, připraveny z rozličných léčivých

prostředků nepříjemně chutnajících a páchnoucích. **P.** upravují se v lékárnách v miskách porculánových nebo železných tak, že předepsané lékárem součástky se michají a přidá se nějakého spojidla: vody, líhu, extraktu anebo klovatiny arabské a traganu. Směs uhněte se v pevné těsto, vyválí se v tyčinky — malagdiony — a na přiměřených strojích pilulkových dle ryh přesně rozdělených a konečně zvláštním strojkem zakulatí. — Hotové **p.** podle chemické povahy upotřebených součástek, aby se neslepily, posypávají se nějakým rostlinným práškem anebo se obkládají keratinem, balsámy atd., naplní se do škatulek, jinak také do lahviček se skleněnou zátkou. Do **p**-lek lze vtěsnati všechna léčiva, proto jsou tvar veliků oblíbený u nemocných malých i velikých. — **P. B l a u d o v y** viz **B l a u d o v y** pilulky. *snk.*

Pilum zval se u Římanů oštěp, jež legionáři při zahajování boje metalí v řady nepřátelské. Zbraň tu přejali Římané již v starší době, jak se zdá, od severních svých sousedů Etrusků. Záleželo pak **p.** ze dvou částí, z nichž každá byla asi 1,33 m dlouhá. Jednou z nich byla železná tyč s hrotem, druhá pak dřevěná ratíšť opatřená na dolním konci bodcem. Ratíšť bylo zapuštěno v tulej tyče nebo tato v tulej ratíšť, tak že skutečná délka oštěpu nebyla 2×1,33 m, nýbrž jen něco málo přes 2 m. Spojení obou částí bylo za různých dob různé, brzy pevnější, brzy volnější. Hleděloť se někdy (na př. za Maria) k tomu, aby oštěp vražen jsa do štítu neb těla nepřítelova uproštěl se zlomil neb ohnul, by od nepřítelů zpět vržen býti nemohl. Caesar ponechal pevné spojení dřeva se železem, ale hrot železa dal hotoviti z ocele, kdežto ostatní část' ze železa měkkého. Tím železná tyč, když zaryla se hrotem do předmětu, ohnula se následkem tíže ratíšť a tím **p.** k zpětnému vrhu se již nehodilo. Počet jakýs pil vojska Caesarova nalezem ve Francii před Alesii při kopání předsevzatém z rozkazu císaře Napoleona III. O pilech těch jedná vyšší důstojník Napoleonův Verchère de Refye v článku »Les armes d'Alise«, umístěném v »Revue archéologique« 1864, sv. X. str. 337—343. Na základě nálezů těch dal Napoleon pila římská rekonstruovati a zkoušky jimi konati. Výsledek zkoušek těch byl tento. Dostřel činil 30 m. Silná ruka mohla oštěpem tím prorazití jedlové prkno 3 cm tlusté, ba i terč dubový tlustý 1 1/2 cm, pobitý dvojitým plechem železným. Najisto mohlo tedy **p.** proniknouti štít i pancér, o čemž vypravují historikové starověci. Byla to celkem zbraň hrozná. Zvláště působila děsně v řadách vojska, když metána byla shora. Takový případ zaznamenává Caesar Bell. Gall. 1, 25, 2. Ostatně i jinde nalezeny byly zbytky starověkých pil, jako na př. v kastellech porýnských; srv. L. Lindenschmidt, Tracht und Bewaffnung des röm. Heeres während der Kaiserzeit (Brunšvik, 1882), str. 14. *R N.*

Pilumnus, v římském mythu bytost přibuzná Pikovi (viz Picus), vynalezl prý mlácení obilí, pročež ctěn od pekařů; připomíná přirozenou povahu datla (*picus*), jako *Picumnus* (v. t.) dudka. **P.** ctěn též po venkově vedle *Deverry* a *Intercidony* (viz tyto) jako ochránce šestinedělek. Dle *Vergília P.* jest praotcem Turnovým; za něho prý Danae z Arga ve skříní dostala se do Itálie a založila s ním jako choť jeho Ardeu, tak že Turnus dle toho pocházel též od heroův argejských. *klk.*

Piluna, zool., viz *Prionus*.

Pilus bylo jméno manipulů triariů v legii římské. Odtud zove se centurio prvního manipulu triariů na pravém křídle *centurio primi pili* (kratceji jen *primus p.* nebo *primi p.*). Byl to nejvyšší ze 60 centuriou legie. *RN.*

Pilwiszki (*Pilvišky*, rus. Пилвишки), město v ruském Polsku v gub. suwalské, v kraji marjampolském, na ř. Šešupě, stanice železniční trati Eydtkuhnen-Kovno, má 1905 obyv., farní kostel a 6 výr. trhův. **P.** byly založeny koncem XV. stol. a r. 1536 povýšeny na město. Potom však válkami a morem klesly, až r. 1792 obnoveny jejich městské výsady. *Tšr.*

Pilz: 1) **P. Vincenc**, sochař něm. z Čech (* 1816 ve Warnsdorfě — † 1896 ve Vidni). Studoval gymnasium a filosofii, načež r. 1837 vstoupil na akad. výtvarných umění ve Vidni, zprvu na oddělení malířské, ježto na oddělení sochařském nebylo tou dobou místa. První jeho práce *David a Abigail* byla počtána cenou Reichelovou. a relief *Povolání Cincinnata za diktátora v Římě* cenou dvorní a stipendiem k cestě do Itálie. Tam ztrávil pět let od r. 1850 do r. 1855. Navrátil se do Vídně těšil se tam veliké vážnosti, stal se členem akademie a později akad. radou. **P.** zhotovil mnoho soch allegorických, mytologických, podobiznových a j., z nichž uvádíme: *Sv. Jiří poráží draka*; *Kristus* (z r. 1839); jiná socha *Kristus* později byla reprodukována jakožto »staré dílo od neznámého autora«, pak *Kristus na kříži* (1840, asi nejlepší jeho dílo); *Hlava Madonny* (1842); *Nymfa*; *Boj amazonek* (1846); *Tři sv. králové* (1850); *Sv. Alžběta*, na oltáři v dom. kapli císaře ve Vidni. Mimo to *Sv. Anna* (1856); *Šněti s kříže* (1857); *Založení katedrály ve Špýru Konradem II.*; *Čtyři evangelisté*; *Věda a obchod* (1848); *Hrabě Rud. Habsburský* (1860); *socha dra Lud. Türka* ve dvoře všeob. nemocnice ve Vidni, *Hannibal* v c. k. arsenále ve Vidni a j.

2) **P. Josef**, oční lékař něm. (* 1818—† 1866 v Praze). Lékařství vystudoval v Praze, od r. 1845—47 byl tu asistentem očního lékařství, r. 1849 se habilitoval, r. 1854 stal se mimoř. prof. očního lékařství a r. 1857 zemským očním lékařem českým. Mimo odborné články do pražského sborníku »*Vierteljahrsschrift für praktische Heilkunde*« napsal a vydal: *Lehrbuch der Augenheilkunde* (Praha, 1859); *Compendium der operativen Augenheilkunde* (t., 1860); *Diagnostisch-thera-*

peutisches Compendium der Augenkrankheiten (t., 1862).

3) **P. Era z mus**, žurnal. polský (* 1851), vzdělav se na universitě varšavské a štrasburské, vydával v l. 1877—79 ve Varšavě denník »*Nowiny*« a od r. 1882 vydává v Petrohradě literárně-politický týdeník »*Kraj*«, hlavní orgán polské strany umírněné, usilující o rozvoj polské národnosti v souhlase s požadavky Rus. státu. Napsal několik brošur, jako: *O obecnej chwili*; *Prusy i Polacy*; *Bismark i Rosja* a j. Některé vydal s pseudonymem *Piotr Warta*. V týdeníku svém dovedl seskupiti vynikající pracovníky se *Spasowiczem* v čele a učiniti z něho jakýsi ústřední orgán, obzírající duševní práci všech skupin polského národa.

Pilzberk, ves ve Slezsku, hejtm. Frývaldov, okr. Javorník, fara a pš. Vlčice; 23 d., 82 ob. n. (1890).

Pilzno, město v Haliči při vtoku Dulče do Visloky v kraji tarnovském se 2009 ob. polskými (1890); sídlo okr. hejtmanství a soudu, pošty, telegrafu, má římsko-katol. far. kostel a starožitný klášter karmelitánský. Město založeno r. 1354, nadáno právem magdeburským a osazeno původně Němci. R. 1474 vydrancovali a vypálili město Uhři. K hejtmanství pilzenskému náležejí okr. soudu Brzostek a **P.** se 47.685 ob. pol. (1890).

Pimelodus C. V. jest rod měkkoploutvých ryb z čeledi sumcovitých (*Siluridae*). Má u tlamy 6 vousků, nozdry bez vláknitých přívěsků, ve krátké hřbetní ploutvi i v prsních ploutvích silné ostny, ploutve břišní dole dále nazad, než ploutev hřbetní, vykrojenou ploutev ocasní, krátkou ploutev řitní a vzadu na hřbetě ploutev tukovou. Na rozdíl od příbuzných rodů své čeledi **P.** má patro bezzubé. Nečetní, drobní druhové tohoto rodu (as 45) žijí téměř všickni v Jižní Americe. V Brazílii jest domovem **P. maculatus** Lacép.; v bahně z některých sopek Andů (Quito) vyvrženém nalezen druh **P. cyclopus** Lacép., jenž tam tedy asi žije v podzemních vodách. *Br.*

Pimenov: 1) **P. Stěpan Stěpanovič**, sochař ruský (* 1784 — † 1833) Již na akademii petrohradské dostalo se mu mnoha vyznamenání a měl býti poslán za hranice, s čeho však vlivem politických událostí sešlo. Později byl professorem umělecké akademie petrohradské. Z jeho prací zasluhují zmínky: socha *sv. Vladimíra a Alexandra Něvského* (před Kazanskou katedrálou v Petrohradě), socha *Homéra a Platóna* (na fačadě veřejné knihovny petrohradské) a j. **P.** byl umělcem, pracujícím dílem v duchu italské školy renaissanční, dílem též ve slohu sochařů francouzských z konce XVIII. stol.

2) **P. Nikolaj Stěpanovič**, sochař rus., syn před. (* 1812 — † 1864), vyrostl pod péčí svého otce, jenž z útlého mládí pěstil v něm lásku k umění a r. 1824 dal jej do uměl. akademie petrohradské, kterou mladý **P.** ukončil. 1833, dosáhnuv při tom malé

zlaté medaille a později i veliké za sochu *Chlapec, hrající si na slepou bábu*. Dílo to, jež Puškin uvítal proslulým epigrammem »Junoša tříždy šagnul«, obrátilo na P-a všeobecnou pozornost. R. 1837 odebral se za hranice, navštívil Německo a Itálii, kde žil 14 let střídavě v Římě a Florencii, užívaje rad Bartolinioho. Z tehdejších jeho prací jsou nejdůležitější: *Žebrající chlapec; Chlapec, krmití ptáka; Chlapec, lovící motýle*; sv. *Matouš, Jan a Lukáš* (na průčelí chrámu sv. Izáka v Petrohradě); hrobka hr. *Nelidové* a návrhy pěti allegorických skupin, jež měly býti postaveny na koncích Nikolajevského mostu v Petrohradě (*Moskva; Petrohrad; Novgorod; Kijev a Sibiř*.) Vrátil se r. 1850 do vlasti, zhotovil znamenité skupiny *Vzkříšení a Proměnění Páně* pro ikonostas chrámu sv. Izáka, z nichž první, pokládaný za nejlepší práci P-a vůbec, přinesla mu hodnost profesora akademie. Z posledního období jeho činnosti připomínají se hlavně modely pomníků sevastopolským hrdinům *Kornilovu, Nachimovu a Istominu*; kn. *Paskevičovi* (pro Varšavu); *Voroncovu* (pro Tiflis); *Mikuláši I.* (pro Aleksandrii u Petěrhofa); obrovské poprsí téhož cara (pro sál petrohrad. bursy); pomník *Puškinův* (v Moskvě); model skupiny *Jiří Vítězný* a j. Za svého pobytu v Itálii zabýval se též malbou. P. náleží k předním sochařům ruským. Význačnými rysy jeho jsou bezprostřední původnost s nádechem ryze národním, živá, někdy snad překypující obraznost a neobyčejná znalost anatomie lidského těla. Dovedl spojovati životní pravdivost a význačnou charakteristiku s krásou a ušlechtilostí forem, což v souhrnu zabezpečilo mu vynikající místo v dějinách rus. umění vůbec. *Šnk.*

Pimenta Lindl., rod rostlin myrtovitých s myrta obecnou velmi příbuzných, obsahující aromatické stromy s kožovitými listy lesklými prosvitavě tečkovanými a s květy obojakými drobnými v mnohokvětých vrcholících v úžlabíčkách listů hořených. Lůžko květní, které semeník sotva n. málo přesahuje, nese 4—5četný kalich s korunou, mnoho tyčinek s houpavými prašníky a semeník o 2, zřídka 3 pouzdech, z nichž každé s 1—4 vajíčky. Bobule ukončená kalichem a čnělkou obsahuje málo semen o slupce blánité n. sloupovité a klu závitkovitém. P. čítá pouze několik druhů v horké Americe domácích, z nichž nejdůležitější jest *P. officinalis* Berg (*Myrtus Pimenta* L.), myrta v š e c h u t n á, od níž pochází t. zv. »nové koření«; viz Eugenia Micheli. *Děd.*

Pimoněnko Nikolaj Korniljevič, soudobý výtečný malíř genrista, bývalý vyšší důstojník ruský (*1862), žijící v Kijevě, měl na výstavě ruských umělců v Praze znamenité obrazy *V sadu a Oběť fanatismu*, kterýž zde i byl zakoupen. Jiné jeho obrazy jsou: *Na zelený čtvrtek; V psích dnech; V odloučení; Švatba* a j. *FM.*

Pimpinella, bedrník, rostlinný rod čeledi okoličnatých. Jsou to lysé, řídkěji chlu-

paté byliny s listy zpeřenými neb trojnásobně tříklanými, řídkěji jednoduchými. Obal buď chybí neb jest 1—2listý, obalík skrovný neb většinou schází. Květy bílé neb žlutavé. Kalich nezřetelný neb velmi zřídka drobně zoubkatý. Listky korunni opak vejčité a velhrnutou špičkou vykrojené, lůžko tlustě plstářovité neb krátce a úzce kuželovité. Plod vejčitý neb širší než delší, se strany více méně smačklý. Semena na průřezu okrouhle pětiboká neb se hřbetu smačklá, s žebry asi stejně vzdálenými, nízkými. Asi 70 druhů po vší severní polokouli. a v jižní Africe i netropické Americe. U nás dva druhy divoké a jeden pěstovaný. Druhy s plody lysými jsou: *P. magna* L., b. v e l i k ý, se stonkem hranatě ryhovaným a *P. saxifra* L., b. o b e c n ý, se stonkem okrouhlým; onen roste spíše v lesích, tento na suchoparech. Konečně pěstuje se hojně *P. Anisum* L., a n ý z, který jest domovem v Orientě a pro semena příjemně kořená, nasládlá pěstuje se již od starých dob. Semena obsahují totiž a n e t h o l čili kafr anýzový, který jest rozpuštěn v anýzovém oleji a etherickém oleji. Oleje užívá se s cukrem (*Elaeosacharum anisi*) neb s olejem mandlovým smíšeného. *-ě.*

Pimpla Grvh., rod lumkův z poštědi t. jm., vyznačený 3úhlým políčkem zrcadlovým a středními kroužky zadečkovými, jež jsou širší než delší. Kladélko jest většinou kratší než zadeček. Asi 30 našich druhů sem náležejících cizopasí v různých housenkách a kuklách. K nejobyčejnějším náleží *P. instigator* F., který jest celý černý, stehna a holeně má žlutohnědé a kladélko o 1/2 kratší zadečku. Délka 8—18 mm. Cizopasí v kuklách bekyně borové, zlatofitné, velkohlavé, běláška zelného a j. *P. flavicans* F. jest červenožlutý nebo žlutohnědý s černými tečkami a čárkami. Kladélko zdělí polovice těla. Délka 8—14 mm. Jest velmi obecný a cizopasí v různých kuklách motýlích, najmě běláška ovocného. *Kpk.*

Pina, limba (*Pinus Cembra* L.), viz Borovice, str. 408 b.

Pina, řeka v západním Rusku, pravý přítok Jacoldy (přít. Pripeti, úvodí Dněpru), pramení v močálech újezdu kovského v gub. volynské, teče k vsv. v délce 170 km a vlévá se do Jacoldy pod Pinskem v jihozáp. části gub. minské. Byla splavněna v délce 130 km jako prodloužení průplavu z Bugu do Dněpru a protéká krajinou močalovitou. *Tšr.*

Pinakl (franc. *pinacle*, lat. *pinaculum*), v r c h o l, zvláště v architektuře gotické a při dekoraci; neprolomovaná, jehlanová střecha nad baldachinem v pozdějším slohu románském. S počátkem málo p-u užíváno ve stavitelství, teprv od XII. stol. se rozšířil a budován v rohu věží tak, že sám představoval malou věž; někdy, jako na bočné fačadě katedrálů remešské, býval zdoben výklenky a sochami v nich. Čím dále nabýval forem vzdušnějších a lehčích a stával se motivem ornamentním.

Pinakoidy viz Krystall.

Pinakoskop (z řec.), viz K o u z e l n á svítilna str. 1010 a.

Pinakothéka, řec., s b í r k a o b r a z ů v (*πίναξ*, obraz, a *θήκη*, schránka), u Rekův místo, kde uschovávány obrazy obětované bohům v dar. Taková **p.** byla v levém křídle Propylaj na Akropoli athénské. Jinde, jako v Efesu, na Samu atd., zřizovány na to zvláštní budovy. U Římanův slulo **p.** místo při vchodu do atria, zdobené sochami, obrazy a vůbec předměty uměleckými. Z největších dob známy jsou **p-ky** jakožto obrazy v Bologni a zvl. velikolepé (nová a starší) v Mnichově.

Pinag viz Pulo Pinang.

Pinassa (franc. *pinasse*, ital. *pinassa*, špan. *pinaza*) slove loď trojstěžňová se čtyřhranou zádi, rychle plouvoucí. Při angl. loďstvu slove tak šalupa pro štábní důstojníky, v námořnictví vůbec druhý největší člun válečné lodi, opatřený malým dělem a často také malým parním šroubem. Bývá pak 10—12 m dlouhý a 2—2 1/2 m šir. a unese 80—100 mužův. Nyní jest **p.** lodí obvyklou toliko v Indii, kam ji přivedli Portugalci, a na Gangu mívají **p-sy** délky až 80 stop a určeny jsou ku přepravě cestujících. Často vynikají nádhernou výpravou.

Pince-nez [pěnsné], franc., s k ř i p e c, viz Břejle str. 629 b.

Pincerna (lat.) viz Číšník.

Pincetta viz Proštěpec.

Pincio viz Řím.

Pinčování viz Ovocnictví str. 1016 a.

Pinč, pinčlík, viz Pes str. 580 b.

Pinčeň, Penčová, Penčov (*Pinschet*), viska v Čechách, hejtm. a okr. Jablonec, fara Šumburk, ps. Kokonin; 35 d., 279 ob. n. (1890).

Pinčov, pol. Piń c z ó w, uj. město v ruské gub. kielecké nad ř. Nidou, má 7608 obyv. (větš. židů), katol. kostel, 2 učiliště, chudobinec, trhy na obilí. **P.** býval vlastnictvím znamenitého rodu Olešnických (v. t.) se zámekem, vystavěným od Zbihněva Olešnického, biskupa krakovského. Za kralování Sigmunda Augusta Mikuláš Olešnicki, přestoupiv k vyznání reformovanému, učinil **P.** hlavním sídlem novověrcův, založil jim školu i vypudil r. 1550 pavlány, odevzdal svým spoluvěrcům klášter jejich i s kostelem. Zde konána byla prvá synoda evangelická 1. květ. 1555, a tu později přebývali nejznamenitější učení evangelici polští, jako Jan Łaski, Krowicki, Lutomirski, Trzeciecki, Lubelczyk, Sarnicki a mn. j., kteří tvořili t. zv. Athény polské. V **P-ě** byla také v l. 1559—61 tiskárna, řízená Danielem z Łęczyce, která vydala mnoho polských spisův proti víře katolické. Sbor pinčovský po r. 1562 přešel v ruce sociániův či antitritiátův, kteří jej drželi přes 20 let a měli v **P-ě** svou školu. Konečně r. 1586 Petr Myszkowski, biskup krakovský, nabyv statku toho, vypudil z něho různověrce a vrátil kostel katolíkům, odevzdav jej ve správu pavlánům. Synovec jeho Sigm. Myszkowski přičinil se velice o ozdobu

města, obehnal je hradbami, za nimiž založil nové městečko Mirów, kde zbudovav si pěkný zámek, přijal udělený mu papežem Klementem VIII. titul markraběte na Mírově. Mirów později úplně splynul s **P-em** a pozbyl zvláštního svého jména. Roku 1727 po smrti Josefa Vladislava, posledního z rodu Myszkowských, statek pinčovský přešel na hrabata Wielopolská, kteří s ním spolu přijali titul markrabat Gonzagů Myszkowských. Zámek potrvál do r. 1800, ve kterém jej markrabata Wielopolská dala rozbořiti.

Pindar: 1) **P.** viz Pindaros.

2) **P. P e t r**, pseudonym básníka Johna Wolcota.

Pindaři, angl. *Pindari*, loupežné hordy v provincii Malvě ve střední Indii, od řeky Kistny na jih až k Majšúru, jež od počátku XVIII. stol. po ztroskotání říše Mahratů činily vpády do území anglického. Náleželi k nim lidé všech kmenů a všech náboženstev, nejvíce však Mahraté a Afgánci, bez majetku a bez domova, žijící toliko z loupeže, jezdcí velmi smělí a obratní, kteří vždy dovedli uniknouti pravidelným vojev. britským. Teprve gen. guvernér markýz Hastings porazil r. 1817 voje **P-arů** pod náčelníkem Emirem Ménem a dobyl r. 1819 jejich hlavního tábora Atgaru, učinil konec jejich řádní.

Pindaros, syn Daifantův, nejpřednější mezi lyriky řeckými (*522 př. Kr. v Kynoskefalích nedaleko Théb — †442 ve věku 80 let při jakési slavnosti v Argu). Pocházel ze staroslavného rodu Aigiovičů. Mezi jeho učitelé boiotskými jmenují se otčím jeho Skopelinos a básnířky Myrtis a Korinna. V Athénách vyučovali jej hudbě a orchestice mistři Apollodoros a Agathoklés, vedle nichž jmenován též Lasos. V dobách po bitvě Salaminské **P.** stál na vrcholu činnosti a slávy. Města a velmoži řečtí ucházejí se u něho o sborové zpěvy na oslavu významných událostí, jako na př. vítězství při národních hrách, slavnosti náboženských a j., kteréžto zpěvy byly přednášeny jeho osobním řízením neb i za jeho nepřítomnosti. Zvláštní úctě těšil se v Delfech, kdež v chrámě Apollonově měl své křeslo a zván byl ústy kněží k náboženským hodům při theoxeniích, kteráž čest vzdávána byla i jeho potomkům. Na Sicílii osobně pobýval u krále Hierona v Syrakusách, navštívil tu město Akragas, jehož krále Therona a bratra jeho Xenokrata rovněž oslavil zpěvy vítěznými, a jiná města ostrova. Snad navštívil též Kyrénu, kdež vládl Arkesilas, od básníka rovněž oslavený ve dvou zachovaných zpěvích. Ačkoli podobně, jako jiní pěvci jeho doby, přijímal odměny za svá díla, přec nikdy se nesnížil k pochlebenství obyčejného básníka dvorského. Z úcty k básníkovi, jenž oslavil předka jeho Alexandra, syna Amyntova, Alexander Veliký ušetřil domu jeho při dobytí Théb. Díla **P-ova** obsahovala všechny druhy sborové poesie. V 17 knihách byly zahrnuty hymny, paiany, dithyramby, pro-

sodia a parthenia, hyporchémata, enkomia, thrény a epiniky. Z toho všeho zachováno nám čtvero knih zpěvů vítězoslavných (*epinikoi, epinikia*), kdežto z ostatních básní jen dosti skrovné zlomky. Podle uspořádání Aristofana Byzantského kniha první obsahuje zpěvy na počest vítězů v Olympii, druhá se odnáší k vítězstvím v Delfech o slavnosti pythijské, třetí k vítězstvím nemejským, čtvrtá k vítězstvím o Isthmiích. Náboženský názor P-rův zakládá se sice na podání národním, avšak jest vytríben ve smysle uslechtilějšího ponětí o božstv. Básník též hlásá vyslovně nauku o nesmrtnosti duše, kterou cernal jednak z filosofie, jednak z mysterií. Jeho ideálem člověka jest dokonalost fysická, spojená s mravní. Po stránce politické velebí zákonitost, spravedlnost a mír. Jakkoli zvláště aristokratické zřízení dórské jest podle jeho srdce, přec bez příkrosti a předsudku pohlížel též na obce demokratické. Poesie P-rova, krásně charakterisovaná Horatiem (Carm. 4, 2), jest mohutná, vznešená, plná krásných obrazův a hlubokých myšlenek. Z jiných básníků řeckých lze s ním srovnati zvláště Aischyla. Sloh jeho jest myšlenkově soustředěn a ušecný a tedy i četba jeho nezasvěceným obtížná a temná. Nářečím P-rovým jest literární dórstina, obvyklá v lyrice sborové. Velikolepému umění básnickému odpovídá též jeho umění rhythmické. Ve verši jeho vyskytá se nejčastěji logaoed a vážná forma daktylo-epitritská. Strofa P-rova jest někdy dosti krátká a jednoduchá, jindy však velmi objemná. Některé zpěvy jsou zbudovány monostroficky, t. j. ze strof veskrze stejných, většina však složena z trojic, strofy, antistrofy a epody. Celá pak trojice taková v též úpravě rhythmické opakuje se celou básní. Základní tóniny hudby P-rovy byly dórská, aiolská a dórska, avšak z melodií jeho nic není zachováno. Vydání: od Boeckha v Lipsku (1821), Bergka (Poetae lyr. gr. I), W. Christa v Lipsku (1896), Pindars Siegeslieder erkl. v. Mezger (Lip., 1880). Překlad něm. od Schnitzera (1865) a j., angl. od Myersa (1874), franc. od Boissonadea (1867). Lexicon Pindaricum od Rumpela (Lip., 1883). Česky vydal L. Scholz Čtvero epinikii P-rových (progr. reál. gymn. v Roudnici, 1889) a V. Veverka Ukázky přízv. překl. P-ra v rytmích původních (progr. gymn. v Třeboni, 1895). Rozpravy: Leop. Schmidt, P-rs Leben und Dichtung (Bonn, 1862); Ed. Lübbert, P-rs Leben und Dichtungen (t., 1882); A. Croiset, La poésie de P-re (Pař., 1886); Mor. Schmidt, Ueber den Bau der pindarischen Strophen (Lip., 1882). Sdk.

Pindarus Thebanus zove se metrický výtah z Homérovy Iliady o 1070 hexametrech, pocházející z I. stol. př. Kr., asi z doby vlády Juliovců. Zdělan jest velmi nestejněměrně; neboť kdežto první knihy excerptovány jsou obšírněji, odbyty knihy další stručněji a povrchněji. Jak se podobá, byla tato *Ilias latina* již ve staré době knihou školní,

měřou daleko větší užíváno jí ve školách za středověku. V nejstarších rukopisech jest výtah ten ve spojení s jménem Homérovým (psánoť tam *Homerus de bello Troiano*) a také ve středověku označován za spis Homérův. Teprve od konce XI. stol. nachází se *Pindarus seu Homerus* jako jméno jeho spisovatele. A toto jméno *Pindarus* přešlo též v mladší rukopisy a odtud v starší vydání, kde přidáno nad to *Thebanus*. Jak jméno P-rovo přišlo ve spojení s Iliadou touto, nevysvětleno dosud. Na základě dvou akrostich, zachovaných na začátku a konci básně, soudilo se, že epický básník Silius Italicus (žil 25—101 po Kr.) jest původcem památky této a že v mládí ji sepsal. Srv. R. Döring, Ueber den Homerus latinus (Štrasburk, 1884); týž, den Siliij Italicij epitomes re metrica et genere dicendi (t., 1886). Avšak různé věci odporují téz domněnce, tak že otázku tu nemůžeme pokládati za rozřešenu. Celkem není památka tato plodem jen nepatrným a bezcenným. Jestíť dosti slušně psána a jeví důkladnou znalost básní Vergíliových a Ovidiovy. Vydal jí: Wernsdorf, Poetae lat. min. 4, 551; H. Weytingh (Lejda, 1809); Baehrens, Poetae lat. min. 3, 7; zvláště pak F. Plessis (Pařiz, 1885). RN.

Pindemonte: 1) P. Gio v a n n i, markýz, dram. ital. (*1751 ve Veroně — †1812 t.). Prožil bouřlivé mládí, uchýlil se pak do Benátek a stal se tam členem Veliké rady (1782). R. 1789 stal se podestou ve Vicenze, ale pro skandální jednání vězněn a odtud vypověděn (1796). Odebral se do Francie, vrátil se odtud po pádu republiky Benátské, stal se členem vlády republiky Cisalpské, po jejímž pádu prchl do Pařize, kdež byl jat jakožto splikavec. Vrátil se do Milána, stal se členem zákonodárného sboru tamního (1802), a když sbor se rozešel, uchýlil se do Verony. P. byl lyrikem nevynikajícím, ač dovedl vysloviti vášně souvěké, a dramatikem, jenž z prvých odstraňoval platnost zákonův Aristotelovských a dramaty svými, dovednými technicky a vlasteneckými, doznával ohlasu v širokých vrstvách. Nedoveda tu omezení fantasie, upadal v nejasnost i falešný pathos. Deset dramát jeho vyd. v Miláně (1804—05, 4 sv.; 1827, 2 sv.). Nejlepší z nich jsou *I Bacchanali* a *Ginevra di Scozia*. V J. Biadegově vydání, Poesie e lettere scelte di G. P. (Bologna, 1883), je životopis P-tův a bibliografie.

2) P. I p p o l i t o, básník italský, bratr před. (*13. list. 1753 ve Veroně — †18. list. 1828 t.), záhy byl uveden do společnosti G. Torellioho, G. Pompeiho a jiných učencův a spisovatelů, jimiž vynikala tehdy Verona; r. 1778 cestovav po Italii, seznámil se s vynikajícím vrstevníkem, Montim, Alfierim, Parinim; v l. 1784—88 žil střídavě na své ville u Verony a v Benátkách; uveřejniv r. 1788 *Poesie campestri* (v Parmě), odcestoval do Francie, kdež se zdržel 10 měsícův, a odtud do Německa a Anglie. V Pařizi r. 1789 vydal básně *La Francia*, v níž slavil svolání

stavů a vítal svobodu, ale city jeho ochladly brzy, když nabyla vrchu hrůzovláda. Zklamán ve svých nadějích politických, žil po svém návratu (1791) do vlasti skoro výlučně snahám literárním. Jeho práce básnické jsou četné a rozmanité. Kromě genu popisu (Poesie campestri) napsal *Epistole* (1805), dále zajímavou epistolu, která byla odpovědí na Foscolovy »Sepolci«, jež mu věnoval (Verona, 1307), zlomky básně neukončené *I cimeteri*, na niž, zdá se, inspiroval se sám Foscolo, *Dodici sermoni poetici* (t., 1819). Epické poesii náleží novella ve »versi sciolti«, *Antonio Foscarini e Teresa Contarini*. Od mládí P. toužil státi se básníkem tragickým a soupeřiti s Alfierim i napsal několik tragédií, tak *Ulisse*, *Eteocle e Polinice*, *Geta e Caracalla*, ale uveřejnil jen jednu, *L'Armínio* (Verona, 1804), v níž před Manzoniem oživil antický chor. P. překládal také mnoho z latiny, řečtiny, francouzštiny i angličtiny, zvl. vyniká jeho překlad »Odyssee«. V prose napsal *Prose campestri* (t., 1794), tři rozpravy o umění dramatickém (otištěny jako úvod k 3. vyd. »Arminia«, t., 1812) a *Elogi di letterati italiani* (Benátky, 1826). P. vysoko ceněný svoji dobou zdál se mnohým (tak Finzimu) předchůdcem romantiků, ale v pravdě je z posledních představitelů klasicismu; je věren jejich literárním teoriím a jeho popisná a elegantně hovorná poesie neodlišuje se nijak patrně od tradice XVIII. stol. Nejlepší vydání jeho veršů jest od Torriho (Firence, 1858). Srv. P. dal Rio, Sulla vita e sulle opere di P. (úvod k vydání Torriho); B. Montanari, Storia della vita e delle opere di P. (Benátky, 1856); Biadego, I Cimiteri e i Sepolcri di P. (v »Da libri e manoscritti«, Verona, 1883); Zanella, P. e gli Inglesi (v »Paralleli letterari«, t., 1885); Torraca, I Sepolcri di P. (v »Discorsi e Ricerche«, Livorno, 1888). *Šld.*

Pindos, Pind (lat. *Pindus*), pohoří táhnoucí se na Balkánském poloost. souběžně s břehem Jaderského moře od ssz. k jiv. mezi Albánií a Epiérem s jedné a Makedonií i Thessalií s druhé strany od jezer Ochrida a Prespa až k Veluchi (Tymphrestos 2319 m) a rozdělené hranici řecko-tureckou na P. albánský na s. a řecký na j. Albánská část označuje se zhusta také jménem Grammos dle nejmohutnějšího massivu celého pohoří vys. 1450 m Od něho k s. táhnou se hory Voinon vvs. do 1827 m a Morova Planina, k j. pak horstvo Salonika zdvihá se do výše 2575 m. Hranice řecko-turecká protíná uzel celého pohoří, v němž vypínají se hory Sorianu (1564 m), Zygos (1551 m) a Peristeri (2195 m). V Řecku dělí se P. na 3 souběžná horská pásma: P. v užším smysle na v., který pne se nad Thessalií horami Karava (2124 m), Butsikaki (2156 m), Tsurnata (2168 m) a Oteri (2132 m), pásmo střední mezi Achelóem a Artou s horami Kakardista (2375 m) a Spelia (2326 m) a na pásmo západní, nižší a nedůležitá. V P-du vzniká řada vodních toků: Osum a Devol na s., Viosa, Venetikos, Pé-

neios, Achelóos a Arachthos ve středu. Celé pohoří pokryto jest lesem a to nejvýše bukovým, uprostřed jedlovým a nejnižše dubovým. *Tšr.*

Pinea, pinie, viz Borovice str. 407 b.

Pine Barrens [pajnbarns], ve Spoj. Obcích sev.-amer. název rozsáhlých lesin, kryjících močalovitě a nízké území na jih od Richmondu mezi mořem a jižními Alleghany. *Tšr.*

Pine Bluff [pajn blöf], hl. město hrabství Jefferson ve státě Arkansas ve Spoj. Obcích sev.-amer., na pr. bř. ř. Arkansas, v uzlu železn. tratí Little Rock-Watsons-Arkansas City a Dallas-Memphis, má 9952 ob., veliké železárny, loděnice, vyšší školy a jest střediskem rozsáhlého bavlnářského okrsku, tak že vyváží mnoho bavlny. V posledním desetiletí počet obyvatel se ztrojnásobil. *Tšr.*

Piněga (rus. Пинега): 1) P., řeka v rus. gubern. vologodské a archangelské, pravý přítok Severní Dviny, pramení v lesnatých močálech severní části újezdu soljvyčegodského, jest dl. do 550 km, šir. do 500 m a hluboká do 4 m, v létě má mnoho mlčín. Řečisté jest písčité a kamenité, břehy jen místy příkré a složené z červené hlíny, pískovce a sádry, pokryté lesy, zvláště modřínovými; splavna jest řeka v délce 220 km, rybami jest chuda. Údolí jest hojně zalidněné (do 300 osad), hlavní přítoky jsou v pravo: Singar, Vadjuga, Šoča, Njukča, Semženga, Šadry, Ježuga a Šukša, v levo: Vyja, Sura, Nemnjuga, Julia a j.

2) P., új. město rus. gubern. archangelské na pr. bř. řeky P-gy, má 932 obyv. (1897), 3 pravosl. chrámy, 2ř. a 1ř. školu, nemocnici, 2 výr. trhy s obratem do 1/4 mill. rub., obchod s koňmi, rybami, kožemi, kožešinami a obilím, přístav na řece, z něhož ročně vyváží se zboží za 55.000 rublův. P. povýšena na újezdné město r. 1780. P. iněžský újezd leží ve středu gubernie na ploše 46.732 km² a hraničí na jv. a j. s gubernií vologodskou. Újezd jest až k ř. P-ěze rovný a nízký, pouze v úvodí řeky jest povrch echo pahorkatý. Hlavní řeky jsou P. a Kuloj, jezer jest do 200, močálů velice hojně. Lesy zaujímají téměř 40.000 km² půdy a jsou většinou jehličnaté, obilí daří se toliko ve středu újezdu (žito, ječmen, oves, mimo to i brambory, len a konopí), v údolí řek jsou rozsáhlé louky. Hojně jest zvěře a ptactva, jehož lovem zaměstnává se ročně do 1640 osob s výtěžkem 38.000 rub. Obyvatelů jest 28.411 (1897), chrámů 62, škol 24 s 500 žáky, průmysl jest nepatrný, obchod soustřed'uje se v újezdném městě. V posledních letech velmi vzrůstá chov dobytka. Osad jest 345, volostí 10, újezdem vede poštovní trať z Archangelska do Mezeně. *Tšr.*

Pinel Philippe, lékař franc. (* 1745 v St. André d'Alayrac — † 1826 v Paříži). Lékařství vystudoval v Montpellieru a v Paříži, kdež s počátku zabýval se studiem anatomickými, pro zabezpečení živobytí pak vnučováním geometrii. Záhy pilnul ke studiu nemoci duševních, r. 1792 stal se řídícím

lékařem v nemocnici Bicêtre, kdež za doby komunity s nasazením vlastního života provedl zrušení dosavadního věznění choro-myslných, tak že pak byli tito duševně chofi ošetřováni po způsobu jiných nemocných. Později stal se lékařem v Salpêtrière, prof. fysiky lékařské a pak prof vnitřního lékařství. Vynikl nejen jako psychiatr, nýbrž i svými spisy o filosofii lékařské. Vydal mimo četné články zvláště: *Traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale ou la manie* (Paříž, 1810); *Nosographie philosophique ou la méthode de l'analyse appliquée à la médecine* (t., 1793, 1802, 3 sv., 6. vyd. 1818); *La médecine clinique... ou recueil et résultats d'observations des maladies aiguës à la Salpêtrière* (t., 1802, 3. vyd. 1815).

Pinelky (pignoly), semena pinie (*Pinus Pinea* L.), viz Borovice, str. 408 a.

Pinelli: 1) **P. Luigi** P o m p e o, lyrik ital. (* 1840), účastnil se r. 1859 bojů v Piemontě, po jichž ukončení studoval práva a literaturu. Jest professorem písemnictví italského na lyceu udinském. Vydal: *Dolori e speranze* (1860); *L'Italia pretesca e ciarlatanesca* (1367); *Affetti e pensieri* (1869); *Discorso intorno a Vittorio o Alfieri* (1870); *Vita intima* (1876); *Poesie, minime* (1880); *Poesie varie nuovamente ordinate* (1888); *Ritagli di tempo* (1890); *Discorsi* (1891).

2) **P. Ettore**, hudebník italský (* 1843 v Římě). Byl žákem Joachimovým a jeho působením oblibil sobě hudbu německou, tak že hlavní svoji činnost soustředil v propagování hudby té v Italii. R. 1866 založil s G. Šgambattim v Římě spolek pro hudbu komorní, r. 1874 spolek orchestrální a r. 1877 stal se professorem na Ceciliánské akademii v Římě. Se Šgambattim diriguje dvorní koncerty a složil několik skladeb orchestrálních a komorních.

☉ **Pinero** **Arthur** W i n g, dramatik angl. (* 1855 v Londýně). Byl v l. 1874—81 činný jako herec a od r. 1877 jako dramatický spisovatel. Z let 1885—86 jsou jeho frašky *Mayfair* (dle Sardouova *Maison neuve*), *The Magistrate*, *The Schoolmistress*, z r. 1887 drama *Sweet Lavender*; k nim přidružila se tragédie *The Profligate*, ibsenovská dramata rodná *The second Mrs. Tanqueray* (1893); *The notorious Mrs. Ebbsmith* (1895) a *The benefit o the doubt* (1895). Vliv Ibsenův pomíjí v dramatech *Princess and the Butterfly* (1897) a *Trelawny of the Wells* (1898). Jako obrozené drama doby restaurační označováno bylo v Anglii drama *The gay Lord Quex* (1899). Dramata P-va mají svižný dialog, jsou účinná, mnohdy však trpí nedostatkem děje a jednoty dějové, náladové a slohové. Souborně vycházejí od roku 1891 v Londýně.

Pinerolo (franc. *Pignerol*), kraj. hl. město v ital. provincii turinské na úpatí Alp, po obou březích řeky Limary a při želez. trati Turin-Torre Pellice, se 17.492 obyv. (1891); jest sídlem soudního dvoru první stolice a biskupa, má starožitnou katedrálu z XI. st.,

román. kostel San Maurizio, seminář, gymnasium, lyceum, školu technickou a vojenskou, ústav učitelský, bibliotéku, nemocnici, sirotčinec; přádelny na hedvábi a vlnu, to várný na stroje, lité zboží, papír, sukno, džutu, výrobu zboží hedvábného, bavlněného, vlněného, krajek, kůže, tkalcovství, čilý obchod s vínem, sýrem, luštěninami, hedvábním, konopím, lnem, dobytkem a dřívím. P. byla za vlády francouzské (1631 až 1713) státním vězením a do r. 1713 důležitou pevností. V sousedních údolích alpských žije na 25.000 valdenských. Srv. Carratti, Storia della città di P. (P., 1893).

Pinetum (lat.), jehličnatý les, bor; odtud ital. *pineto* nebo *pineta*, les piniový.

Pineux viz Duval.

Pingré [pěngré] **Alexandre** G u y, astronom franc. (* 1711 v Paříži — † 1796 t.). Studoval teologii a r. 1727 vstoupil do řádu genovefiánův, načež v l. 1735—45 byl professorem theologie na řádové kolleji v Senlisu. Pro svoje účastenství ve sporech jansenistův musil se však theologie zřici a přijal nejprv nepatrné učit. místo v Rouenu, pak tamže místo astronoma na akademii věd. Ale r. 1751 genovefiáni povolali jej zpět a zřídili mu hvězdárnu při opatství St. Geneviève a r. 1792 jmenovali ho svým bibliotekářem. V Rouenu pozoroval r. 1753 průchod Merkura, později r. 1761 a 1769 na ostrovech Roderigu a Sv. Dominiku průchod Venuše, o němž první podal spolehlivé zprávy. R. 1754—57 vydával první nautický almanach *État du ciel*. Jakožto námořní astronom účastnil se několika velikých plaveb r. 1767, 1769 a 1771. Od r. 1757 zabýval se horlivě pozorováním a výpočtem drah vlasaticových a vydal o tom *Cométographie ou Traité historique et théorique des comètes* (Pař., 1783 až 1784), své hlavní dílo. Ostatní jeho spisy jsou: *Projet d'une histoire de l'astronomie du XVIIe siècle* (t., 1756); *Manilii Astronomicon libri quinque et Arati Phaenomena* (t., 1786, 2 sv.); *Chronologie des eclipses visibles du pôle boréal à l'équateur pendant les dix siècles qu'i ont précédé l'ère chrétienne* (t., 1787); *Ta ble des eclipses jusqu'à l'an 1900* (s Lacaille, t., 1770), v kterých dvou posledních dílech určil s nebyvalou přesností zatmění měsíce a slunce na 2000 let, a j. Jeho *Histoire de l'astronomie ie du XVI siècle* (t., 1790), k níž úvodem byl svrchu uvedený »Projekt«, zůstala nedokončena. Několik rozprav vydal v »Recueil de l'Académie des sciences«. Celkem však pověst jeho byla větší než jeho zásluhy o astronomii, k jejímuž rozvoji valně nepřispěl, ač jeho práce nepostrádají jistého zájmu. Srv. De Prony, Eloge de P. (»Rec. de l'Acad. des sc. de Paris«, 1796, str. 26); Venenat, Notice sur P. (»Mercure« du 10 prairial an IV.).

Pingute viz Buzet.

Pinguicula [-ku-] L., tu č n i c e (něm. *Fettkraut*), rostlinný rod čeledi bublinatkových (*Lentibulariaceae*). Tyto rostliny vyznačují se kalichem nestejně 5klaným. Hoření

pysk koruny je vykrojený neb dvoulaločný, kdežto dolení pysk třílaločný; tobolka pak jest dvouchlopná. V Čechách toliko na bařinných lukách a rašelinách v některých krajích, na Jeseníku a v Alpách roste *P. vulgaris* L., t. o b e c n á. Listy podlouhlé nebo podlouhlo-opakvejčité, masité, lepkavě žláznatě chlupaté, rozestaveny jsou v rosetce k zemi přitisklé. Z rosetky vyrůstá 1—6 stopek, 0,05—0,1 m vys., zakončených květem nicím, jehož koruna jest fialová, s ostruhou as 2krát kratší, válcovito šidlovitou; laloky dolního pysku jsou podlouhle čtyřstrané, skoro stejně veliké. Tato rostlina náleží mezi t. zv. masožravé a pomocí žláznatých chlupů na listech vyssává přilepený drobný hmyz. Listy mají prý také moc počišťující a dobytek si jich při pastvě valně nevšímá. Lapenci lijí čerstvé a ještě teplé mléko přes tyto listy, aby tím stalo se hustější a lahodnější a nestráželo se. Toto zhuštěné mléko nazývá se »Tate« nebo »Taet miolk«. Vm.

Pinguini, tu č n á c i, viz *Aptenodytidae*.

Pinheiro Chagas [piněiru šagas] M a n u e l, spisov. a státník portug. (* 1842—† 1895). Byl vychován pro dráhu vojenskou, ale sešel s ní a ode svého 20. roku věnoval se spisovatelství vůbec a žurnalistice zvláště. První jeho sbírka básní *Poema da Mocidade* (1865), kterou Castilho přes miru velebil, byla původem t. zv. Coimberského sporu, ve kterém mladá škola básnická, Escola de Coimbra, vystoupila proti Castilhovi a starším proudům literárním. Z četných jeho prací divadelních zaslouží zmínky zvláště: *A Morgadilha de Val Flor* (1869) a vlastenecké drama *Lição Cruel* (1894), poslední jeho práce, jakož i *O drama do povo* (1875). Z románů nejoblíbenější jsou *Tristezas á Beira Mar* a historický *Côrte de Dom João V.* (1867). Hlavním jeho dílem jest však *Historia de Portugal* v 8 svazcích (1867). **P.** byl r. 1871 poslancem, jímž zůstal až do r. 1892, načež jmenován páirem. Roku 1883 byl ministrem námořnictví. Mimo to byl sekretářem akademie věd a professorem klasických literatur na Curso Superior de Letras v Lisaboně.

Pinhel [piněľ], kraj. město v portug. prov. Beira, na žel. draze Figueira da Foz-Villar Formosa, s 2317 obyv. (1888); do r. 1833 sídlo biskupa, má katedrálu, lat. školu a obchod s vlnou.

Pinchbeck [pinčbek], slitina z mědi a zinku, nazvaná podle vynálezce Pinchbecka, jejíž složení málo se liší od mosazi: kdežto v mosazi jest 1 část zinku a 2 části mědi, obsahuje **p.** 3 části zinku na 16 č. mědi. **P.**, dokud jest nový, má barvu červenozlatou, jest velmi kujný a tažný a poč. XIX. stol. dělaly se z něho pláště kapesních hodiněk a drobné napodobeniny zlatnické.

Pinie viz *Borovice* str. 407 b.

Piniński L e v h r., politik polský (* 1857 ve Lvově). Vystudovav na Lvovské univerzitě, byl r. 1880 povýšen za doktora práv.

R. 1885 habilitoval se jako docent římského práva na Lvovské univerzitě, v prosinci 1891 byl jmenován řádným professorem téhož předmětu. R. 1889 byl zvolen jako zástupce velkostatku za Tarnopol do poslanecké sněmovny. Dne 24. břez. 1894 jmenován na místo Jaworského členem říšského soudu. R. 1896 měl živé účastenství na justičních reformách v poslanecké sněmovně a zaujímal při tom, jako i v jiných otázkách, stanovisko konservativní. Od 30. břez. 1898 jest haličským místopředsedou. Napsal dvou. svazkové dílo o *nabytí držby dle římského práva* (1885 a 1888).

Pinit: 1) P., $C_7H_{14}O_6$ či $C_6H_6(OH)_5.OCH_3$, jest cukr známý též pod jmény *mathesit* a *sennit*. Byl nalezen ve výpotcích z *Pinus Lambertiana*, zůstává v matečných loužích po krystalisaci koniferinu, ve šťávě kaučukových lian a listech senny. — Sladké krystally, při 185—186° tající, ba i sublimující; otáčí rovinu světla polarisovaného v pravo ($[\alpha]_D = +65,5^\circ$). R n.

2) **P.**, nerost, viz *Muskovit*.

Pinites Goepfert, rodové pojmenování fossilních dřev, přibližujících se strukturou ke dřevu rodů *Aties* a *Pinus*. EBr.

Pinka, přítok Ráby, pramenící se ve Štýrsku nedaleko Friedberku, odkudž teče směrem jihových. do Uher a po toku 55 km dlouhém vlévá se nad Körtendem s levého břehu do Ráby.

Pinkafeld (*Pinkafö*), městečko v Uhrách na ř. Pince, při hranicích štýrských a želez. trati Kamenec — **P.**, v župě železná, okr. felsö-örském (oberwatském), má 2845 obyv., z nichž je 2531 Němců, 242 Maďarů (1890), řím. — katol. a evang. kostel, klášter milosrdných sester, zámek a ohrada kníž. Bathányho, továrny na plstěné zboží a přikryvky.

Pinkas: 1) P. Adolf Maria, politik čes. (* 27. led. 1800 — † 28. září 1865). J z za dob svých studií právnických všiml si bedlivě věcí politických a pobyl delší čas v Heidelbergu, kde se účastnil hnutí studentského, tehdy přísně střeženého. Vrátil se do Prahy, byl za to potrestán několikaletým dočasným vězením. R. 1823 dosáhl hodnosti doktora práv a r. 1832 jmenován zemským advokátem. Máje rozsáhlou praxi zejména v kruzích šlechtických, byl ve spojení s vynikajícími a vysoko postavenými osobami stavu toho, jejichž rádcem byl i ve věcech veřejných. Tě doby byl pilným dopisovatelem listu »Grenzboten«, v Lipsku vycházejícího, jenž byl organem přátel pokroku v Rakousku, a z příčiny té u tehdejší rakouské vlády v nemilosti. Když nastaly roku 1848 březnové bouře, **P.** stál v prvních řadách ruchu politického. Byl členem svátováclavského výboru a členem deputace, která dne 19. břez. vysílána do Vídně, aby zde tlumočila přání českého národa, a zvolen též do Národního výboru, jehož prací horlivě se účastnil. Zvolen do říšského sněmu, stál ve Vídni i v Kroměříži věrně k pravici a vynikl jako výmluvný řečník, bystrý právník

a neúnávný pracovník zejména ve výboru, jenž zvolen k vypracování nové ústavy říšské. Byl vřelým zastancem zásad demokratických a rozhodným přívržencem decentralisace, ač nesouhlasil s federalistickým programem Palackého, vytýkáje mu, že centrální moc příliš oslabuje. Ke konci r. 1849 pomýšlelo se vydávati český denník politický v jazyku německém a vedle Palackého byl P. se svým pozdějším zetěm drem Springrem jedním ze zakladatelů jeho. Palacký navrhl název »Union« a napsal článek »Union — nicht Centralisation, noch Foederation« za tím účelem, aby federalistický program český byl přezván unionistický, tak aby se vyloučily různé námitky. Název listu »Union« přijat, ale článek Palackého neschvalovali P. a Springer, tak že jej Palacký vzal zpět, později přepracoval a pod názvem »O centralisaci a národní rovnoprávnosti v Rakousku« v »Nár. Novinách« uveřejnil. R. 1860 P. s Palackým a jinými vynikajícími muži českými stal se zakladatelem strany pokroku, která si učinila úkolem, aby české straně dostalo se spravedlivého zastoupení v pražském obecním zastupitelství. Strana pokroku zvítězila skvěle, ale P. doznal zklamání. Počítal s jistotou, že bude zvolen purkmistrem, avšak touha jeho po křesle primátorském se nesplnila, neboť purkmistrem zvolen Pštos. Ctižádostivý P. velice roztrpčen zanevřel na celou stranu českou. S počátku obmezil se toliko na publicistický boj, tupil českou stranu v německých listech rakouských i zahraničných a velebil centralistickou ústavu z 26. ún. 1861. Na prvním sněmu českém postavil se otevřeně do táboru nepřátel národa českého a zvolen do zemského výboru, byl přes český původ svůj — jeho otec, rovněž advokát, pocházel ze Sadské — rozhodným a urputným protivníkem snah českých, a to netoliko politických, ale i národních. Dlouho po jeho smrti, r. 1879, syn jeho Soběslav uveřejnil v »Politik« (v měsících říj. a list.) »Paměti« jeho z r. 1848. V těchto velice zajímavých státech P. osvětluje události bouřlivé doby té. Velikou část viny z neúspěchů českého národa přičítá chabému počínání čes. šlechty, o němž usudek shrnuje ve slova: »Česká šlechta, nejsouc ani českou ani německou a zapírajíc svůj národní původ, sklesla na bezmocnou kastu pro dvorní úřady, rytířského původu, ale bez politické odvahy. Mnoho zla, ano snad všechno, jež později nastalo, nalézá své vysvětlení v politické neschopnosti šlechty... Veliká většina tehdejší šlechty nestačila na nebezpečí tehdejších dnův, ona zradila českou vlast a stěžovala si pak, že slovanská pravice v říšském sněmu se vyslovila proti šlechtě, a prohlašuje ji za republikánskou a protidynastickou. Tážeme se této šlechty, kde že tehdy dynastie, kteráž národ i v dobách největšího rozčilení a nebezpečí upřímně oddaným zůstal, by byla našla oporu v české šlechtě, kdyby lid v březnu a dubnu byl býval jiného názoru?

Věru, lid bez předků choval se v oněch dobách mnohem šlechtičtější, mnohem rytířštěji, než česká šlechtická kasta.«-rb.

2) P. Soběslav Hippolyt Karel Maria, syn před., malíř a publicista český (*7. říj. 1827 v Praze — †30. pros. 1901 t.). Po své babičce rozené Duchetové pocházel z emigrantů francouzských. P. studoval gymnasium a práva v Praze, při čemž učil se kreslení u prof. na uměl. akademii Čermáka. Ve čtvrtém roce studii právnických účastnil se velmi činně polit. ruchu r. 1848 a jakožto centurion studentské legie byl z patnácti studentů, kteří zatkli místopředsedu hr. Lva Thuna. S otcem svým šel pak na sněm Kroměřížský jakožto korrespondent a kreslič Havlíčkova »Šotka«, kam kreslil několik karikatur politiků kroměřížských. Po ukončených studiích měl se věnovati advokatuře, avšak po nedlouhém váhání opustil docela kariéru právnickou a oddal se umění. Byl nějakou dobu žákem umělecké akad. v Praze, načež v l. 1850—54 žil v Mnichově, vzděláváje se na tamní uměl. akademii, najmě u prof. Berdelliho. Odtud také osnoval plán osvoboditi Havlíčka z vězení brixenského. R. 1854 odebral se do Paříže, kde zůstal až do r. 1869. Byl pilným žákem Coutureovým a členem umělecké kolonie Marlottovy ve Fontainebleau, již předsedal Henri Murger. R. 1857 zasnoubil se se sl. Adriennou Denoncinovou, s níž seznámil se v Paříži, a usadil se pak ve Vaux de Cernay v údolí Chavreusy, později v Cernay-la-ville. Tam pilně maloval zvláště genry a obrazy zvířat a několikrát vystavoval v Saloně pařížském. Množství prací těchto, vynikajících bezvadnou kresbou a silným koloritem, bylo prodáno do Ameriky. P-ův obraz *Stárec a smrt'*, nyní maj. »Uměl. Besedy«, byl Salonem odmítnut jakožto příliš realistický a byl pak vystaven v pověstném »Saloně odmítnutých«. P. zabýval se také mnoho malbou na porculáně a některé jeho majoliky byly zakoupeny pro museum v Limoges. Pro vévodu de Trévise zhotovil krásný talíř s obrazem zámku Coupevrai (akvarell dosud majetkem rodiny P-ovy), pro vládu franc. maloval Krista s evangelisty pro kostel v Aufferges. Mimo to P. ilustroval Fricův časop. »Čech«, pak přispíval do starých »Květvů« a »Humoristických Listův« a redigoval list »Národ sobě«, vydaný po požáru Národního divadla v Praze. Byltě r. 1869 povolán do Prahy za učitele kreslení na novou divč. školu, kde učil plných 25 let. V té době byl předsedou výt. odboru »Umělecké Besedy«, později předsedou »Uměl. Besedy«, a za jeho starostenství vydány reprodukce nejlepších obrazů Jar. Čermáka, jeho důvěrného přítele, jehož mnohá díla zachránil pro Čechy. Veliké zásluhy získal si o styky česko-francouzské, dílem jakožto zakladatel »Alliance française«, dílem jako korrespondent velikých listů francouzských, do nichž po 30 let psával zprávy o Čechách, zvláště do listů: »Siècle«, »République française«, »Soleil« a

»Débats«. Dům jeho býval vždy otevřen návštěvníkům z Francie, tak že P. získal si příjmi franc. konsula. Od vlády franc. byl vyznamenán řádem čestné legie. Sr. Soběslav P., posmrtná vzpomínka, kterou (franc.) vydala Alliance française de Prague à la mémoire de son premier président (1902).

3) P. O t a (O t t o), dram. spisov. čes. (*2. břez. 1849 v Praze — †2. břez. 1890 t.). Vystudovav gymnasium pokusil se na poli literárním, zejména dramatickém, a napsal několik veseloher, zejména: *Změnil datum* (dáváno 2. srpna 1871 poprvé v aréně na hradbách, tiskem Karln, 1875); *Telefon* (t., 1878, poprvé 12. ún. 1878 v Prozatímním divadle); *Sedlák milostpán*, fraška ve 3 jedn. (t., 1878, dáv. poprvé v aréně na hradbách 21. srp. 1874); *Fotografie*, veselohra o 1 jedn. (t., 1879, dáváno poprvé 28. března v Proz. divadle); *Stryčkové*, fraška o 4 děj. (t., 1879, dáváno poprvé 18. srpna 1875 v aréně na hradbách). Práce tyto vyšly vesměs »Ochotníku divadelním«. Vlastním nákladem P. vydal *Nerovné manželství*, drama o 5 děj. (Praha, 1882, jež dáváno poprvé v Proz. divadle 23. led. 1882), a cestopisné, krásně ilustrované dílo *Cesta po Španělech* (t., 1880), za něž vyznamenán byl ryt. řádem Karla III. Všechny jeho veselohry, ač nestejně ceny, provozovány na rozličných jevištích, zejm. »Sedlák milostpán« stal se oblíbeným kusem našich divadel ochotnických. V literární jeho pozůstalosti nalezeno neprovozované a netištěné drama *Visitka* a libreto k operetě ze života lidu španělského. P. přispíval též povídkami a články humoristickými do »Světtozora«, »Humoristických Listů«, »Palečka« a cestopisnými do »Politik« a »Pokroku«.

4) P. L a d i s l a v, JUdr. (*11. září 1863 ve Vaux de Cernay ve Francii), syn P-a 2), studoval v Praze a v Paříži na fakultě právnické a škole věd politických, jest advokátem v Praze. Jako výborný šermíř ze školy Legrasovy založil český šermířský klub v Praze, jehož byl dlouho předsedou. Pokusil se o české názvosloví šermířské překladem spisu J. Hergsella »O šermu šavlí«. Uveřejnil několik překladů novell francouzských v »Lumíru« a psal feuilletony pro »Nár. Listy«. R. 1895 zvolen jako kandidát mladočeský za poslance na sněmu zemském a za člena výkon. výboru národní strany svobodomyšlné.

Pinkaute viz Plynkoutí.

Pinke viz Benkoví).

Pinna (lat.): 1. ploutev; 2. lístky listu složeného.

Pinna L., kyjovka, rod mlžů různosvalných (*Heteromyaria*) z čeledi *Aviculidae*. Má stejné, tenké misky, štíhlé trojhrané, dole rozchliplé. Zámek je bezzubý, svaz téměř úplně vnitřní, plášť volný, trásnitý, noha malá, kuželovitá, s jemným, hustým bysem. V dutině plášťové žije krab *Pinnotheres*. Zahnuje četné druhy žijící i vyhynulé (od devonu počínaje, nejvíce v křídě). Z druhů evropských sluší jmenovati: *P. squamosa* L.

(dl. až 80 cm), jedlá; *P. nobilis* L. (20 až 30 cm dl.) a *P. rudis* L. (dl. 45—50 cm). Ze zlatohnědých, hedvábně lesklých byssových vláken obou prvních druhů pletou v již. Itálii různé předměty jako zvláštnost.

Pinne viz Pnie wy.

Pinneberg, krajské město, dříve panství v Holštýnsku, na žel. dráze Altona-Neumünster-Kiel, ve vlád. obv. šlesvickém, se 4170 obyv. (1900). Jest zde obv. soud, železárna, továrna na vozy, tabák, doutnáky, výroba zboží zlatého, plechového (500 děl.), žiněného a prýmkářského, piva, lihových nápojů, octa a cihlářství.

Pinnipedia, zool., viz Ploutvonožci.

Pinnotheres, zool., viz Krabi.

●●**Pino** z Friedenthalu, šlechtická rodina ve Slezsku, původem z Coma v Lombardii. Jan Antonín P. (†1769) vystěhoval se odtud do Rak. Slezska, kde stal se administrátorem důchodů solního a celního v Opavě; r. 1728 byl povýšen do českého stavu rytířského s praedikátem z Friedenthalu. Z jeho synů Jan Ondřej (†1774) v l. 1755 až 1761 byl nejvyšším sudím a v l. 1761—71 nejvyšším komorníkem v knížetství Opavském a Krnovském. Jeho bratři Jakub, Josef a Karel dali vznik třem liniím rodu P. z F. Jakub Felix (†1790) sloužil v cis. vojsku a r. 1777 byl povýšen na svob. pána. Těhož povýšení již r. 1776 dostalo se jeho bratru Josefovi, který byl moravským guberniálním a potom dvorním radou (při české kanceláři ve Vídni); z jeho linie vyšel Felix P., rak. ministr (viz níže). Bratr Josefův Karel byl vrchním zemským písařem a sudím v knížetství Opavském a Krnovském. Jeho syn t. jm. Karel (†1820) byl krajským hejtnanem ve Lvově a v Opavě.

P. z Fried. Felix Maria, rak. ministr (*1826), syn vrchního finanč. rady, vstoupil do státní služby rak. a rychle postupoval v hodnostech. R. 1871 byl zemským praesidentem v Bukovině, r. 1874 mistodržitelem v Terstu a r. 1879 v Horních Rakousích. R. 1881—86 byl ministrem obchodu v ministerství Taaffově a přičiňoval se tu zejména o postátnování soukromých drah a o zřízení poštovních spojitelen. Odstoupiv pro své neuspokávané poměry finanční, byl ještě do roku 1890 opět zemským praesidentem v Bukovině.

Isla de **Pinos**, ostrov v Záp. Indii příslušející ke Kubě, leží 60 km od jižn. jejího břehu západně od poledníku Havany a souvisí s ní řadou úskálí (los Indios a San Felipe na sz., los Canerros na s. a sv.). Obvod jeho tvoří nepravidelný mnohoúhelník průměru asi 60 km a plochy 3145 km², na j. vyběhá z něho k sz. poloostrov zavírající záliv Signanea, povrch jest na s. vlnitý, vys. do 467 m, a na j. nízký, rovný a močálovitý, asi uprostřed táhnou se 2 hluboké depresse. S vnitrozemských zvyšenin (Sierra de la Canada, Pico de la Daguita a j.) stékají k moři malé říčky, jako: Rio de las Nuevas, de Nueva Gerona, Malpais a jiné.

Z mysů důležit jest Cabo Frances na j. a Cabo de los Barcos na sz. Ostrov má krásné lesy a pastviny a jest bohat mramorem, stříbrem, rtuť a železem. Vyváží se odtud dříví, cukr, káva a výborný tabák. Hlavní město jest Nueva Gerona při zátoci t. jm. na sev. břehu, ve vnitrozemí jsou hojně navštěvované lázně Santa Fé, obyvatelů jest 2067 (1895). P byl objeven r. 1494 Columbem a nazván od něho Evangelista. Tšr.

Pinos-Puente, město ve Španělsku na žel. trati Granada-Bobadilla, v prov. granadské; lázně »Santa Elvira« se sirnatými teplymi prameny a 4273 obyv. (1878).

Pňovany, Pněvany (*Piwana*), ves v Čechách, hejtm. a okr. Stříbro, fara Jezná, pš. Ulice; 88 d., 115 ob. č., 453 n. (1890), 4ř. šk. a opodál dva mlýny. Alod. statek P s Novým Dvorem (842,19 ha), se zámek (při něm kaple sv. Anny), dvorem, lihovarem, cihelnou, pilou, šindelnou a mlýnem drží Emerich Macenauer. R. 1205 připomínají se při klášteře kladrubském. Později staly se samostatným zbožím, jež r. 1712 koupil Volf Bedřich Perglar z Perglasu, s jehož rodu r. 1796 přešlo na Dohalské z Dohalic.

Pňovice: 1) P., Pňovice, ves v Čechách, hejtm. Blatná, okr. Březnice, fara Starý Rožmitál, pš. Rožmitál; 60 d., 399 ob. č. (1890), popl. dvůr a Podhora mlýn.

2) P., Peňovice (*Kniebütz*), far. ves na Moravě, hejtm. Litovel, okr. a pš. Unčov; 115 d., 811 ob. č., 23 n. (1890), kostel sv. Václava, 3ř. šk., mlýn a opodál Papůvka s popl. dvorem.

Ille des **Pins** [il dé pěn], kaacký Kunieh, ostrov 47 km od jižního cípu Nové Kaledonie, k níž přísluší politicky, měří 160 km², má tvar kruhový, na v. vyběhává z něho veliký poloostrov, břehy jsou obklopeny korálovými útesy a jsou tudíž nesdažně přístupny, jediné navštěvované přístaviště jest na jz. Vnitřek ostrova tvoří plateau neúrodné dosahující výše 266 m, jehož pobřežní okraj jest vzdělán. Ostrov byl určen původně k deportaci komunnardů z r. 1871 a vystavěny zde k tomu cíli věznic, kasárny, skladiště a kostel na poloostrově Kuto. Po amnestii těchto vypovězenců vyvážejí se sem vězňové neschopní těžké práce, mimo to r. 1878 vyvezeno sem asi 300 vzbuřenečných Kanaků. Svobodných domorodců jest málo, jejich náčelník dostává od správy trestancecké ročně 1500 ř. Na j. jest důležitá stanice misijnářů řádu Maristů. Z ostrova vyvážejí se hojně santalového dřeva. — Srv. Mialaret, L'île des P. (Pař., 1897). Tšr.

Pinsk, uj. město v rus. gub. minské při ústí ř. Strumeně do ř. Piny, která spojuje se s Dněprem, na trati Brest-Břjansk železnice Poléské, má 28.028 obyv. (1897), katol. kostel z r. 1396, 3 pravosl. chrámy, klášter, 2 synagogy, reál. školu, 5 nemocnic, úvěrní družstvo, 2 spořitelny, 27 továren s roční výr. za 897.000 rub., mezi nimi továrna na sirky, laky, olej, doutníky, loděnici atd. Hlav-

ním předmětem obchodu jest obilí, sůl, kůže, len, tuky, vlna a tabák. — P i n s k ý ú j e z d zaujímá jihozápadní úhel gubernie plochy 11.920,6 km² a má ráz Polesí (v. t.). Hlavní řekou jest Pripjat' a Jacolda, jezer jest 40, močály zaujímají dosud velikou prostoru, lesy kryjí třetinu újezdu. Veliké jest množství ptačtva, svízelem jsou ohromná hejna komárů. Reky bohaty jsou rybami. Obyvatelů jest 230.738 (1897), hlavním pramenem výživy orba, ůlu jest asi 30.000, ryb loví se ročně přes 100.000 pudů, dobytka počítá se 285.000 kusů. Ve značných rozměrech provozuje se lov zvíře a sbírání hub, dřevařstvím zaměstnává se 4000 osob s výtěžkem 190.000 rub. ročně, obchod s dřívím, jdoucím do Gdanska, Memelu, Kijeva a j., jest v rukou židovských, továrny jsou 34 se 707 děl. a 676.000 rub. roč. výroby, mezi nimi veliká svičkárna a továrna na sukno. Tšr.

Pinsker Č e n ě k, právnický spis. čes. (* 1846 v Lomnici n. Luž.). Vystudovav práva na universitě pražské, povýšen zde r. 1870 na doktora. Od r. 1878 jest advokátem ve Voticích. Napsal: *Der Lippische Schiedspruch* (Praha, »Politik« a zvláštní otisk, 1898); *Die Succession in die gräfl. Kaunitz'sche Fideikommiss issherrschaft Jaroměřic* (t., 1900); *Die staatsrechtliche Stellung des italienischen Adels in Böhmen und die Succession in das gräfl. Netolický'sche Fideicommiss Kost* (t., 1901); *Břiva u Jankova* (t., 1901, Král. česk. spol. nauk); mimo to napsal do »Právnicka«: *O důkazech flijačnických a ztrátě šlechtictví v Čechách* (1896); *Český panský stav a říšské hrabství* (1899); *O vydržení a promlčení šlechtictví v Čechách* (1900); *O várečných měst'anstvech* (1901); Do tisku připravuje *České svěřenecké právo*. P jako genealog a právník znám jest i za hranicemi.

Pinta, stará italská míra na tekutiny, také v Čechách kdysi obyčklá, jinak máz zvaná, měla 4 zejdlky = 1,369 l.

Pinta, choroba, rozšířená zvláště po záp. pobřeží mexickém. Začíná se žlutavými skvrnami kol očí, na prsou, rukou i nohou; skvrny stávají se temnějsími, až zčernají, kůže zdrsnatí, odlupuje se a při nejmenším doteku rány mění se v odporne vředy.

Pintak (mad' *Péntek*, rum. *Pinticu*), malobec a lázeňské místo v jádském okr. bystřicko-nasodské župy v Šedmíhredech, má (1890) 153 d. a 686 ob., z nichž 474 německých Sasikův a 51 Rumun. Má gotický farní kostel ev. lut. z XV. stol. původně opevněný. Obyvatelé zabývají se polním a lesním hospodářstvím, pěstováním skotu a ovocnářstvím. Půl hodiny na severovýchod pramení se sedm solných zřidel, jež daly r. 1876 základ ke zřízení slušných lázní, jež jsou každoročně s výhodou navštěvovány několika sty lázeňských hostů v nemocích reumatických a kloubních. V blízkosti lázni drobná ložiska soli kamenné. S nedaleké hory *Pintaker Stein*, také *Virauer Stein* (741 m), rozkošné panorama na daleké okolí, zejména

na celý severní řetěz pomezích Karpat (hory Lápošské, Rodenské a Borgoské). *Dkl.*

Pinto Serpa viz Serpa Pinto.

Pinturicchio [rikjo], vl. Bernardino di Betto Bagio, malíř ital. (*kol. 1454 v Perugii — †1513 v Sieně). Malířství učil se v rodišti u Fiorenza di Lorenzo a provázel mistra do Říma (1483), kdež mu pomáhal při vyzdobování stěn kaple Sixtinské; později pracoval samostatně v chrámě P. Marie del Popolo, v chrámě Araceli a ve Vatikáně. Ze šesti sálů, jež tuto vyzdobil (1496—98), dochovalo se jich pět v podobě původní. Z Říma P. odebral se do Umbrie a byl tu činný v Perugii, Orvietě, Spoletě a Spellu. Dalším působištem jeho byla Siena, kdež pobýval mimo l. 1507—09 do smrti. Kardinál Francesco Piccolomini, jenž jej sem povolal, světil mu výzdobu knihovny chrámové. P. provedl tu nejlepší své dílo, deset obrazů nástěnných ze života papeže Pia II., a výzdobu stropu arabeskami a výjevy mythologickými. Těžisko prací P-vých jest v malbě al fresco. Menší práce jeho, provedené technikou temperovou, nejsou hojny; chovají se v museích italských a v Londýně. Viz též *Italie* str. 912 b. Život P-ův vypsál Vermiglioli (Perug., 1837). Srv. Schmarsow, Raffael und P. in Siena (Štutg., 1880); týž, P. in Rom (t., 1882); Ehrle a Stevenson, Gli affreschi del P. nell' appartamento Borgia (Řím, 1897).

Pinus, bot., viz Borovice.

Pinxit (lat.), tolik jako «maloval», označení při podpisu malíře na jeho obraze, nejčastěji zkráceně *pinx.* neb *p.* V XVIII. st. psali také *pingebat*. Srov. *fecit* (zkratka *fec.* neb *f.*), *delineavit* (kreslil), zkratka *delin.*, pak zkratky *sculp.*, *s.c.*, *excud.* (*excudebat*) u rytcův a kreslířů. *F. H.-s.*

Pinzgau je krajina zabírající jv. část vévod. Salcpurského, podélné údolí Salzachu a dolní části údolí přítokův, omezena v jihu Vys. Taury, v severu úbočím Kitzbühelských Alp. Náleží k okr. hejtmanství Zell am See. Dělí se v dolní a horní P. Dolní část jest úzká a skalnatá; od Lendu zahýbá řeka velikým obloukem k severu, poji se s příčným údolím Pongau a u Luegu prorývá se do kotliny Salcpurské. Má krásná údolí alpská, malebný vodopád u Golvingu, malebné těsniny Lichtensteinskou a Kitzlošskou u Taxenbachu. V širším smysle čítá se k němu i údolí Saalachu. Půda z části porostlá je lesem, ostatní zabírají louky a pastviny, jež podporují znamenitý chov dobytka (koní a skotu); orné půdy málo. Minerální bohatství značné, doložuje se na zlato, stříbro, měď a železo, ale výtěžek klesá. Těsně podél Salzachu vine se železnice cis. Alžběty, u Zell am See dělí se ve tratě ke Kitzbühelu a k Salcpurku. *Filip.*

Pinzon [d-zón]: 1) P. Martin Alonso, plavec špan. (* v pol. XV. stol. v Palosu-†1494 t.). Plavil se po oceáně Atlantském až na ostrovy Kanárské a Guineu, pak odebral se do Neapole a do Říma studovat ná-

mořní mapy. Když Krištof Columbus přišel do Rabidy, získal P-a pro svoje záměry, tak že P. valně byl nápomocen Columbovi při uskutečnění prvé cesty r. 1492. Sám velel jedné ze tří karavell Columbových, »La Pinta«, na níž jeho bratr Francisco Martin byl lodivodem. A s této karavellou byla také americká země poprvé spatřena. 21. list. 1492, když Columbus vydal se na další plavbu, při níž objeveny byly Kuba a Haiti, P. od něho se oddělil, neznámo, zda z úmyslu či bezděčně. Při tom přistal u Porto Caballo, odkudž unesl dvě dívky a čtyři muže, chtěje je prodati ve Španělech za otroky. Spojil se opět s Columbem ve chvíli, kdy tento vracel se do Evropy, 6. led. 1493. Zajaté domorodce musil pak P. pustiti na svobodu. U Azorů byla loď P-ova zaháná a přistala první do Evropy v Bayonně. P., domnívaje se, že Columbus v bouři zahynul, chtěl sám podati králi zprávu o objevení nových zemí, ale přibyl do Palosu zároveň s Columbem, který nadšeně tu byl uvítán. Srv. Cesareo Fernandez Duro, P. en el descubrimiento de las Indias (Madrid, 1892).

2) P. Vicente Yañez, bratr před., žil koncem XV. a poč. XVI. stol. Jako bratr přispěl i on k uskutečnění výpravy Columbovy a sám velel lodi »Nina« při první plavbě Columbově. R. 1499 podnikl cestu objevnou na jihozápad a 20. led. 1500 první z Evropanů vstoupil na půdu Jižní Ameriky, na mysu de la Consolacion (Sv. Augustina) v Brazílii. Podél břehů nynější Costariky dostal se dosti daleko a vrátil se do Palosu v září 1500. Druhou cestu vykonal r. 1508 s Juanem Diazem de Solis. Probadali břehy Jižní Ameriky až k Rio Negro. Od té doby asi už necestoval. Cisar Karel V. povýšil rodinu P-ův na hidalgů za jejich zásluhu o objevení nových zemí. P-ové žijí do dnes v Mogueru u Palosu.

Piombi [pjombi], vézení benátské, viz Benátky str. 721 a.

Piombino [pjom-], přístavní město v it. prov. Pisa a kraji Volterra, na již. konci poloost. Popolonia, který uzavírá na sz. zátoku P., naproti ostrovu Elbě při moři Tyrrhenském, pod vrchem Massoncello (286 m) na železn. trati Campiglia — P., má 4595 obyv., staré hradby s věžemi, trosky zámku, který náležel arcibiskupům pišským, železnou huť, továrnu na plech a olej a malý přístav, který jest ve pravidelném parnikovém spojení s ostr. Elbou a jehož lodní ruch činí 1500 lodí se 103.623 t. P. bývalo hlavním městem samostatného knížetství, které příslušelo k Pise, r. 1399 darováno s Elbou Gherardu Appianovi, r. 1594 přешlo na rodinu Ludovici a od ní na rod Boncompagni. R. 1801 přivtěleno k Francii, r. 1805 dáno lénem Napoleoně sestře Elise, r. 1815 připadlo k Toskáně a s ní r. 1860 k Italii. *Tšr.*

Piombo [pjom-], vlastně Sebastiano Luciani, zvaný del P., ital. malíř (*1485 v Benátkách — †1547 v Římě). Měl se původně

věnovati hudbě, ale záhy oddal se malířství, byl žákem Giov. Belliniho a podléhal mimo to i vlivu Giorgionovu. Proto jeho první práce, zvláště oltární obraz v S. Giovanni Crisostomo v Benátkách s postavou písčícího světce, jsou nevalně originální. Nicméně některými velmi zdařilými portraity obrátil na sebe veřejnou pozornost a byl povolán kol r. 1510 do Říma vyzdobit villu Farnesinu proslulého maecenase uměn Aug. Chigiho. P. maloval tam *scény z Ovidiových Metamorfos* a *Polyféma*, jež však Chigiho nespokojily. P. seznámil se s Michelangelem, jehož mohutné tvary v kresbě snažil se sloučiti s benátským koloritem. Nejlepším dílem jeho v té příčině i vůbec jest *Lazarovo z mrtvých vstání* (1519, nyní v Nat. Gallery v Londýně). Obraz tento maloval P. na vybidnutí Michelangelovo, který ze žárlivosti k Raffaelovi chtěl, aby proslulý jeho obraz »Proměnění Krista Pána« tímto byl zastíněn, a sám některé části obrazu kreslil. Michelangelo dal P.-vi také návrh na jeho fresky *Bičování Krista* v San Pietro in Montorio v Římě. Ostatní chrámové obrazy P. vy jsou: *Mučednictví svatě Agaty* (1520, v pal. Pitti); *Návštívení P. Marie* (1521, v Louvru); *Kristus na Golgotě Kristus nesoucí svůj kříž* (v museu madridském, pak také ve Vídni a v Drážďanech); *Pietas* v Ermitáži a *Pietà* v Berlíně. Vedle toho jediný ještě obraz profanní *Smrt Adonisova* v gal. Uffizi ve Florencii. Zvláště vynikl P. v portraitování (*Pietro Aretino a papež Klement VII*) a v obrazech ženských, z nichž nejkrásnější jsou *Fornarina* (v berl. mus.), *Sv. Dorota* (tamže) a j. P. ztrávil větší část svého žití v Římě a většina jeho prací má ráz školy florencko-římské. Kolorit jeho vždy je živý a nezapře školy benátské, ale od jiných mistrů benátských liší se širokým světlem a červení poněkud zarudlejší. P. živil skodolibě trpkost Michelangelovu vůči Raffaelovi a v posledních dobách svého žití byl jmenován od papeže Klementa VII. ochráncem pečeti (která v olově přivěšovala se k pap. bullám), *Frate del Piombo*, odkudž jeho příjmi. Později P. věnoval se básnictví a maloval již jen na zvláštní žádost nějakou podobiznu, jako na př. *Giulie Gonzagy* pro kard. Hippolyta de' Medici, jakož i umírajícího papeže *Pavla III.* Od P.-ba pochází také zvláštní způsob malby olejové na kameni, ve kterýchž manýře malováno svrchu zmíněné *Bičování Krista*, a prý také umění malovati kovy. Sr. Milanesi, *Les correspondants de Michel Ange*, sv. I., *Sebastiano del P.* (Pař., 1890); F. Propping, *Die künstlerische Laufbahn des Seb. del P. bis zum Tode Raffaels* (Lip., 1892).

Pion [pjón], franc., ve hře šachové značí figuru sedláka či pšče, při dámě kámen.

Pioneers [pajonýrs], angl., v Sev. Americe jméno prvých osadníků v krajích dotud pustých.

Pionidae, papouškové tupocasi, viz Papouškové.

Pionýr viz Zákopník.

Piophila Fall. jest rod much z čeledi *Sepsidae*, těla malého a zadečku podlouhle vejčitého, kratšího křídel; 1. podélná žilka jest nezřetelně dvojitá a šupinky jsou zakrmělé. Oči jsou lysé, tykadla krátká, s osinou lysou. Sosák jest na kořeně naduřelý. Náleží sem 3 druhy u nás žijící, z nichž obecný *P. casei* L. bývá velmi často na oknech ve spížích; jest 4 mm dl., černý, hladký, hlava napřed, tykadla, přední kyčle, kořen předních stehen a holení, celé nohy střední a zadní — tyto mimo černý kroužek na stehnech — jsou červenožluté. — Znamější jsou larvy, jež žijí ve starém syru i různých mastnotách a nápadny jsou tím, že dovedou se vymršťovati tělo v oblouk prohnouce. *Kpk.*

Piorry Pierre Adolphe, lékař franc. (*1794 v Poitiers — †1879 v Paříži). Byl postupně prof. pathologie interní na fakultě léc., prof. léc. kliniky v nemocnici Charité a Hôtel Dieu. Zdokonalil poklep lékařský vynalezením plessimetru (v. t.). Byl velmi plodný spisovatel, z jehož děl uvádíme: *Sur le danger de la lecture des livres de médecine pour les gens du monde* (1816); *Traité sur la percussion médiate* (1828, též něm.); *Traité des altérations du sang* (1833); *Traité de diagnostic et de séméiologie* (1836—37, 3 sv. a něm.); *Traité de médecine pratique* etc. (1841—51, 8 sv. s Atlas de plessimétrie); *Traité de plessimétrie* etc. (1866). Uputřebitelnost spisů jeho trpívá nezvyklým a osobním názvoslovím.

Pioseczna (Písečná), ves ve Slezsku, hejtm. Těšín, okr., fara a pš. Jablunkov; 59 d., 446 oby. polských (1890), 1tř. šk.

Piosek (Písek), ves ve Slezsku, hejtm. Těšín, okr., fara a pš. Jablunkov; 160 d., 972 oby. polských (1890), škola, dva mlýny a opodál osada Bagieniec.

Piot [pió] Eugène, archaeolog franc. (*1812 v Paříži — †1890 t.). Účastnil se sprvu literárního ruchu po boku V. Huga a Th. Gautiera. Potom podnikl cesty za účelem studia umělecko-historického a navštívil Holland, Německo, Itálii a Španělsko, získav neobyčejnou obratnost a znalost sběratelskou. Roku 1842 založil list »Cabinet de l'amateur«, který r. 1846 zanikl, ježž však r. 1861 P. obnovil. Roku 1864 prodav bohaté své sbírky umělecké odebral se znova na cesty a procestoval skoro všechny země evropské a Orient a získal opět veliké množství vzácných památek uměleckých. Nemaje přímých dědiců P. odkázal výtěžek z prodeje svých sbírek franc. akademii, aby důchodu jeho bylo užito k vědeckým expedicím, cestám, výkopům a publikacím v oboru věd historických a archaeologických. Prodej sbírek P-ových vynesl více než 600.000 fr. Z důchodů této částky vydává franc. akademie od r. 1894 nádhernou publikaci periodickou: »Fondation P. Monuments et mémoires publiés par l'Acad. des inscriptions et belles lettres«. Sr. E. Bonaffé, E. P. (Pař., 1890); G. P. rrv. v I. svazku *Fondation P.* (t., 1894).

Piotrków (Petrkov, Petrokov, rus. Петроковъ), gubernské město rus. gubernie piotrkowské v ruském Polsku na ř. Stravě v bezlesé zvýšenině 197 m n. m. na Varšavsko-vídeňské železnici, má 30.372 obyv. (1897), z nichž jest 95 % Polákův, ostatní Rusové, Němci a židé, 9 náměstí, 45 ulic, 2 veřejné parky a řadu soukromých zahrad, v nichž jest do 20.000 ovocných stromů, katedrální a vojenský pravoslavný chrám, 7 katol. kostelů, 1 evangelický, 1 synagoga z r. 1689, chlapecké a dívčí gymnasium, obchodní a řemeslnickou školu, úhrnem 50 vyučovacích ústavů s 2089 žáky, knihovnu, ruský a vojenský klub, 2 časopisy (1 pol. a 1 rus.), 2 nemocnice, chudobinec, pravosl. útlunu sv. Sofie, dobročinný spolek ruský a polský a dobrovolný hasičský sbor. Průmyslové závody města mají většinou jen ráz řemesel, jest jich 732 s roč. výr. do 1 mill. rub., mezi nimi továrna na hospod. stroje, parní mlýn, pila, mydlárna, 3 pivovary, svíčkárna atd. Obchod jest pouze místní, neboť rozvoji jeho překáží blízkost velikých obchodních středisk Varšavy a Łodze, s nimiž P. je spojen železnicí. P. připomíná se ve XIII. stol., r. 1306 byl již městem, Kazimír Vel. ohradil jej kamennými hradbami, vystavěl zde katedrální chrám a král. zámek, od r. 1347 bylo město často místem šlechtických sjezdův i sněmů, r. 1578 zřídil zde Štěpán Báthori pro Mazovsko a Velikou Polsku královský soud, r. 1836 veliký archiv přenesen odtud do Varšavy.

Piotrkowska gubernie, jedna z 10 gubernií rus. Polska, byla utvořena r. 1867 z části gubernie varšavské, kališské a kélecké, tvoří dlouhý a úzký pás táhnoucí se od jz. k sv. mezi gubernií kališskou na z. a radomskou i kéleckou na v., největší její délka od hranic gub. varšavské k hranici Slezska a Haliče jest do 200 km, největší šířka mezi gubernií radomskou a kališskou 95 km, plocha měří 12.324 km². Celkovým rázem p o v r c h o v ý m gubernie tvoří obšírnou zvýšeninu snižující se od sv. k j. a jv., která dělí se ostře na 2 části: západní, která jest pokračováním vysočiny slezské, a východní, pokračování to vysočiny olkušsko-krakovské. Střední výše jest přes 300 m, dosahuje však místy i 500 m n. m. (prameny Pilice na v.). Zvláště pahorkatý jest jih, kdežto na s. prostírá se zalesněná plošina. — Velmi bohatá jest gubernie u ž i t e č n ý m i nerosty, ačkoliv dosud příliš málo se z nich těží. Uhelná pánev má rozsah 680 km², uhelných dolů jest 21 se 13.452 děl. a roč. výtěžkem 3.665.000 t, dolů železných jest 44 s 1627 děl. a produkci 139.000 t, zinkové doly dělí se na 2 skupiny a zaměstnávají 792 děl., dodávajice ročně 46.400 t kalaminu, četné lomy kamenné mají 762 děl. a dodávají vápenc, pískovec, břidlici atd. — Půda jest písčítá, místy hlinitá a málo úrodná. — Hlavní ř e k y gubernie jsou: P i l i c a, která přísluší k úvodí Visly, a V a r t a, pravý přít. Odry. Větších jezer

není. — Lesy, které dříve pokrývaly území celé gubernie, zaujímají dosud 172.696 ha. O b y v a t e l ů jest 1.409.044 (1897), z nichž 970.205 Poláků, 189.033 židů, 162.447 Němců, 8784 Rusů, 2872 Čechů, 1007 Francouzů atd. Dle náboženství jest 75 % katol., 12 % evang., 12 % židův a 1 % pravoslavných. — Š k o l jest 996 (1896) s 58.252 žáky a 18.847 žákyněmi, tak že připadá 1 žák na 24 ob., poměr to na ruské gubernie velmi příznivý. — R o l e zaujímají 677.425 ha, daří se zde všechny druhy obilí, avšak nad domácí spotřebu pěstuje se jen oves, řípa a brambory. Louky a p a s t v i n y měří 135.779 ha, půda nevzdělaná, vodní plochy a močály 674.925 ha, d o b y t k a počítá se (1896): 123.135 koní, 293.547 skotu, 220.118 ovcí, z nichž jest 117.081 s tenkou vlnou, 1547 koz a 75.216 vepřů. — P r ů m y s l o v o u činností gubernie stojí v čele celého ruského Polska, následující mezi všemi ruskými guberniemi jen za petrohradskou a moskevskou. Všech průmyslových závodů počítá se 3500, mezi nimiž jest 860 velikých továren, dělníků jest: do 150.000, roční výroba cení se na 160 mill. rublů. Zvláště rozvinut jest průmysl textilní provozovaný téměř výlučně Němci, který soustřeďuje se v Łodzi a po vystavění železnice Varšavsko-vídeňské s odbočkou do Łodze jest v neustálém vzrůstu přes mnohé své krise. Roční výroba prádelen bavlny cení se na 30 mill. rub., tkalcoven vlny 13 mill. rub., prádelen vlny 11 mill. rub., tiskárna a barvíren na 9 1/2 mill. rub. Huti železných jest 9 s 6246 děl. a roč. výrobou 122.145 t litiny, 321.440 t železa, 3100 t oceli, 9000 t litého zboží, huti zinkové jsou 2, roč. výroba obilních mlýnů činí 3.370.000 rub., pivovarů 1,2 mill. rub., lihovarů 652.000 rub., dále jsou zde cukrovary, olejny, cihelny, cementárny, plynárny, svíčkárny a m. j. Domácí průmysl jest dnes v úplné závislosti na pros řednicích, čítá přes 3000 závodů s 3500 děl. a 4 mill. rub. roč. výroby, z čehož do polovice připadá na tkalcovství přes silnou soutěž mechanického tkání. Rozsáhlý jest i obchod gubernie, který páci se ročně na 130 mill. rub., z čehož 80 mill. připadá na obchod s cizinou a to 60 mill. na dovoz a 20 mill. rub. na vývoz. — Gubernií vede v celé její délce trať dráhy Vídeňsko-varšavské a úhrnem měří železnici její trati 287 km. Gubernie dělí se na 8 újezdů: bėdzinský, brzezinský, łaský, łódzský, novoradomský, piotrkowský, ravský a czestochowský. Tšr.

Piotrowski A n t o n i, soudobý malíř polský, od něhož dlužno uvést: *Manėvr r. 1881; Půvab; Odevzdanost; Nedělní odpočinek; Opojení; Uprímnost a úskočnost; Vodník; Vesna* a j. Ve svých allegoriích vyznamenává se lahodou a pravdivostí obnažených těl lidských. FM.

Piove [pjóve] (P. di S a c c o), okr. město v ital. prov. padovské, na pouliční dráze P. Padova, má jako obec 8606 obyv. (1891); krásný kostel, výrobu hedvábných a vlněných látek, rohožek a koží.

Pioverna [pjo-], říčka italská v provincii Comské, vzniká ze dvou pramenů na Monte Aralatta a Monte Grigna a vlévá se u Bellana (tvorí tu vodopád 60 m vys.) do jezera Comského.

Pipa, vinná míra ve Španělsku a v Portugalsku; jest rozličná: v Kastilii 436 l, v Katalonii 482 l, v Malaze 583 l, v Portugalsku a Brazílii 480—500 l, na Sicílii pouze 384 l.

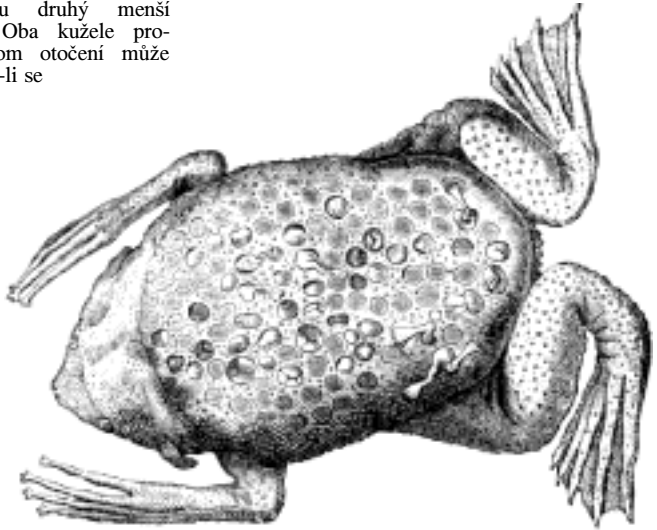
Pipa, přístroj k vypouštění tekutin ze sudů. Skládá se z táhlého kužele, který se vráží do sudu v místě, kde jest zátka, tvořící sám zátku; kolmo k ose jeho umístěn vodotěsně v kuželovitém otvoru druhý menší kužel, otočný kol své osy. Oba kužele provrtnány jsou tak, že při jednom otočení může tekutina ze sudu vytékati, a otočí-li se

o 90°, jest p. uzavřena.

Pipa a m e r i c k á (*P. americana* Laur., *dorsigera* Schneid.) jest žába bezžabá (z podřadí *Aglossa*; viz *Obojživelníci*) a jediný druh svého rodu (*P.* Laur., *Asterodactylus* Wagl.). Má tělo zdělené 14 až 20 cm, hlavu krátkou, ale širokou a skoro trojhranou, trup také široký a plošný, přední nohy mnohem slabší zadních, se 4 prsty ukončenými na konci čtyřhranou hvězdičkou. Na zadních nohách jest po pěti prstech, spojených širokými blanami plovacími. Malé oči mají okrouhlou zřítelnici; bubínek ušní není zvenčí viditelný. Na předním konci

hlavy jest krátký blánitý lalůček a také před okem a u koutkův úst jsou podobná tentakula. Jazyk a zuby scházejí; staré žáby mají za to zrohovatělé dásně. Ani parotid p. nemá. V kůži jsou všude četné hrboly a u samic zase i naopak jamky pro vajíčka. Charakteristickým znakem kůže jsou mimo to drobné papilly roztroušené po ní všude kromě blan plovacích a hvězdiček na předních prstech. Každá taková papilla jest ukončena rohovitým ostnem, u něhož se nalézá otvor žlázy kožní (jedové). Větší takové žlázy jsou na hřbetě a na břiše ve 4 podélných řadách, trochu menší žlázy na bocích. Barvu má tělo nahoře tmavohnědou, vespod často bělavou s černými skvrnami a druhy s černohnědým podélným pruhem uprostřed břicha. O znacích anatomických viz *Obojživelníci* a *Žáby*. P. žije ve Guayaně, v Brazílii a obývá ve vodách bažin. Za doby sucha lze ji snáze lapiti, ale pak nemívají samice nikdy ve hřbetě vajíček. Vývoj i proměna larev totiž se děje v jamkách na hřbetě samic. Jak u zajatých žab bylo pozorováno, mívá samice kloaku ven jako vak vychlípenou a vzhůru na hřbet obrácenou; samec sedí jí na hřbetě a břichem svým mačká kloaku a převaluje jí sem tam, až konečně

vytlačí vajíčka, jež pak po všem hřbetě jsou roztroušena. Vajíčko s počátku ke kůži přilepené sklouzne do jamky na hřbetě, v níž pak za krátko zcela jest uzavřeno. Tyto jamky nejsou leč prohlubiny kůže, váčky s otvorem užším, než jest vnitřní lumen, a každá jamka jest pak uzavřena víčkem průsvitným a ztvrdlým, jež není v žádném souvislosti s pokožkou, ale vzniklo bezpochyby ze zbytku slizkého obalu vaječného. Vajíčka bývají zajiště oplozována uvnitř těla matčina, před jich vymačkáním. Ve váčcích kůže se také

Č. 3138. Pipa americká, samička s mládřaty na hřbetě.

larvy vyvinou i všecku proměnu prožijí. Na rozdíl od starších zpráv víme teď, že mají pulci i vnější žábry i očásek, ale obou těchto ústrojů záhy pozbyvají. Četnými cévami proniklý ocas jest asi také ústrojem dýchacím (Peters). *Br.*

Pipa z Osora viz Pippo.

Piper L., pepř, rod rostlin 2děložných z řádu jehnědokvětých (*Amentaceae*) a z čeledi pepřovitých (*Piperaceae*), obsahující zřídka vysoké byliny n. stromy, častěji kře, mnohy popínavé, s větvemi článkovanými, na kloubech ztlustlými, listů řapíkatých, jednoduchých, s palisty, s čepeli u zpodiny často nesouměrnou, 3- až mnohožilnou. Klasy (zřídka okolíky) jsou konečné nebo vstřícno-listé, posázené listeny s květy nesrostlými; málokdy jsou květy po 1—3 úžlabičkové, vůbec jsou obojaké n. dvojaké a buď sedavé nebo ponořené do důlků květonosné osy. Prosté podplodní tyčinky v počtu 1 až 10 mají nitky krátké a prašníky s počátku 4pouzdré, posléz 2pouzdré a po délce čtyřmi chloupnými se pukající. Sedavý n. stopkatý semeník má krátkou čnělku a obvyčejně 2- až 4laločnou bliznu, dorůstaje v bobuli někdy sedavou, někdy stopkatou. P. čítá asi 600 druhů horkého pásma delených v tyto pod-

rody: 1. *Enckea* Kth., s tyčinkami 5—6 a s klasy protilistými. Sem náleží *P. unguiculatum* R. et P., jehož, jakož i kořenů jiných druhů užívají v Již. a Střední Americe a Záp. Indii jako prostředku diuretického, proti uštknutí hadem a j. — 2. *Steffensia* Kth, se 4 tyčinkami a protilistými klasy a s hlavními druhy *P. angustifolium* R. et P., *P. aduncum* L. a *P. heterophyllum* R. et P., jejichž listy jsou v Americe dílem officinální (*folia Matica* n. *her Maticae*), dílem se žvýkají n. upravují na silici čaj. — 3. *Carpunia* Pr. se 3 tyčinkami v obojakých klasech a s druhem *P. Carpunia* R. et P., jehož listy v Peru a Chili žvýkají jako betel. — 4. *Pothomorphe* Miq. s 2 n. 3 tyčinkami v květech buď obojakých n. 1pohlavních, dílem v protilistých klasech, dílem v okolících na konci

jsou zvící hrachu, s počátku zelené, potom červené a konečně žluté. P. č. jest domovem v lesích Vých. Indie, ale pěstuje se v tropických krajinách vůbec pro plody, které jsou jedním z nejstarších známých koření, jménem p. černý a p. bílý. Nezralé sušené bobule dávají p. černý, zralé, několik dní močené a povrchní dužniny zbavené bobule poskytují p. bílý. Sušené plody obsahují krystally piperinu, dále pryskyřici, na niž závisí pepřná chuť jejich, a něco aetherického oleje; z té příčiny užívá se jich ode dávna i jako léku. — *P. officinarum* Cas. DC., p. lékárnický, a *P. longum* L., p. dlouhý, oba domácí na jihovýchodních ostrovech Asie, mají bobule vespolek srostlé, tak že do obchodu přicházejí celé palice jm. pepře dlouhého. — *P. Betle* L. (*Chavica*

Č. 3139. *Piper nigrum*: větevka plodonosná.

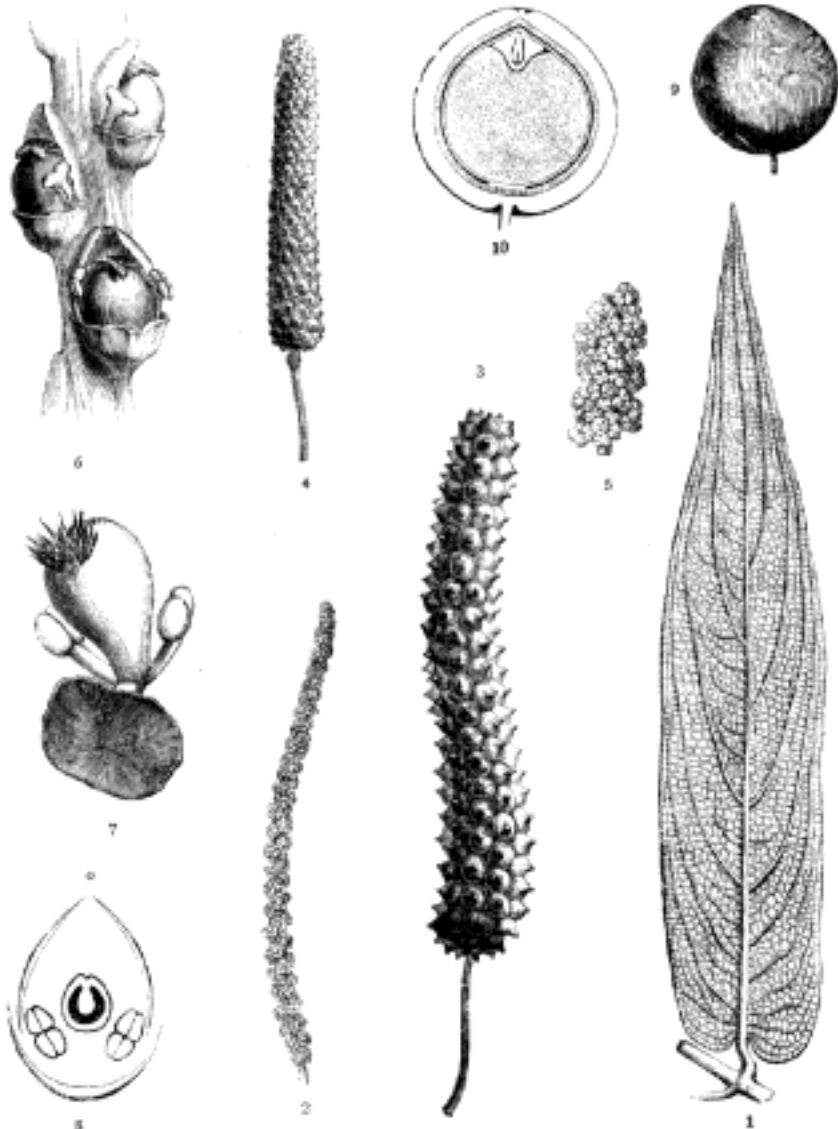
větví. *P. peltatum* L. a *P. umbellatum* L. dávají kořeny užívané v Americe proti břišním neduhům. — 5. *Eupipers* 2—5 tyčinkami s klasy protilistými a s květy polygamickými. Sem náleží druhy v Evropě dle užítu nejznámější. Některé z nich mají bobule sedavé, např. *P. longum* L., *P. nigrum* L., *P. officinarum* Cass. DC. a *P. Betle* L., jiné mají bobule se zpodinou ve stopku prodlouženou a to: *P. Cubeba* L. (Borneo, Java, Sumatra, Antily), *P. crassipes* Korth. (Sumatra), *P. caninum* A. Dietr. (Malajské ostrovy), *P. Lowong* Bl. (Java), *P. ribesoides* (Indie) a *P. Clusii* Cass. DC. (v horké Africe). — *P. nigrum* L., p. černý, jest keř zvyše 5 i více metrů, pomocí vzdušných kořenů popínavý, dolních listů okrouhle vejčitých, asi 13 cm dlouhých a 9 cm širokých a klasů visutých, řídkokvětých, s květy 2- n. 1domými. Bobule

pryskyřice a kuberbové kyseliny. Kubyby užívají hlavně proti slizotokům a žaludečním neduhům. Ve hřívnách pěstují se u nás *P. Fucocadsura*, *P. macrophyllum* *P. ornatum* a j.

Piper: 1) *P. Karl*, hrabě Čucho, státník švédský (* 1647 — † 1716). Pocházel z rodiny německé ve Švédsku usdlé a r. 1668 vstoupil do státních služeb. Roku 1679 za Karla XI. povýšen do stavu šlechtického, r. 1689 stal se státním sekretářem a po smrti Karla XI. důvěrníkem Karla XII., který povýšil jej do stavu hraběcího r. 1698 a jmeoval r. 1702 kancléřem university upsalské. Jakožto první ministr byl stálým rádcem královým, právě tak jako byl pravou rukou jeho předchůdce, jak ve věcech vojenských tak i v záležitostech míru, ve kterých však zhusta musil ustoupiti bojovnosti králově.

R. 1709 byl zajat u Poltavy, byl vězněn v Moskvě a zemřel v zajetí. — Choť jeho vnuka hraběnka Eva Sofia P-ová (*1752, †1816), rozená Fersenova, hrála jistou úlohu v opozici šlechty švédské počátkem století XIX.

líně). Studoval teologii, habilitoval se r. 1840 na univ. berlínské, kdež byl r. 1842 jmenován profesorem, r. 1849 ředitelem křesťansko-archaeolog. musea při universitě. Vydal množství spisů theologických a archaeologi-

Č. 3140. Piper. 1. list, 2. - 6. květenství, 7. květ, 8. diagramm květní, 9. a 10. plod celý a v podélném průřezu.

Při náhlé smrti prince Karla Augusta r. 1810 byla vážně podezřívána, a když její bratr A. von Persen byl zavražděn, prchla ze Štokholmu a uchýlila se do Löfstadu, kde zemřela.

2) P. Ferdinand, theolog a archaeolog něm. (*1811 v Stralsundě — †1889 v Ber-

kých, jako zejména: *Kirchenrechnung* (Berl., 1841); *Gesch. des Osterfestes* (t., 1845); *Mythologie und Symbolik der christlichen Kunst* (Výmar, 1847—51, 2 sv.); *Ueber den christlichen Bilderkreis* (Berl., 1852); *Karls d. Gr. Kalendarium und Ostertafel a us der Pariser Hand-*

schrift herausgegeben (t., 1858); *Die Kalendarien und Martyrologien der Angelsachsen* (t., 1862); *Einleitung in die monumentale Theologie* (Gotha, 1867) a j. Vedle toho vydával »Evangelischer Kalender« (1850—70), z něhož vzniklo biografické dílo *Zeugen der Wahrheit* (Lip., 1873—75, 4 sv.).

Piperaceae, pepřovitě, čeled' rostlin 2délkových, obsahující lletě n. vytrvalé byliny, n. kře a stromky, jejichž stonky vedle normálního kruhu cevních svazků chová ještě zvláštní svazky ve dřevu. Střídavě, vstřícně n. přesleněné listy mají krátký řapík s pošvatou zpodinou a obvyčejně celokrajnou čepel. Květy skládající buď různovtáře klasy neb okoliky a hrozny jsou obojaké n. lpolahlavní, zřídka stopkaté, obvyčejně sedavé n. do osního důlku ponořené a podepřené někdy štítovým, s květem často srostlým listem. Okvěti chybí. Tyčinky, někdy i u téhož druhu počtem proměnlivé, bývají ve 2 potrojných n. podvojných kruzích; často však jsou tyčinky pouze 3, 2 n. l s prašníky dovnitř obrácenými, 4pouzdrými, po délce se pukajícími a s nitkami někdy kloubnatě srostlými. Sedavý n. nozičnatý pestík jest buď 1, nebo jsou pestíky 3—4 seménka vždy l pouzdrého a obvyčejně lvaječného. Plod jest obvyčejně bobule lsemená. Semeno oplývající moučnatým perispermem má dužnatý bílek s nepatrným zárodkem. **P.** čítají asi 1000 druhů, z nichž 7 náležejí podčeledi *Saurureae*, zastoupené v mírnějším a subtropickém pásmu Ameriky a východní Asie, kdežto ostatní druhy náležejí k podčeledi *Pipereae*, příslušející téměř výhradně krajinám tropickým rody *Piper* (v. t.) a *Peperomia* (v. t.).

Piperát bot., t. j. *Lepidium latifolium* (v. t.).

Piperazin $C_4H_{10}N_2$ (cia ethylen diamin, $C_2H_4(\begin{smallmatrix} NH \\ NH \end{smallmatrix})C_2H_4$), připravuje se působením amoniaku v aethylenbromid; směs zásad při reakci té vzniklá podrobí se destilaci frakciované, a frakce mezi 130—180° zvlášť zachycená po ochlazení vylučuje **p.**, ten tvoří hmotu krystalickou při 104° tající a při 145—146° vroucí, rozpustnou ve vodě a v líhu, ne však v aetheru. Vodný roztok **p-u** reaguje silně alkalicky a vodní parou možno z něho **p.** přehnat. S kyselinami tvoří soli, na př. chlórhydrát **p-u** $C_4H_{10}N_2 \cdot 2HCl$; nejdůležitější jest však sloučenina s kyselinou močovou $C_4H_{10}N_2 \cdot C_5H_4N_4O_3$, která významává se značnou rozpustností ve vodě (1 díl soli té rozpouští se v 50 dílech vody); proto užívá **p-u** lékařství. *Fr. Plzák.*

Pipeři, kmen černohorský osazený na vých. straně doliny Zetské, poblíže měst Podgorice a Spuze. **P.** vždy byli slavnými junáky a zvlášť o poslední válce černohorsko-turecké znamenitě si vedli utrpěvše však i sami veliké ztráty. **P.** odvozují svůj původ od mytického Pipa, jenž prý s bratry svými Okrem a Vasem osadil Černou Horu. *Dr. V. Č.*

piperidin, C_5H_9N , jest tekutina vlastností silně zásaditých, při 106° vroucí, hutnoty 0,8810 při 0°, zápachající po čpavku a pepři; ve vodě rozpouští se v každém poměru. Připravuje se hydrogenisací pyridinu C_5H_5N (viz Pyridinové zásady), nejlépe vnašením kovového sodíku do lihového roztoku pyridinu; v novější době hydrogenisují pyridin i galvanickým proudem. **P.** vzniká též při suché destilaci kadaverinu [pentamethylen diaminu $NH_2 \cdot (CH_2)_5 \cdot NH_2$]. V přírodě vyskytuje se v některých alkaloidech; tak alkaloid piperin (v. t.) působením hydrátu draselnatého odštěpuje **p.** **P.** zahřát s koncentrovanou kyselinou sirovou na 300° přechází zpět v pyridin. Nejdůležitějším derivátem **p-u** jest coniin (v. t.). *Fr. Plzák.*

Piperie [pipri], fr., podvod ve hře neb falešná hra, zvl. v karty.

piperin $C_{17}H_{19}NO_3$ (rozvedeno $CH_2O_2 \cdot C_6H_3 \cdot CH : CH : CH \cdot CO \cdot C_5H_9N$),

jest alkaloid Oerstedem r. 1819 v pepři nalezený; jednotlivé druhy pepře obsahují ho 7—9 % Krystalový **p.** taje při 128—129° rozpouští se málo v horké vodě, lépe v líhu; lihový roztok hydrátu draselnatého štěpí **p.** v zásadu piperidin (v. t.) $C_5H_{11}N$ a v kyselínu piperinovou $C_{12}H_{10}O_4$; u měle porížen byl **p.** z těchto svých složek synteticky připravených. Z pepře snadno jest jej izolovati; práškovany pepř smísi se s vaječným mlékem, směs vysuší se na vodní lázni a suchá hmota znova rozetřena vyluhuje se aetherem; po odpaření aetheru krystaluje ze zbytku **p.** nečistý, který z líhu znova lze překrystalovati. *Fr. Plzák.*

Piperites Goep., rodové jméno některých nedostí určitých zbytků předvěkých rostlin třetihorních, jež zařazeny byly k rodu *Piper*. *EBr.*

Piperne, město v Itálii na ř. Amaseno a žel. dráze Rim-Terracina, v kraji frosinonském, v prov. římské, má 5349 obyv. (1891) a jest sídlem biskupa.

Piperonal (chem. $C_6H_3 \begin{smallmatrix} -O)NH_2 \\ -O \\ -COH \end{smallmatrix}$) připravuje se oksylením odpadků kafrových olejů čínských a kyseliny piperinové z pepře pro parfumerii jakožto umělý heliotropin. — Jehličky libovonné hedvábové lesklé; tají při 37°, bod varu 263°. *Rn.*

Pipetta viz Násoska.

Pipice, ves v Čechách, hejtm. Semily, okr., fara a pš. Železný Brod; 23 d., 168 ob č. (1890).

Pipín viz Pippin.

Pipla, bot., viz Nonnea.

Pippi viz Giulio Romano.

Pippich Karel, spisov. a právník čes. (* 21. dub. 1849 ve Zlonicích), vystudoval gymnasium u piaristů v Praze a práva na univ. pražské, kde nabytí hodnosti doktorské. Po odbyté praxi soudní vstoupil do advokátní kanceláře svého otce v Chrudimi, kde od r. 1874 nejprve jako advokátní kan-

didát, potom jako samostatný advokát působil a dosud působí. Za doby studií universitních P. zabýval se pilně hudbou a zpěvem, byl nějaký čas v redakci tehdejších »Hudebních Listů« dra Lud. Procházký, později oddal se dramatickému spisovatelství a pěstoval se zálibou jako režisér i herec ochotnické divadlo v Chrudimi snaže se dáti divadlu ochotnickému ráz literární pokrokový (prvé uvedení Ibsena, Hauptmanna, Maeterlincka a j. na ochotnické jeviště). Ve veřejném životě je činný v obci chrudimské (po dlouhá léta v obec. výboru i v městské radě), v okresním výboru, pak jako poslanec na sněmu, byv po třikráte zvolen poslancem v měst. skupině Chrudim-Heřm. Městec. Jako Sokol i jako občan účastnící se veškerého života národního v otázkách politických a kulturních zejména uměleckých P. vystupuje také často v úkolu veřejného řečníka. P. napsal: aktovky: *Z české domácnosti*, *Ve veřejném životě* a *Slečna nakladatelka*; celovečerní hry: *Svět zásad a Slavomam* (vesměs až na aktovku »Slečna nakladatelka« hrány na Národním divadle), pak text k hudebnímu dramatu *Vlasty skon* a k hudební veselohře *Hraběnka Marie*. Mimo to četné články a kritiky hudební, úvahy sokolské, proslovy a příležitostné básně sokolské i j.

Pippin (Pipín, fr. *Pépin*): 1) P. Starší (†639), praotec a zakladatel rodu moci Karlovců. Jeho příjmení Landenský vzniklo teprve v XIII. století. Kolébka jeho rodu stála v srdci Austrasie, v krajině mezi řekou Másou, Moselou, Rýnem a Amblévou. Chlotar II. přenechal po svém nastoupení správu Austrasie svému synu Dagobertovi a přidělil mu za rauce P-a v hodnosti majordoma. Když po smrti Chlotarově Dagobert stal se pánem celé říše, vliv P-ův poklesl. Krátce před svou smrtí (638) vystupuje znovu jako majordomus.

2) P., Prostřední (†714), podle pozdějšího a nespolehlivého pramene častěji nazývaný Heristalský, syn Ansgisela (syna Arnulfa Metského) a dcery P-a St., praotec Karlovců; obnovitel moci Pippinské a jednoty říšské. Historicky vystupuje teprve r. 680 v krutých bojích Austrasie a Neustrie o nadvládu. Konečně zvítězil r. 687 nad svými protivníky u Testri (v nyn. depart. Somme, blízko St. Quentinu). Bítvou tou jednota Francie byla obnovena. Po smrti neustraského majordoma Bertharia stal se majordomem celé říše. Od té doby nakládal s Francií jako se svým majetkem. Bojoval s Frisy a Alamany. Do Friska poslal missonáře Willibroda. Oba jeho vlastní synové předčasně zemřeli a proto nastaly po jeho smrti nové boje o majordomát, z nichž vítězem vyšel levoboký syn P-ův Karel Martel.

3) P., na základě nespolehlivých pramenů nebo záměnou s P-em Prostrf. nazývaný Malý n. Krátký (*714 nebo 715), druhý syn Karla Martela. Umírající Karel Martel rozdělil říši svou dvěma svým synům P-ovi

a Karlmanovi, z nichž P. obdržel Neustrii, Burgundsko a Provenčí. Trvalá jednota mezi oběma obmezila nebezpečí, vzešlé z rozdělení pro jednotu říše. R. 743 bratři dosadili opět na trůn Childericha z rodu Meroveovců. R. 747 Karlman uchýlil se do kláštera a P. stal se jediným majordomem. Bojoval s Bavyry, kdež dosadil po smrti vévody Odila mladého Thassila pod vrchní mocí franckou. P. byl horlivým ochráncem Bonifáce a jeho snah. Zanedbaná synodální shromáždění opět konána a na nich jednáno o věcech církevních i světských. Mohuč účinněna sídlem arcibiskupa německého. Církevní jmění, již dříve duchovním ústavům odňaté, bylo jim částečně vráceno, částečně svěští držitelé zavázání k dávkám. V té době počíná se písemný styk P-ův s papežem. R. 751 P. byl v Soissoně zvolen králem, Childerich a jeho rodina zmizeli v temnu klášterem. Když r. 754 papež Štěpán III, tisněn jsa od krále langobardského Aistulfa, přišel do Francie, P. byl od něho slavnostním způsobem pomazán na krále. Potom se vypravil r. 755 do Itálie a přinutil Aistulfa k vydání Ravenny, měst aemiljských a Pentapole. Sotva P. odtáhl, Aistulf oblehl papeže v Římě. P. se vydal po druhé do Itálie, přinutil Aistulfa k uznání svrchovanosti francké a k postoupení Exarchatu a Pentapole, jež daroval papeži (viz Aistulf a Církevní stát str. 394 a). Již dříve asi dostalo se mu patriciátu římského. R. 752 byla vzata Arabům Septimanie, r. 759 Narbonna a o rok později, jak se zdá, získána i Bretagne. V l. 760—768 pokořena Aquitanie. R. 768 P. zemřel, rozděliv před svou smrtí říši dvěma svým synům, Karlovi a Karlmanovi.

4) P., král italský (*777, jako druhý syn Karla Velikého a jeho manželky Hildgardy-†810). R. 781 pomazán v Římě za krále a obdržel království Italské, r. 791 táhl proti Avarům a dokonal r. 796 jejich pokoření, r. 797 účastnil se výpravy proti Bavorům. V letech 791, 792—793, 801—803 podnikal výpravy do jižní Itálie, ale s malým zdarem. R. 797 bojoval proti jižním Slovanům, r. 806 proti Maurům, r. 807—810 zápasil s Byzantinci, r. 810 pokořil Benátky, ale brzy potom zemřel. Syn jeho Bernard obdržel Itálii.

5) P. I., král aquitanský, druhý syn Ludvíka Pobožného (*803 — †838). Hned po svém nastoupení Ludvík jmenoval jel králem aquitanským. Měl vynikající podíl ve vzpouře proti svému otci r. 830, kdy císařovna Juditha a její bratři zavření do kláštera. R. 833 spojil se se svými bratřími, aby sesadil svého otce s trůnu. Aler. 834 opět se s otcem smířil a zůstal mu věren až do konce života.

6) P. II., král aquitanský, starší syn před. (*823). Po smrti P-a I. Ludvík Pobožný usnesl se, s pominutím P-a II. dáti Aquitanii svému synu z druhého manželství, Karlu Lysému. Z toho vznikly dlouholeté boje, které potrvaly i po smrti Ludvíka Pobožného. Na konec P. spojil se s Normany,

odpřísáhl křesťanství a přiznal se k pohan-
ským bohům. R. 864 byl zajat a vsazen do
přísné klášterní vazby; kdy skončil, není
známo. AZ.

Pippo Spano z Osora, válečník ze sto-
letí XV. Rodilý z Florencie, vstoupil do služ-
zeb krále uherského a římského Sigmunda;
bojoval v Uhrách proti Turkům a proti Be-
nátčanům a získal si pověst znamenitého vá-
lečníka. Roku 1420 s vojskem Sigmundovým
přišel do Čech a byl mezi vůdci královské
jízdy, kterou Žižka (19. květ.) u Poříčí na
Sázavě porazil. Při výpravě r. 1421 vtrhl
před Sigmundem na Moravu a obratným vál-
čením jakož i pleněním země pokoril ji Sig-
mundovi skoro celou. V nešťastných bitvách
u Kutné Hory a Nēm. Brodu (1422) byl veli-
telem uherské jízdy. Protože tu právě uher-
ská jízda osvědčila nejméně zdatnosti, býval
P. (ovšem neprávem) činěn zodpovědným za
hanebnou porážku Sigmundovu. Odtud z čes-
kých dějin P. odstupuje.

Pipra (m a n a k i n), rod ptákův americké
tropické oblasti z řádu křivákův, z čeledi
Tyrannid. Způsobem života připomínají nej-
více naše sykorky, prolétající v malých spo-
lečnostech křoviny a koruny stromů, živíce
se bobulemi a hmyzem. P. *caudata*, pí-
p u l k a o c a s a t á, velikostí koňadry, vyniká
křiklavým zbarvením, tělo majíc světle
modré, vrchol hlavy oranžově červený, líce,
hrdlo, týl hlavy, křídla a ocas černé. Žije
v Brazílii. Bše.

Piqua, průmyslové město ve Spoj. Obcích
sev.-amer., na řece a průplavě Vel. Miami
a žel. dráze Pittsburg-Cincinnati a St. Louis-
Cincinnati, má 9090 ob. (1890), několik ko-
stelů, dva mosty; slevárny železa, továrny
na vozy, hospodář. stroje, nábytek, lněný
olej, vlněné zboží a čilý průmysl a obchod.

Pique [pik] viz Karty, str. 12 a).

Piqué [piké] jest bílá tkanina z jemného
bavlněného přediva původu francouzského.
Tkaniny této používá se na dámské prádlo,
sukně, rani neb noční kabátce, na deky na
postele a pokrývky na dětské kočárky. Též
i páni mívají vesty z bílých látek piquéo-
vých. V mnohých případech bývají tyto
látky protkávány i barevnou okrasnou nití.
Těchto látek upotřebuje se pak výhradně jen
pro pány na vesty. Vzhled p. podobá se
jemnému stehování, jako kdyby to provedeno
bylo na šicím stroji. Stehování tím bývají
na p. ohraničeny okrasné vzory, čímž střed
vzoru na vrchní, pravé straně, plasticky vy-
stupuje. V poslední době napodobuje se p.
za příčinou láce tak zvaným piquébarchen-
tem z méně cenného přediva. Však tuto
napodobenou látku i neodborník snadno
pozná a od pravého francouzského p. roze-
znatí může. Ppp.

Piquet [piké] viz Piket a Karty, 12 a.

Piqueur [pikör], o b j e z d n í k, lovecký
zřízenec při parforsní honbě doprovázející
pronásledování hnaného zvířete. Dohlížeje
na výkon honu, p. zastavuje láji psů, jestliže
ona bloudí, a zavádí ji znova na stopu ztra-

cenou; po odtroubení fanfary »la mort« stavi
hlavu uloveného jelena před psy, aby na ni
vydávali, načež jim udělí »zákasy«. črn.

Piracicaba, město v Brazílii na řece t. jm.
a žel. dráze P-São Paulo, ve státě São Paulo,
má asi 7000 obyv., vývoz cukru a kávy.

Piračov viz Paračov.

Piraeus viz Peiraieus.

Piran, Peran (ital. *Pirano*), přístavní
město v Istrii, na ohebu poloostrova Lar-
gonského v Jaderském moři, v hejtm. ko-
perském, má 7224 obyv., jako obec polit.
12.326 obyv., z nichž je 1546 Slovinců, 118
Němců, ostatní Italové (1890). Jest zde okr.
soud, arcipřystaví, got. hlavní kostel, klášter
minoritů, starý hrad, staré zdi, škola prů-
myslová a dvě obecné, obecní bibliotéka,
vojenská nemocnice, dobrý přístav (r. 1894:
2524 nákladních lodí o 135.342 t), stanice
Lloydových parníků, maják, mořské lázně;
továrny na chemikálie, mýdlo, cihelna, sklárna,
rozsáhlé solivarny (roč. 50.000 t soli), lodě-
nice, pěstování vína a olivy, rybařství a ob-
chod solí. P. stával již za dob římských,
r. 1283 přišel pod vládu Benátčanův.

Piranesi [-nézi], rodina proslulých kresli-
čův a rytcův italských. Nejznámější z nich jsou:

1) P. Giambattista (*1720 v Benát-
kách — †1778 v Římě). Vyučil se v Benát-
kách u svého strýce Mattea Lucchesiho, pak
v Římě u ryjce Vasiho a potom opět v Be-
nátkách u Tiepoletta. Vedl život potulný a
cestoval od místa k místu maluje při tom
podobizny a prováděje rozmanité kresby,
po výtce architektury. Jeho kresby rozvalin
neměly toho času sobě rovnych. Hlavní jeho
dílo jest atlas 2000 rytin *Le antichità romane*
(Řím, 1750, pak Pař., 1836, 29 sv. fol., výbor
320 listů ve Vídni, 1892), kresby to starých
stavitelských památek římských. Na žádost
papeže Klementa XIII. řídil restauraci ně-
kterých kostelů římských. Jeho syn

2) P. Francesco (*1756 v Římě-
†1810 v Paříži) zároveň s bratrem Pietrem
a sestrou Laurou P. převzali obchod médi-
rytinami, jež založil otec, a nejen že vydá-
vali rytiny, než i sami zabývali se médi-
ryjectvím. Francesco byl mimo to zástupcem
Švédska u papežské stolice, pak r. 1798 mi-
nistrem republiky Římské v Paříži, kdež se
usadil a založil továrnu na malované vásy a
terracotty; neměl však při těchto obchodech
valného úspěchu a také akad. výtvarného
umění založit se mu nepodařilo. Pietro, který
se tam byl odebral s bratrem, vrátil se do
Říma, kde vydával rytiny Piroliho. Laura
ryla řadu pohledů na památnosti římské;
z těch nejlepší jsou *Kapitol* a *Chrám Minervin*.

Piranhas [pirañas], pobřežní řeka v sev-
vých. části Brazílie, pramení ve státě Para-
hyba asi 80 km od Patosu, který obtéká
v pravo, při vtoku ř. Espinhas (v pravo)
obrací se k sev. státem Rio Grande do
Norte, kde přijímá v pravo ř. Serido (150 km),
přitékající ze státu Parahyba. Pod městem
Assu P. dostává jméno Assu a ústí deltou
poměrně dosti velkou, jejíž hlavní ramena

jsou: Rio das Conchas na záp., Rio das Cavallos a do Assu uprostřed a Rio da Ilha na vých. do oceánu Atlantského. **P.** jest bohata rybami, dlouhá 350 km a splavná v délce 65 km až k městu Assu.

Pirani Eugenio, hud. skladatel a pianista ital. (*1852 v Bologni), žák nejprve hudebního lycea v rodišti a potom v Berlíně Kieľuv a skladbě a Kullakův v klavíru, byl r. 1870—80 na Kullakově akademii a po obsáhlé cestě Evropou usídlil se v Heidelbergu, odkud odešel r. 1895 do Berlína jako hudební referent denníku »Das kleine Journal«. **P.** je korrespondentem listů ital. a něm. Roku 1888 byl předsedou hudební výstavy v Bologni. Jako skladatel proslul klavírní hudbou, písněmi a komorními věcmi; k nim přistoupila později i větší díla: orch. suita *Ibn Heidelberger Schloss*, *Venezianische Szenen* pro klavír a orchestr, ballet *Des Künstlers Traum* a opera *Das Hexenlied*. **b**

Pirano viz Piran.

Piráť (z lat.), mořský loupežník, námořní lupič, viz Lupičství námořní

Piraterie [-trí], franc., viz Lupičství námořní.

Piratinera, v n a d i v e c, rod rostlin koprivkovitých z čeledi chleboňovitých (*Artocarpae*), obsahující stromy s listy celokrajnými a s květy 1domými bezobalnými na koulovitém lůžku. Hojné květy samčí mají po 1 tyčince za každým listenem, s prašníkem kolem se pukajícím; květ samičí obsahuje pouze 1 semeník (zřídka 2) s dlouhou čnělkou na konci 2klanou, ponořený do houbovitě osy květní. Plod jest nažka nožičnatá, kulovatá, zbulená a lsemená. **P.** roste několika druhů v tropické Jižní Americe, kdež v Guyaně a Venezuele domovem jest proslulá *P. utilis* (*Galactodendron* H. B. K. — *Brosimum* Sw.), v užitečný n. nápojový, též mléčný strom. Týž chová ve kmenu hojně bílého, lepkavého, ostrého, balsamem páchnoucího mléka, jež na vzduchu se sráží a které domorodci nejen pijí, ale i s chlebem n. maniokem požívají. Vařením vylučuje mléko voskovitou pryskyřici k výrobě svíci, anebo slouží i k dobývání kaučuku. *Děd.*

Pirawarth, P y r a w a r t h, far. ves v Dol. Rakousích, v hejtm. velkoenzersdorfském, okr. matzenském, s 1494 ob. (1890), pošt. a telegrafní stanice a lázně s alkalicko-železitou kyselkou.

Piraya, zool., v. Characinidae, str. 59 a.

Pirkheimer Wilibald, humanista něm. (*1470 v Eichstädu — †1530 v Norimberce). Vyšel z bohatého patricijského rodu v Norimberce a vykonav studia právnická a humanistická v Padově a v Pavii (od r. 1490), vrátil se do Norimberka, kdež zaujal významné postavení rady městského a zástupce města na sněmích a při vyslanectvích. V době této své činnosti (1497—1522, s tříletou přestávkou po r. 1501) velel též Norimberským ve válce protišvýcarské, začož vyznamenán cis. Maximiliánem hodností císařského rady. I o školství norimberské získal si značné

zásluhy. Sklonek života věnoval studiu. **P.** jest ztělesněná vědychtivost své doby, mluvčí humanismu, s jehož předními zástupci se stýkal, tak s Reuchlinem, Celtesem, Erasmem, Huttenem a zvl. s Dürerem. Reformě náboženské přál sprvu, později však odvrátil se od ní, obávaje se zlých vlivů jejích na humanismus jako Erasmus. Z děl **P.**ových vyniká vypsání uvedené války protišvýcarské *Historia belli Suitensis* (s autobiografií **P.**ovou vyd. Rück, Mnichov, 1895; překlad Münchův s životopisem vyd. v Basileji 1826) a latinské překlady z řečtiny, Frankfurtské vydání děl **P.**ových od Goldasta (1610) je nedostatečné. Srv. R. Hagen, W. P. in seinem Verhältnis zum Humanismus u. zur Reformation (v »Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Nürnberg«, 1882); Markwart, W. P. als Geschichtschreiber (Cur., 1886); Roth, W. P. (Halle, 1887); Drews, W. P.-s Stellung zur Reformation (Lip., 1887). — Sestra **P.**ova *Charitas* (*1466 — †1532) byla abatyší kláštera sv. Klary v Norimberce a vynikala učeností. Její *Denkwürdigkeiten* vydal Höfler (Bamb., 1853).

Pirglok (z něm. *Bierglocke*), za dřívějších dob znamení zvonom, aby hostince byly zavřeny; po zazvonění tomto nesměli pacholci z domu bez vědomí hospodářova.

Pirchen viz Březi 15).

Pirítu, město ve Venezuele, ve státě Bermudez, okr. Barcelona, nedaleko břehu Karibského moře, má asi 30.000 obyv., krásný kostel (z r. 1656) a přístav zv. *Guzmán Blanco*.

Pirjatín (rus. Пирятинъ), újezdné město rus. gubern. poltavské na ř. Udaji při odbočce dráhy Moskevsko-Kijevsko-Voroněžské, má 8449 ob. (1897), 3 pravosl. chrámy, 2tř. měst., farní a dívčí školu, knihovnu, nemocnici, 19 průmysl. závodů s roč. výr. za 333.971 rub., mezi nimi 3 veliké parní mlýny a rozsáhlý obchod s obilím (roč. přes 2 mill. pudů). — *Pirjatinský újezd* zaujímá 3274 km² půdy na v. od ř. Udaje zvýšené, pahorkaté a rozryté úžlabinami, na z pak nízké a stepnaté. Všecky řeky újezda tekou od sz. k jv., jsou to: Supoj, Oržica, Udaj a j. Obyvatelů jest 184.123 (1897), osady 394, škol jest 99 se 4338 žáky, nemocnice 2, spořitelny 4. Hlavním zaměstnáním jest orba, rozsáhlé jest i ovocnářství (jablka, hrušky, švestky a višně) a zelinářství, uň jest 12.760, koní jest 24.772, skotu 34.681, ovcí 57.298 a vepřů 13.295. Mlýnů jest 2558, mezi nimi 6 parních, lihovary 3, pivovar 1, olejny 4 atd., výroč. trůů 48. *Tšr.*

Pirk: 1) **P.**, ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Cheb, fara Mühlbach; 17 d., 91 ob. n. (1890). **P.** býval samostatným zbožím; zbytky zámku. — 2) **P.**, vsí t., viz Březi 15) a Březina 1).

Pirkau viz Pirkov.

Pirkelsdorf viz Prklišov.

Pirken viz Březeneč.

Pirkenhammer viz Birkenhammer.

Pirkenštejn viz Perštejneck.

Pírko viz Pírko.

Pírkov (*Pirkau*), ves v Čechách, hejtm., okr., fara a pš. Tachov; 21 d., 132 obyv. n. (1890), 1ř. šk. a opodál panenský rybník.

Pírkstein: 1) P. viz Sloup. 2) P., kdysi hrad v Čechách nad Sázavou, na místě nynější fary v Hrozených Ratajích. Vystavěn byl v 2. pol. XIV. stol. od Ješka řec. Ptáčka z rodu pánů z Lipého, jehož potomci psali se odtud z Pírkšteina (v. t.). V XVI. stol. hrad byl pust. Ostatní dějiny viz při hesle Rataje Hrozené.

z **Pírkšteina**, příjmení staročeské rodiny panské, která vlastně byla větví rodiny pánů z Lipého (v. t.). Chval z Žitavy (1253 až 1263), totiž předek obou, měl syny Jindřicha z Lipého a Čeňka. Tento psal se r. 1290 po hradu Mojvíně (Ojvíně). Čeňk (jak smýšlíme), syn jeho, držel hrad Sloup snad od něho založený a psal se (1324—30) česky ze Sloupu, něm. z Berkenšteina (Pirkenšteina). Zemřel před r. 1346 zůstaviv manž. Jitku z Honcovic a syny Smila (řj. 1371), Ješka, a dcery Elišku (manž. Jan z Tasova), Čeňku (manž. Vilém z Kunštátu) a Zdinku. Ješek, řečený Ptáček, od r. 1349 byl na Moravě na mateřském statku v Honcovicích, ale r. 1356 odbržel od Čeňka z Lipého hrad Polnou za hrad Sloup, od pánů z Lipého převzatý, a od r. 1369 vyskytuje se také jako pán na Ratajích, kdež vyzdvihl nový hrad Pírkstein. Roku 1389 připomíná se naposled (manž. 1. Anna ze Šternberka řj. 1378, 2. Hedvika). Syn jeho Jan byl při smrti otce svého nezletilý, pročež byl poručníkem nad ním Jindřich z Lipého, jenž se stal také jeho společníkem (1398). Ale Jindřichovi synové, zejména Hanuš, po drželi Rataje, i když Jan let dosáhl, a Hanuš zdvihl odtud válku po zemi, kteráž teprve r. 1407 ukončena. Teprv r. 1412 Rataje vydal. R. 1419 Jan Pt. byl ve vojště, kteréž bojovalo s kališníky u Knína. Zemřel nedlouho potom (manž. Jitka z Kunštátu vdala se po druhé za Jana ze Soutic). Synem jeho byl Hynce Ptáček. Muž tento, jeden z nejznamenitějších Čechů, měl takové výtečné vlastnosti a důmyslnost spojenou s rozvahou a při tom byl takový nezištný a upřímný vlastenec, že nad jiné byl povolán řídit osudy celé země. První zmínka o něm děje se k r. 1434, když s panskou jednotou pod obojí dne 6. květ. Staroměstským pomáhal dobývatí Nového města Pražského. T. r. dne 30. kv. bojoval u Lipan a na sněmu červencovém volen do poselstva vyslaného k císaři. Roku 1435 dne 17. břez. oblehl hrad Ostromeč, kdež strana tábořská ještě se bránila, a dva měsíce jej obléhal. T. r. a r. 1436 býval na sněmích, r. 1437 při obnovení zemských úřadův stal se nejv. úmncmistrem a soudcem zemským a dne 11. ún. byl přítomen korunování císařové Barbory. T. r. na počátku m. září vyslán byl od císaře, aby Jana Roháče z Dubé ještě se protivícího na hradě Sioně oblehl a dobyl. Dobyv hradu zajal Roháče na předhradí a dodal do Prahy k po-

pravě, ač byl jeho strýc. Po smrti Sigmundově byl vůdcem strany národní, která si nepřála míti na trůně Němce; proto také opustil dne 27. pros. 1437 kollej Karlovu, když většina volenců byla pro Albrechta Rakouského. Neprotivil se sice potom jeho volení, ale dosáhl toho, že novému králi byla předložena kapitulace. Přiměl také stranu tábořskou, aby pokoj zachovávala, ale položiv na den 22. led. 1438 sněm do Chrudimě, stranu svou hleděl v tom opatřit, aby král nebyl do země uveden bez záruky. Při tom však podtají se umlouval, aby bylo jednáno s polským králem a uskutečnila se oblíbená myšlenka Sirotkův, aby česká a polská koruna byly spojeny. Pletichy Oldřicha z Rožmberka, bezohledné počínání rakouské strany působily rozhořčenost ve stranách a strana Ptáčkova v květnu t. r. nabízela korunu Kazimírovi, králeviči polskému, kterého na sjezdu Mělnickém (29. květ.) přijala za krále. Východní kraje, sebravše se vojensky, vedením Ptáčkovým s chloubov vyťáhly do pole a zaměřily k Táboru, aby se tu spojily se stranou tábořskou; sem také přišla posila z Polska. Pan Ptáček ležel se svými v poli opíraje se o město a král Albrecht učiniv si ležení na návrší před Měsící marně tu ležel. Po smrti Albrechtově Ptáček se svou stranou pečoval o to, aby posavadní roztržky minuly, o což jednal se stranami písemně i ústně. Výsledkem toho byl sněm 29. led. 1440, jimž strana Ptáčkova dostala se mravně takofka na vrch v zemi a program její povýšen na důstojenství zákona. Hned potom volen Ptáček za hejtmana kraje kouřimského a na sjezdě Čáslavském (17. bř.) za vrchního hejtmana východních krajů. Jeho přičiněním stalo se, že nehleděno nic k dědičnému právu Ladislava Pohrobka, poněvadž země potřebovala pána dospělého a zmužilého. Když však kníže Albrecht koruny nepřijal, upřímní Čechové tím více přilnuli ku Ptáčkovi, usilující o provedení kompaktát; s ním držely východní Čechy celé, mnoho panských a rytířských osob mimo ně a královská města. Maje pod sebou největší jednotu, provozoval veliký vliv v zemi. Vlastenecké jeho úmysly mařeny od Oldřicha z Rožmberka nikoliv zřejmě, nýbrž podtají, ale právě tím posilňoval moc Ptáčkovy strany. Ptáček té doby nemálo toho byl bedliv, aby aspoň strany podobojí byly svorné a strana tábořská s jeho stranou upřímně se spojila. Z jeho činnosti následovalo zeslabení strany tábořské na málo nesmířitelných, čímž moc jeho strany vzrůstala. Přes pletichy Oldřichovy dovedl toho, že se sešel sněm v Praze (v lednu 1443) o pokoj a jednotu všech českých zemí. Ač Ptáček Ladislava za krále neuznával, přece nebyl proti rakouskému domu a jsa osobně u krále Bedřicha jemu českou korunu nabízel. Když pak r. 1444 vznikaly různice, Ptáček usiloval o to, aby k jich zastavení sešel se sněm. Dovedl jen toho, že byl svolán sjezd panský do Dobříše. Vydav se k němu z Rataj dojel jen půl druhé

mile; učitiv zajisté těžkou nemoc vrátil se do Rataj a tu dne 27. srpna (1444) běh života svého dokonal. Aeneas Sylvius, který jej r. 1443 viděl ve Vidni, popisuje jej jako muže tlustého, lysého, postavy malé, hovorového a veselého. Působení jeho Palacký (III. a IV. díl) ze všech první nálezitě ocenil. I to budíž dodáno, že o nic bohatší nezemřel, nežli byl v mládí svém. Let mu počítáme asi 40. Z manželky své Anny z Hradce, dědičky hradu Bílkova (od r. 1446 manž. Jindřicha z Michalovic), měl jedinou dceru Zofii, která se vdala za Viktorina z Kunštátu, čímž tento nabyl Polné a Rataj. Ščk.

Pirling (vlastně Pierling) Paul, spis. rus. — franc. Z rodiny pochází německé, ale poruštěné; vyznáním je katolik. Vstoupiv do řádu jezuitského, žije stále v cizině. Z jeho spisův uvádíme: *Papes et tzars* (1890), *Rossija i Vostok* (1892), a zejména *La Russie et le Saint-Siège* (1896—97, 3 sv.), diplomatické studie na základě materiálu hlavně vatikánského o stycích Moskvy s kurií římskou v XV. a XVI. stol. Posledně vydal *Lettre de Dmitri dit le Faux à Clément VIII* (1898) a *Iz smutnago vremena* (1902).

Pirmasens (ve střed. *Sancti Pirminii sedes*), průmyslové město v Bavorsku, v horské krajině, na žel. dráze Biebermühle — P, ve vlád. obv. falckém, má 30.194 ob. (1900); obv. soud, vedlejší celní úřad, katol. a dva evang. kostely (v hlavním pomník lantkrabě Ludvíka IX.), progymnasium, reálku, vyšší dívčí a obchodní školu, sirotčinec, pobočku Říšské banky; válcovnu plechu, továrny na plech, sklo, kameninu, kuchyňské nádoby, těstové zboží, aetherické oleje, kůže (15 továren), obuv (100 továren), obchod s obilím, dřívím a silný vývoz hotové obuvi a kůže. P. bývalo hl. městem hrabství Hanavsko-Lichtenberského.

Pirmez [pirmé]: 1) P. Eudore, státník a nár. hospodář belg. (*1830 v Marcinelle-†1890 v Bruselu). Byl advokátem v Charle-roi a r. 1857 zvolen poslancem. Účastnil se vynikající měrou všech debatt týkajících se otázek právnických, hospodářských a průmyslových. Roku 1867 stal se ministrem vnitra v kabinetě Frère-Orbanově. Tři léta potom zatlačen byl do opposice a hájil tu svobody ohrožované stranou katolickou. I r. 1878, kdy ministerstvo Frère-Orbanovo dostalo se opět ku vládě, P. zůstal prostým poslancem bojuje zejména proti zákonům školským. Po pádě liberálního ministerstva r. 1884 postavil se proti katolickým ministerstvům Malouou a Beernaertovu s touze houževnatostí, ale stále se stejnou umírněností a loyálností, kterou vynikal v životě veřejném, býváje často prostředníkem mezi svoji stranou a vládou. Jakožto nár. hospodář byl P. v Belgii velice vážen jsa jedním z hlasatelů školy manchesterské v Belgii a pomáhal Frère-Orbanovi v boji proti bimetalismu. Zastával Belgii při různých mezinárodních konferencích mincovních a jako člen kommission pro revisi občanského zákoníku hájil

právnícké emancipace ženy. Roku 1889—90 byl jakožto prezident státní rady Konžského státu členem protiotrokařského kongressu v Bruselu. V téže době vydal významnou brošuru o krisi obchodní. Z četných jeho publikací uvádíme: vědecké dílo *De l'unité des forces de gravitation et d'inertie* (1881); *La représentation vraie* (1883) atd. — Srv. Nysens, Eudore P. (Brusel, 1893).

2) P. Octave, spisov. belg. (*1832—†1882). Žil osaměle oddán spisovatelství na zámku acozském, kdež také zemřel. Byl mystik a romantik, ctitel Chateaubriandův, Hugův a Lamartineův, bohatý myslitel a vážný pojmátele přírody; z předních básníků belgických. Napsal: *Les Feuillées, pensées et maximes* (1862, 4. vyd. 1881); *Victor Hugo* (1863); *Souvenir de Rome* (1865); *Jours de solitude* (1869, 3. vyd. 1877; nově 1883); *Heures de philosophie* (nově 1881); *Remo; souvenir d'un frère* (1880); *Lettres à José* (1884).

Pirminius, světec katolický, pocházel z Neustrie a †3. listop. 753 v Hombachu u Zweibrückenu. Vstoupil do kláštera Melciského (Meaux?; Mendelsheim u Zweibrückenu?) a založil r. 724 klášter reichenavský na jezeře Bodamském, r. 727 klášter murbašský a r. 727 hornbašský. Činnost jeho vztahovala se na Švýcarsy a jižní Německo. Pozůstatky jeho přeneseny v XVI. století do Inšpruku. Srv. Körber, Die Ausbreitung des Christentums im südl. Baden (Heidelb., 1878).

Pirmus Antonín, praelát rejhradský (†1744). Původem z Brna vstoupil do řádu benediktinského a byl převorem a od r. 1709 proboštem kláštera rajhradského. Za něho v l. 1721—39 byl vetchý klášter i kostel znova zbudován v nynější své podobě. Také měl velikou péči o zvelebení knihovny a učených sbírek v Rajhradě, zabýváje se i sám pracemi historickými a theologickými, jichž zanechal v knihovně rajhradské tři rukopisné svazky. R. 1742 klášter utrpěl mnoho od Prusů; P. sám byl tehdy odveden jako rukojmí za splacení žádané kontribuce do pruského zajetí. Zprávu jeho o tom opatu břevnovskému otiškl B. Dudík v »Archiv für österr. Geschichte« XL. 1869.

Pirna viz Perno.

Pirnata (Dipotamo, *Pamisos* starých), řeka v řecké nomarchii messinské na Peloponněse. Vzniká na úbočí hory Tetrági, teče celkem směrem jižním, přijímá několik přítoků, z nichž výtok malého jezera u vsi Skala bývá brán za hlavní tok. Od Messeny (Nisi) až k ústí do zátoky Korónské (Messenské) je splavna. Filip.

Pirner Maximilián, malíř čes. (*13. ún. 1854 v Sušici). Jeho otec byl radou zemského soudu a později advokátem v Plzni. P. vystudoval reálku v Lokti a stal se r. 1872 žákem pražské akademie malířské, odkud přešel na uměleckou akademii vídeňskou. Skromný, tichý umělec nikdy nestavěl se do popředí, ale jeho práce, najmě kresby a ilustrace, vzbudily zájem veřejnosti. Tak ilustroval Heineho »Knihu písní«, a zvláštní

ráz jeho kresby svižných štíhlých těl a volně splyvajících draperií jest již v těchto rytinách ze 70tých let XIX. stol. jasně vyhraněn. Roku 1885 vystavil v galerii »Ruch« v Praze cyklus pastelových kreseb *Démon láska* a proslavil jméno své hlavně v Čechách. Byv již dříve povolán za učitele na malířskou akademii pražskou, jmenován jest 23. září 1896 profesorem na sestátněném ústavě, který zároveň rozšířen na akademii výtvarných umění. **P.** působí zde podle svého způsobu skromně a neokázale a vychoval již několik rázovitých talentů, na př. Františka Urbana, Emila Holárka a j. v. Sám strani se veřejnosti a nevystavuje svých básnických vidin. Pouze r. 1900 zaslal řadu vtipných komposic a poetických maleb na výstavu »Jednoty výtvarných umělců českých«, porádanou v Novoměstských sálech »u Štajgrů«. R. 1891 na jubilejní výstavě zastoupen byl obrazem málo povšimnutým. **P.** nedbá moderních hesel a směrů, ale jest veskrze moderní umělec a zvláště originální kolorista. Maluje své vidiny, na př. *Pod Tetínem*, své pohádky, allegorie atd. barvou nadmíru delikátní, veskrze původní, hrající v jemných odstínech duhy a při tom jeho barva lehce a tence nanesená svítí obdivuhodně. Mistryn kreslíř zná lidské tělo a dovede je zobrazovati vždy v nových, ladných pohybech. Jestliže **P.** není dosud tak populárním umělcem, jak by zasluhoval, jest tím vinna jeho již zmíněná skromnost a pak též hluboce promyšlený, básnický vzletný obsah jeho maleb, které se nevlichocují a které obyčejně nebývají aktuální. Toliko cyklus *Démon láska*, pak dvě komposice, *Láska pozemská* a *Láska nebeská*, kterážto díla vydána byla barevnou reprodukcí F. Topičem v Praze, staly se šíře známými.

Pirník viz Brničko 1).

Pirnitz viz Brtnice.

Piročanac Milan, politik srb. (* 1837—† 14. bř. 1897 v Bělehradě), studoval v Paříži práva, r. 1873 zvolen do skupštiny, r. 1874 byl na krátko ministrem spravedlnosti, potom s Garašaninem vydával časopis »Videlo« a byl z předních vůdců strany »napredňaků«. Po pádu Rističově r. 1880 sestavil **P.** kabinet. V politice zahraničné strnil Rakousku a způsobil ochladnutí poměru mezi Srbskem a Ruskem, v politice vnitřní zavedl policejní útlak a zvýšení daní. R. 1883 musil odstoupiti a provozoval potom praxi advokátskou (byl obhájcem královny Natalie v jejím procesu o rozvod).

Piroga (franc. *pirogue*), člun Indiánův jihoamerických, vydlabaný nebo vypálený z jediného kmene.

Pirogov Nikolaj Ivanovič, slavný chirurg rus. (* 1810 v Moskvě — † 1881 v Petrohradě). Lékařství vystudoval v Moskvě a Derptě, za dalším vzděláním navštívil Německo, zvl. Berlín a Gotinky, vrátiv se působil od r. 1836—40 jako prof. chirurgie v Derptě, načež povolán byl do Petrohradu za prof. hospitální chirurgie na vojensko-

lékařskou akademii, kdež stal se velmi zaslužilým o vojenské zdravotnictví. R. 1847 působil v nemocnicích na Kavkáze, r. násl. počal svoje proslulé studie o choleře a vykonal na 800 sekci chol. mrtvol, od r. 1854 až 1857 působil v Sebastopolu, načež jako kurátor vyučovacího okresu působil nejprve v Oděse a pak v Kijevě, ježto se však pro svoje liberální názory se svými představenými nepohodl, opustil státní službu a žil na svém statku. V l. 1862—66 pobýval v Německu, konaje odborný dozor nad ruskými lékaři, kteří tu na ruské státní útraty studovali, r. 1877 působil v Rumunsku a Bulharsku, jinak žil v ústraní na svém statku, vykonává po starém způsobu praxi lékařskou. **P.** je stejně znamenitý jako anatom i jako chirurg. Z anatomických prací jeho sluší uvést jeho studie o topografických poměrech povázek či fascií a pak rozsáhlé práce jeho o poloze či topografii útrob tělesných ve stavu zdravém i chorobném, zvláště na základě průřezů, konaných rozmanitými řezy na mrtvolách dokonale zmrtzlých. (*Topografič. anatomija po raspalam čerez zamorozennyje trupy*; Petrohrad 1852—59, též latinsky a něm.). Z chirurgických výkonů jeho nejznámější je zvláště způsob vykloubení chodidla, nazvaný po něm *operace P-a*. Z ostatních lékařských jeho spisův uvádíme: *Anatomia chirurgica truncorum arteriarum atque fasciarum fibrosarum* (1837—40); *Klinische Chirurgie* (Lpsk., 1854); *Anatomie pathologique du choléra* (Petrohrad, 1849); *Vojen novrachebnoje dělo i častnaja pomošč na téatře vojny* (1879); *Načala vojno-polevoj chirurgiji*. Vedle toho osvědčil se **P.** i jako paedagog zastávaje se obecného humanitního vzdělání a všimaje si rozl. praktických otázek paedagogických. V té příčině napsal: *Osnovyje voprosy vospitanija* (Petr., 1899). Filosofické a náboženské jeho názory obsaženy jsou v jeho denníku *Voprosy žizni*, který vyšel po jeho smrti. Srv. N. Pjaskovskij, **P.** kak psicholog, filosof i bogoslov (1893). — Jeho syn **P. Vladimir Nikolajevič** (1846), historik, vydal *Izslédovojanja po rimsk. istoriji* (1878) a psal archaeolog. články o dějinách prvobytné kultury.

Pirohy (rus. *pirogy*), jídlo slovanské, pečené z mouky a nadívané tvarohem nebo povídly, oblíbené zvláště na Slovensku, dříve také v Čechách. V Rusku **p.** nadívají se masem, rybami, houbami nebo vejci. Huculové rozdávají **p.** v den Dušiček chudým.

Pirola L., hruštička (*Wintergrün*), rostlinný rod čeledi hruštičkovitých (*Pirolaceae*). Jsou to byliny vytrvalé, lysé s jednoduchými listy. Květy mají kalich 5dílný, korunu složenou z 5 volných plátkův a 10 tyčinek a jsou uspořádány v konečném hroznu. Ze svrchního semeníku vyvinuje se 5pouzdrá, mnohosemená tobolka, pukající 5 postranními skulinami. U nás rostou 4 druhy. Ve stinných lesích a křovinách zvláště mezi mechem a na rašelinných místech hojně roste **P. rotundifolia** L., h. okrouhlostá. Z pla-

zícího se oddenku vyrůstají dlouze řapíkaté listy, široce vejčité, někdy i okrouhlé, celokrajné neb málo vroubkované, a jednoduchý stvol 1—3 dm vysoký se širokými, objímavými šupinami a s konečným řídkým hroznem květů bílých nebo načervenalých, převíslých. Kvete v čnu a čci. **P. chlorantha** Sw., h. z e l e n o k v ě t á, je předešlé velice podobná, rozdílné jsou šupiny na stvole, které jsou úzké, čárkovité; listeny mnohem kratší stopek a ušty kališní vejčité, přitisklé, asi 4krát kratší koruny, která jest barvy zelenavě bílé. **P. media** Sw., h. p r o s t ř e d n í, podobá se zevnějškem předešlým druhům i následujícímu. Má bílé nebo narůžovělé koruny kulovité zvonkovité, tyčinky kolem semeníku skoro stejně skloněné a čnělku téměř rovnou a na konci pod bliznou náhle v terč se rozšiřující a z koruny vyčnívající. Vejčité kopinaté ušty kališní jsou asi o polovici kratší korunních plátků, špičkami poněkud od koruny odstávají a dole se nekryjí. Roste ve stinných lesích v Sudetách, horách Krušných, čes. Středohoří, vzácněji v hornatině křivoklátsko-berounské a v poříčí střední Otavy, v sev. a střed. Moravě a ve Slezsku v okolí Bělska a Frývaldova. **P. minor** L., h. m e n š í, má listy vejčité okrouhlé a dosti připomíná druh předešlý. Jest však slabší a má čnělku v terč rozšířenou s 5laločnou bliznou a z koruny vyčnívající. Ušty kališní kratší koruny dole vespolek se kryjí a jsou srdčitovejčité a ke koruně přitisklé. Roste v lesích a kvete v též čas jako předešlá. Zajímavými jsou semena hrůstiček, že nemají děloh, podobně jako cizopasná rostlina. Rozmnožují se hlavně způsobem vegetativním z pupenů vznikajících na podzemních oddencích. Klíčení ze semen nebylo dosud pozorováno. Kofinky jejich bývají opatřeny mykorhizou (viz Studii o mykorhize u hrůst. okrouhl. v »Rozpr. Čes. akad.« 1899, od Oldř. Kramáře). *Vm.*

Piron [-rón] Alexis, básník franc. (* 1689 v Dijonu — † 1773 v Paříži), syn básníka A i m é a P-a, jenž psal v nářečí burgundském, upozornil na sebe záhy lehkými a často obscenními verši, jakož i vtipy, jimiž si dobíral obyvatele dijonské; r. 1719 opustil Bourgogne a usadil se v Paříži, kdež zakusil s počátku dost bída. Od r. 1723 po pět let skládal šaškovské kusy pro Théâtre de la Foire, jež nebyly tištěny. Pak pracoval pro Théâtre français, kdež sehrána r. 1728 jeho hra *Les fils i n g r a t s* (pozd. změnil název v *École des pères*); r. 1730 neměl úspěchu s tragédií *Callisthène*; nepodařeny byly také *Gustave Vasa* (1733) a *Fernand Cortez* (1744); za to veliký úspěch měla komédie veršem *La Métromanie* (1738), jejíž pověst dlouho se držela, a přes to, že není zdůvodněna, zůstává pravdou, že »Métromanie« je z nejlepších komedií své doby, chudé ovšem v dramatické poesii až běda. Literární význam **P**-ův je však v drobných lehkých verších (listech, povídkách, balladách) a ještě více v jeho satirických epigrammech a vti-

pech často velmi zlomyslných. Jímí získal mnoho nepřátel, kteří zmařili také jeho volbu do Akademie franc. r. 1753; král jej nepotvrdil, poukazuje k tomu, že **P.** složil kdysi nemravnou »Ode à Priape«. **P.**, jenž oslepl v stáří, žil pak život chudobný, a nebyti podpor některých příznivců, dokonce i nutný. Díla **P**-ova vydal Rigoley de Juvigny r. 1776 v 7 sv. (1800 v 9 sv.); kriticky a úplně Bonhomme roku 1859 (znova 1888); též vydal »Poésies choisies et pièces inédites de **P.**« (1879).

Pirot, město v království Srbském v dolině Nišavy na hranici bulharské, u železnice z Bělehradu do Sréde, středisko kraje pirotského, s nižším gymnasiem, znamenitou výrobou koberců a 9930 obyv. (1890). Za středního věku zřídka se připomíná. Za starší doby osmánské bylo obyvatelstvo většinou turecké. V l. 1689—90 a 1737 **P.** obsazen od Rakušanův. Ok. r. 1760 zřízeno v **P**-ě zvláštní biskupství, t. zv. eparchie nišavská. Malé hnutí r. 1836, způsobené sousedstvím nového knížectví Srbského, utišeno příspěvním knížetem Milošem (korrespondenci jeho o tom viz u Miličevce, Kraljevina Srbija). V pros. 1877 Srbové vzali **P.** po několika šarvátkách s vojsky tureckými. Berlínský smír přidělil **P.** Srbsku, což mnozí z měšťanův neradi viděli, poněvadž se živě byli účastnili v bulharském církevním hnutí proti církvi řecké. Vznikla emigrace pirotská, zastoupená hlavně ve Srédcí. Biskupství nišavské, rozdělené ve dvě mezi Srbsko a Bulharsko, zrušeno. Za války srbsko-bulharské **P.** obsadili Bulhaři 27. list. 1885, ale následkem příměří, ujednaného v **P**-ě 21. pros. t. r., město zase opustili. *KJk.*

Pirotette [piruèt], frc. o t á č k a; v tanci rychlé otočení na jedné noze.

●●**Piršenstein**, Peršstein (*Pürstein*), farní ves v Čechách, hejtm. a okr. Kadaň; 92 d., 623 obyv. n. (1890), kostel sv. Vendelína z r. 1795, 5tř. šk., ps., telegraf a žel. stanice Buštěhradské dráhy (Chomutov-Falknov), mlýn a pila. Severně nade vsí zříceniny kdysi znamenitého hradu, založeného prý na konci první polovice XIII. stol. od panů ze Šumburka, kteří na hradě seděli přes 300 let jako na zboží manském. Poslední z rodu toho drželi **P.** bratři Jan Albrecht a H. Karel, kteří jej ještě s jiným zbožím prodali (1508) Albrechtovi z Kolovrat. Ten jej za krátko prodal Aplovi z Fictumu, jemuž král Vladislav **P.** propustil z manství (1512). R. 1512 byl hrad již pustý a ke konci století XVI. připojen ke zboží kláštereckému.

Pirten, ves v Čechách, hejtm. Karl. Vary, okr. a pš. Bečov, fara Otročin; 64 d., 415 ob. n. (1890), 2tř. šk., popl. dvůr a mlýn.

Pirus, rostlinný rod čeledi jablonovitých (*Pomarieae*). Jsou to keře neb stromy s listy jednoduchými, celými až zpeřenými, opadavými, s květy v chocholicích neb latách chocholicnatých, rašících z tlustých pupenů buď s listím neb i před listím, květy jsou obojaké, řídkěji monogamné. Čiška jest džbá-

novitá, řídkěji kruhovitá. Kalich pětičetný, listky nelupenitě konečně nazpět sehnuté, vytrvalé neb řídkěji s okrajem čišky upadavé. Koruna pětičetná s plátky nehetnatými, v pupenu střechovitými. Tyčinek 15 až 20, řídkěji i více, tyčinky volné neb na spodní krátce monadelfické, semeník spodní, o 1—5 pouzdech tenkoblaných neb chrupavčitých. Číska zdůznatí v nepravý plodmalvíci, tvaru vejčitého, hruškovitého neb kulovitého, s mesokarpem velmi dužnatým. Rod obsahuje 35—40 druhů v mírných podnebích severní polokoule.

Naše druhy lze rozdělití ve dvě sekce: 1. *Pirus* s květy velikými v chocholících řídkých, plodolistů pět, pergamenovitých. 2. *Sorbus*, jeřáb, s květy prostředními, ve velmi bohatých chocholících, plodolisty většinou tence blanité.

Do první sekce náleží především jablona (*P. Malus* L.), strom až 10 m vysoký, s pupeny chlupatými. Listy vejčité krátce zašpičaté, drobně zoubkaté, s řápkem as polovici tak dlouhým jako čepel. Květy narůžovělé, prašníky žluté, čnělky na spodině srostlé. Roste u nás divoce planě, mají tu ovšem ovoce malé a nechutné (zvané pouchnáta neb pouchlata, jinak plaňky) a to ve dvou odrůdách, *P. Malus austera* Wallr. (jablona kyselá) s ovocem nakyslým (hořčátko), s listy, květnými stopkami a kalichy již v mládí dosti lými a s kor. plátky úzkými, a *P. M. < mitis* Wallr. (j. sladká) s ovocem nasládlým (z mrzlátka) s listy, květnými stopkami a kalichem v mládí plstnatými a kor. plátky širšími. Většina zušlechtěných odrůd našich jablek byla vypěstována ze dvou cizozemských druhů, *P. pumila* (j. zavrslá) vzrůstu křovitého a domovem v Kavkaze, a *P. dasyphylla* (j. měkkolista), která jest vzrůstu stromovitého a pochází z Malé Asie. Jabloně byly pěstovány od dob nejdávnejších (nalezeny již v kolových stavbách švýcarských) a vypěstěno dlouhou dobou mnoho set odrůd. (Viz Jablona.)

Hrušeň (*P. communis* L.), strom až 20 m vysoký, s lými pupeny; listy kulaté až vejčité, drobně zoubkaté, řápek as tak dlouhý jako čepel, květy bílé, prašníky červené, čnělky volné. Hrušeň jest původu evropského, roste po celé Evropě divoce, zvláště v lesích lupenatých. Planě hrušně neboli polníčky mají větve obyčejně trnitě a ovoce zakrnělé, zelené, nechutné. Vyskytují se ve dvou odrůdách: *P. achras* Wallr. s listy vejčitými, celokrajnými, v mládí i s kalichem plstnatými, později olysajícími a s plody protaženými; *P. piraster* Wallr. s listy vejčité okrouhlými, pilovitými, hned v mládí i s kalichem lými a s plody kulovatými. Pěstování hrušek je velmi staré. Znalíť je už staří Řekové a Římané v několika odrůdách. Většina odrůd, jichž se čítá nyní 1500, byla zušlechtěna teprve v XVIII. století hlavně v Monsu v Belgii. Viz Hrušeň.

Ze sekce *Sorbus* rostou v Čechách *P. aucuparia* Gaertn., jeřáb obecný (viz Je-

řáb 1), s listy lichozpeřenými, jehož odrůda se sladkými plody (*P. auc. v. dulcis* Kraetzl) v novější době se pěstuje v zahradách, *P. sorbus* Gaertn., oskeruše, tu a tam pěstovaná, jeřabu na první pohled dosti podobná, *P. aria* Ehrh., mukyně či muk, keř s listy vejčitými, pilovitými, na rubu šedoplstnatými, rostoucí velmi hojně na skalách v nejtěplejších Čechách a Moravě, *P. torminalis* Ehrh., břeke či břečyně, strom, řídkěji keř s listy podobnými javorovým, vezpod lými, doprovázející ve středních a sev. Čechách a jižní Moravě teplé chlupy a doubravy. Plody, když zmrznou neb se uleží, jsou jedlé. Mezi jeřábem a jmenovanými dvěma druhy byly nalezeny a často se v sadech pěstují mišenci. Na Krkonoších roste drobný křovitý druh horský *P. Chamamespilus* D. C. s plátky korunními přímými, růžově červenými. -ě.

Pisa [píza]: 1) P., hl. město ital. prov. t. jm., jedno z nejstarších a nejkrásnějších měst Itálie, leží v úrodné a půvabné rovině mezi mořem a mramorem bohatými Pisanými horami, pokrytými lesem a dosahujícími v Monte Serra výše 918 m, 7,5 km od moře Ligurského, po obou stranách Arna, 12 km nad jeho ústím, ve výši 10 m n. m., na železničních tratích Janov-Rím a Florencie-P. Livorno drah Středomořských a Pistoja-P. Livorno drah Jaderských, na 43° 43' 5" s. š. a 10° 23' 40" v. d. Gr., má velmi mírné a vlhké podnebí, neboť hory Pisanské chrání ji proti severním větrům, tak že mnoho cizinců tráví zde zimu, ačkoliv ze všech italských měst nejvíce zde prší; obyvatelstva má 61.279 (1901). Jest tvaru čtyřúhelníka, obklopena hradbami, které ohrazují v obvodu 10 km také rozsáhlé zahrady a mají 6 bran i 2 tvrze při vtoku a výtoku Arna, jenž dělí město na 2 části: větší, vystavnější a lidnatější, na pravém břehu a menší na levém, a přes něž vedou 3 mosty kamenné (*Ponte di Mezzo, alla Fortezza a di Solferino*), 1 železný a 1 železniční. Avšak přes výstavnost svoji činí dojem smutný a opuštěný bez ruchu obchodního a průmyslového, tak že označují ji Italové proti minulým dobám rozkvětu názvem *P. morta*. Ulice jsou krásné, rovné a dobře udržované, náměstí jest 15, po obou březích Arna táhnou se nádherné třídy nabřežní (*via lung' Arno*), nejoblíbenější to promenády města, z náměstí pak vynikají: Piazza del Duomo, dei Cavalieri s mramorovou sochou Cosima I. od Francavilly, Santa Catarina s pomníkem velkovévody Leopolda I. od Pampaloniho, San Niccolo se sochou Ferdinanda I. a Garibaldi s kovovým pomníkem Garibaldiho od Ferrarioho.

Všecky ulice a náměstí zdobeny jsou četnými vynikajícími stavbami zvláště z XI., XII. a XIII. stol., kdy kvetla v Pise románská architektura více než v kterémkoliv jiném městě italském. Avšak 4 nejzajímavější stavební památky města stojí na náměstí del Duomo, ležícím v severozápadním jeho,

cípu u samých hradeb blízko brány Porta Nuova, totiž kathedrála, nakloněná věž, Baptisterium a Campo Santo. Všecky čtyři vystavěny jsou z ohromných kvadrů bílého mramoru, který časem nabyl podivuhodně žluté patiny. Kathedrála zaujímá vynikající místo v dějinách italského stavitelství. Byla počata r. 1063 Buschettem a posvěcena r. 1118 papežem Gelasimem II., avšak utrpěla mnoho pohrom, tak že přes obnovu r. 1862 nemá již krásy původní. Má 5 lodí a kupolí, jest dlouhá 95 m, široká 32 m a vysoká 51,36 m v kupoli, ve střední lodi pak 33,26 m. Hlavní ozdobou průčelí jsou veliká bronzová vrata s reliefy od Jana z Bologně, vnitřek má veliké množství sloupů z různých římských staveb a několik uměleckých děl prvního řádu, zvláště hlavní oltář s bronzovým Kristem, mosaikou od Cimabue, malby od Ondřeje del Sarto, kapli San Ranieri a j. v. Proti hlavnímu průčelí dómu stojí Baptisterium z 1.1153—1278, románská to stavba kupolová s gotickými přídávky, má 3 patra a kupoli vysokou 55 m, ozdobenou bronzovou sochou sv. Jana Křt, vnitřek jest kruhový v průměru 30 m s 8hranovou křtitelnicí od Bigarelliho a mramorovou kazatelnou s nádhernými soškami od Niccola Pisana. Na v. od kathedrály vypíná se osamělá válcová zvonice (*Campanile*), vystavěná v l. 1174—1350 od stavitelů Bonanna z Pisy, Viléma z Inšpruku, Tomasa Pisana a j., jest obklopena sloupovými arkádami, má 8 poschodí, v nejvyšším jest 7 hudebně zladených zvonů, jest vys. 54,5 m, odchylka od svislé čáry činí 4,3 m k j. a vznikla původně sklesnutím pudy za stavby, načež schválně zveličena a horní patra na severní straně zesílena. Na severním konci náměstí konečně leží Campo Santo (hřbitov), tvořící nepravidelný obdélník, dlouhý 130 m a široký 44 m, obklopený sloupovými chodbami 15 m výšky s 62 arkádami, vystavěný v letech 1278—83 dle plánu Giov. Pisana ve slohu toskánsko-gotickém, v němž dávali se pochovávatí vznesení Pisané, poněvadž hlína hřbitovní byla sem přinesena z Jerusalema arcibiskupem Ubaldem Lanfranchim po třetí křížácké výpravě. Chodby vyzdobeny jsou freskami toskánské školy XIV. a XV. stol. (Giotto, Anton. Veneziano, Luca Spinello, Lorenzetti, Benozzo Gozzoli a j.), mezi nimiž zvláště vynikají »Triumf smrti« a »Poslední soud«, připisované Orcagnovi, a malby starozákonních motivův od Gozzoliho. Zde umístěny jsou také velecenné náhrobky antické, snesené sem z různých výprav, a řada hrodek, mezi nimi cis. Jindřicha II. a anatoma Berlinghierio od Thorwaldsena. Z ostatních chrámových staveb města, jichž jest přes 80, jmenujeme ještě: chrám San Paolo a Ripa d'Arno, třílodní basilika ze XIII. stol. s fačadou podobnou kathedrálové, Santa Maria della Spina, budova nejryzejšího slohu gotického, vystavěná r. 1230 pro plavce na moře odcházející, s částí trnové koruny Kristovy a díly žáků Giov. Pisana, San Stefano

ai Cavalieri s palácem rytířů řádu sv. Štěpána, zvaným »Carovana« od Vasariho a s tureckými trofejemi, blízko něhož stála pověstná hladová věž, San Sisto z r. 1089 s krásnými antickými sloupy mramorovými a žulovými, San Michele in Borgo, sloupová to basilika z r. 990 s prastarou kryptou a fačadou, obnovou goticky ve XIII. stol., prý od Niccola Pisana, San Niccolo, založ. kolem r. 1000 jako benediktinské opatství a opatřený šiknou zvonici, prý od Niccola Pisana, se znamenitým točitým schodištěm atd. Vynikající světské budovy jsou: palác univerzitní s krásným renaissančním nádvořím, palazzo Agostino, krásná cihlová stavba gotická z XV. stol., palazzo Medici z r. 1027, palazzo Lanfranchi, obývaný r. 1822 Byronem, palazzo Lanfreducchi z carrarského mramoru, palazzo Pretorio s hodinovou věží, radnice s archivem (palazzo Gambacorti), tržnice (loggia dei Banchi) a mn. j.

V čele vzdělávacích ústavů města stojí staroslavná universita, založená r. 1338 jako generální studium papežem Klementem VI., jež r. 1359 zanikla, r. 1364 znovu výsadami obdařena, r. 1406 úplně poklesla a teprve r. 1542 Cosimem V. obnovena a bohatě nadána, tak že brzy nabyla veliké proslulosti a stala se prvním učilištěm Itálie. Po opětém úpadku byla r. 1838 velkovévodou Leopoldem II. rozšířena a náleží dnes k nejlepším vysokým školám italským. Má 4 fakulty; právnickou, lékařsko-chirurgickou, mathematicko-přirodovědeckou a filosofickou, s 90 docenty a 1066 posl. a přináleží k ní seminář pro gymnasijsní učitele s knihovnou (11.000 svaz.), škola inženýrská, lékárnická, zvěrolékařská a vyšší hospodářská, museum přírodovědecké, založ. r. 1596, s bohatými sbírkami zvláště ornithologickými a geologickými, botanická zahrada, založená r. 1547, a univerzitní knihovna, otevřená r. 1742, se 109.000 svaz., 24.000 broš., 61 prvotiskem a 374 rukopisy. Dále má město královské lyceum a gymnasium, arcibiskupský seminář s knihovnou (*Biblioteca Cateriniana* s 50.000 sv.), technickou a průmyslovou školu, ústav učitelův a učitelek, obchodní školu, akademii krásných umění s obrazárnou, založ. r. 1812 Napoleonem I., museum (*Museo Civico*) z r. 1893, rozsáhlý archiv s 16.500 pergamenovými listinami, namnoze prastarymi, a 4 divadla — Z 19 dobročinných ústavů zvláště vyniká nemocnice, založená r. 1258. — Obchodní a průmyslový ruch jest proti vysokému hospodářskému rozkvětu města v dobách minulých ve velikém úpadku. Z průmyslových závodů jsou zde jen tkalcovny bavlny, továrny na zboží železné, stroje, zboží hlíněné a alabastrové, sklo, klobouky atd. a několik knihtiskáren. Obchod pak přešel téměř úplně na Livorno, neboť P. vzdalovala se časem víc a více od moře. — Město jest sídlem prefekta, arcibiskupa, soudního dvoru I. stolice, velitelství pěší brigády, německého konsulárního agenta, obchodní ko-

mory, filiálky národní banky a jest opatřeno telefonem, osvětlením plynovým a elektrickým a velikolepým vodovodem, založeným r. 1601 a dlouhým 6,6 km, který přivádí výbornou pitnou vodu z hory Asciano v Pisanských horách. Silniční železnice vede z Pisy do Mariny di P. a Pontedery. — Na záp. od města leží hospodářský ústav a královský dvorec Cascine di San Rossore s lovcím zámkem, založ. od Medicejských, s krásnými háji piniovými, velikým hřebcincem a chovem velbloudů. Na jz. na silnici do Livorna stojí basilika San Pietro di Grado z X. stol. s antickými sloupy, dříve poutní místo. Na vých. v údolí dei Calci na úpatí Verruca (536 m) jest krásný mramorový klášter z r. 1347 La Certosa di P. s kostelem a křížovou cestou. Konečně na sv. jsou proslulé Pisanské lázně, Bagni San Giuliano (viz Bagni 2), známé již Plinioví, s 36 prameny, doporučené při bolestech reumatických, chorobách nervových, jaterních atd. Nedaleko jest také král. letohrád Gombo, u něhož utonul r. 1822 angl. básník Shelley. Mimo to jest v úrodném a krásném okolí Pisy řada vill hojně obývaných churavými, neboť zdejší pobyt v podnebí mírném a vlhkém působí velmi příznivě při zánětech hrtnu a průdušek, při suchotinách a nervových nemocech.

P. jest město velice staré, tak že Strabo o ní tvrdí, že byla založena již po válce trojské osadníky příšlymi z Pisy v Elidě. Jisto jest, že nebyla městem etruským. Římskou kolónií stala se r. 179 př. Kr. a od té doby rychle se rozvíjela. Od Augusta dostala příjímí *Julia Obsequens* a práva municipia, za Hadriana a Antonina byla ozdobena mnohými veřejnými stavbami. V té době byl její přístav vzdálen moře jen 2 km a po Arnu přístupný i největším tehdy válečným lodím. Jako všechna města severní Italie, byla i P. zrušena Goty, pak upadla v moc Langobardů a po nich Karla Vel., r. 888 prohlásila se za republiku. Ve stolicích X. XIII. byla jednou z předních obchodních a námořních mocností Italie a soupeřem Janova. R. 1114 vedla vítěznou válku se Saraceny, jimž odňala Baleary, r. 1189 měla činné účastenství v křížácké výpravě a její obchodní styky prostíraly se po celém Středomoří, zvláště když roku 1135 ve spolek s Normany rozbořila Amalfi. Při tom Pisanští snažili se i o zachování zbytkův antické kultury. Při dobytí Amalfi zmocnili se rukopisu Pandekt a na jiných výpravách pilně sbírali řecké a římské sošky, shromážděvané v Campo Santo. V té době také vydán obchodní zákoník a založena celá řada ústavů dobročinných a vzdělávacích. Ve sporech Guelfů a Ghibellinů P. zůstala věrna císařům, pročež r. 1250 po smrti Bedřicha II. spojily se proti ní republiky Janov, Lucca a Florencie, r. 1284 pak zasažena jí krutá rána zničením polovice jejího loďstva u Melorie Janovany. Od té doby moc její neustále klesala. R. 1297 ztratila Sar-

dinii, již držela od r. 1022, a r. 1347 Korsiku, kterou měla od r. 1077. Nad to byla zmitána domácími spory mezi rody Gherardeschi a Gambacorti, r. 1399 pak zradou padla v moc Viscontův milánských, kteří r. 1405 prodali ji Florencii, načež velká část občanů pisských se vystěhovala. Roku 1494 sice jho toto setřeseno, avšak již r. 1509 Florenti opanovali opět město, které od té doby sdílelo osudy Florencie. V té době také již přístav Pisy úplně byl zanesen. Za francouzského panství P. příslušela k departementu Méditerranée (hl. m. Livorno). — Město jest rodištěm papeže Eugena III., stavitelů Niccola a Giov. Pisana, Ugolina Nina, matematika Leonarda Fibonacciho a fysika Galileiho, jejichž sochy jsou jednak v Campo Santo, jednak v univerzitní budově. — Srv. Weile, P. (Mnichov, 1894); Valtancoli-Montazio, Annali di P. (Lucca, 1842—45).

2) P., přímořská provincie ve střed. Itálii v Toskáne, ohraničená na s. prov. Lucca, na v. Florencie a Siena, na j. Grosseto, na záp. Livorno a Ligurským mořem, měří 3055 km² a má 320.020 obyv. (1901), t. j. 105 na km². Vnitřek země jest hornatý a prostoupený horským pásmem Pisanských a Volterských hor, jichž nejvyšší bod jest Monte Scora (918 m), kdežto na z. prostírá se pobřeží nížina. Půda jest z části úrodná, z části močalovitá a stepnatá. Hlavní řeky jsou: Serchio, Arno, který přijímá zde řeku Niccole, Sanu a Eru, Tora, Fine, Cecina a Cornia. Dobré pověstí těší se několik minerálních pramenů provincie. Mořský břeh táhne se až k mysu Piombino od s. k j., pak zahýbá k záp., tvoře severní pobřeží zátoky Piombinské. Podnebí jest celkem mírné, avšak namnoze nezdravé, zvláště na pobřeží mořském na s. od Livorna při ústí Arna a Serchia, kde prostírá se Pisanská maremma. Hlavním pramenem výživy jest orba, pěstuje se zvláště pšenice (406.186 hl), kukuřice (183.741 hl), luštěniny, picniny, olivy (42.618 hl oleje) a víno (483.389 hl). Avšak i průmyslová činnost jest dosti značná, zvláště tkalcovství bavlny (735 mechanických a 10.000 ručních stavů), barvířství, hutnictví, výroba strojů, skla, zboží hrmčíského, alabastrového, těstového a provaznického, olejů, svíček, klobouků, látek hedvábných, zboží koženého atd. Z užitečných nerostů dobývá se mramor, alabastr, vápenec, rudy měděné a železné, uhlí, sůl a borax. Provincie rozděluje se na 2 kraje, P. a Volterra, se 40 obcemi, nejdůležitější města kromě Pisy jsou: Cascina, Bagni San Giuliano, Volterra, Pontedera, Lari a Palaja.

Tšr.

3) P. viz Pisatis.

Pisa [piza] Alberto, malíř ital. (* v břez. 1864 ve Ferrafe), zák. akademie ve Florencii, kde působí. Jeho malba *Tempo ladro* (Čas zloděj) je v nár. obraz. v Římě, dále zasluhuje zmínky: *Stařena na modlitbách*; *Vnitřek kostela*; *Pradleny*; *Chrást Sta. Maria Novella* ve Florencii a mnoho maleb pastelových. FM.

Pisagua, hl. město departementu t. jm. v chilské provincii Tarapacá při Tichém oceáně, na 19° 36 1/2' j. š., na začátku poloostrova vybihajícího k záp. a končícího se mysem Pichalo, má 3635 ob. (1895), rozsáhlou přístavní rejdou a jest spojeno železnicí s ložisky ledku a boraxu v pampě de Tamarugal. Lodní ruch činí 163 lodí se 106.120 t plavby zámořské a 620 lodí se 639.326 t plavby pobřežní, téměř jediným předmětem obchodu jest ledek, jehož vyváží se odtud ročně přes 100 mill. kg. Tšr.

de **Pisan** Christine viz Christine de Pisan.

Pisanello viz Pisano 5).

Pisang, bot., viz Musa.

Pisano [-zá-]: 1) P. viz Leonardo 1).

2) **P. Niccolò**, sochař a architekt ital. (* ok. r. 1206 v Pise — † ok. r. 1280 t.). Sic jeho původ není přesně na jisto postaven, neboť podle některých narodil se v Italii jižní, dle jiných v Apulii v Toskánsku. První z jeho děl z určité doby jsou reliefsy kazatelny v baptisteriu dómu pisanského z r. 1260 se scénami ze života Kristova, vážně to dílo vzniklé pode vlivem vzorův antických. R. 1267 P. pracoval o hlavním svém díle, *náhrobku* sv. *Dominika* v Bologni (jež dokončil jeho žák Frà Guglielmo d' Agnello). Touž asi dobou (1266—68) zhotovil kazatelnu pro dóm v Sieně, ještě bohatší než pisanskou. Se svým synem Giovannim pracoval v l. 1277—80 o fontáně v Perugii, s reliefy a soškami. Práce jeho vynikají ušlechtilostí a prostotou linií a elegancí draperií. Niccolò P. zahajuje po staletě chudobě skulptury italské nový rozkvět, jenž vedl k úplně renaissance umění italského, dosahuje antické svobody a krásy formové. Vzory v té příčině byly P-vi římské skulptury toskánské, pak sarkofagy pisanské, jejichž reliefsy napodoboval. Viz *Italie*, str. 903 b. Sic neuchýlil se valně od tradičních, byzantských motivů komposičních, ale přesně studiem antiky dal podnět k novým formám a posléze ke studiu přírody. Jeho architektonická činnost není dosti přesně vymezena a stavby, jež přičítá mu Vasari, jsou dnes vesměs přestavěny. Od něho prý pocházejí zejména fačady San Niccolò a San Michele di Borgo v Pise, pak dóm ve Volteře a Sta Trinita ve Florencii. P. velmi účinně působil na svoje okolí a měl četné žáky, z nichž vynikli Arnolfo di Cambio a Frà-Guglielmo Agnelli. Srv. Dobbert, Ueber den Stil N. P-s (Mnich., 1873).

3) **P. Giovanni**, zlatník, kovolijec, sochař a architekt (* ok. r. 1250 — † po r. 1321 t.). Byl žákem svého otce Niccola P-na, s nímž pracoval o kazatelně v Sieně a fontáně v Perugii a účastnil se mnohých jiných prací architektonických. Samostatným dílem jeho jest předem *Campo Santo* v Pise (1287—93) a snad i *Santa Maria della Spina*; najisto budoval tamže aspoň baptisterium. V l. 1286 až 1289 zhotovil náčrtu fačady dómu sienského a P vi připsují také rekonstrukci dómu v Orvietě v l. 1310—20. Úlohu mnohem

více vynikající hraje v sochařství, o čemž viz *Italie*, str. 903—904. Jakožto stavitel náleží P. k nejdůležitějším zástupcům gotického slohu od konce XIII. století v Italii vládnoucího a v sochařství náleží mu podobné místo jako asi Giottovi v malířství. Vynikl také jako zlatník a medaillier.

4) **P. Andrea**, sochař, kovolijec a architekt ital. (* 1270 v Pontedere — † ok. r. 1349 v Orvietě). Byl synem Ugolina Niniho a žákem Giovanna P-na. Pracoval o výzdobě chrámu Santa Maria in Ponte v Pise a v kathedrále carrarské, stavěl zámek Scarpeřijský v údolí Mugella, pak bránu San Frediano a několik věží při hradbách florencských r. 1332. Hlavní jeho dílo, zhotovené podle kartónů Giottoových a s pomocí benátských kovolijců, jsou bronzové dvě baptisteria florenckého se 20 reliefy ze života sv. Jana Křtitele a osmi základními Ctnostmi. Rovněž podle náčrtů Giottoových zhotovil sochy na fačadě Santa Maria del Fiore a reliefsy na zvonici ve Florencii. Pracoval také v Benátkách o fačadě dómu sv. Marka. R 1343 pracoval opět ve Florencii, dvě léta potom stal se stavitelům dómu v Orvietě, kde se svým synem Ninem hotovil práce mosaikové. Práce Andrea P-na vynikají originalností, byť i vliv gotického slohu byl na nich převládá. Kresba jeho jest určitá, skladba prostá a půvabná. Viz *Italie*, str. 904. Z jeho žáků, nepočítaje obou jeho synů Tommasa a Nina, nejlepší jsou Alberto Arnoldi, Giovanni Balducci a zlatník Leonardo di See Giovanni.

5) **P. Vittore**, zvaný také *Pisanello*, malíř a medaillieur ital. (* 1380 ve Veroně — † ok. r. 1455 v Římě). O jeho vzdělání nemáme sice valných zprávek, nicméně zdá se, že působil na Lorenzo Monaco, Pietro de Montepulciano, Gentile da Fabriano a Donatello. P. pracoval postupně v Miláně, Ferrare, Mantově, Římě a v Neapoli. R. 1422 uloženo mu pokračovati po Gentilovi da Fabriano ve výzdobě paláce dožecího, r. 1431 pracoval k vyzvání papeže Eugena IV. o basilice lateránské, r. 1441 znovu zdržoval se ve Ferrare. Ve Veroně jsou ještě některé fresky P-vy, jako *Zvěstování P. Marie* v kostele San Fermo, *Sv. Jiří zabíjí draka* v Santa Anastasia, obraz plný výraznosti v zajímavé scenerii krajinské; ostatní veliké fresky, obsahující celé cykly jeho v radním sále v Benátkách, v lateránském kostele v Římě, v Mantově a Pavii, byly zničeny. V Miláně objeven r. 1868 P-nův obraz *Evangelisté* se skupinou svatých a světic. Z jeho maleb olejových uvádíme: *Svatí tři králové* (mus. berl.); *Sv. Antonín a sv. Jiří*; *Sv. Hubert* (v nat. gal. lond.); *Madonna s dítětem* (mus. ve Veroně); portrait *Lionella d' Este* (v Bergamu) a j. Nejvíce však proslavil se P. tím, že z prvích hotovil medaille s podobiznami, jež vynikají přesností a elegancí, tak že náležejí k nejlepším dílům uměleckým té doby. Nejkrásnější medaille jsou z let 1438—49 a z těch zvláště: *Filip-Maria Visconti*; markýz

Lionel a Mik. d'Este; Lud. z Gonzagy; král Alfons v. Aragonský; Nicolò Piccinino; Decembrio; Victorin da Feltre; Aurispa a posléze duchaplný profil umělce sama. **P.** náleží mezi naturalisty v nejlépeš smyslu slova, vynikaje živou koncepcí, příjemně provedenými detaily a koncisní kresbou. Obrazy jeho jsou také plny názoru o kostumech tehdejší doby. Přes to, že s počátku oddal se usilovně studiu antiky a později podléhal vlivu mistrů flámských, přece dovedl zachovati vždy svoji osobitost. Srv. Heiss, *Les médailleurs de la renaissance*, sv. 1 (Pař., 1881); Spaventi, *Vittor P.* (Verona, 1893); Veneurini, *Gentile Fabiano e il Pisanello* (Flor, 1896).

Pisář. U klassických národů záhy objevují se jak **p-i** úřední (viz Kancelář), tak i námezdní pro potřebu soukromou. Tito sluli *notarii, tabelliones*, poněvadž i stenografovali, *ταχυγράφοι*, onino *βιβλιογράφοι* neb *καλλιγράφοι, librarii, antiquarii* (poněvadž znali starší písmo). Soukromé psaní knih obstarávali po pádu říše Římské jmenovitě na západě mniši a to zejména řád sv. Benedikta a kartusiáni, kteří měli ve svých klášterích často pro to zvláštní místnosti (Tournai ve Francii, Sv. Havel ve Svýcarsku). Hlavním sídlem **p-ů-laiků** byla Itálie, jmenovitě od časů rozkvětu universit. Zde vznikla i celá řada dílen **p-ísařských** (*statio*), jmenovitě ve Florencii. V Čechách nejstarší zmínka o námezdních **p-ích** děje se v klášteře sázavském r. 1097. Jinak máme mnoho zpráv, že nutno bylo knihy zakupovati z ciziny (z Itálie, Francie). Řemeslná výroba knih vzmohla se hlavně po založení university pražské. Z r. 1398 máme nejstarší smlouvu o psaní knih; kvintem bible placen po 16 groších. Příklad dílny **p-ísařské** poskytuje officína Jana Táborského z Klokočské Hory. — Srv. Wattenbach, *Das Schriftwesen im Mittelalter* (3. vyd. 1896); F. Tadra, *Kanceláře a p-i v zemích Českých za králů z rodu Lucemburského* (1892). *JTe.*

P. (*scriba, notarius*) nazýval se ve středověku v rozličných státech také úředník, který obstarával buď na dvoře panovníkové nebo při rozličných korporacích (zejména obcích) a úřadech písemné záležitosti. Co se týče práva českého, srv. o **p-i** komorním čl. Čechy str. 506 a, o **p-i** krajském t. str. 510 b, o **p-i** menších desk t. str. 507 b, o **p-i** zemském t. str. 507 b a 501 a.

Pisář: 1) **P. Bartoš** viz Bartoš 1).

2) **P. Matěj** viz Jakobův.

Pisarev **Dmitrij Ivanovič**, kritik rus. (* 2. říj. 1840 ve vsi Znamenské na hranici gubernské a orlovské — † 4. čce 1868), nabýv pečlivého vychování v rodině, již jako chlapec 4letý četl a mluvil plyně francouzsky. Když mu bylo 11 let, byl dán do gymnasia v Petrohradě, kde studoval též na filosofické fakultě, aniž však měl z toho valný prospěch, ano ve třetím roce zanechal studii, aby věnoval se cele literatuře, a vstoupil do redakce časop. »Razsvět«. Uvědomělá čin-

nost jeho počala se však teprve koncem r. 1859 po duševním převrátě, způsobeném mukami z neuspokojeného citu k vlastní sestřenicí. Útrapy tyto a vzniklé z toho uvažování dle vlastních jeho slov přispěly k jeho duševnímu rozvoji více, než všechny dosud poznané teorie, jako vůbec v celém rozvoji **P-a** okamžité affekty a vzněty hrají nejdůležitější úlohu. Pod tlakem neukojeného citu celá skutečnost zdá se mu mystifikací a skepticismus jeho dochází až tam, že popírá slunce i měsíc, přiváděje ho k nesmírnému přeceňování vlastního já. Došlo až tam, že **P-a** musili umístiti v chorobinci, kde dvakráte pokoušel se o sebevraždu a odkud po 4 měsících uprchl, načež zavezli ho do vsi. Zde zdraví jeho poněkud se zlepšilo, ač do smrti zůstal podivinem, libujícím si v příkrých a rozhodných obrazech. Z jara r. 1861 ukončil universitu, načež věnoval se žurnalistice a stal se spolupracovníkem časopisu »Rus. Slovo«. Plodnost jeho byla nevšední. Tiskl až 50 archů ročně. Z jara r. 1862 za stať otištěnou v tajném revolučním listě odsouzen na 4 roky do žaláře, ale literární činnost jeho tím jen podnicena. S počátku nebyl nepřitelem umění, našel se Puškinem, Turgeněvem, Goethem, Schillerem, ale znenáhla v jeho názorech nastává obrat, jenž zcela zřejmě vychází na jevo ve stati *Realisty*. Zde **P.** vystupuje s novým světovým názorem, který v podstatě není ničím jiným, než všestranným rozvinutím ideí a psychologie Bazarova, hrdiny románu Turgeněva »Otcové a děti«. Hlavní modlou jeho stává se idea prospěšnosti, idea toho, čeho je třeba. Především je potřebí stravy a oděvu, všechno ostatní je vedlejší. A tyto vedlejší, nesmyslné potřeby možno zahrnouti jediným pojmem — aesthetika. Všecko, co páchne aesthetikou, nestojí za nic. Poesie má jen tehdy cenu, ukazuje-li nám jasně a zřetelně stránky lidského života, jichž člověk potřebuje, aby mohl naléžitě uvažovati a jednati. Ostatní umění vůbec nemá ceny a myslící člověk realista musí potíratí tprasliky, zabývající se sochařstvím, malířstvím, hudbou právě tak, jako učené frasisty v togách vědcův. Nejpříkrěji a nejostřeji **P.** názory své vyslovil ve statích o Puškinovi, jež podrobil v důsledku svého názoru nelítostnému, ale nespravedlivému rozboru. Neuznáváje autorit, **P.** sám pokládá se za nejdůležitějšího z rus. spisovatelův. K tomu třeba dodatí, že sloh jeho bývá živý, ano až dramatický, jako u lidí, pevně věřících ve správnost hlásaných ideí. Odtud ona obliba jeho statí, v nichž mládež nalézala vždy originální myšlenku a mocný vzmach mladistvé, protestující energie. Protesty **P-a** staly se hybnou pákou ruské společnosti let šedesátých jakožto sebevědomý appel na osobnost jménem lidské důstojnosti. A s tohoto historického stanoviska »pisarevské idey« jsou velmi poučné, nehledíme-li ani k tomu, že zjev **P-a** sám sebou jest zajímavý jako ucelený psychologický typ určitého období v dě-

jinách ruské společnosti. Koncem r. 1866 P. vyšel ze žaláře, ale se zánikem »Rus. Slova« jakoby síly jeho ochably. Záhy potom nalezl hrob v mořských vlnách. Sebrané spisy jeho vydal Pavlenkov (2. vyd. Petr., 1894, 6 d., se statí J. Solovjeva). Šnk.

Pisař hadilov viz Gypoggeranus.

Pisařov (*Schreibendorf*), far. ves na Moravě, hejtm. Zábřeh, okr. a pš. Šilperk; 217 d., 1410 obyv. č., 413 n. (1890), kostel Rozesláni sv. Apoštolů (r. 1350 far.), 3tř. č. a 2tř. n. šk.

Pisařova Vesce (*Aibersdorf*) viz Vesce Pisařovy.

Pisatis, střední část starořecké krajiny Élis, dělila se na 8 městských okrskův a nazývala prý se dle města Pisa, zbořeného již r. 572 a ležícího 6 stadií na východ od Olympic. Tšr.

Pisaura E. S., rod pavouků čeledi Pisauridae, příbuzné čeledi slídačů (*Lycosidae*). U nás žije P. (*Ocyale*) *mirabilis*. Jsou to pavouci veliči, těla štíhlého, podlouhlého, s nohama dlouhými a štíhlými. Rada zadních očí ku předu vypuklá (*recurva*). Oči zadní jsou větší než přední; střední oči jsou vzdálenější od postranních než samy od sebe. Rada očí předních jest rovna; její oči postranní jsou větší než prostřední. Zpodní okraj žlábků kusadel I. jest ozbrojen 3 zuby skoro stejnými. Délka noh: 4, 2, 1, 3. Barva jest šedá až hnědá (skořicová). Na břiše jest nahore pruh na kraji vykrajovaný a bíle vroubený. Na hlavohrudí jest úzký pruh bíle vroubený. Kokon s vajíčky nosí samička v kusadlech. Předě síť zvonovité a žije na křoví i v travě. Nsk.

Pisaurum viz Pesaro I).

Piscce, zool., viz Ryby.

Piscicola [-ko-], zool., viz Pijavky.

Piscidia [z lat. *piscis*, ryba] L., letkolu s k (něm. *Fischfänger*), rod rostlin luštiných, motýlkových ze skupiny *Dalbergiaceae*, obsahující stromy listů lichožpeřených 3jarmých a květů v konečných latovitých hroznech. Korunovitý kalich jest zvonkovitý, 5klaný, koruna bílá s pavézku zakrouhlenou, vykrojenou téměř zděli křídel, 10 tyčinek 2bratrych, a semeník nožičnatý s nitkovitou čnělkou lysou. Lusky jsou čárkovité smačknuté, na každém švu 2křídle, 1pouzdré až 5semené a nepukavé o semeněch vaječných smačknutých s pupkem pobočným. P. roste několika druhů v tropické Americe a v Západní Indii, kdež zvláště známa jest P. *Erythrina* L., l. má m i v ý, jehož roztlčené větve a listy do vody hozené na chvíli omamují ryby, tak že při hladině snadno se mohou lovit. Déd.

Piscina (lat.), r y b á r n a, byla u Římanů vodní nádržka k chovu ryb, vodojem vůbec a také nádržka ke koupání v římských termách, odkudž i p. název pro křesť. nádržku v baptisteriu, poněvadž v kostelích prvokřesťanských křtenci vstupovali do nádržek po několika stupních pohružující se tam. V pozdějších chrámech katolických slove p.

prohlubení pro odtok vody v jižní stěně choru vedle oltáře (někdy též v sakristii), obyčejně ve tvaru výklenkovém, s malým podtrubím, sloužící kněžím k umývání rukou nebo k cídění nádob. Někdy bývá ve výklenku umístěna kamenná přehrádka jakožto t. zv. kredence čili schránka (franc. *piscine-crédence*) k uschování posvátných nádob.

Pisciotta [pišòta], město v Itálii při břehu Tyrrhenského moře a žel. trati Battipaglia-P. v prov. salernské se 3828 obyv. (1891); přístav (r. 1894 připlulo 126 lodí o 38.335 t), čilý rybolov, pěstování vína, olivy, výborného ovoce a výroba olivového oleje.

Pisco, P í s k o, přístavní město v Peru, nad zálivem t. jm. v Tichém oceáně na železn. dráze P-Ica a P. Lima, v depart. Ica, má 4500 obyv. (1889); dva špitály, přístav s rejdou, rybařství, vinařství, vývoz stříbra, soli, bavlny. Dne 17. říj. 1842 zvištězil zde generál Vidal nad gen. Torrikem.

Pisé [pizé] (franc.), zdvo zpěchované hlíny, viz Lepence.

Písecký: 1) P. V á c l a v (*1482 v Písku-†1511 v Benátkách). Byl syn Ješka Hladíče, na universitu pražskou dostal se asi r. 1500, bakalářem byl r. 1502, r. 1505 mistrem. Roku 1506 spravoval školu u sv. Jindřicha v Praze. V té době již celou duši přilnul k studiu humanistickému, v němž pokračoval i v letech následujících, počav učiti na universitě, ač málo pro ně nacházel porozumění. Roku 1508 zvolen děkanem, ale již v březnu 1509 se toho vzdal, začož mu i od kolegů činěny trpké výtky. Tehda P. již zamýšlel odejiti do Italie, aby se zdokonalil ve znalosti starých klasikův a zvláště přiučil řečtině, k čemuž pobádan i od Jana Šlechtý ze Všehrd. Návštěva Italie usnadněna mu tím, že Řehoř Hrubý z Jelení učinil ho průvodcem syna svého Sigmunda. Studoval nejprve rok v Padově, odtud pro poplach válečný odešel do Bononie, kde měl i hádání s učným mnichem o svátosti oltární. Posléze odešel do Benátek, kde zahynul morem. Smrt jeho znamenala velikou škodu pro rozvoj humanismu na pražské universitě, neboť od přátel pokroku právě do něho mnoho nadějí skládáno, až by se vrátil s novými názory s dalších studií. Zachovány od něho velmi významné listy (v rukop. bibl. klementinské) a překlad (Pseudo) Isokratovy řeči k Demoničovi, učiněný z řečtiny v Itálii a věnovaný Řehoři Hrubému z Jelení (Rozbor od Fr. Lepaře v »Listech fil.«, 1874). Vydán v Praze r. 1512 u J. Moravusa, v Prostějově od Vorličného r. 1558, od Veleoslavína r. 1586, od Rozuma v Stč. bibl. I. Život a význam jeho vypsán od J. Truhláře ve spise Humanismus a humanistě v Čechách za Vladislava II., str. 133 sl. — Srv. Jireček, II., 115. JNk.

2) P. P e t r, krajan a přítel před., byl i nástupcem jeho na škole u sv. Jindřicha v Praze. Později obstarával některé záležitosti jeho ve vlasti, když Václav odjel do Italie, ač ne vždy ke spokojenosti, a učil se

od něho též na klasikách. Zemřel však již dne 28. list. 1515. (J. Truhlář, Humanismus za Vladislava II.) *JNk.*

3) **P. J i í**, syn Martinův, učil se na universitě pražské, kde stal se bakalářem r. 1511. Od r. 1515 byl správcem školy v Klatovech, r. 1518 stal se mistrem a počátkem r. 1519 povolán byl na universitu, kde byl při smrti Korandově. R. 1520 před morem ušel do Hor Kuten, kde měl bratra kaplanem. Asi r. 1521 stal se proboštem kolleje Karlovy. V rozbrojích tehdejších přidržoval se novot, ale veřejně nebyl při žádné straně. Od r. 1529 byl proboštem kolleje u Všech svatých a přisedicím konsistoře. Rektorem byl třikráte. V mládí psal na prázdné listy svých knih paměti, jež dle špatného rukopisu vydal Jiří Pfrogner r. 1802; lepší opis měl Palacký. — Srv. A. Rezek v »ČCM.«, 1882, 545; Jireček, II., 114. *JNk.*

4) **P. Ondřej**, kněz pod obojí, v l. 1583 až 1584 farář v Dobrovici u p. Viléma Voka z Valdšteina, jemuž r. 1583 věnoval spis na známý spor duše s tělem pod názvem *Rozmlouvání těla rozkošem oddaného a duše kající* (v Praze, u J. Černého). R. 1585 stal se děkanem v Časlavi, kde tehdy již měl dům. Pobyval tu ještě r. 1591. — Srv. Jireček, II., 114. *JNk.*

5) **P. Václav z Krymlova** viz Medek 1).
o Písečná: 1) **P. (Piessing)**, ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Ces. Lipa, fara Dobranov; 56 d., 259 ob. n. (1890), brusírna skla, mlýn. — 2) **P.**, far. ves t., hejtm. a okr. Žamberk, pš. Kyšperk; 119 d., 657 ob. č. (1890), kostel sv. Kateřiny (ve XIV. stol. far.), 2tř. šk., 2 mlýny a pila.

3) **P.**, Písečné i Písečný (*Piesling*), městečko na Moravě, hejtm. Dačice, okr. Jemnice, fara Novosady; 108 d., 144 obyv. č., 506 n. (1890), ltr. šk., pš., četn. stanice, výroba gummových šňůr, lemovek a stuhového zboží; opodál Krokovice, popl. dvůr a Červený mlýn. Fid. statek **P.** a Slavětín (641,53 ha půdy) se zámkem (při něm rodinná hrobka kn. z Collalto), mlýnem a pilou drží Em. kn. z Collalto. Opodál předměstí **P.** obec židovská se 45 d., 214 ob. n. (1890).

4) **P.**, ves ve Slezsku, viz Píseczna.

Písečnatka, bot., viz Arnoseris.

Písečné viz Písečná 3) a Písečný 2).

Písečnice, bot., viz Arenaria.

Písečník, bot., tolik jako *h o u s e n í k*, viz Arabis.

Písečný: 1) **P.**, ves na Moravě, viz Písečná 3). — 2) **P.**, Písečný, ves t., hejtm. Nové Město, okr., fara a pš. Bystrice nad Perní; 43 d., 293 ob. č. (1890), ltr. šk.

Písek (angl. *sand*, franc. *sable*, it. *sabbia*, něm. *Sand*, pol. *piasek*, rus. *pesok*) je drobné uvolněné kamení, jehož velikost měří se jen v milimetrech. Co do povšečné jakosti lze říci, že rozeznáváme **p.** *h r u b o z r n ý*, t. zv. rezný, jakým bývá náš **p.** vltavský, a potom **p.** *j e m n ý* jako prášek t. zv. *p. l é t a v ý*. Tento název pochází od toho, že **p.** poslední bývá lehce zmitán větrem a naplňuje

pak celé okolní ovzduší, jak to shledáváme zejména na pláních severního Německa a Hannoverska, tak že letní dobou nelze ani vagony železniční otvírati. Hmoty, z nichž tvoří se **p.** nynější dobou, mohou býti nejen vrstvy prahorní, ale i vrstvy všech ostatních útvarů geologických. Nejstarší **p.** povstal jen z vrstev prahorních zvětvávaním a vyplavením následkem srážek v ovzduší. Novější doba vytváří i **p.** z korálových hmot a z lastur. Písku, není-li v něm látek rostlinných, užívá se v stavitelství k přípravě malty a betonu. Má-li látky cizí, po případě i rostlinné, třeba **p.** takový práti, což děje se postupem týmž, jako se připraví výroba mýdla — loužením. Nejlepší **p.** jest ovšem ten, který sestává ze stejných zrnek křemennitých, tedy **p.** *k ř e m í t ý*. Ale málokterý **p.** sestává jen z pouhých zrnok křemčitých, bývá v něm při nejlepší jakosti písku toho i 20 % cizích příměsí, což vysvětluje se tím, že horniny zvětvávající odlučují nejen zrnka křemene, ale i živce, slídy, amfibolu, vápencův atd., dle toho, z jakých hornin **p.** povstává. Mnohdy se vytváří písková ložiska, nánosy starší i novější, ve formě celých ostrovův a pouští, na nichž, zejména tehdy, je-li v písku mnoho železitých součástek, žádná vegetace neprospívá. Písková lože obsahují namnoze i příměsky drahokamů (diamantu, granátu, hyacintu, chalcedonu a j.) — i drahokovů (zlata, platiny, cínu atd.), tak že se na nich vyskytují ryzoviště, o něž ani v Čechách nebývalo nouze.

Činivá se rozdíl v písku, jak již pověděno, dle toho, z jaké horniny povstal, a dle toho mimo křemítý **p.** nalézáme i: **p. d o l o m i t o v ý** (na jednotlivých místech Švábských Alp a ve Francii); **p. g l a u k o n i t o v ý**, produkt zvětvávání třetího; **p. m a g n e t i t o v ý** jakožto směs, v níž převládá magnetit titanový s podřízeným množstvím augitu, granátu, cirkonu a také zlata, platiny atd., kterýžto druh písku tvoří mocné usazeniny říčních a potočních břehů v krajinách okolí vulkanického a jezer; **p. l a s t u r o v ý**, který obsahuje ve směsi křemene i zbytky rozdrcených lastur a zvířecích kostí, a **p. v u l k a n i c k ý** atd.

P. jakožto součást ornice má velikou důležitost proto, že dalším zvětvávaním vytváří urodnou půdu a že umožňuje vytvoření pórovitých vrstev, jimiž vláha snadno dospěje ke kořínkům rostlinným. Mimo to půdu tučnou, vodu nepropouštějící, ční schopnu, by odváděla zpodní vodu. Ve stavitelství významný je zvláště **p.** křemennitý proto, že máje převahu silikátů vytváří s vápenitými příměsemi také zdivo. Process tento, který napodobí stavitelství, vytvořila věčná příroda dávno před tím, nežli lidstvo počalo zeměkouli obývatí nasytější pískoviště roztoky přirozeného vápenitého tmele a vytvořivší celá horstva pískovcová. *Sp.*

Písek: 1) **P.**, král. (někdy i krajské) město rozložené na nerovném prostranství u řeky

Otavu (nejnižší místo 365 m). P. skládá se z vnitřního města, Pražského a Budějovického předměstí, osady u kostela sv. Václava. K městu přísluší též Prkratice, Horní Novosedly, Flekačky a samoty. Obsahuje v 934 domech 13.608 ob., totiž 13.118 Čechů, 326 Němců, 164 jiných (mimo 89 evang. a 395 židů) katolických. P. jest sídlem c. k. okr. hejtmanství a polit. dozorcího obvodu s úřadem stavebním, cejchovním a okr. šk. radou, bern. inspektorát, c. k. krajského a okresního soudu, c. k. státního zastupitelství, c. k. hlav. berního úřadu, c. k. vrchního kommissarství finanční stráže, c. k. poštovního a teleg. úřadu, velitelství doplňovacího okresu c. a k. pěšího pluku č. 11., velitelství c. k. zeměbraneckého pluku č. 28., c. k. zemského velitelství hřebčinců, c. k. okr. četnického velitelství č. 12. Samoprávné úřady jsou: okresní zastupitelstvo, městský úřad s obecním úřadem, správcovským, stavebním, lesním a policejním. Ústavy vyučovací: c. k. vyšší gymnasium (r. 1778 z Klattov sem přenesené), c. k. vyšší realka (r. 1860 od obce založená, od r. 1886 státní), vyšší lesnická škola (zal. r. 1899), revimická škola (zal. r. 1885), rolnická škola (zal. r. 1870), měšťanská škola pro hochy a dívky, obecné školy (3), pokračovací škola prům., pokrač. škola obchodní, opatrovna, židovská škola. Dobročinné ústavy jsou: Špitál pro chudé založ. r. 1404 od Mik. Volynského na místě dřevního špitálu křížovníkův (1351) a obnovený ke sklonku XVII. stol., veřejná nemocnice (1848), okr. nemocenská pokladna a stravnice. Z četných spolků nejstarší jest ostroštrelecký sbor, ze staršího městského vojska r. 1740 jako pěchota, jízda a dělostřelectvo organisovaný a r. 1810 obnovený, ostatní všechny vznikly po r. 1860 (kromě dvou). Z průmyslových závodů vynikají: c. k. továrna na tabák (1897, od r. 1901 v novém stavení), dva pivovary (měšťanský a občanský) a j. V Pisku jest elektrárna zřízená z Podskalského mlýna (r. 1511 obci od krále darovaného) a čerpací stanice městského vodovodu, obě nákladně zřízené. Peněžní ústavy jsou: spořitelna (1869), obč. záložna (1860), okr. hosp. záložna (1883). Pamětihodná stavení: 1. Veliký kostel Narození P. M. v prvotním slohu got. s některými starými malbami ještě udrženy. Veliká věž postavena r. 1489 a v l. 1741—43 přistavěna kaple sv. Jana Nep. 2. Kostel sv. Kříže napřed upravený v XVII. stol. ze solnice, jejíž pěkný portál ponechán, a později vystavěný, k němuž v l. 1685—87 přistavěna věž, zároveň vystavěn konvent dominikánů, r. 1787 zrušený (nynější kraj. soud). Starší klášter dominikánů, založený zároveň s městem, stával na místě č. 121, kdež zachoval se starý kostel jeho (na byty rozdělený). Vedle něho (nyní chodba mezi kostelem a č. 121) stával veliký kostel klášterní. 3. Kostel sv. Trojice založený r. 1576, když hrbitov (1549) od děkan. kostela sem byl přeložen. 4. Kostel sv. Václava, založený r. 1695, stojí na

místě prastarého kostela Starého Písku a byl do r. 1254 farním. 5. Královský palác, jediný zbytek bývalého hradu, totiž jeho čtverhraného stavení založeného ok. r. 1254, s ozdobně klenutou chodbou. Nejvýše sň, kterou Jindřich z Jenšteina r. 1479 dal vymalovati. (Popis viz »Hrady«, VII., 79.). 6. Radnice, stavení založené v úšlechtilém slohu barokovém a dokončené r. 1766; pěkné hodiny jsou od Šeb. Landspergera, pražského hodináře (1768). 7. Dům obecní č. 1, zvaný dříve »městská kumpanie« a pocházející ze XVI. stol. Přes řeku Otavu postaven kamenný most, podle pověsti nejstarší most v Čechách, v pravdě bezpochyby druhý (po roudnickém), jenž od starodávna pokládán byl za přední klenot města. Na malém rynku jest ozdobný sloup P. Marie s několika sochami (založený r. 1713—15; sochy od Chr. Widemana, sochaře plzeňského, ostatní dílo Fr. Zebera Horažďovského). Z bývalých trojích hradeb a příkopů zachovaly se jen zlomky, zejména zpoděk věže Baby (u č. 66) a bašta u Putimské brány. V hradbách bývaly tři brány, z nichž dvě zbořeny před r. 1850 a poslední (k Budějovicům) r. 1862.

Erb (vyobr. č. 3141.): Modrý štít a na něm stříbrná hradba s otevřenou branou a zlat. mříží vytaženou. Za hradbou 2 stř. věže, každá s oknem, cimbuřím, cihel. střechem a zl. makovicí, mezi nimi český štítek, nad ním zl. půlměsíc s hvězdou a po stranách věží též po hvězdě. Barvy městské: zlatá, modrá. —

Č. 3141. Znak města Písku.

O b e c n í j m ě n í: Městu náleží bývalé panství písecké (na království), hlavně lesy (nad 5845 ha), role (nad 730 ha), louky (nad 131 ha), rybníky (nad 87 ha) a j., z čehož a jiných příjmův vychází ročně nad 657.000 K, více a méně. — D ě j i n y. Okolí Písku prvotně bylo buď královstvím aneb majetkem klášterů ostrovského (Putim) a doksanského (Oslov). Králové (Přemysl I.) vyvadili tato duchovenství a utvořili z nich panství zvиковské a písecké. Při kostele sv. Václava stála trhová ves P. s královským dvorem (1243). Přemysl II. založil poblízkou na nynějším místě pevnost po západním způsobu tak, že postavil na skalnatém břehu hrad přihradil k němu podhradí; zároveň vznikl také klášter v stejném pořadí s hradem a farní kostel přišel k obvodu hradeb. Týž král tu nejednou dvorem býval. Zdá se také, že tu založena byla mincovna. Ke konci XIII. stol. P. dostal se do zástavy, ale král Jindřich vybaviv jej slibil nezastavovatí a práva Starého přenesl na Nový P.

Král Jan toto podhradí obdařil městskými právy a důležitými svobodami (1327, 1337), zejména aby vozkové světem pracující jezdili na P. a tu myto platili. Jan hrad zase zastavil, ale králevic Karel jej vyvadal. Od té doby tu býval purkrabě (r. 1357 Hašek z Lemberka, r. 1391 Racek Odranec z Drahonice, r. 1404 Václav Távák ze Švamberka, r. 1413 Chval z Újezda, vrchní správce, Hrdibor ze Štipoklas, purkr., r. 1418 Bušek, r. 1419 Jan Hájek z Hodětína). Asi v posledních letech krále Jana zřízen v Pisku nákladný most. Karel IV. a Václav IV. tu přebývali a město (1348, 1352, 1372, 1392, 1398, 1404) rozličnými svobodami darovali. K těm náležely hlavně sklad soli, sekání dříví na království. Péči králův stal se P. městem bohatým. Po r. 1415 Pisečtí přilnuli k učení Husovu, a když došla zpráva o smrti krále Václava, ztekli klášter, jehož mnichové s listovou a j. uprchli. P. přidal se k jednotě Táboorské, jejíž kád' obcí na udržování vojska naspývanou měl ve svém městě, a poddal se hejtmanovi Matěji Loudovi z Chlumčan. V březnu r. 1420 sice opanován od královských, ale za nedlouho zase byl v moci bratrstva, při němž věrně stál až do r. 1452. Žízka z okolí sbíral sedláky ke svému vojsku. Mnozí sice odbíhali z Pisku k nepříteli, ale konšelé zabavovali jejich majetek a dávali jej svým věrným. Bratrstvo zde mívalo sjezdy, jako na př. r. 1422 a 1426, radíc se tu o dobré strany a zjednání míru. Pisečtí účastní byli všech bojů bratrstva, zejména i u Lipan. Až do r. 1437 P. zůstal v moci Matoušově a poddav se Sigmundovi snad obdržel nějakou odměnu. Když potom Táborští, nemožouce uvynouti pracím míru, vyhledávali nová zašti, Pisečtí a Vodňanští stáli věrně při nich, jako r. 1439 a 1443 proti Oldřichovi z Rožmberka a r. 1445 a 1447 vnikše s nimi do Rakous holdovali tu daleko. Císař Bedřich byl proto donucen s nimi se smlouvat. (»Pam. arch.«, VIII., 465.) I v potomních bojích Pisečtí měli účastenství. Pracím tehdejších náčelníkův podobají, aby došlo k jednotě této víry, odpírali houževnatě, držíce se výstředností bratrstva; teprve když Jiří Poděbradský Tábora dobyl jim pohrozil (1452), poddali se a zavedli službu boží podle řádu Rokycanova. Král Ladislav potvrdil svobody města a připojil k němu rychtu. Purkrabství dal r. 1454 Janovi a r. 1457 Rackovi z Kovcova, ale od r. 1459 po dlouhá léta byl hrad v držení Lva z Rožmitála. On i město horlivě pomáhali králi Jiřímu (r. 1467 dobyli Mladějovic, r. 1469 pokoušeli se o Zvíkov). Sklonek téhož století vyplňovaly časté pře se sousedy, kteří silnice a myta na sebe potahovali, ale většinou Pisečtí vyhrávali a drželi právo své až do XVIII. stol. Moudrým hospodařením, též i milostmi krále Vladislava zámožnost rostla, tak že Pisečtí kupovali statky pozemské (r. 1505 Vítkov, později Talínu a j), avšak i zástavu hradu piseckého obětavým přispěním sousedův a poddanych převedli na sebe. Hrad totiž byl r. 1483 za-

staven Jindřichovi z Plavna, od tohoto postoupen r. 1495 Hynčíkovi Pluhovi z Rabšteina a od jeho synův r. 1509 prodán obci. Držela tedy obec kromě hradu, království (lesův u Pisku a Mirotic) zástavních drahně dědičných vesnic (putimskou rychtu). Se zámožností rostla i osvěta a několik učených lidí se tu tehda rodilo. Stav ten zůstal až do nešťastného roku 1547. Pisečtí přidavše se ke stavům, kteří se proti Ferdinandovi I. protivovali, propadli za to všecko jmění, všechny svobody, cla a myta a zavázali se dávatí posudně. Svobody jim dne 24. září navráceny na ten způsob (kr. rychtař, appellač. soud) jako jiným městům a dne 30. září ze statkův ty, které byly zádušní, avšak bez vrchnosti. Část' ostatních statkův prodána, co zbylo, navráceno obci r. 1549 i se cly, avšak bez hradu a království. Tyto lákaly mnohé pány, kteří je chtěli dostati do zástavy; Pisečtí citice dobře, že by bez království sklesli na venkovské městečko, neustali prositi, až jim království do vůle královny zanecháno (1558). Zase odtud jmění obecní rostlo na jižní straně přikupováním nových statkův. Obec pak pečujíc o potřeby hmotné, starala se i o duševní, tak že P. stal se semenitým učených lidí. Ale události po r. 1618 uvrhly P. v nebyvalou bídu. Když Pisečtí se přidali ke stavům, na jaře r. 1619 předměstí vyplněna. Po bitvě Zábalské osazen P. od stavův, ale Buquoi, přitáh k němu, tak jej sevřel, že hejtman Hok dal se v rokování. Mezitím císařští (pro nedbalost některých vojáků a sousedů) na čtyřech místech vnikli do města (26. srpna) a vydrancovali je. Velitelem se tu stal Martin de Huerta, jenž se udatně bránil proti Mansfeldovi; avšak někteří jeho vojínové jave ho v noci s 5. na 6. pros. učinili s Mansfeldem akkord a od táhli. Po vzetí Vodňan (26. září 1620) přitrhli k Pisku kníže Maximilian a Buquoi a učinivše 29. září útok, zastrašili posádku a sousedy tak, že se smlouvali o vzdání. Když rokování začalo, opět císařští slezli hradby a s velikou zběsilostí všechny konšely a mnoho sousedů povražili (podle pověsti zůstalo jen 12 mužův, tuším proto, že se ostatní rozutekli); při tom město vyhořelo. Velitelem stal se Huerta, jenž samovolně do věci městských zasahoval. Dne 21. ledna 1623 zastaveno jemu a Filipovi Areizaga veškeré panství Pisecké v 110.000 zl., avšak Huerta vyplativ společníka držel je do smrti. Katolická reformace vykonávána přísně, tvrdší trestání a tak se stalo sousedstvo v brzku katolickým. Huerta chtěl klášter obnoviti vyhnal sousedy z klášteríště a vedlejších domův a usadil v nich dominikány. Násilí, které páchal ve městě, chtěli místodržící káratí, když v tom Huerta zemřel. Po jeho smrti panství od dědičky vyplaceno; něco z toho prodáno a ostatek (putimská rychta s lesy) r. 1642 proti zaplacení jisté summy navrácen; P. sám r. 1641 vráđen do čtvrtého stavu jako kr. město a svobody jeho potvrzeny. Potom následovalo narovná-

vání s mnohými věřiteli, neb se byl P. od 40 let uvrhl u veliké dluhy. Obec zůstávala v držení království až do r. 1672. Když však tehda udáno, že v lesích špatně se hospodaří, byly vsaty v sekvestraci. Na mnohé prosby obce císař Leopold konečně r. 1691 dědičně udělil všechno panství, jak bylo do r. 1850. Písku se tím stalo nesmírné dobrodiní a udržel si tím jediné přední místo v kraji prachenském. Avšak sotva pomínulo nebezpečí, začalo sočení stran v městě. První roztržky působili řečníci nebo právní zástupcové stran, nemálo rozdmýchoval spory K. F. Neubauer, syndikus, jenž pro své zločiny byl sesazen (1704) a později (1711) v Praze st'at. Sousedstvo popuzoval král. rychtář Jan R. du Chardon libovolným zasahováním do obecního zřízení. Na štěstí byla tehda (1706) osvicená vláda, která utiskovati nedopouštěla. Ačkoliv Písečtí cítili se upřímnými katolíky, přece měli stále spory s dominikány, protože tito zasahovali do městských živností. Když rod habsburský po meči vymřel, Bavoři a Francouzové vtrhli do Čech. Karel Albrecht, kníže bavorský, přibyl 12. list. 1741 do Písku a odtud táhl ku Praze. Po jeho korunovaci Francouzové přezíromali v městě a okolí a nadělali mnohé škody. Když František Lotrinský, vůdce rakouský, k městu se přiblížil (27. pros. 1741), posel v městě takový strach z možného zkažení, že učiněn slavný slib konati »městskou slavnost«, která posud trvá. Tenkrát Francouzové se ubránili, ale 8. čna 1742 opustili, ustupující před přesilou, okolí a malá posádka ve městě po krátkém útoku přemožena. Potom začalo ve městě zlé hospodářství, které čas po čase až do XIX. stol. se opakovalo. Roku 1752 V. Paulín, primátor, svržen a V. Gerl, pisář kontribuční, v železích do Prahy odvezen. Pro ty a takové nepořádky podkomořský úřad tlačil na pronajímání obecních důchodů, které bývalo odtud stále, ale nepořádkům v důchodě neodpomohlo. Avšak chváliti jest snahy předních mužů u umělecké vyzdobení města a vzdělávání mládeže. Rada stavěla novou radnici po tehdejším způsobu skvostně, kupovala obrazy a pečovala o čistotu a bezpečnost. Od r. 1764 jednáno s jesuity o založení gymnasia, později rada chtěla zříditi v klášteře týž ústav ze svého měšce a dominikáni k tomu byli volni. Na štěstí Písku vláda gymnasium klatovské přeložila sem (1778). V ty časy také od vlády učiněny nové pokusy v šachtách v XVII. stol. začatých a brzo opuštěných, zdali by se našly dostatečné průby zlata, ale výsledek neuspokojoval, ač r. 1770 s prací začato. Josef II. zřídil v Písku královský magistrát, potvrdil svobody města, což stalo se i cis. Františkem r. 1793, avšak starodávná silničná mýta a ostatní, co platnému zřízení odporovalo, zrušeno. Hospodářství obecní až do r. 1830 bylo chatrné a vady jeho odkryty obšírným »systemálním vyšetřením«. Proto dosazen t. r. za král. purkmistra Ign. Šurda, muž rázný a výtečný

organisátor, který zavedl ve všech oborech dobrý pořádek a držel nad ním bezohledně ruku. Ač svou přísností nejednoho proti sobě popuzoval, přece při jeho odchodu obyvatelstvo nepokryté na jeho dávalo, jaké dobrodiní městu prokázal. Léta 1848—49 minula v Písku pokojně. Ač český jazyk až do zřízení kr. magistrátu panoval, přece i potom, když němčině přednost dávana, nebyl vytlačen z knih a jednání a od roku 1849 ukazovala se snaha dáti mu přednost, což však nebylo provedeno pro nezpůsobilost řídicích osob, vzdělaných v něm. školách. Dne 15. led. 1850 začal úřadovati krajský úřad plzeňský a v Písku byl jen úřad podkrajský. Dne 1. ún. začalo se úřadování komorní okr. správy a sběrací pokladny. Dne 27. květ. začal úřadovati krajský soud (po zrušení kriminálního). Dne 16. čna pomínul soud magistrátu a soud návladního nad poddanými a od 17. čna úřadoval c. k. okresní soud. Nově zřízený samosprávný úřad městský chodil po šlepějích svého předchůdce, jsa také v téže závislosti. Měst'anstvo české sice libovalo si v německém nátěru, a ač vynikalo vzácnými ctnostmi, přece bylo neuvědomělé. Proti tomu pracovali mnozi osvícení mužové, jako F. K. Miltner, první krajský po obnovení kraj. úřadu, P. Fr. R. Bezděka, jenž od r. 1841 mimořádně vyučoval češtině, K. Ninger, jenž řečí a písmem budil, dr. J. Pažout a P. Václ. Zikmund, V. Janota, který založil r. 1858 časopis »Poutník od Otavy«. V zastupitelstvu česká strana nabývala vlivu a vedena jsouc Tom. Šobrem prosadila zřízení vyšší realky. Jejím prvním ředitelem byl J. Krejčí, jenž ji dal praktický směr, a básník A. Heyduk působil tu hned od počátku. Panství němčinu na radnici zlomeno, když r. 1866 Tom. Šobr mladší byl zvolen za starostu. Ten jen tři léta úřadoval, ale činnost jeho byla mnohoplodná a mnohá věc za něho připravena, která se stala teprve později skutkem. Zřízením dráhy Rakovnicko-Protivinské (1874) dosaženo přímého spojení s Prahou. Starosta Frant. Gammisch nestranně řídil osudy obce v l. 1879 až 1885. Již hrozil schodek v příjmech a vydáních, ale na štěstí objeveno v lese u Boudy vydatné množství živce. Za starosty Al. Pakše (1885—99) mnoho činěno k výzdobě města a okolí, zvláště stromovím, převzata vyšší realka do státní správy a zřízena nová učiliště. Velikého lesku dostalo se Písku přítomností J. V. císaře (1888). Přiliv obyvatelstva do útulného a hostinného města byl takový, že o překot se stavělo a P. za půl století více vzrostl, nežli za všechnu dobu svého trvání. Moderním požadavkům vyhovělo se za starosty K. Lukáše zřízením vodu, nového elektrického osvětlení (poprvé P. osvětlen elektrickým světlem dne 1. září 1888 a to 25 lampami obloukovitými a 67 žárovkami; r. 1901 elektrárna přestavěna a nově uvedena v činnost 21. pros. 1901) a novým dlážděním. Na konci XIX. a poč. XX. stol. P. předháněl mnohá města, jimž

po století býval roven. Znamenití rodáci: V. Hladíč Písecký (†1511), Jiří Písecký (c. 1530), Václav Medek z Krymlova (†1567), Jan Kocin z Kocinětu (†1610, narodil se v č. 47), Vít Beránek (†c. 1620 a j. — Srv.: J. Matzner, Král. město P. (1898); t. články v programech v. realky v l. 1878—1894; Průvodce po král. městě Písku a jeho okolí (1902). Hojná hist. látka leží v 400 (rovné číslo) knihách a hojných spisech městské listovny. Ščk. — 2) P., ves t., hejtm. Nový Bydžov, okr., fara a pš. Chlumec n. Cidl., 65 d., 498 ob. č. (1890), opodál popl. dvůr Oktavianov. — 3) P., ves t., hejtm. Karlín, okr. Brandýs n. Lab., fara a pš. Stará Boleslav; 99 d., 760 ob. č. (1890). stát. hřebčinec a nedaleko lázeňské místo Housťka (v. t.). — 4) P., také Hradiště na Písku, ves t., hejtm., okr. a pš. Pardubice, fara Kunětice; 23 d., 174 obyv. č. (1890). — 5) P., ves t., hejtm., okr. a pš. Slaný, fara Tuřany; 19 d., 67 obyv. č. (1890). — 6) P. (Pieska), ves t., hejtm. Stříbro, okr. a pš. Touškov, fara Lešany; 18 d., 95 ob. n. (1890).

7) P., ves na Moravě, hejtm. Uher. Hradiště, okr. Uh. Ostroh, fara Bzenec; 262 d., 1443 obyv. č., 42 n. (1890), 3tř. šk., pš., telegraf a žel. stanice Rak.-uher. spol. dráhy (Bzenec (město)-Bzenec — P.), popl. dvůr a myslivna, rolnictví. Připomíná se r. 1526.

8) P., ves ve Slezsku, viz Piosek.

Písemnost řízení jest zásada, kterouž ovládný jsou předpisy oněch soudních řádů, jež uložily soudci spor rozsuzujícímu nepřihlížeti co do skutkového a průvodního materiálu sporu k ničemu jinému, leč co obsaženo jest v t. zv. rotulu actorum, t. j. ve složených spisech uzavřeného řízení projednání a průvodního, pokud k tomu ovšem po zákonu přihlížeti lze. Vše, k čemu soudci rozsuzujícímu přihlížeti jest, musí před ním ležeti v písemné formě, dostavši se do spisů dovolenou formou a v předepsaném pořádku a poskytujíc výhradně podklad vyhledání práva. Toto upravení procesu zabezpečuje úplnou nepředpojatost soudce, přikročujícího k rozsudku, co do právního pojmání věci. Dokud spor neprojde projednáním řízením, není místa pro mšnění se soudce do věci, neboť stranám jest ponecháno, aby uvedly vše, co v zájmu svém uznávají za potřebné, a při zásadě: »budíž o všem i druhá strana slyšena« nemůže býti jedné straně na škodu, že druhé bylo volno uvéstí to, co jí bylo na prospěch. S druhé strany zásada tato nabádá strany k ostrážitosti a podrobnému vyčerpání děje; neboť strany netuší ani, jaké stanovisko zaujme soud, a musí jim tudíž na tom záležeti, aby věc byla vyličená do detailů. Před právními škodami chráněny jsou strany nuceným přibráním právních zástupců, s nimiž důvěrně případ sdělí, takže soudce obdrží již prohlášení stran pečlivě promyšlená, ve vyhraněné a přesné stylisaci, uvádějící všechny podrobnosti, jichž uvedení ta i ona strana uznala za prospěšné. Zásada p-i sama není příčinou oněch vad, které byly

vytýkány písemnému processu a pro které dána nyní přednost t. zv. řízení ústnímu; vady tyto dlužno spíše přičísti na vrub praxe a formalismu řízení, o němž nelze říci, že by v nerozlučně spojitosti byl se zásadou p-i. Zásada ústnosti čili bezprostřednosti řízení jakožto protiva p-i ukládá soudci povinnost, aby pečoval o to, by shromážděn byl skutkový podklad rozsudku, a aby rozsoudil spor jen na základě toho, co v ústním líčení bylo předneseno. Za první podmínku správného rozsudku pokládá jest všestranné vyčerpání děje, vyhledání skutečnosti tak, aby ve vědomí soudce vyvolán byl zcela jasný a podrobný její obraz. Process, ovládný zásadou p-i, vyhověl této podmínce, jak si jen mysliti lze; vždyť v tom právě leží celý význam této zásady. Při processu ovládném zásadou ústnosti jest dosažení tohoto úkolu mnohem nesnadnější; tu jest třeba, aby soudce myslil za obě strany, aby od obou stran, všech svědkův a znalců vyšetřil vše, co pro různé právní posouzení je důležité; krátce, aby onu práci, kterou písemný process ukládá stranám, totiž podrobnou informaci, obstaral si do jisté míry sám, hlavně aby nic neopominul, nic nepřehlédl, vše bystře a správně pojal a nadičkoval do protokolu, co bylo předneseno. Praxe dokazuje, že mšnění se soudce do projednání rozepře zhusta vede k jednostrannému projednání, protože soudce již od počátku utvoří si jistý právní náhled a jím veden vyšetřuje a protokoluje věc. Uváží-li se moc soudcova při ústním líčení, nesnáze, s nimiž často se potká strana, která svými otázkami svědkům neb svojí výpovědí vylká na základech soudcova předem utvořeného právního názoru, dále nervosnost lidská, někdy též znuzování vlastní úlohy soudcovy a autoritářství, konečně někdy také řízení sporu tak, aby před odvolacím soudem rozsudek obstál jako pevný a nezvratný — pochopí se choulostivost ústního řízení vůči písemnému. Ovšem že ústnost řízení vykazuje také výhody vyplývající ze styku soudu se stranami, na př. nabádání ke smíru, pokud není prostou šablonou, ale opírá se o správné posouzení konkrétních výhod spojených s narovnáním sporu, větší působivost ústního přednesu — zejména v appellačním řízení, větší pohyblivost celého řízení atd. Podaři-li se praxi vyvinouti ústní řízení sporné tak, aby i při něm možno bylo děj všestranně vyčerpati, zejména aby průvodní řízení vystihovalo každou nuanci jednotlivé výpovědi bez zabarvení, jehož se často dostane výpovědi protokolováním, pak řízení ústní třeba prohlásiti za vzor řízení, za němž písemně daleko zůstává. Toho nelze však dosíci tím, že soudci poskytují se moc přikázeti stranám, když by chtěly řízení dáti směr jiný, než jak si jej přeje; naopak právo otázek, právo žádati protokolování neb opravu protokolování musí býti uznáno, a ne znemožňováno neb aspoň ztěžováno. Proto dlužno žádati, aby svobodně

zasahování strany do sporu uznáno bylo praxí za základní podmínku ústního řízení, jako něco samozřejmého, za podstatnou součást řízení a nikoliv za protahování věci, zbytečné obtěžování, nedostatek úcty neb důvěry k soudu a pod. Řízení písemné samo sebou této podmínce daleko lépe hovělo než ústní, kde záležitosti bude více méně vždy na osvěcenosti soudcově.

V Rakousku p. řízení až na spory o věci nepatrné (nepřevyšující cenou 50 zl. r. č.) byla základní zásadou řízení pro všechny spory na základě t. zv. Josefinského soudního řádu z 1. května 1781 č. 13 sbírky zák. soud.; teprve dnem 1. led. 1898 tento starý soudní řád nahrazen byl novým, z 1. srpna 1895 č. 113, v němž ku platnosti přivedena zásada ústnosti.

P. v řízení trestním vyvinula se v procesu inkvisičním, který byl upraven tak, že inkvizitní výsledky vyšetřovací sbíral a shromažďoval je ve spisech, zejména v protokolech sepisovaných o ohledání, o výslechu obviněného, svědkův atd., a tyto spisy předkládal potom soudu kriminálnímu, aby podle nich rozhodoval. Řády tr. reformované podřelý p. pro řízení přípravné, pro hlavní přelíčení však za pravidlo přijaly jednání ústní. V tom smyslu i ř. tr. rakouský z r. 1873 nařizuje pro přípravné vyšetřování, že o každém soudním, k vyšetřování náležejícím výkonu sluší sepsati protokol (§ 101), tyto protokoly pak jsou tu základem rozhodování. Pro hlavní přelíčení však stanoví § 258, odst. 1 zásadu přímosti a tím i ústnosti. Způsob řízení jest tu upraven tak, že všechny osoby vyslychané, t. j. obžalovaný, svědkové i znalci, vypovídají před soudem ústně. Pokud důkaz má být veden obsahem nějakého spisu, vyhledává se, aby tento spis ve hlavním přelíčení byl předčítán, jinak by soud vynášel rozsudek nesměl k němu hleděti. Aby pak toto předčítání samo nevybočovalo z určitých mezí a zvláště aby snad předčítání spisů z řízení přípravného nedálo se na újmu ústnosti hlavního přelíčení, jsou dána o tom pevná pravidla. Podle toho dovoluje se předčítati protokoly o výslechu spoluobviněných a svědkův a posudky znalecké ve hlavním přelíčení jen výjimkou za podmínek § 252 č. 1—4. Naproti tomu nařizeno jest z á v a z n ě, aby se čtly protokoly o ohledání a nálezy znalecké, nálezy trestní, jež proti obžalovanému dříve byly vydány, rovněž listiny a spisy jiného druhu, které jsou pro věc důležité, leč by obě strany se toho vzdaly (§ 252, předposl. odst.).

Pisemskij Aleksěj Feofilaktovič, spisovatel ruský (* 10. břez. 1820 v Rameňji, v čuchlonském új. kostromské gubernie-ř 21. led. 1881 v Moskvě), pocházel ze starého, ač zchudlého rodu šlecht. a vzdělal se v kostromském gymnasiu a na universitě moskevské. Jako jinoch jevil velikou náklonnost k divadlu. Ukončiv r. 1844 universitní studia, vstoupil do státní služby, ale r. 1846 ji opustil a oženil se. Roku 1848 stal se

úředníkem pro zvláštní rozkazy při kostromském gubernátorovi, v l. 1354—59 byl členem petrohradské hlavní správy údelův a v l. 1866—72 radou moskevské správy gubernské. Služební povolání nezůstalo bez vlivu na jeho tvorbu, kterou zahájil povídkou *Nina* (»Syn otčestvax«, 1848) a *Bojarsčina*, napsanou r. 1847, ale vlivem censury otíštěnou teprve r. 1857. Již v poslední práci lze stopovati hlavní vlastnosti talentu P-kého, plastiku kresby, docházející časem do hrubosti, životnost a sytost barev, bohatství komických motivů, pessimistický názor na vytrvalost povýšených citův a silnou, typickou mluvu. Roku 1850 navázal styky s »Moskviťaninem«, kde otiskl povídky *Ťufjak* a *Brak po strasti*. Obě práce postavily P-kého do první řady rus. spisovatelů. Záhy potom následovaly povídky: *Komik*; *Ipo-chondrik*; *Bogatyj ženich*; *Batmanov*; *Pitěrsčik*; *Lěšij*; *Razděl*; *Fafaron* a j., jež dotýkají se nepovšimnutých sfér rus. života, pro svoji nenapodobitelnou životnost, pravdivost a barvitost nepozbyly dosud zájmu. Přesídliv r. 1858 do Petrohradu, žil v poměrech dosti stísněných a psal málo. K té době vztahuje se jeho kritická stať o Gogolovi a nejlepší povídka ze života rus. lidu *Plotničja artěl*. Když r. 1856 námořní ministerstvo podniklo národopisný výzkum, P. prozkoumal Astračcha a Kaspické pobřeží, o čemž napsal mnoho cestopisných článků do časop. »Morskoy Sbornik«. Roku 1858 stal se redaktorem »Bibliotěki dlja čtenijax«. Zároveň v »Otčestvennych Zapiskách« objevila se jeho nejlepší práce *Tysjača duš* a brzo potom v redigované jim sbírce znamenité jeho drama *Gorkaja Sud'bina*, jehož děj čerpal přímo ze života. Obě práce pokládány jsou za nejsilnější projev rus. realismu a zejména poslednější v podání lidové mluvy a ve vyličení velkoruského mužíka nebyla dosud předstížena. Sláva P-kého počátkem let 60ých dospěla nejvyšší mety. Nenáležeje k žádnému literárnímu kroužku, byl cizí novému literárnímu hnutí a záhy utkal se s ním v ostré polemice, načež stal se předmětem útoků v »Jiskře«. Roztrpčen P. přesídlil do Moskvy a vydal román *Vzbalamučennoje more*, jež část kritiky neprávem prohlásila za hrubě tendenční a polemický. V Moskvě P. byl spolupracovníkem »Rus. Věstníku«. Z té doby pochází též jeho román *Russkije Iguny*, dramata *Poručik Gladkov*, *Samoupravcy*, a jmenovitě román *Ljudi sorokovyh godov*, čelící proti Slavjofilům i Západníkům a oplývající autobiografickými podrobnostmi. V posledním období práce jeho nabývaly nezřídka rázu pamfletu. Sem náleží jeho román *V vodovorotě* a jmenovitě dramata: *Podkopy* (čelící proti vyšší administraci, tak že censura vyřizla drama z časopisu); *Vaal*; *Prosvěščennoje vremja* a *Finansovij genij*, která na scéně těšila se úspěchu. Posledními jeho pracemi byly romány *Měščaně* a *Masony*. P. byl člověk prostosrdečný, hluboce pravdivý, nanejvýše skromný a prostý závisť. Všechny tyto

vlastnosti vyznačují jeho tvorbu, jež co do realismu staví jej po bok samému Gogolovi. Objektivnost jeho jest podivuhodná. Pisarev Gončarov, vtělený typ epické tvorby, u přirovnání s P-kým nazýval lyrikem. Pozdější úpadek talentu P-kého vysvětluje se nedostatečným názorem světovým, jenž stačil na elementárně jednoduchou formu nevolnické Rusi, ale nemohl se vyznati již ve složitých otázkách v době poreformní. Přes to práce jeho, bičující prázdné mluvky, nemohoucí odhodlati se k činům, posloužily nejvíce hnutí, jež zpřetrhalo svazky mezi ním a čtenářstvem. Sebrané spisy jeho vyšly ve 24 dílech (Petrohrad, 1895). Zde též otištěna bibliografie, životopis (z péra V. Zelinského) a rozbor od P. Amněnkova. Srv. též Vengero-**v, P.** (Petrohrad, 1884); Skabicevskij, **P.** (t., 1894, u Pavlenkova); Kirpičnikov, **P.** i Do-**stojevskij** (Oděsa, 1894); Ivanova, **P.** (Petr., 1898). Některé práce jeho byly přeloženy do cizích jazyků, zejména do němčiny. U nás Mrštík přeložil *Rozbouřené moře* (»Ruská knihovna«).

Píseň, jakožto druh lyrického básnictví, jest výraz prostých a jednoduchých citů v nejjprostší formě. **P.** jest vždy určena ke zpěvu a skládá se ze stejně upravených sloh, zpívaných původně vždy stejnou melodií a určených pro zpěv jednotlivce. Rhythmus písně jest vždy zpěvný a rým snadno pochopitelný. Tato jednoduchost a prostota formy jest hlavním znakem písně. Trochu umělejší a složitější komposicí se vyznačující básně lyrická, byla-li i pro sbor pěvecký určena, mívala svůj název zvláštní. Tak proti sobě se kladou názvy ve středověké latině *carmen-modus* a *psalmus*, u Franconzů *chanson-lais*, u Němců *liet-leich*. Písní pro přednes bez melodie dlouho nebylo a skladatel i básník byli též osoba. Přes jednoduchost jest práce u písní veliká rozmanitost obsahu i formy. Písně nevymírají, obnovují se stále, každá doba zanoutje nový ráz písní, písně ty vyzní, zaniknou, ale zase vzniknou písně nové. **P.** nevyjadřuje pouze, co cítí jednotlivec, nýbrž bývá výrazem citů společných, jednotlivé stavy a celé národy charakterisujících. Písně dělí se na lidové a umělé, což značí jen rozdíl stupňování, a obojí písně se dělí zase v duchovní a světské písně. **P.** lidová vyznačuje a zamlouvá se svou přirozeností a naivností, zdobí ji názornost, stručnost a obrazná konkrétnost. Jakožto výraz neumělkovaného citu přírodního bývá někdy zdánlivě plná mezer a skoků, jest však vždy svěží a plná vroucí vůně ryziho a dobrého srdce. Ovšem to platí o lidové písní starší, dokud nevnikala v lidovou poesii nízkost pa-kulturní velkoměstských odrhovaček. Právě původní lidová poesie značí se překvapující realností, sloučenou však vždy s nejjemnější poesii: svědčí o tom písně mající za předmět city vyplývající ze života styků pohlavních. V poesii lidové ustálily se jisté formální obraty a figury, jako apostrofa, palliologie, antithesa, alliterace, paronomasie atd.

P. lidová se vyskytuje v lidové poesii všech národův a jest také bohatá i v poesii slovanské a tedy i české. Z českých písní lidových zvláštního rázu jsou tak zvané *popěvky*, kratičké písně, obsahující obyčejně jednu sloku a vyjadřující cit nějaký myšlenkou a způsobem vtipným. Písně lidové tvoříce hlavní a nejčetnější druh poesie lidové došly pro svojí hodnotu kulturní vůbec povšimnutí, hlavně ke konci stol. XVIII. a ve stol. XIX, a byly hojně sbírány. Mezi hlavní sběratele písní lidových českých, moravských a slovenských náležejí Erben, Sušil, Bartoš, Kollár, Kadavý. Duchovní písně české sebral a vydal Kamaryt již r. 1831 a 1832. — Umělé **p.** jsouc plodem kultury liší se od lidové větší rozmanitostí obsahu i formy, jsouc výrazem bohatého a sple-titého citového života jednotlivců, společností, stavů, národů. Nejjastějším předmětem jest i tu sice láska pohlavní a proto erotické (milostné) písně mají převahu, nicméně i jiné písně skládají se a zpívají hojně. Po erotické poesii nejvíce se pěstuje píseň společenská, opěvující přátelství, radosti a zábavy společenského života; sem náležejí také písně anacreontické, slavící v duchu Anacreontové lásku, víno a životní požitky, sem náležejí také t. zv. skolie, krátké jednoslokové impro-**zované** písně pijácké, přípitky a kolozpěvy. Rozumí se, že dle různých okolností společenské písně mají i jiné přecetné názvy. Ze vztahů k poměrům vlasteneckým, národním, politickým vznikají písně vlastenecké, válečné, politické, sociální. Všichni znamenitější básníci lyricti vzdělávali i písně. Hledí-li básník uměly napodobiti duchem i formou **p.** lidovou, vznikají tak zvané *umělé písně v duchu národním* (u nás Čelakovský, Sládek, Procházka), z nichž mnohé skutečně znárodněji, t. j. stanou se majetkem lidu a na skladatele tak se zapomeno, jako ve skutečné písní lidové. Konečně budiž podotknuto, že **p.** hlavně náleží k lyrice situační (jinak citové, ač ovšem výraz citu jest podstatou básnictví lyrického a básnictví vůbec), ale též lyrika náladová i reflexivní hálí se někdy ve formu písně a písně takové shledáme i v poesii lidové.

Čch.

P. v hudbě je spojení lyrické básně s hudbou, při čemž na místo slova mluveného vstupuje zpívané tím způsobem, že hudební prvky rhythmů a spádu tónového, jež nalézáme v řeči, přecházejí ve skutečnou hudbu, jsouce stupňovány k melodií rhythmicky spořádané. Charakteristickou vlastností písně je prosté melodické uclánkování. Tak zv. *forma* písně, vyskytující se nejen v písní ve vlastním, užším slova smysle, nýbrž i při skladbách instrumentálních, má uspořádání *themat* v poměru I:II:I, nebo, vyskytují-li se mezi *thematy* ještě vedlejší články (t. zv. *rozšířená forma písně*), v poměru I: *a, ba*., II: *c, de*., I: *a, b, a*. Tak zv. **p.** *beze slov* jest označením od času Mendelssohnových oblíbeným pro kratší, melodické skladby instrumentální, jež starší

hudba jmenovala ariemi. Prává p. pro zpěv může být buď strofickou nebo prokomponovanou. Přidržuje-li se básník určité strofy, může skladatel činit po jeho příkladě a vytvořit melodií, která se při každé strofě opakuje i s harmonisací doslovně, nebo je stejná pro jistý počet strof, pro další se mění nepatrně (obyčejně pro střední neb závěrečnou); v tom případě mluvíme o písni strofické. Oproti tomu při prokomponované písni jde speciálněji za smyslem básně, nevystihuje pouze celkový obsah náladový, nýbrž do detailů přecházejí, charakterisuje a maluje. Tím každá strofa je podělena novou melodií, a opakuje-li se některá pro zokrouhlení skladby, děje se to s modifikacemi. V moderním slova smysle je p. hudebním kvásem ne přes 100let starým. Vznik její má původ v odporu proti holé formovosti italské koloraturní arie operní a z něho vzniklé zpěvohé německé a může proto přímo J. A. Hiller označen být jako její tvůrce. Dokázati lze, že Goetheova lyrika brala popud z Hillerových oper, a s druhé strany, že zase dala vzniknouti písním Schubertovým. Tímto mistrem p. povznesena byla jakožto genre umělecký k největšímu rozkvětu a v jeho duchu budovali pak dále R. Franz, Liszt, Schumann, Brahms a Hugo Wolf. V české hudbě sice všichni její zastupci písně se dotkli, ale po Bendlovi teprve mladší generace usiluje o její zvelebování, hlavně V. Novák, B. Vendler, K. Macan a j. Srv. Schneider, Das musikalische Lied in geschichtlicher Entwicklung (1863—67); Seyfert, Das musikalisch volkstümliche Lied v. 1790 bis 1800.

Co tuto pověděno, platí o písni umělé, proti níž staví se p. lidová jakožto plod fantazie neznámého původce udržovaná podáním lidu jak co do textu, i co do nápevu, a písemného záznamu docházející teprve třetí osobou a jí uvedená do roucha harmonického. Nesprávně v češtině lidové písní dával se dříve název písně národní, čímž pojem užší byl vztahován na širší název. P. lidová jest ovšem vždy neklamnou známkou pevného hudebního jádra toho kterého národa (což vidíme nejlíp u národů nemajících jí, jak jsou k určitým formám hudebním nezpůsobili, na př. Francouzi k symfonii) a mívá dle teritoriální příslušnosti určité vlastnosti, svědčící výmluvně o zvláštní charakteristice hudebních nápadů, které od neznámého jedince vyšedše, přešly v krev veškerosti. Proto mají lidové písně nejen jednotlivých kmenů a větví národních, ale i jednotlivých krajů své specifické hudební odlišnosti. V českých písních na př. převládá tónina tvrdá, v moravských měkká, mnohé písně slovenské budovány jsou na staré tonalitě nebo ve složitém zvukořadu (*c d e f i s g a s h c*). Významným tónem ve mnohých slováckých písních je zvýšený 4. stupeň na způsob tóniny lydiické, který však v ústech lidu pro nižší intonaci nezní nijak příkře. Nejen v melodice, i v rytmu a mo-

dulaci lze pozorovati nápadnou různost. Čechové, jsouce národem hudbymilovným, zpívali jindy vždy a všude, takže v písních zobrazena celá jejich povaha; písně se radovali a veselili, písní žalovali svůj zármutek a bol, písní projevovali svou náklonnost i odpor k druhému, písní vtípkovali i posmívali se; zpívali mladí a staří a každý stav měl své písně. Není tudíž s podivem, že národní písně česko-slovanské plní celé knihy. Může se říci, že jindy národní zpěv provázel Čecha po celý život; v kolébce naslouchal písním své matky neb chůvy a později zpíval sám, co byl slyšel od jiných; zpíval při práci domáci, na poli, v lukách i v hájích, v chrámě i v hospodě, při hrách i k tanci, a když odvolán byl ze života, zpívali mu věmi druhové nad hrobem. Od r. 1848 lid český znenáhla přestal zpívat; nyní při práci mlčí, a zpívá-li, jsou to písně co do obsahu i co do nápevu odporné, bezcenné. Národní písně zpívají se nyní jen ve městech jako zvláštností a na vesnicích pouze starší osoby nosí je v paměti. Aby mizějící takto lidové písně neupadly v naprosté zapomnutí, od půlstoletí folklorové a hudebníci zaměstnávají se jejich sbíráním i pořadáním, harmonisováním a tiskem vydáváním. Tak sebral K. J. Erben »Prostonárodní české písně a říkadla«, Fr. Sušil »Moravské národní písně«, Fr. Bartoš »Nové národní písně moravské« a »Národní písně moravské v nově nasbírané«, Ed. Peck »Valašské nár. písně a říkadla« a Jan Kadavý »Slovenské spevy«. Pokud harmonisátorů se týče, vydal z Erbenovy sbírky J. P. Martinovský 400 písní českých, dr. Norbert Javůrek harmonisoval moravské a slezské písně (prémie »Mat. hud.«), J. Kuba uveřejňoval »Slovanstvo ve svých zpěvech«, sborník písní všech slovanských národů pro jeden hlas s průvodem klavíru nebo pro několik hlasů. J. Maláta »Český národní poklad« obsahuje české, moravské, slezské i slovenské písně s průvodem klavíru a s příslušnými předehrami i dohrami. Novější dobou sběratelství specialisuje se na určité kraje. Karel Weis sebral písně »Blaťácké«, V. J. Novotný »Bechyňské« a »Libické«, V. Novák řadu písní slovenských. Z nepřehledné řady německých sborníků písní lidových stojí v popředí Erkovo dílo »Deutscher Liederhort«. — Druhy můžeme pozorovati i opačný postup při vnikání písní do lidu; ne totiž písně anonymní vycházejí z něho, nýbrž umělé jsou jim přijaty a obecnější v jeho ústech. V případě tomtu mluvíme o písni znárodnělé (na př. Škroupova »Kde domov můj«, Tomášková »Hej Slované«). Konečně je dělidlím v písních jejich obsah, dle něho rozeznáváme písně buď světské nebo duchovní; oba druhy vznikly z písně národní as ve XIV. stol. Zvláštní zajímavosti nabývá historie písně duchovní v Čechách, kde s hudební stránkou úzce je spojen co do významu literární její vývoj. b

Píseň písní, *Canticum canticorum*, překlad hebr. *šir haš-šírím*, nejskvělejší zjev

poesie starozákonní. Hebrejské *šir* (píseň) značí podle starých výkladů židovských tolik co píseň lásky (*šir šel-háhabá*) a opakování jeho v *šir-haš-širim* jest výrazem stupňování. Označuje tedy název **P. p.** básně tu jako nejznamenitější z písní národa hebrejského, v e l e p í s e ň. Stejně prohlásil i Herder **P. p.** za nejstarší a nejkrásnější píseň lásky z Východu a i Goethe za nejušlechtilejší a nejnapodobitelnější z toho, čeho dostalo se nám z výrazu naruživé, vědупlné lásky.

P. p. jest nejzáhadnější kniha textu biblického. V hebrejském textu stojí jako prvá z hagiografů, španělské rukopisy umisťují ji za knihou Rút, v západních překladech bible má své místo za knihou Přísloví a Kazatelem jako třetí z knih t. zv. Šalomounových. Obsahem **P. p.** jest láska pastýřky k pastýři, druhu z mláde, věrná i v nástrahách a lákadlech. Po stránce formální prohlášena **P. p.** jedněmi za sbírku lyrických písní souvisících vespolek jedině thematem, tedy čistou lyriku erotickou (Herder, Goethe, Eichhorn, Magnus, de Wette a j., nejnověji zvláště Reuss). Kdežto názor o lyrické povaze Písně **p.** zdá se býti jedině správným, pokládá většina vykladatelů **P. p.** za skutečné drama, jež ovšem konstruuje si každý vykladatel, jak zdá se mu to nejpríměřenější. První, kdo prohlásil, že jest **P. p.** na způsob dramatu, byl Originés, z novějších vykladatelů provedl první členění dramatické Jacobi. Zvláště horlivého a výmluvného obhájce našel názor o dramatické povaze Písně **p.** v Ewaldovi (Die Dichter des A. Bundes, Gotinky, 2. vyd. 1865—67), jehož názory staly se pak více méně platnými ve škole německé, kdežto Renanem (Le Cantique des Cantiques, Paříž, 1860) přeneseny s obměnou některých podrobností do Francie. Ewald uznávalo všem nejjednodušší stavbu dramatickou, stěží více než amoibaickou lyriku a nikoli vypracovanou hru; naproti němu nalézá Böttcher v básni již úplně zauzení děje dramatického se všemi efekty moderního dramatu. Ještě dále šel Hitzig, jenž shledává v básni dva paralelní děje, z nichž vedlejší, na jehož účet spadají volnější místa básně, znázorňuje smyslnou lásku haremovou. K dramatickému pojmání přispělo hlavně, že rozmožen počet osob tradičních, totiž krále Šeloma jako milence a dívky Šulémské (Šulamít) jako milenky, o třetí zdvojením osoby milencovy jako pastýře, jehož chválou odpovídá milena na chvalu a nabídky soupeře krále Šalomouna; k osobám hlavním přistupují pak i osoby vedlejší (ženy haremu, bratři milenci, lid a pod.). Je zajímavo, že verš (kap. 6. 12), jenž pokládá se v celku skoro za jedinou oporu dramatu, pokládají jím (Bickell v Actes du X. Congrès III.) za glossy a dittografie! Jako drama rozpadá se **P. p.** dle jednotlivých vykladatelů na 3, 4, 5 neb i 6 jednáni a počítá se 5—16 výstupů. Zde jako i v rozdělení úloh panuje největší různost, jež není ovšem

bez vlivu i na vlastní obsah básně. Stejná neshoda panuje ohledně účelu Písně **p.** V celku převládá názor, že nebyla básně složena pro jeviště; jsou však i, kdož tvrdí, že představován kus o národních slavnostech, dle jedněch ku počtě Šalomounově, dle jiných jako satira na jeho dvůr. Z pozdějšího zákazu, užívati Písně **p.** jako *kemin zemer*, t. j. zpěvohry, můžeme souditi na to, že užíváno písně pro všední účely a že profanována; i jest nejvíce na snadě domněnka, že stávalo se tak při svatebním veselí, při němž přednášena snad střídavým zpěvem hlasův a choru, dle jiných i pouze recitována. Zpráva ta zdá se nasvědčovati, že uznávána básně původně za básně rázu světského. S tím shoduje se i pozdější ovšem zpráva rabbiho Nátána, dle níž kanonická knihy nebyla nijak nepochybnou. Souvisit' kanonicitu knihy co nejužejší s allegorickým výkladem Písně **p.**, s jehož prvými počátky (identifikace mileny s Izraelem) setkáváme se u Ezry (IV, 5, 24, 26; 7, 26). Úplně vítězství allegorického výkladu značí výrok rabbiho Akiby, jenž prohlásil, že nemá celý svět ceny dne, v němž **P. p.** dána Izraeli; nebo jsou-li všechna hagiografa svatými, jest dle něho **P. p.** *kódeš kodášim, sanctissimi mum*. Parafraze targumu provádí theorii allegorickou již úplně. Nevěsta jest Izrael, královský milovník jest božský král, celá básně líčí děje Izraele od Exodu (dle Ibn Ezry již od Abraháma) do Messiaše a konečně restaurace. Názor tento přešel i do křesťanství a ustálil se zde hlavně Origenovým výkladem ženicha jako Krista a nevěsty jako církve nebo věřící duše. Orthodoxním výkladem církevním zůstal výklad o církvi, třeba setkáváme se později i při něm s modifikacemi ve směru mystiky nebo prorocství. Předními zástupci směru prorockého jsou Mikuláš z Lyry (†1340), jenž spatřoval v Písní **p.** prorockou předpověď o pokroku církve v Starém a Novém zákoně, a Cocceius (†1669), jenž pokládal ji za úplný přehled dějin církevních. S výkladem nevěsty jako duše věřící stala se **P. p.** oblíbeným předmětem náboženského kontemplace. Nejvýznačnějším zástupcem směru toho je sv. Bernard Clairvauxský (†1153) vykládající **P. p.** jako *unio mystica* duše s Kristem. Podobně na poměr člověka k Bohu vyložil **P. p.** i Maimonides. K oběma směrním přidružil se i třetí, marianuský, hledající v obraze nevěsty Pannu Marii.

Paralelně s výklady allegorickými šly ovšem i výkladyslovní, výklad allegorický buď přímo popírající nebo jej připouštějící nejvýš jen jako podružný (Grotius, Bossuet a j.). Básně prolašována přímo i za nemravnou a žádáno její vypuštění z kanonu. Stejně u Židů nedovolována četba její před 30. rokem. Prvý vykladatel ve smyslu slovném byl Theodor z Mopsvestie (†429), jehož výklad odsouzen koncilem Cařihradským r. 553, druhý teprve Castellio (1544), brojící proti kanonicitě, a Grotius (1644), dle něhož je básně manželským rozhovorem mezi

Šalomounem a (což je ovšem málo pravděpodobno) dcerou Faraonovou; Bossuet (1693) prohlásil báseň za celotýdenní epithalamium, jak bylo to u Hebraeů zvykem, v němž manželé, denní lopotou odloučení, teprve sedmý den (v sobotu) společně se objevují (kap. 8.), Michaelis (1758) za milostnou píseň mezi manžely, jejichž láska trvá i dlouho po sňatku, jako podobně Jacobi (1771). Nedelikátní a nepoetický výklad Michaelisův zahajuje moralisující tendenci školy gotické s řadou teorií více méně absurdních. Zvláštní důraz na přirozenou krásu knihy položil Herder (*Salomos Lieder der Liebe*, 1778), odsuzující stejně hledání hrubé smyslnosti v básni jako přehánění v duchovním pojmání nebo prolašování jí za knihu didaktickou. Po Herderově velezajímavém výkladě aesthetickém nabývá přirozený výklad rozhodně převahy nad výkladem allegorickým, třeba není ani tento bez originálních zastanců. Uvádíme tu z novějších hlavně výklad Delitzschův, jenž prohlašuje za obsah vzájemnou lásku Šelóma a venkovské dívky Šúlammít, již pojav za ženu Šalomoun naučil se po jejím boku vážiti si pravé lásky a jednoduchosti venkovského života. Pastýř básně jest jen Šalomounův dvojenec (*Doppelgänger*), t. j. Šalomoun odložíví náheru královskou. Ideou Písně p. jest dle něho idea manželství, tajemstvím jejím tajemství manželství. Stejně mluví Orelli o lásce snoubenců vrcholící v manželství. Není pochyby, že i s našeho stanoviska slovný výklad Písně p. je přirozenější, se stanoviska Orientu a zajisté i národa židovského jest však zajisté rabínská a později i křesťanská these o allegorickém výkladu Písně p. jako součástky bible rozhodně správná.

Autorem Písně p. jest dle tradice král Šalomoun. Z autorství jeho vysvětlují i připuštění Písně p. do Kánonu biblického. Stejně soudí i někteří z moderních vykladatelů, na př. Delitzsch. Jiní připisují ji dvornímu básníku Šalomounovu, opět jiní přičítají ji autoru z prosté Galilee, který chtěl proskribovati mnohoženství Šalomounovo a zkázu u jeho dvora bující, shledávajice v básni důležitý dokument historický pro odloučení se 10 kmenů od domu Dávidova. Jiní ovšem pokládají osobu v básni vystupující jen za prince nějakého, jenž z průhledného pochlebenství básníkem označen »Šalomounem«. Skutečně zdá se znění jmen Šelómó a Šúlammít svědčiti fikci. Věkem klade se báseň i těmi, již abstrahují zcela od osoby Šalomounovy, do X. — VIII. stol. př. Kr. (zmínka o Tyrse v době květu), územím do krajů severních, jejichž aramsajícím dialektům přičítá se i jazykové zbarvení (množství slov v ostatku bible se nevyskytujících) ne nepodobné mluvě písně Debóřiny. Méně pravděpodobný jest názor těch, kdo dialektické zvlátnosti Písně p. pozdní hebrejtině a aramejtině přičítajice, přikazují P. p. době exilu neb i poexilní, perské, ale přímo i ma-

kedonsko-řecké (ok. 230—218, Grätz), poslední nejen se zretelem na materiál jazykový (na př. appirjón = φορεῖον), ale i na celou náladu, předpokládající prý nejen znalost řeckých mravů, ale i Theokrita!

Není druhé knihy biblické, která byla by vyvolala ve světě náboženském (u Židů i u křesťanů), vědeckém (vykladatelé všech dob a směrů) i uměleckém (básníci, hudebníci, sochaři) tak všeobecný zájem jako P. p. Nepřehlédná literatura obsažena jest nejen ve vydáních, překladech a souborných výkladech na bibli, ale i v řadě samostatných spisů, jejichž autoři z části již uvedeni. Dodáváme: Umbreit, *Lied der Liebe* (1828); Ginsburg, *The song of songs* (1857); Grätz, *Schir-ha-Schirim* (1871); Stichel, *Das Hohelied in seiner Einheit und dram. Gliederung* (1888); Bruston, *La Sulammite* (1891); Castelli, *Il Canticò dei Cantici* (1892); Feilchenfeld, *Das Hohelied inhaltl. und sprachlich* (Vratisl., 1893); Rothenstein, *Das Hohe Lied* (1893) a *Drüver-Rothstein, Einleitung in die Litteratur des A. T. 468*; Salfeld, *Das Hohelied b. d. jüdischen Erkl. des Mittelalters* (Berl., 1879); Noack, *Das Hohelied in seinem geschichtl. und landschaftl. Hintergrunde* (Lipsko, 1869) a j. Arabskou paralelu k Písní p., jak zpívá se posud o svatbách v syrských dědinách, obsahující rovněž hlavní chválu fyzické krásy svatebčanův a v jednotlivostech nápadně P. p. připomínající, obsahují arabské písně sebrané a vydané Wetsteinem v Bastianově »Z. für Ethnographie« (1873) a u Delitzsche, *Hohes Lied u. Qohelet* (1875). Kritické vydání chystá J. Peters v Hauptově bibli. U nás podal prosaický překlad Písně p. jako dramatu J. Hanuš (1869), básnický R. Dvořák ve Sborníku světové poesie (1895). O stěžejním bodu Písně p. jako dramatu (kap. VI. 12) viz R. Dvořák, *Exegetisches zum Hohenliede* (Král. česká spol. nauk, 1901). Volným zpracováním Písně p. jest Zeyerova *Sulamit*.

DK.

Pisenreuth, ves v Čechách, viz Kříženec.

Pisgá viz Abárim.

Pisch Ondřej, spis. čes. (* 1868 v Přerově na Moravě). Vystudovav vyšší reálku ve svém rodišti a učitel. ústav v Brně, učiteloval v Přívoze, v Doloplazích, v Přerově a od r. 1891 působí na měst. škole v Kojetíně. Vedle četných článkův a referátů z oboru paedagogického, národohospodářského a národopisného »Učitel. Listech«, v »Rozhledech paedag.« a »Čes. Lidu« napsal: *Naše nová měna* (1892); *Příruční kniha kreslení a jeho nauk pomocných* (1893, 2. vyd. 1893); *Sbírka předloh moravského ornamentu* (Olomouc, 2. vyd. 1902); *Robota na Kojetínsku* (1898); *Ukázky ornamentiky moravské a uher-sko-slovenské* (Kojetín, 1901); *Rukověť racionelního vyučování kreslení* (Brno, 1902) a *Zahradní hospodářství* (1902).

●●**Pischel** Richard, sanskrtista německý (* 1849 ve Vratislavi), studoval v rodišti svém a v Berlíně, habilitoval se r. 1874 ve

Vratislavi, od r. 1875 byl mimoř., od r. 1877 řád. prof. univ. v Kiele, od r. 1885 v Halle. Obíral se dříve hlavně klass. literaturou sanskrtskou a liter. prákrtskými, při čemž vynikl zvl. vydáním rozličných památek, v poslední době hlavně památkami vědskými, jež se snaží vykládati co možná se stanovité specificky indické. Mimo menší rozpravy (zvl. v »Zeitschrift« Ném. vých. spol.) a spisy vyd.: *Kálidása's Čakuntalá* (the Beng. Rec., Kiel, 1877); *Hemacandra's Grammatik der Prákrit-Sprachen* (Halle, 1877—80); *The Assaláyanasuttam* (s angl. překl., Saská Kamenice, 1880); *The Dečnamamálá of Hemacandra I.* (Bombay, 1830); *Beitrag zur Kenntnis der deutschen Zigeuner* (Halle, 1894); *Grammatik der Prákrit-Sprachen* (Straßburk, 1900, v Bühlerově »Grundriss d. ind. — ar. Philol.«, spis, počténý Volneyovou cenou franc. Institutu). Od r. 1889 vydává s K. Geldnerem *Vedische Studien* (ve Štuttgartě).

Pisides Georgios, básník byzantský doby císaře Heraklia (610—641), byl jáhenn chrámu sv. Sofie a archivářem (chartofylax) v Cařihradě. Básně jeho, složené vesměs plyným a přesným trimetrem iambickým, jsou dílem obsahu historického, dílem filosoficko-náboženského. V prvých pojednává o událostech soudobých, výpravě Herakliově proti Peršanům, o vítězství jeho nad Chosroevem II., o útoku avarském na Cařihrad r. 626. Z filosofických básní vyniká naučná báseň o stvoření světa *Ἐξαήμερον*, jež u výkladu zjevů přírodních drží se Aristotela. P. básnil též zdařilé epigrammy. Z rukop. pařížského (dříve athonského) otiskl je L. Steinbach v XIII. a XIV. sv. »Wiener Studien«. Ostatní díla P-dova otištěna podle starších vydání v 92. sv. Migneovy Patrologie řecké.

Pisidia, krajina maloasijská ve starověku, mezi Kilikií a Lykií rozprostřená, od moře oddělená Pamfylií. Byla to krajina hornatá a drsná, Taurem prostoupená. Obyvatelé žili v nepřístupných údolích a zachovali si kmenová knížata až do dob římských. S Hellény měli styky řídké, byli však obávány loupčnickými, jež teprve zkotil Pompeius r. 67 př. Kr. Srv. hrabě Lanckoroński a Petersen, *Städte Pamphyliens und Pisidiens* (Videň, 1890—92). Psk.

Pisik (*Actitis hypoleucos*), bahňák z podčeledi vodoušů (*Totaniidae*), vyskytuje se všude u vod tekoucích s písčítými břehy, v tahu i u pobřeží mořského. Žije o samotě, někdy pronásledován knipasy, s nimiž jeví podobné pohyby ocáskem; zkracováním a prodlužováním krku kývá hlavou; lítá lehce a rychle těsně nad hladinou vodní, v čas potřeby se i potápí pod vodu. V čas páření klikatě se honí po páru nad vodou ožívaje se čtyřslabičným piskotem. Mezi kořeny vrboví a náplavu staví hnízdo, k vodě otevřené, do něhož klade 4 vejce; žíví se hmyzem, hlavně jepicemi. Stěhuje se na jih, odkud v dubnu nebo květnu se vrací. Délka 18,5 cm; peří jest šedohnědé, temně vlni-

tého, vezpod bílého; na volátku jsou podélné proužky šedohnědé. Bše.

Pisino viz Pazin.

Pisistratus viz Peisistratos.

Pisivky (*Psocidae*) jest čeled' hmyzů ze řádu *Corrodentia*. Jsou těla útlého, malého, se křídly 4 jemnými, blánitými, z nichž 2 přední jsou značně větší než zadní, nebo zakrnělými a šupinovitými; někdy křídla vůbec scházejí. Ústroje ústní jsou dokonale vyvinuté, kousavé, s makadly čelistními 4člennými. Mimo oči složené mají druhy okřídlené ještě 3 očka jednoduchá; tykadla jsou dlouhá, nitkovitá, obyč. 13členná. Nohy dlouhé, tenké, s chodidly jednoduchými, 2- nebo 3člennými. P. žíví nejvíce na stromech a keřích, hojně však lze je též nalézt na zdech, plotech, pod listy, v drnech, ba i v domácnostech. Žíví se odumřelými látkami ústrojnými a některé druhy jsou ve sbírkách přírodnických škodlivy. Zkamenělé p. nacházíme uzavřeny v jantaru; náležely rodům jednak nyní vymřelým, jednak na krajiny tropické omezeným. P. rozdělujeme jednak dle toho, zda jsou křídla vyvinuta či nejsou, jednak dle žilnatiny a dle počtu článků chodidlových na 9 podčeledí: Psocini, Stenopsocini, Caeciliini, Peripsocini, Bertkauiini, Pseudopsocini, Troctini, Psoquilini a Atropini. Rod p-ka (*Psocus* Latr.) má chodidla 2členná, větve větvenní a žilka střední jsou na krátko splynulé a políčko zadní (*areola postica*) má vrchol úzký. Četné druhy sem náležející žíví nejvíce na stromech, zdech a plotech. Největší z nich p-ka dlouhorohá (*Ps. longicornis* F.), snadno ztelná dle tykadla křídla značně přesahujících, jest 7—8 mm dl. Nejhojněji vyskytá se na dubech, ale i na jiných stromech lesních. — Lit.: Hagen, Psocinorum et Embinorum Synopsis synonymica (1865); Spångberg, Psocina Sueciae et Fenniae (1878); Kolbe, Psocidae jakoodatek k Rostock, Neuroptera germanica (1888); Tetens, Zur Kenntnis der deutschen Psociden (v »Ent. Nachr.«, XVII); Reuter, Förteckning och beskrifning öfver Finland Psocider (v »Acte Soc. pro fauna et flora fennica«, IX.). Kpk.

Piskáček V a c l a v, spisov. čes. (* 5. říj. 1854 v Ouboči na Novo-Kdynsku — † 16 srp. 1894 v Roudnici). Studoval v Klatovech (1866—74) a na universitě pražské filologii klassickou a slovanou. Působil pak jako učitel na reáln. gymnasiu příbramském (1877 a 1878), pak rok v Praze na Spálené ulici a od r. 1881 v Roudnici. Bojů o RK účastnil se v »Nár. Listech« (1886—88) řadou článků, jež byly psány tónem slušným, a otisknutím listiny kláštera zbraslavského z r. 1418 chované v musei roudnickém (»ČČM.«, 1892, a Osmý program gymn. roudnického 1893). Mimo to opsal neznámý rukopis o obyčejích a pověrách sladovnických, jež uveřejnil v »Kvase« (1893). V rukopise zanechal sbírku lidových písní z Novo-Kdynska. — Srv. nekrolog G. Šuranův v 10. programu gymn. roudnického (1894—95).

Pískání, v mysliv. mluvě vábení srnčí zvěře, zvláště přivolávání srnčů v době říje, napodobením hlasu srny buď vábníčkou k tomu účelu zhotovenou nebo použitím vrchní tenké kůry březové, neb tužšího lupenu stromového, trávy a pod. Zvláštními píšťalkami přivolání bývají též jeřábci a mladí tetřevci.

Pískavice, bot., viz *Trigonella*.

Píski [piški] (rum. *Simeria*), obec při vtoku Strély do Máruše, v dévajském okr. hunyadské župy v Sedmíhradech, má 104 domy a 469 obyv. (1890), z největší části Rumunů, řecko-kat. a řecko-orient. farní kostely, pošt. a telegr. úřad a je důležitou stanicí trati Arad-Töviš Uh. státních drah, jakož východistým průmyslové dráhy **P**-Petrosény-Lupény a dráhy **P**-Vajda Hunyad. Ve spojení s nádražím rozsáhlé železniční strojírny a topírny. Dne 11. ún. 1849 císařské voje svedly zde tuhou šarvátku s maďarskými insurjenty, ve které plukovník sedmíhradsko-sasického praporu mysliveckého Losenau hrdinskou smrtí padl.

Písko, město v Peru, viz *Pisco*.

Písko František Josef, fysik (* 1828 v Novém Rousínově na Moravě — † 1888). Studoval ve Vídni filosofii, pak práva a posléze fysiku, byl r. 1852 učitelem fysiky v Brně, r. 1856 na realce ve Vídni a r. 1870 stal se profesorem na technické vojenské akademii ve Vídni. V l. 1872—82 byl ředitelem státní realky v Šestidomí u Vídně, načež odešel na odpočinek. Zvláště rozšířeny byly jeho učebnice fysiky, mimo které napsal: *Foucaults Beweis für die Achsendrehung der Erde* (Brno, 1853); *Die Fluorescenz des Lichts* (Vid., 1861); *Die neuern Apparate der kustik* (t., 1865); *Licht und Farbe* (2. vyd. Mnich., 1876). Také zpracoval 3. vyd. Hesslerovy knihy *Lehrbuch d. technischen Physik* (Vid., 1866, 2 sv.).

Pískomilka, zool., viz *Psammodiplosis*.

Pískori (čeled' *Acanthopisidae*) jsou ryby měkkoploutvé (skupiny *Physostomi*), jež často bývají kladeny také jen v čeled' ryb kaprovitých (v. t.). Mají všechny tělo dlouhé a štíhlé, málo se stran smačklé, drobnými šupinkami pokryté, malou hlavu, rty způsobilé k ssání, kolem úst četné a dlouhé vousky, na kůstkách podočních (*orbitalia*) nebo také na některých kostech víčka žaberního ostré tmy, ploutev hřbetní bez většího paprsku pilovaného, ploutve vůbec krátké a na kostech požerákových nepatrné zoubky. Četní **p**., na př. i všickni 3 naši druhové, mají kolem vzdusného měchýře kostěné pouzdro, vzniklé ossifikací ve pleurě (Jaquet); tento měchýř vzdusný však jest jen homologii párových, postranních výběžků měchýře některých Cyprinid, kdežto vlastní tělo měchýře až na nepatrný zadní výrostek jest zakrnělé. Vývod spojující měchýř s rourou zaživací bývá zcela uzavřen; přes to musíme **p**-ře počítati mezi *Physostomy*. **P** jsou také známi svým dýcháním »střevním»; polykají totiž bublinky vzduchu a zase jej řítí ven vypou-

štějí, arci tak pozměněný, jakoby vycházel z jiného ústroje dýchacího. Činí tak zejména ve vodách kyslíkem chudých. Čeled' **p**-řů má asi 80 posud známých druhů, kosmopolitů. Z našich ryb sladkovodních sem kromě *m ř e n k y* a *s y k a v c e* náleží *p i s k o ř* (*Misgurnus fossilis* Lacép., *Cobitis fossilis* L.), jež má tělo zděli 15—30 cm, na předu téměř oblé, jen vzadu se stran smačklé, kolem naduřelých rtů 10 štíhlých vousků (nahofe 6, dole 4), kostěný osten podoční v kůži ukrytý, malý otvor žaberní, ploutev hřbetní nad břišními a ocasní vzadu zaokrouhlenou. Na kostech požerákových jest po jediné řadě zubů (12—14) sploštělých a dosti tupých. Barva bývá nejčastěji na hřbetě a na bocích žlutavá nebo nahnědlá s 5 podélnými pruhy tmavohnědými, na břiše žlutavá nebo někdy až oranžová. Všude po těle, pak také na hnědé ploutvi hřbetní a ocasní jest plno černých teček. **P**-oř žije v řekách a jezerech střední i severní Evropy, jež mají dno bahnitě. Do bahna se také utíká v zimě a pak i v létě, kdy vody vysychají. Za pěkného počasí pobývá u dna, blíží-li se však nečas, bouře, kalí vodu, stoupá ke hladině, plove sem i tam a vůbec bývá neklidný; proto jej také chovají v akváriích jako proroka povětrnosti. Živí se drobnou faunou vodní, potěrem rybím i úlomky vodních rostlin. Dobou trní jest duben a květen. Maso má chuť bahnitou. *Br.*

Pískořov (*Peischdorf*), ves a morav. enklava ve Slezsku, hejtm. Krmov, okr. Osoblaha, fara Rudoltice (městys), pš. Albrechtice (město); 22 d., 121 obyv. něm. (1890), 1tř. šk.

Pískorypka, zool., viz *Andrena*.

Pískov, ves na Moravě, hejtm. Litovel, okr. Unčov, fara Hradečná, pš. Troubelice; 1tř. šk.

Pískovec jest hornina usazená, úlomková (sedimentární, klastická), složená ze zrn malých, tmel v pevnou horninu spojených; hranice **p**-vce proti slepenci, daná rozdílem velikosti zrna, jest ovšem zcela libovolná. Klastickým materiálem odjinud přineseným bývá valnou většinou křemen, tmel bývá rozmanitý a dle toho rozeznáváme **p**-vce vápnité, hlinité, křemité, železité (tmel buď bezvodý kyslíčník železitý-krevelnebo hydroxyd) atd. **P**-vce s hojnými zrnky živce slují *arkosy*, **p**-vce jemnozrné, téměř výhradně z křemene složené, přecházejí v *křemence*. **P**-vce vyskytují se ve všech útvech, kambriem počínaje, a podle rázovitého lokálního vývoje i podle zbytkův ústrojných v nich obsažených mají četná jména. V českých zemích jsou důležitý: **p**-vce vrstev Krušnohorských *d*_{1a} (*linguolov*é), křemence vrstev Drabovských *d*₂, **p**-vce moravsko-slezského kulmu, rozmanité arkosy a **p**-vce v karbonu, permské **p**-vce většinou červenou barvou vyznačené, v křídlovém útvaru; kvádrové a j. **p**-vce různých horizontů v severních Čechách i v Bezkých moravských a těšínských, eocénový

»flyš« čili »karpatský« p. na východní Moravě, hnědouhelné p-vce v severozápadních Čechách. V cizině mimo aequivallenty jmenovaných p-vců důležitý jsou na př. pestré p-vce v triasu německém. V mocných komplexech piskovcových nezřídka vytvářejí se mnohotvárné, malebné formy erozí (Pračovské skály u Jičína, Teplice u Broumova, Labské údolí mezi Děčínem a Drážďany, Povází mezi Žilinou a Trenčínem atd.). — Technickou důležitost mají p-vce jako materiál stavební, kamenický (výroba mlynských kamenů z arkos v okolí Kladna) i sochařský (kvádrové piskovce české), dále dělají se z nich brousky a pod.

Piskovice viz Peiskretscham.

Pisky Červené nebo Tuhaňské, ves v Čechách, hejtm., okr. a. pš. Mělník, fara Zábofi; 10 d., 54 obyv. č. (1890), nedaleko vinice.

Písmák, lidový název těch, kdož pilně čítali sv. Písmo, postilly a podobné nábožné spisy. Nejčastěji zastoupeni bývali mezi nekatolíky a prosluli až dojemnou úctou ke knihám husitským a bratrským, jež kupovali za drahé peníze a chovali po celé generace jako rodinný poklad. Důležitý význam měli zvláště ve století XVII. a XVIII., v době barbarské persekuce českých knih nekatolických, kdy mnohý vzácný spis uchován jejich zbožnou pietou k Husovi, Chelčickému, Bratřím, Komenskému a j.

Písmenko, v knižt, viz Písmo typografické a Pismolijectví.

Písmeno (lat. *littera*), značka pro některou hlásku.

Písmo, dle Astlea nejužitečnější vymoženost člověčenstva, již liší se vzdělanec od divocha asi právě tak, jak mluvou liší se člověk od němě tváře. Zůstane-li otázka o původu mluvy lidské povždy nerozhodnutou, nemůže o lidském původu p-ma býti pochyby. Zprávy nejstarších národů starověku a i středověku poukazují arci rovněž k bohům aneb aspoň heroům o lidstvo zvláště zasloužilým jako původcům p-ma. Z osob zasloužilých přičítají nález p-ma Židě Mojžišovi, Indové Brahmovi, Peršané Zarathuštrovi.

Zprávám těm dlužno rozuměti zajisté tak, že je p. vynález tak starý, že původ jeho z myslí lidu naprosto vymizel, při tom tak důležitý a podivuhodný, že zdálo se téměř nemožným, by mohlo pochoditi od člověka. P. souvisí co nejtěsněji s vývojem společnosti lidské i jeví se po té stránce vynálezem prastarým a to člověka samého. Matkou jeho jest táž nutnost a potřeba, která jest matkou všech vynálezů. Zajisté byla doba, kdy člověk p-ma neměl. Vyvinutější život společenský přinesl s sebou užívání odznaků, symbolův a znamení druhův nejrozmanitějších, jež více méně již zřejmě nazrazovaly p. (označování hranic pozemkových kameny případnými značkami opatřenými; užívání holi se »vruby« nebo měšců se zrny v obchodě, značení majetku zvláštní značkou,

vázání uzlů a. p.). Způsob tento vyskytuje se u národů primitivních i pokročilejších a stopy jeho jsou patry z části posud. Dřívka se zářezy (*taleae*) dala ve Francii jméno daním (*taille*), uzly jednaly svědkům ve středověku název *nodatores*, značky daly vývoj heraldice atp. V různých končinách světa (v Egyptě, Číně, v Americe) setkáváme se již s vyvinutějším užíváním uzlů pro účely počtářské, ale i jinak. Nejvyvinutější způsob jeho, jak nalezen byl v době objevení Ameriky hlavně v Peru, totiž k í p u, označuje se již přímo jako p. uzlové. S ním srovnal Faulmann p. telegrafické, uváděje je na doklad, kterak i uzly možno vyjádřiti bohatství řeči (viz Inka, str. 654 a). Poněkud jasnější a určitější jest již způsob Indiánů, kteří mušle (neb i dřívka) rozličných barev stejně přířiznuté, zaokrouhlené a jako sklo broušené provrtávali a spojovali ve šňůry (až 5 loket dlouhé) a tyto opět v pásy (vampuny). Pásy tyto byly již listiny, jež v archívech ukládány; znalec dovedl v nich určití i místo, kde se věta počínala nebo končila, jako my v knihách. Rozhodovala barva (červená značila válku, bílá přátelství, tmavá nebezpečí a p.), vrtání muší a seřazení jich v obrazy a p. Nad jiné zajímavým zjevem téže kategorie jest malování těla, za starověku i po Evropě rozšířené, zvláště pak jeho další vývoj, vlastní tetování. Konvencionálné značky jeho, domorodcům všeobecně srozumitelné, objímají veškeré právní, společenské a životní poměry osoby tetované, jež sama jest knihou, z níž soukmenovci s podivem vycítají život a zvláště hrdinské činy majetníkovy. Od hieroglyfiky jiných národů liší se již jen volbou materiálu, jimž jest vlastní kůže jednotlivcova.

Při všech uvedených pokusech o p. naznačovány ovšem vždy jen myšlenky, slovní výraz nepadal nijak na váhu.

První krok k p-mu skutečnému učiněn p-mem o b r a z o v ý m, když člověk podle vrozené schopnosti napodobovací počal užívati obrazu předmětů, by označoval pojmy. Etymologie výrazů, jichž užívají jednotliví národové pro p., poukazuje namnoze ke vrývání, veškrabování, vhlubování jako nejstaršímu způsobu psaní; toho druhu jest naše psání (koř. *pis*), staroněm. *rita* (srv. angl. *write*), řecké *γράφω*, lat. *scribo*, hebr. *sáfar*, arab. *chatta*. I nejstarší egyptský písař byl vlastně kameník (*chartom*), jenž dlátem (*cheret*) vrýval obrazy své do kamene. Látko, do níž je vrýval, slula mu *charta*, kteréžto slovo zůstalo v platnosti, i když materiál stal se papyrus, a prostřednictvím řeckého *χάρτης* rozšířilo se na západě (naše karta v nejrozmanitějším významu) i východě. Dle schopností jednotlivých reprezentantův setkáváme se tu se všemi odstíny od nejhrubších obrysů (v Sibiři, u Indiánův a jinde), upomínajících na primitivní kresby dětí, po nejkrásnější výtvořky malby (u Egyptanů), v nichž splývají s p-mem v jedno právě tak jako i názvy pro obě v jednotlivých jazycích.

Obrazy naznačují i zde pojmy, malba **p.**, slovný výraz myšlenky podán i zde jen zhruba a nepřesně; obsah byl hlavní, forma vedlejší. Hrubé obrazy nejobyčejnějších předmětů viditelných kladeny prostě vedle sebe, bez jakéhokoliv označení jejich příslušnosti k sobě neb i sféry místní a časové. Úzký kruh představ běžných a na stejných podmínkách životních založený, stejný způsob nazírání byl příčinou, že hledáno a snadno i nalézáno v obrazech to, co původce obmyslel. Jen výjimečně bylo třeba označiti některou nesnadnou představu, již ovšem sledáváme rozmanitě vyjadřovánu. Zvíře s bílými ústy = hlad, dva hadi proplétající se = ostražitost, slunce = bdělost, želva = země, orel = moc, luk a šíp = válka, dýmka = mír atd. Dobu příchodu Evropanů do Ameriky označili Indiáni stejně kotoučem se 60 paprsky (= čas) s labutí (= běloch) oheň sršící (= střelné zbraně) a pod. Okolnost, že jednotliví kmenové měli jména zvířat, usnadňovala valně zobrazování. Zajímovou ukázkou toho druhu jest listina na březové kůře, již r. 1849 podali náčelníci sedmi indiánských kmenů (reprezentování obrazy tvorů, jejichž jména měli), žádající jednomyslně (srdce trojhranem značená a oči spojeny vzájemně čarami sbíhajícími se v oku prvého zvířete) za vrácení pruhu země pod jezerem, k němuž čára dále vedena.

Vyhovoval-li tento způsob **p** ma primitivního a u jednotlivců úplně libovolného potřebám Indiánů, zdokonalili je mexičtí Aztekové a to již v době příchodu Španělů do Ameriky tou měrou, že způsob jejich blížil se již skutečnému **p**-mu a oni mohli se vykazati celou literaturou takto psanou. Stalo se to hlavně asi působením kněží, kteří nejen lépe kreslili, ale i o výraz obrazný lépe dovedli se postarati, pečující současně v zájmu jednoty o zachování a udržení znaků, jež pro určité pojmy byly zvoleny. Mexické **p.** toto jest již nepoměrně určitější, obrazy jeho ustálenější po stránce obsahové i formální, snaha vytvořiti pro každý pojem zvláštní znak zřejmá, zkratka byl to již vyvinutý systém **p**-ma obrazového. Dobyvatel Mexika Cortez, jehož zprávy nám zachovány, divil se, s jakou snadností písaři mexičtí pracovali hned při prvním jeho přistání, s velikou horlivostí vkusně a krásnými barvami kreslice na bavlněné látky vše, co viděli. Tím způsobem zaznamenali i Cortezovy rozmluvy (ovšem jen obsah), by podali o nich co nejdůkladnější zprávu svému vladáři. Zbytky literatury mexické, jež jeden ze španělských mistodržitelů poslal do Španěl s autentickým výkladem Mexičanů a se španělským překladem, posud zachovány a též vydány. Většina spálena Španěly, kteří považovali je za knihy kouzelnické. Obsahují dějiny výboje, následnictví králů a chronologii, statistiku (plodin, důchodů, poplatků), ale i zprávy o vychování, mravech, zvycích, trestech a p. Vedle obrazů předmětů užíváno i symbolů. Slovní výraz ovšem byl i zde neurčitý i do-

vidáme se, že učili se Mexičané z paměti řečem starých řečníkův a básníků. Po stránce grafické jest mexické **p.** v základě malba, mistrná v napodobení předmětů živých i neživých; tváře osob zdají se někdy přímo býti podobiznami. V celku však kresleno skizzovitě a rovinnými čarami, obrazy skreslovány, části scházejí, ruce a nohy mívají jen tři prsty a p., místo celku vyskytuje se někdy jen část — hlava psí za psa a pod. Někdy obraz pozbyl úplně své podoby, na př. plamen nabyl podoby jazyku, jako vůbec hojně ponecháno obraznosti. To vše svědčí, že malířství není vlastním účelem, nýbrž stojí ve službě **p**-ma.

I v **p**-mě mexickém setkáváme se v prvé řadě s skutečnými obrazy, na př. muž ve člunu na modré hladině s vyhozenou sítí = rybář, člověk s vousem na bradě = Španěl a p., ale i se symboly: tvář se stužkou přes ústa až k vlasům sahající = němota; otevřená ústa se znamením vody = pít; totéž s jidlem vstrčeným = jísti; nohy, z nichž jedna vykračuje = jít; tři šlepičky mezi dvěma čarami = cesta; šlepič pod obrazem nohy = čerstvá stopa; překocný člun = záhuba; šíp s čarou probíhající obrazem člověka = rozsudek smrti; pluh značil zemi, dům byl obrazem města, jazyk značil řeč, čtyři rudé čáry krev, hlava ptačí s péry = vzduch a p. I několik obrazů spojováno: štít a svazek střel = válčení. Jasnosti napomáhalo přirozené zbarvení (muži červeno-hněd, ženy žluté, voda modře a p.). Vedle tvarů jasných vyskytují se i tvary méně jasné, snad otřelé s původních obrazů. V uspořádání obrazů zřejma je přes celkovou nepravidelnost snaha po souměrnosti, oddělování řádek a odstavců a naznačování toho, co k sobě náleží. Nám zdá se to vše málo, ale Mexičanu bylo to jistě platnou pomůckou. K obrazům svým připojovali mexičtí písaři rozličné vysvětlující značky, povahy nám neznámé; snad vysvětlovaly obsah, snad naznačovaly výslovnost. Na témže stupni jako **p.** mexické v Americe, zdá se, že stojí **p.** hittitské v Asii. Malba ustupuje téměř zcela a značky, v **p**-mě mexickém porůznu se vyskytující, převládají v záhadném jinak **p**-mě yuca tanském.

Za mexickým následuje ve vývoji **p**-ma jako nejbližší **p.** čínské, o němž a jeho předchůdcích viz Čína (str. 696). I **p.** čínské povstalo napodobením tvarů skutečných užíváním symbolův a přeneseným užíváním, jakož i skládáním obou. Ale Čínan pokládal již každé slovo za celek, nejen určitého smyslu, ale i slovného výrazu, jež jako takový i jediným znakem naznačoval **P.** jeho jest tedy první skutečné **p.** a to slovné; i ono naznačuje hlavně obsah (myšlenku) a to předmětů skutečných i představ duševních, vůbec veškerých poměrů mluvicích k okolí. Poslední, totiž znaky zvuk udávající, ve spojení s obrazy a symboly přispěly však již nejvíce k rozmnožení materiálu písemného.

Důležité jest, že jednotlivá znamení uchýlila se od původního tvaru tak, že neposkytují v celku již rázu **p**-ma obrazového. Ojedíněle (v transkripci cizích jmen, hlavně sanskrtských, a v lexikografii při označování výslovnosti) rozkládána slova i v hlásky, ale v celku Čiňan pokládal své **p**. již za ukončené na stupni, od kterého bylo jiným národům vykonati ještě drahú dalekou. S čínským **p**-mem provedli změnu tu Japonci (viz Japan, str. 59), kteří použili slovných znaků čínských k označení slabik, nejspíše ve vymezeném počtu 47 slabik. Za paralelní zjevy v historii **p**-ma dlužno označiti (vedle **p**-ma čínského) **p**. klínové a hieroglyfy egyptské, povstavši rovněž z původních obrazů. Stejným původem vysvětluje se přirozeně i shoda jednotlivých znaků, aniž je třeba s Terrienem de Lacouperie přijímati západní (baktrický) původ **p**-ma čínského a s jinými odvozovati původ **p**-ma egyptského z Babylónie. S jiného hlediska uznává i Faulmann jednotný původ nejen **p**-ma všech národů (třeba v různých střediscích), vyplývající z jednotných prvků, jimiž byly všude čára, úhel a kruh (runy jsou dle něho vůbec nejstarším **p**-mem), ale i řeči, jež nerozlučně s **p**-mem spojená. Vznik abecedového **p**-ma ze slovního a slabičného pokládá za nepřipustný. Vývoj a individualisace **p**-ma jsou mu výsledkem pokroku rozličných tvůrců, který však zůstal celkem jen v počátcích. Formálně zachovalo si **p**. hieroglyfické tvary nejstarší, totiž věrné obrazy, kdežto **p**. čínské i klínové nabylo vlivem materiálu, jímž a na němž psáno, své podoby zvláštní, od prvých obrazů úplně odchýlné. Naproti tomu vykazuje, pokud vnitřního vývoje se týče, právě **p**. hieroglyfické nejvyšší stupeň dokonalosti. **P**. klínové, ať byli původci jeho turánští Sumirové nebo sami Semité, stalo se totiž později z obrazového a slovního **p**-ma původního, jehož stopy zřejmy jsou z části i v **p**-mě pozdějším, kdežto jinde zachovány aspoň ve starší podobě **p**-ma babylónského, nehledíc ke zbylým ideogramům, v celku **p**-mem slabičným (s polyfonností jednotlivých slabik), jež zjednodušeno bylo dále v **p**-mě medském a úplně přetvořeno v **p**-mě staropéřském (viz Klínové písmo). I **p**. hieroglyfické prodělo všechny tyto pochody a zůstalo státi v celku na stanovisku **p**-ma slabičného. Obrazů **p**-ma užíváno však na konec výhradně k označování zvuku, a to především skupin souhláskových, kdežto samohlásky pomíjány. Každý obraz měl tak svou hodnotu zvukovou, jež zůstávala vždy a všude táž a již užíváno bez rozdílu pro pojmy, vykazující tutěž nebo příbuznou skupinu hláskovou. Slova delší bylo tímto způsobem nutno psáti dvěma i více obrazy, při čemž stávalo se, že pro jednotlivé části použito již jen částečného znění těch kterých slov. To vedlo, jako již dříve znění slov jedno-slabičných, složených ze souhlásky a samohlásky, když poslední pomíjena, a hlavně

potřeba označování vokálů, přímo k označování jednotlivých hlásek, ke čtení alfabetskému. Ovšem užíváno způsobu toho jen zřídka a jako pouhé pomůcky **p**-ma slabičného, z nutnosti nebo jen ku podpoře čtení. Ale přechod od **p**-ma slabičného k **p** mu alfabetskému jest zřejmý. (Více viz Hieroglyfy.)

Pokud týče se **p**-ma alfabetského, přikládán dříve i jemu původ božský. Jednotliví otcové církevní (Cyrill, Klement, Eusebius, Isidor) tvrdili přímo, že sděleno bylo **p**. alfabetské bohem samým Mojžíšovi, desatero pak pokládáno za prvé **p**. alfabetské. Okolnost, že o původu **p**-ma v bibli nikde zpráva se nečiní, svědčí, že bylo **p**-jiz tehdy věci známou, právě tak jako nejstarší zprávy o jeho užívání (Ex. 17, 14 a jinde) Jisto jest, že Izraelité měli **p**. (aspoň slavnostní) vřívání do skal již při odchodu z Egypta. Podobnost nejstaršího **p**-ma hebrejského s foinickým svědčí původu foinickému, pravděpodobně na půdě egyptské, kde o osadách foinických zmiňuje se Hérodot (II. 70 a 82). **P**. alfabetské jest dle Renana a vůbec starým privilegiem Semitů, jimž děkuje svět za abecedu 22 písmen. Původ **p** ma samého vykládán rozmanitě. Helmont (1667) hledal vznik písmen abecedy hebrejské ve zobrazení polohy, jakou berou na sebe svaly tváře a ust při tvoření jednotlivých zvuků, Holland' an Bilderdijk (1831) pokládal jednotlivá písmena za zobrazení ústrojí mluvy (rtů, hrdla, jazyka atd.) v poloze, již vyžadovaly rozdíly zvuků v jednotlivých kategoriích. Při tom vzal za základ abecedu latinskou, již pokládal za starší řecké. Hitzig prohlásil abecedu hebrejskou za vynález muže usazeného v zemi Kanaanejské, počátek její za nahodilý nápad (slovo *bege*d = šat dalo mu 2. 3. 4. písmeno abecedy), ostatek za výsledek pozorování (*ab* = otec přivodilo ho k tomu, položit *a* před *b* a stejně i jako čís. 5. položit *h* atd.). Pro označení těchto písmen volil slova snadno zobrazitelná a běžná, na př. pro *a* slovo *álef* (býk), pro *l* slovo *lámed* (osten), načež přecházel dále brzy od zvuku ke jménu nebo zase ode jména ke zvuku, až ukončil řadu znamením kříže (*t*).

Nejvíce rozšířen jest názor, jenž **p**. alfabetské pokládá za vynález Foinicánův a za vlast jeho Egypt. Foinicáné vybrali prý v dávných dobách, snad ještě před panstvím Hyksů, ze znaků hieratického **p**-ma egyptského obmezený počet 22 znaků, jenž odpovídal počtu hlásek jejich jazyka, jak je zhruba stanovili, a přiměřeně je zjednodušivše, stali se tak zakladateli **p**-ma, z kterého vzalo vznik svůj netoliko **p**. ostatních národů semitských, ale i **p**. řecké, staroitalské a latinské s alfabetami z nich odvozenými. Více viz pod jednotlivými hesly. Alfabetské **p**. předpokládá rozpoznání obmezeného počtu zvuků, z nichž veskerý materiál jazykový je složen, i označil Wuttke právem člověka, který prvý přišel k tomuto poznání, jako

jednoho z nejznamenitějších a nejzasloužilějších lidí, již kdy žili.

Theorii o hieroglyfickém původu **p**-ma alfabetickeho (foinického, již svědčí i báje foinická, označující egyptského boha Tota vynálezcem **p**-ma) provedl Rougé identifikací písmen foinických z hieroglyfických, vzav za základ alfabeticke znaky (25), jak zachoval o nich tradici Plutarch. Proti jeho identifikaci vyslovili se Poole, jenž poukázal k tomu, že nejstarší **p**-ma semitská nalezena v Asii, kde dlužno tedy hledati i vlast', de Lagarde, který poukázal na neshodu jmen písmen s egyptskými obrazy základními a p., Taylor a j. Tím přivoděna druhá theorie, kterou prvý proslovil Wuttke a provedl J. Peters a j., již prohlásili **p**. klínové za pramen abecedy foinicko-hebrejské. Spor rozhodnut byl novějšími nálezy potud, že nalezena **p**-ma předfoinická z doby mykénské v rozličných částech oblasti středomořské. Zvláště důležit jest nálezy Piettův v Mas. d'Azil v jihoz. Francii. Zde nalezeny hojně obázky pomalované značkami zcela podobnými alfabetickým značkám foinickým, jimž podobné značky shledal Letourneau v rytinách dolmenů francouzských. A týmž charakterům odpovídající značky z doby neolithické nalezeny i při výkopech egyptských (Flinders Petrie ve Fajjúmu), na Krétě (Evansem hlavně v Knósu), sousedících ostrovech a i na pobřeží řeckém a před tím již v Hisarliku Schliemannem. Přibuznost všech se značkami foinickými, etruskými a řeckými je zřejmá. V Alpách ligurských a švýcarských nalezeny dále zvláštní rytiny ve skalách, jež nejsou ani písmeny ani značkami podoby alfabeticke, nýbrž symboly věcí a úkonů; Sergi mu zdají se býti předchůdci prvějších a počátky **p**-ma. Nálezy tyto svědčí, že **p**. alfabeticke Foiničany nebylo vynalezeno, nýbrž že Foiničané nejvšše značky ty, jež našli na Středozemním moři, zjednodušili a obchodem dále rozšířili. P. toto, jež označeno vzhledem k době jako mykénské, obsahuje směs **p**-ma alfabetickeho a symbolického i tvoří snad přechodní dobu od **p**-ma symbolického (nálezuův alpských) k pozdějším **p**-mům alfabetickým, jak soudí i Evans o nálezu knóském. Tím jeví se oblast středomořská vlastním ohniskem **p**-ma, které odtud Foiničany zaneseno k Semitům a snad i Řekům; Řeky a Římany zdomácnělo pak v Evropě. Bližším prozkoumáním písem nalezených a srovnáním jejich s **p**-my již známými, hlavně foinickými, řeckým a nejstaršími **p**-my Italie, bude teprve lze stanoviti, jaká účast ve vývoji **p**-ma náleží nejen Foiničanům, ale i Řekům a Římanům. Prohlásiti na základě uvedených nálezuův a priori, že měli Řekové své vlastní **p**. již před tím, než přišli Foiničané k jejich břehům, brání vedle tradice označující královce foinického K a d m a za původce nejstaršího řeckého **p**-ma, jež přímo i καθήχη γραμματα zváno, i veliká podobnost tohoto **p**-ma se znaky foinickými, s nimiž sdílí **p**. nejstarších řeckých

nápisů i směr od pravé k levé; s foinickým **p**-mem shoduje se i původní pořad abecedy řecké, jakož i názvy a číselná hodnota jednotlivých písmen řeckých. Totéž platí o poměru abecedy řecké, přenesené osadníky řeckými do Italie, k abecedě staroitalské v její rozličné podobě, zničž etruská, oskická, umbrická a faliskická zachovaly si rovněž směr **p**-ma od pravé k levé. Jistě náležejí Řekům a Italům změny, jichž vyžadovala individuální povaha jejich jazyků. Řecké a latinské **p**. stalo se základem písem evropských, v Asii **p**-ma armenského a v Africe koptického; v Asii převzalo též úkol **p**. aramejské, snad rovněž z foinického povstale, nejprve u Semitů; nad jiné zřejmy jsou tvary **p**-ma foinického v **p**-mě samaritském — dále u ostatních národuův asijských. Kursivní **p**. aramejské přijala v způsobeně podobě celá Asie až po Pendžáb. Více o jednotlivých **p**-mech a jejich vzájemném poměru viz pod jednotlivými hesly. O **p**-mě slovanském viz Azbuka, Hlaholice, Kyrillice.

Z literatury všeobecně **p**-ma se dotýkající uvádíme starší: Herm. Hugo, De prima scribendi origine (1617); Blosses-Hissmann, Ueber Sprache und Schrift (1777); Anonymus, Ueber den Ursprung der Sprache u. Schrift (1772); Helmont, Alphabeti vere naturalis hebraici brevissima dilineatio (1667); Hug, Die Erfindung der Buchstabenschrift; Astle, The origin and progress of writing (1802); Hitzig, Die Erfindung der Buchstabenschrift; L. Vaisse, De l'écriture et de son origine (1848). Z novějších: Brugsch, Ueber Bildung und Entwicklung der Schrift (Berl., 1868); Lenormant, Essai sur la propagation de l'alphabet phénicien (Paříž, 1875, 2 sv.); Terrien de Lacouperie, Beginnings of writings in Central and Eastern Africa (Londýn, 1894); Wuttke, Die Entstehung der Schrift (Lipsko, 1878, důkladná snůška mate riálu **p**-ma se týkajícího); Faulmann, Illustrierte Geschichte der Schrift (Videň, 1880); J. Taylor, The Alphabet, an account of the origin and development of letters (Londýn, 1883, 2 sv.); Berger, Histoire de l'écriture dans l'antiquité (Paříž, 1892). Sbírku písem světa jest Faulmann, Buch der Schrift (Videň, 1878). Literaturu jednotlivých písem viz pod příslušnými hesly. Srv. i Dr. R. Dvořák, O vzniku a vývoji **p**-ma («Aethnaeum», 1885).

Dk.

P. svaté viz Bible.

Písmo typografické jsou písmenka, litery čili typy, lité v negativním reliéfu z kovu, na konci čtyřbokých dlouhých hranolků, jež skládají se při knihtiskařství v sazbu, natírají pak barvou tak, že negativní obraz sazby dá po otisknutí jejím pozitivní tisk. Výška těchto liter bývala rozdílná, na neprospech jednotnosti v knihtiskařství vůbec, a teprve nověji přijata za normální výška řečená pařížská, a to 10,5 pař čárek = 22,2 mm čili 62½ typogr. bodům. O zhotovování **p**-ma t-ho viz Písmolijectví.

Hlavní druhy **p**-ma **t**-ho jsou fraktura (v. t.), antikva (v. t.) a kursiva, t. j. písmo ležaté, se všemi k tomu náležejícími interpunkcemi a různými znaménky (hvězdičkami, paragrafy, číslicemi atd.). K fraktuře náleží také *middle line*, tvořící střed mezi antikvou a frakturou, *švabach*, pochodící ze století XV., pak písmo *gotické*, *kurrentní* (něm. písmo psací) a *j*; k antikvě pak písmo okrouhlé čili *ronde*, *grotesk*, tisk *renaissanční* *egyptský*, *mediaeval* čili *renaissanční* antikva, dle typů *Elzevierových*, *Plantinových*, *Jensonových* a *j*. — Velikost **p**-ma **t**-ho určovala dříve t. zv. »kuželka«, jež značí v typografii rovnoměrnou tloušťku typového tělesa ve směru výšky litery. Zprvu bývala v různých rozměrech, až písmolijec Fournier ml. r. 1764 ji systemisoval (ve spise *Manuel typographique*) dle typografických bodův a tím položil základ k dnešní soustavě typometrické. Později *François Ambroise Didot* uvedl systém *Fournierův* na přesné poměry, jež v Německu rozšířil *Berthold*, u nás *Ondřej Haase* tak, že nyní určuje se velikost písma podle bodů, kdežto dříve stanovila se podle jmen, jejichž původ namnoze nebyl dosti jasný.

Jsou to: antikva, kursiva a fraktura.

Diamant	4
Perl <i>Perl</i> <i>Perl</i>	5
Nonpareille <i>Nonpareille</i> <i>Nonpareille</i>	6
Colonel <i>Colonel</i> <i>Colonel</i>	7—8
Petit <i>Petit</i> <i>Petit</i>	8
Borgis <i>Borgis</i> <i>Borgis</i>	9—10
Garmond <i>Garmond</i> <i>Garmond</i>	10
Cicero <i>Cicero</i> <i>Cicero</i>	12
Střední <i>Střední</i> <i>Střední</i>	14
Tertia <i>Tertia</i> <i>Tertia</i>	16
Text <i>Text</i>	20

Dále měří se již litery, mimo dvoustřední a dvoutext, většinou »na cicero« a rozeznává se třícicero, čtyřcicero, čtyři a půlcicero, pěticicero, šestcicero atd., nebo dávají se literám jména většinou libovolná, nikoli obecná. Ve Francii užívá se teď skoro výhradně označení podle bodů (*corps*), kdežto dříve byla nejobvyklejší jména **p**-ma **t**-ho: *Diamant* (3 body), *Sédanoise* (4), *Parisienne* (5), *Nonpareille* (6), *Mignonne* (7), *Petit texte* (7,5), *Gaillarde* (8), *Petit romain* (9), *Philosophie* (10), *Cicero* (11), *St. Augustin* (12 až 13), *Gros-texte* (14), *Gros-romain* (15—16) atd. V Anglii označují **p. t.** dosud jen jmeny, jako: *Diamond*, *Pearl*, *Ruby*, *Nonpareil*, *Emerald*, *Minion*, *Brevier*, *Bourgeois*, *Long-Primer*,

Small-Pica, *Pica*, *English*, *Great-Primer*, *Paragon* atd. — Nejrozmanitější jsou pak v různých zemích jména písem okrasných, jako u nás: *Pretiosa*, *Lincoln*, *Aurora*, *vavřínové Cicero*, *romain vavřínový*, *Brillant*, *Mikado*, *Favorit* atd.

Technicky dělí se **p. t.** na: **p. běžné**, nejčastěji potřebované při sazbě knih a novin, které obsahuje písma mezi *nonpareillem* (6bodovým) a písmem středním (14bodovým); **p. akcidenční** a okrasné, k jemnějším pracím tiskařským, na tituly, obálky atd., posléze **p. plakátové** na plakáty. Také tloušťka písma, t. j. poměr výšky k šířce liter, přichází v úvahu a rozeznává se dle toho **p. tučné**, *polotučné*, široké, široké tučné, široké polotučné, úzké, slabé, široké slabé, těsné atd. Vzhledem k tomu, jakož i k okolnosti, že **p.** ozdobné doznává stále rozmanitých proměn a doplňků podléhající běžné módě (zvl. v Americe, kde k účelům reklamním snaží se učiniti **p.** co mezná nápadným, bez ohledu na pravidla krásy), jest druhů **p**-ma **t**-ho vedle uvedených typů základních nesmírně množství. Viz též *Majuskule*.

Písmolijectví zabývá se výrobou písmenek pro knižtisk a různých jiných drobností pro sazbu. Písmenky liží se z *písmoviny* č. *literniny*, slitiny snadno tavitelné, však tvrdé, dávající ostré odlitky a následkem toho i při opotřebení, ovšem poměrně malém, otisky ještě ostré. Na písmovinu běře se nejčastěji směs 75 % dobrého měkkého olova, 23 % čistého antimonu a 2 % cínu. Zvětšením obsahu antimonu a cínu nabývá písmovina větší tvrdosti.

Kromě úpravy slitiny vyžaduje **p.** dále ještě přípravu obyčejně dvou forem čili tvaren pro každé písmeno. Jedna z obou tvaren je vlastně razítkem a nese plastický, však obrácený tvar písmene a nazývá se *patrice* (tvárník). Druhá tvarna jest úzký plíšek, do něhož tvárníkem vyrazí se tvar písmene, čímž povstane *matrice* (tvárnice). Obraz písmene jeví se v tvárnici jako přímý, tedy nepřevrácený a prohloubený.

První podmínkou ostré sazby je, aby razítka, jimiž vyrábějí se tvárnice, byla ostrá. Proto hotoví se z ocelových tyčinek a tvar písmenek na jednom jejich konci se vyřezává, vytlouká a opravuje jemnými pilníčky. Slohem i tloušťkou čar každé písmeno musí souhlasit s ostatními celé abecedy, k čemuž je třeba nemalé zručnosti. Před rytím zakreslí se tvar každého písmene na koncovou plochu tyčinky, buď tuší a pérem nebo ostrím jehlou. Prohloubinky vyrývají se pak rydlím, neb se vytloukají malými razítky, zevní okraje se vypilují a tvárniky na konec se zakalují a popouštějí na barvu žlutou, aby nebyly křehké. Veškeré hloubky mezi čarami musí býti vybrány jen do jisté míry, tak aby písmenka při tisku se nezacpávala. Hloubky nesmějí však býti ani příliš veliké, čáry vlasové by se pak ulamovaly.

Tvárnice písmenkova je měděný plíšek až 4 cm dlouhý, jehož šířka a tloušťka řídí se

velikostí písmene. Na jednom konci tohoto obdélného plíšku vyražen je tvárníkem vyhloubený tvar písmene, na druhém konci vpilovaný jsou proti sobě po obou stranách vroubky na upevnění tvárnice ve slevadle, totiž ve slévacím přístroji, kterým písmenky se odlévají. Písmenko vyrazí se tak, aby nohou bylo obráceno ke konci s vroubky. Tvarnice na konec ještě se upravují na všech stranách pilníky, aby dobře zapadaly do slevadla.

Tvárnice pro veliká písmena dělají se bez tvárníků. Tvar písmene vyřeže se prostě do tenkých plíšků, jež se přidělají na jiné plíšky plně. V nejnovější době hotoví se tvárnice často také galvanoplasticky, bez ocelových tvárníků, podle obyčejných písmen z písmoviny, nebo podle písmenek vyřezaných do dřeva.

Slevadlo je zároveň formou pro tyčinkovitou, všem písmenkům téhož druhu společnou část' a skládá se ze dvou dílů, jež při lití jsou k sobě přiloženy a po odlití od sebe se vzdálí, aby odlité písmenko mohlo se odstranit. Aby je slevač držeti mohl i po zahřátí, jest obloženo dřevem, zakončeným v rukojet'. Zadní část' slevač drží v ruce levě, část' přední přikládá a odebírá pravou rukou, odloživ slevačskou lžici. Když vložena písmenková tvárnice a upraveno slevadlo, odleje se nejdříve několik písmenek na zkoušku, a jestliže se ukázalo, že veškeré součásti jsou v náležité poloze, odlévá se nepetržitě totéž písmenko. Písmovina rozptápí se a udržuje se tekutou v malé pisce, kolem níž upraven je na způsob stolu dřevěný rám, při němž pracují 3—4 dělníci. Každý opatřen je slevadlem a lžicí, kterou písmovinu z kotlíku nabírá a do slevadla vtlévá. Obratný slevač odleje 12 písmenek garmondu za minutu. Obvyčejně počítá se, že je možno ulít 700 kusů garmondu za hodinu.

V novější době také v **p.** stroje vytlačily práci ruční, užívanou dnes již jen při odlévání menších množství písmenek, při zvláštích druhích písma a lití velikých písmen, jejichž chladnutí trvá déle a ztěžuje práci strojní. Slévací stroj je vlastně spojením pumpy se slevadlem. Veškeré pohyby, jako pumpování literniny, otvírání a zavírání slévacího přístroje, pohyb jeho k výtoku písmoviny a od něho, vyjmutí písmenek atd., provádějí součásti slévacího stroje úplně samostatně. Pohon bývá buď ruční nebo strojní, od transmise. Slévací stroj na písmenka vynalezen byl r. 1853 J. R. Johnsonem, byl zjednodušen Hauptburnem a dále zdokonalen Foudierem, Küstermannem a j. Stroj ten uleje denně as 50.000 úplně hotových písmenek, jichž možno hned upotřebiti. Písmenka ulitá se upravují, odstraňují se ztracený nálipek vytvořený otokem, pak přilítky okrajní, povstale tím, že liternina vniká i do spar mezi částí slevadla. Ztracených nálipek ulomí chlapec za hodinu 2000—5000 kusů. Přilítky okrajní obrušují se buď ručně na kamenech nebo strojně na bruslech, mezi deskami se

zásekem pilníkovým. Poslední prací je obrázení. Písmenka sevrrou se těsně mezi dvě pravítka do řady tak, aby při všech signatura byla na jedné straně, a na stroji odhoblují se nejdříve stopa po ztraceném náličku, pak se šikmo seřízne hrana u písmenka na straně signatury, srovná se výška a tloušťka, aby byla u všech písmenek stejná, a zkoušejí se tvary jednotlivých písmenek, zda jsou dokonale a ostře odlišné. Rozměry písmenek kontrolují se typometrem.

Zvláštním odvětvím **p.** jest úprava tiskacích ploten (stereotypů) pro stereotypii. Při tisku stereotypickém místo sazby užívá se odlišných celých stran. Sazba se sice provede, slouží však jenom k odlití matrice, z níž opětným odléváním nabývá se plotny reliefní, původní sazbě úplně odpovídající, kteréž, upevněné na špalík, užívá se při tisku tak jako sazby obyčejné. Ze 4—8 ploten vytvořuje se jedna tiskací forma zaujímající velikost 1—2 oktávních stran. Plotny stereotypické neodlévají se zpravidla z písmoviny, nýbrž ze slitiny měkčí, skládající se na př. ze 6 dílů olova a 1 dílu antimonu, nebo 7—8 dílů olova, 1 dílu antimonu s přidavkem cínu atd. Stereotypův užívá se s prospěchem jen při tisku děl vycházejících ve značném vydání, při nichž netřeba se obávatí změn (bible, klasikové, matematické tabulky atd.).

Stereotypů nabýváme čtverým způsobem:

1. Otisknutím matrice v kovu, rozlitém v tenké vrstvě, ve chvíli, když kov počíná tuhnouti. Tímto způsobem hotoveny byly stereotypy Didotovy na konci XVIII. a na počátku XIX. stol. Otiskování čili clichování provádí se strojem clichovacím, malým beranidlem, v němž matrice svisle dolů padá. Tímto způsobem, však jen ručně, rozmnožují se také dřevoryty, užívané jako vignety při knihotisku. Pomocí originálu vytvoří se nejdříve tvárnice a pak touto štoček sám.
2. Ponorem tvárnice do kotlíku naplněného roztopenou slitinou (způsob anglický nebo Stanhopeův užívaný od r. 1820). Tvárnice jsou sádrové.
3. Litím kovu do formy, jejíž hlavní částí je tvárnice. Tohoto způsobu, zavedeného Daulém, užívá se dnes všeobecně. Tvárnice jsou rovněž sádrové, odlité ze sazby, neb z dřevorytů vignetek. Genoux místo tvárnice sádrových užil tvárnice papírových, s nimiž se pracuje rychleji. Sazba otiskne se do vlhkého archu jemné lepenky, mímě se suší a tohoto otisku užije se pak k odlévání.
4. Galvanoplasticky získané stereotypy jsou dosud poměrně nejdražší a užívá se jich hlavně při kopírování vignet. Měď sráží se buď na maticích sádrových nebo guttaperchových.

JPok

Písmovina viz Liternina a Pismo-lijectví.

Písnice, ves v Čechách, hejtm. Král. Vinohrady, okr. Jílové, fara a pš. Dol. Břežany; 44 d., 361 ob. č. (1890), 1tř. šk.

Písnice, slechtický rod český. Jan (zvaný D o m i n á č e k), bakalář pařížské uni-

versity a učitel krále Ludvíka, v l. 1533—37 byl mistopisatelem zemským. Jeho vnuk Jindřich (* 1555 — † 1608) po studiích, konaných zejména ve Vídni a v Ingolstadtě, byl nejprve kancléřem rožmberským, pak vstoupil do služeb veřejných a stal se král. prokurátorem a soudcem komorního soudu (1593) a konečně mistokancléřem království Českého (1601). Vnuk jeho Adam Jindřich Karel († 1652) byl povýšen do stavu svobodných pánů a zemřel jako hejtmán kraje loketského. Jeho syn Jan Ferdinand († 1692) měl děti Bedřicha, Leopolda, Julia a Josefa, kteří r. 1703 byli povýšeni do stavu hraběcího; zemřeli však všichni bez mužských potomků. Dcery Bedřichovy Josefa, provd. Bredová, a Marie Anna, provd. Lodronová, byly posledními členy rodu z P.

Piso: 1) P. Lucius Calpurnius Frugi, historik římský. Byl r. 149 př. Kr. tribunem lidu, r. 133 konsulem a jak se podobá, r. 120 censem. K jeho návrhu byl r. 149 první stálý soudní dvůr (*quaestio perpetua*) zřízen, vyšetřující zločiny týkající se vydírání peněz v provinciích (*repetundarum*). Napsal dějepisné dílo, annaly o 7 knihách, počínající se příchodem Aeneovým do Itálie a sahající až po jeho dobu. V díle tom jevila se jakási snaha po pravdě, tak že Plinius starší N. H. 2, 140 zove P-na vážným zpravodajem (*gravis auctor*), ale též záliba ve výkladech racionalistických a drobnostech anekdotních Livius, Plinius starší, jakož i Gellius citují dílo jeho. O formální stránce spisu nesouhlasí Cicero příznivě; neboť dle svědectví jeho byl výklad P-nův suchopárný a nudný, kterýž úsudek potvrzují i některé ze zachovaných zlomků. Veškeré zlomky jeho sebrány jsou v díle H. Petera Hist. Rom. reliqu. 1, 118. Srv. Liebalde, De L. Calpurnio Pisone annalium scriptore (Naumburg, 1836); Schwegler, Röm. Gesch. 1, 88. R N. 2) P. Marcus Pupius Calpurnianus, řečník římský. Nabyv důkladného vzdělání, zvláště řeckého, v Římě, studoval v Athénách, kde zároveň s Ciceronem poslouchal filosofa Antiocha z Askalonu. Stoupencem byl filosofie peripatetické, jak vidíme z Cicerona (de nat. deor. 1, 16; de orat. 1, 204). Konsulát zastával r. 61 př. Kr. Jako bystrého řečníka chválí jej Cicero v Brut. 236. RN.

Pisogne [-zóně], ves v sev. Itálii na sev. vých. bř. jezera Iseo (v. t.), kraj Breno, prov. Brescia, má jako obec polit. 4067 ob. (1891), 2 kostely, doly na želez. rudu, závod železářský, paroplavbu, přístav, hedvábnictví, rybářství a čilý obchod.

Pisonia, bot., viz Nyctagineae.

Pisport, Piesport, far. ves v Prusku, vlád. obv. Trevír, kraj Wittlich; 581 oby. (1890); tu a v okolí daří se výborná vína moselská (t. zv. pisportská); a blízku býv. probostství Eberhardsklausen, poutnické místo.

de **Pisseleu** [pislô] Anna viz Estampes.

pissevache [pisvãš] nejkrásnější vodopád ve vých. části švýc. kantonu Valisu, tvořený bílou ledovcovou vodou ř. Sallenche, přítékající od Tour de Sallières; padá mezi Valanem a Evionnazem přes černé skály 61 m hluboko k údolí Rhôny. Filip.

Pissis [pisi] Aimé, geograf a kartograf franc. (* 1812 — † 1889 v Santiagu). Byl žákem polytechn. školy v Paříži, pak odebral se do Ameriky a v l. 1848—76 provedl kartografii Chilska jakož i napsal *Geografía física de la republica de Chile* (Pař., 1875). Posléze byl předsedou geogr. oddělení statistické kanceláře republiky Chile.

Pissodes Germ., smolák, jest rod nosatců z podčeledi *Erihrinini* s tykadly blíže středu nosce vkloubenými o násadci málo ohnutém a předního kraje očního téměř dosahujícím a bičíku 7členném. Stehna nemají zubu, holeně jsou rovné a nesou na konci silný trn obrácený dovnitř. Štítěk jest zřetelný, okrouhlý. Štít asi tak široký jak dlouhý, vpřed silně zužený. Krovky jsou podlouhlé. Tělo jest okřídlené, tvrdé, tmavé, se špičatými skvrnami. Dospělí brouci škodí na stromech jehličnatých, pod jejichž korou larvy žijí. U nás žije 7 druhů. K nejškodnějším náleží *P. notatus* F., s. z n a m e n a n ý, který má zadní rohy štítu ostrouhlé a kořen štítu zřetelně dvakrát vykrojený. Krovky jsou ryhované, v ryhách daleko za středem s malými jamkovitými tečkami. Jest smolně hnědý, na štítě skvrnitý, na krovkách se 2 příčnými páskami, z nichž zadní jest obyčejně vnitř šedá, vně žlutá. Délka 5—7 mm. Jest v květ. a čnu hojný na borovicích, jejichž kůru navrtává; z dírek jim způsobených vytéká pryskyřice. Nejraději napadá mladé stromky 4—8leté. Larvy vtáji chodby obyč. již od nejvyššího přeslenu větví a postupují dolů v klikaté chodbě širší a širší, která vyplněna jest trusem. Na konci vyhledává si vejčitou komůrku hluboko do dřeva sahající, v níž se zakukluje. Brouci dospělí vylézají korou již na podzim, ale ukřívají se v trlinách kůry pod mechem, listům atd. Stromy houfněji napadené hynou. Jemu podobný je *P. piceae* III., s. j e d l o v ý, který je však větší (7—10 mm), má rýhy s velikými jamkovitými tečkami a zadní pásku krovkovou má jednobarvě žlutou. Žije zvláště na jedlích, řídcěji na smrcích. Pravoúhlými zadními rohy štítovými a kořenem štítu zřetelně 2krát vykrojeným vyznačuje se *P. scabricollis* Mill., s. d r s n o š t ě t ý. Má rýhy krovkové rovnoměrně drobné tečkované, a tečky i pásky hustě bíle šupinaté. Délka 4—5 mm. Vyskytá se hlavně na Moravě. *P. pini* L., s. s o s n o v ý, má též zadní rohy štítu pravouhlé, ale kořen jeho jest stěží vykrojený a v ryhách jsou veliké, 4úhlé, jamkovité tečky. Barva jest světleji nebo temněji smolně hnědá se žlutými skvrnami a 2 příčnými páskami. Délka 7—9 mm. Nachází se jednotlivě na borovicích, smrcích i jedlích. Jemu podobný je *P. Gyllenhalii* Sch., který jest černý a má zadní pásku roz-

dělenou ve skvrny. Jeho štít jest do zadu trochu zužen. Zadní rohy štítové tupouhlé a mezi tečkami na ploše štítu zřetelné hladké mezery mají *P. piniphilus* Hbst., s. obecný, a *P. hercyniae* Hbst., s. pryskyřičný. Prvý jest rzivohnědý, má na krovkách tečky malé a skvrny jeho jsou bíle šupinaté. Délka 4 až 5 mm. V čnu, čci a srp. hojný na borovicích. Samička jeho snáší vajíčka do vrcholků mladých borovic a larvy přezimují. Druhý jest černý, na krovkách má tečky veliké, čtyřúhlé a kresba jest žlutavě bílá. Délka 5—6 mm. Vyskytá se od května do srpna na smrcích, řídkěji na jedlích i borovicích. Způsobuje výron pryskyřice, která za krátko

kami na kruhovitém terči, v jehož středu bývá zakrnělý semeník. Pestíkový květ má 1pouzdrý a 1vaječný semeník s čnělkou hluboce 3klanou a s bliznami nazpět ohnutými n. svinutými. Peckovice jest vyschlá s kostnatou peckou a semenem bezbílým o tlustých olejnatých dělohách. *P.* roste 6 druhů na ostrovech Středozemního moře, v záp. Asii, na ostrovech východoafrických a v Mexiku a pěstuje se hojně i v jižní Evropě, zejména druhem *P. ver* L., *P. Terebinthus* L., *P. atlantica* Desfont. a *P. Lentiscus* L. Tato, zv. tryšla, lentyšek n. mokleč (něm. *Mastixbaum*), jest velmi větvenatá, na rozhách od četných lenticel hrboukatá a

Č. 3142. Pistacia L., řečík, a květenství samčí, b květ samčí, c větevka s květem samičím, d květ samičí celý a v průřezu podélném.

zbělá, tak že kmeny vypadají jako vápnem postříkaný. Larvy přezimují.

Pissoir [pisóar], franc., z á ch o d e k.

Píst je v nejčastějších případech válcovité těleso, pohybuující se ve válci těsně sem a tam, při čemž buď přejímá tlak a pohyb od rozpínajících se plynů a par (p-y strojů parních, motorů plynových, petrolej. atd.) nebo přenáší tlak a pohyb na kapaliny a plyny (p-y pump, kompressorů, atd.). Z válce přenáší se pohyb p-u zacpávkami ven pístitní tyčí čili pístitnicí (viz Parní stroj).

Pistacia L., řečík, rod rostlin prostoplátečných z řádu *Terebinthinae* a čeledi *Anacardiaceae*, obsahující kře nebo stromky vždyzelené listů buď 3četných nebo sudoi lichožpeřených a květů dvojdomých v úžlabíkových hroznech. Velmi drobný květ opatřený listenem má malý, 3klaný n. dílný kalich, nedostatek korony a, je-li samčí, 5 protikališních tyčinek vetknutých krátkými nit-

znatelná hlavně podle křídlatých řapíkův a červených, posléz černavých n. zahnědých peckovic zvlčí hrachu. Jest hlavní součástí rozsáhlých často křovin, v krajinách Středozemního moře *maquis* zvaných, a prospívá pryskyřicí t. zv. *mastix* (v. t.) vyplňující četné chodby lýkové části její kůry. Jediný strom dává ročně asi 5 kg mastigu, jehož na ostrově Chiu, od starodávna v tom ohledu proslulém, těží se co rok asi za 1 mill. K. *P. Terebinthus* L., terebint, dává officinální dřive chijský n. cyperský terpentín, t. j. směs kyseliny mastigové se silici. Kromě toho poskytuje hálky k barvení hedvábí a i ke kouření. *P. vera* L., ř. pravý nebo *pistacie vlašská*, dává velmi olejnatá, jako mandle chutná semena, t. zv. *pistacie*, oblíbená dílem jako pochoutka, dílem sloužící k výrobě oleje. Dříve bývala jm. *semen Pistaciae* nebo *Amygdalae virides* též officinální. *Děd.*

Pistacit, min., viz Epidot.

Pistau viz Pistov.

Pistia L., babolec, rod rostlin aronovitých z podčel. babolcovitých, Pistioideae, rostoucích v tropických krajínách Asie, Afriky a Ameriky, kdež splyvají na hladině vody jako okřehek (*Lemma*). Stonek má články velmi zkrácené a listy spirálně, před květením růžovitě rozestavené, posléz vzprímené, značně veliké, tlusté, houbovitě a vezpod huňaté. Od stonku vybíhají mnohé dlouhé, vlásením hustě obrostlé kofeny a z úžlabí listův odnože, jimiž rostlina se zachovává. Četné, postupně za sebou se vyvinující květonosné osy mají po 1 kápoovitěm listenu, 1 lupenu a po květenství, složeném nahoře z přeslenu 2—8 bezobalných květů prašných, z nichž každý o 2 spolu srostlých sedavých prašnicích, a pod těmito z jediného květu pestíkového též bezobalného a složeného z 1 mnohovaječného semeníku. Mezi prašnými květy a semeníkem jest květní osa prstenovitě ztloustlá. Plod jest mnohosemená tobolka semen s obšírným bílkem a malým zárodkem. Jediný rod a druh *P. Stratiotes* L., b. o b e c n ý, prospívající domorodcům lupeny proti vyrážkám, úplavici a krvotokům neb i jako žír pro kachny a vepře, pěstuje se zhusta v akváriích. *Děd.*

Pistian, ves v Čechách, viz Pišťany 1).

Pistill (z lat. *pistillum*) viz Pestík.

Pistina, ves v Čechách, hejtm. a okr. Jindř. Hradec, fara a pš. Stráž u Třeboně; 55 d., 329 ob. č. (1890); kaple.

Pistioideae, bot., viz Pistia.

Pistites Hos. et v. d. Mk., rodové jméno dosud záhadných zbytků předvěkých rostlin křídových, jež byly srovnávány s jednoděložnými rostlinami nyní žijícími z rodu *Pistia*. *EBr.*

Pistius E. S, pavouci čeledi *Thomisidae*, u nás zastoupeni druhem *P. truncatus* Pallas. Druh ten, podobný druhu *Thomisus albus*, žije na křoví a má břicho vzađu tupě utáé a 2 komolci tupými po stranách zakončené. Hlavohrudí ploché má kusadla I. v předu plochá. Svrchní řada očí málo, spodní silně ku předu vypuklá (*recurva*). Postranní oči jsou větší prostředních. Oči svrchní řady jsou od sebe vzdáleny skoro stejně. Nohy I. a II. jsou dlouhé a silné. Zánrtí je kratší chodidel. Na zpodu holení a zánrtí 2 páru noh předních jsou 2 řady trnů krátkých. Tělo jest kryto štětkami barvy červenavé hnědé, po stranách tmavší. Dosahují délky až 1 cm. *Nsk.*

Pistné, kdysi tvrz, viz Hřebečníky.

Pistoja, Pistoia nebo Pistioie (lat. *pistoria* nebo *pistorium*), hl. město kraje P. (753 km², 10 obcí se 103.796 obyv.) v ital. prov. Florencie, 33 km na zsz. od Florencie, 64 m n. m., v úrodné rovině na úpatí Etruských Apeninů, 1 km od l. bř. ř. Ombrone, na trati Florencie — P.-Pisa a Florencie — P. Milán Jaderské železniční sítí, má 20.190 ob., hradební zdi tvaru čtyřúhelníka s 5 branami

a tvrzí na jv., rovné a pravidelné ulice a četné i zajímavé památky stavitelské, neboť město mělo důležitý podíl v rozvoji toskánského stavitelství. Na prvním místě dlužno jmenovati kathedrálu ze XII. stol., často obnovovanou, zvláště r. 1240 dle plánů Niccola Pisana, která chová četné umělecké památky, zvláště stříbrný oltář ze XIV. stol., krásné hrobky ze XIV. a XV. stol., obrazy od Giotta, Donatella atd. Proti chrámu kathedrálnímu stojí pomník kard. Fortegueriho a Baptistarium, osmhraná to stavba z bílého a černého mramoru dle plánů Andree Pisana. Z ostatních klostřů pozoruhodný jest sv. Ondřej z r. 1136 s podivuhodnou kazatelnou od Giovannioho Pisana, sv. Bartoloměje z VIII. stol. s krásnou kazatelnou ze XIII. stol. z bílého mramoru od Guidona z Coma, sv. Jana s bohatým severním průčelím, křtítelnicí od Giov. Pisana a terrakottami od Andree della Robbia, chrám P. Marie s kupolí a krásným sloupovým atd. Vynikající budovy světské jsou: Palazzo pretorio ze XIII. stol. s krásným nádvořím, obecní palác z r. 1295 s překrásným gotickým průčelím, Ospedale del Ceppo z r. 1277 se sloupovím a krásným vlysem školy Robbiovy, palác Panciatichci, Cancellieri a j. v. Město má seminář, lyceum s knihovnou (22.000 sv.), gymnasium, technickou a průmyslovou školu, akademii věd, knihovnu fabronianskou (13.200 sv.), 5 nemocnic, divadlo, botanickou zahradu a jest sídlem biskupa, prefekta a soudního dvoru I. stolice. Proslulá jest zdejší výroba zbraní ode dávnych dob (byly prý zde vynalezeny pistole) a železného zboží vůbec, jsou zde továrny na jehly, nástroje hudební a hospodářské, látky vlněné, bavlněné i hedvábné, jircháry, brusirny horského krystalu v okolí nalezeného (*diamanti di P.*) a j. v. Rozsáhlé jest zahradnictví a hedvábnictví, okolí města jest oblíbeno jako letní sídlo obyvatelů Florencie a j. měst. Město jest rodištěm právníka a básníka Cina da Pistoja (†1337). — P. jest *Pistorium* Etruskův a *Pistoria* Římanů, v horách na sever odtud padl Catilina. Ve středověku zuřily zde krvavé spory mezi Guelfy a Ghibellini, r. 1329 zradou padlo město v moc Castruccia, po jehož smrti zmocnili se ho Florentci, a od té doby zůstalo při Toskáne. R. 1815 Rakušané porazili zde Murata. Srv. Zdekaer, Studii Pistojesi (Siena, 1889). *Tšr.* — Znána je P. svou diécesální synodou z r. 1786. Svolal ji po vůli arcivévody toskánského Leopolda (pozdějšího císaře) biskup pistojský a pratský Scipio Ricci, horlivý stoupěnc cirkevní reformy v duchu protipapežském. Synoda sešla se v září t. r. a měla 234 účastníků; činnost její nesla se směrem reformním s tendencemi rozhodně jansenistickými, gallickánskými a osvícenskými. Papež Pius VI. vystoupil proto proti ní r. 1794 bullou *Auctorem fidei*, v níž všech 85 článků jejich podrobně zcensuroval. Viz Atti e decreti del Concilio diocesano di P. (1798, 2 sv.).

Pistol viz Bambitka.

Pistole (špan. *pistoléte*), zlatý peníz ražený, dle podání, od XVI stol. ve Španělsku, tvaru prvotně nedokonale hranatého, od r. 1730 okrouhlého, ¹¹/₁₂ ryzosti (později méně). Čítal 2 escudos de oro. Podle vzoru **p.** raženy louisdory francouzské (1640—1708) a **p.** různých hodnot v Portugalsku, Itálii, Švýcarsku, Německu a Dánsku. V Německu **p.** platila 5 zlatých tolarů a nazývána podle panovníků friedrichsdor (v Prusku), augustdor (v Sasku), georgsdor (v Hannoveru, kdež raženy nejdéle) a též louisdor (v Brémách).

Piston [pistõn]: 1) **P.** u puškového zámku perkussního zbrani nyní již překonávaných uzounká krátká trubička ocelová nad průpalní dírkou. Na **p.** nastrojí se kapsle (zápalka), z níž traskavina úderem kladívka se vznávší zapalí skrz **p.** náboj (prach) v zadním konci hlavně. *FM.*

2) **P.** při plechových nástrojích dechových slove přístroj, kterým lze prodloužit nebo zkrátit zvukovou rourou. Nevlastně slove tak také kornet pistonový (viz Kornet).

Pistor, v římském mythu přijímá Jovovo, pod nímž ctěn na Kapitolu; **P.** znamenalo asi boha bleskometného, ale legenda římská spojujíc je se slovem *pistor* ve významu »pekař« vypráví, že Jovovi **P.**-ovi zřízen oltář, protože za obléhání Gallů ve snu poradil obráncům Kapitola, by házeli chlebem po nepřátelích, jako by měli jídla hojnost, což nepřátele pohnulo k ústupu. *klk.*

Pistoria viz Pistoja.

Pistorius: 1) **P. Jan**, řeč. též **Jan de Bakker** i **Jan z Woerdenu** podle rodiště (* kol 1498). Studoval teologii v Utrechtě a přilnul k učení Lutherovu, pročez otec ho poslal k Erasmusovi do Levny. Byv záhy na to vysvěcen, **P.** jal se kázat lidu, ale uvězněn za kázání svá; propuštěn byv na svobodu, odešel do Vitemberku, odkud se vrátil a kázal opětě přes přísný zákaz. R. 1525 vystoupil proti prodeji odpustků, začez jat a za předsednictví Jodoca Loveringa, místodržitele mechelnského, tři dni vyslýchán a k smrti odsouzen. Uškrcen a upálen pak 15. září r. 1525. Byl prvou obětí reformace v sev. Nizozemí. Spoluvězeň **P.**-iův Gnaphaeus, jenž unikl smrti, zanechal nám o něm zprávu v Joh. **P.**-ii Woerdensis ob evangelicae veritatis assertionem apud Hollandos primi omnium exusti martyrium (Štrasburk, 1529).

2) **P. Johannes** (Niddanus), něm. theolog a katolický polemik (* 1546 — † 1608). Stal se doktorem lékařství a byl tělesným lékařem markraběte badensko-durlašského Karla. R. 1575 z lutherství přestoupil k vyznání reformovanému a r. 1586 stal se katolíkem. Jako obháje katolictví vynikl zejména r. 1589 v theolog. hádání v Baden-Badenu. Opustiv dvůr badenský po smrti markraběte Jakuba, **P.** odebral se k biskupovi kostnickému Ondřejovi d'Austria a vstoupil tu do

duchovního stavu. Rudolf II. jmenoval jej cí. radou; kromě toho **P.** stal se proběstem ve Vratislavi a praelátem ve Fuldě. Napsal: *Jakobs Markgrafen zu Baden erbebliche Motifen* (1591); *Tractatus de communionem sub una* (1593); *Anatomia Lutheri* (dvě části, 1595 a 1598); *Wegweiser vor alle verführten Christen* (1599); vyšlo i česky z řádu jesuitského pod názvem *Enchiridion* v Olomouci r. 1600 a j. Tyto polemické spisy vyznačují se v duchu doby mlouvou velmi drsnou a hrubou. O dějiny zasloužil se **P.** publikacemi: *Rerum germanicarum scriptores* (3 sv., 1583—1607) a *Polonicae historiae corpus* (1582, 3 sv.).

3) **P. z Lucka Pavel**, spisovatel český (* 25. led. 1572 v Zatici — † 1630). Vzdělal se v Německu a v Itálii, kdež se stal mistrem svobodných umění a doktorem theologie. Působil nejprve jako arcikněz v Plzni (od r. 1601). S Plzeňskými nepohodl se však, asi pro založení nějakého kláštera ženského, v němž dlela Lidmila Markvartová z Chuděnic a Anna Kašpárská z Palatína, pro něž **P.** přeložil z vlastiny Vinc. Bruna *O umučení a z mrtvých vstání Pána našeho J. Krista rozjímání* (1603), sepsal r. 1598 a 1606 *Spůsob života pobožného* a složil, povolán byv r. 1608 na děkanství karlšteinské, *Laučení, když se z Plzně na Karlštejn ubíral* (1608). Z tohoto roku pochází též *Čvicení duchovní o přítomnosti boží*, jež máme dochováno, právě jako tři spisy uvedené, rukopisně v Roudnici. Z Karlšteina, kdež působil 10 let, vezl třikráte korunu českou ke korunovaci do Prahy, při korunovaci Matiašově, Annině a Ferdinanda II. Zvolen byv už r. 1603 kanovníkem vysehradským, povolán sem r. 1618, kdy se stal po J. Sixtovi děkanem; v hodnosti té setrval 12 let, vymáhaje horlivě statky kapitole odcizené. Zastaviv některé grunty kapitulní, dostal se s kanovnicí do sporu, ježž vyrovnal r. 1628 papežský legát Carraffa. Roku 1616 vydal v Praze *Kázání sv. Jana Zlatoustého o ne tálosti štěstí* a r. 1621 *Kašpara Šopia královská rada hispanšském u králi, kterak by všelijaké války vykonati mohl*. Bohatá knihovna jeho přivtělena knihovně klementinské. — Sr. Jireček, *Rukověť II.*, 121.

4) **P. Eduard**, malíř něm. (* 1796 v Berlíně — † 1862 v Karl. Varech). Studoval u Willicha na mal. akademii v Berlíně a v Drážďanech, načež 2 roky (1827—29) trávil v Düsseldorfě. Roku 1833 jmenován byl členem akademie berlinské. Maloval veliký počet genrů většinou humoristických a jadrných způsobem nizozemských malířův kabinetních; obrazy jeho vynikají charakteristikou a pravdivostí, někdy také ironickými narážkami na umělecký směr jeho druhů, což kritika často přísně mu vytýkala. Jmenujeme z nich: *Stařec* a *Stařena* (1824); *Hodina zeměpisu*; *Toiletta* (1827); *V atelieru umělcově* (1828); *Vesnický hudec* (1831); *Zdravý spánek* (1839), vesměs v berl. nár. galerii a mnohé z nich později reprodukovány zdrafi-

lými lithografiemi; v mus. vratislavském jest *Šiesta řezníková*. Mimo to: *Na kulečnicku*; *Starý politik*; *Opilý osel*; *Nemocná bota*. Naposled vystavoval r. 1856 dva obrazy z bavorských Alp.

Pístov: 1) **P.** (*Pistau*), far. ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Mariánské Lázně; 17 d., 132 ob. n. (1890), kostel sv. Bartoloměje z r. 1765 (ve XIV. stol. far.), 2ř. šk., mlýn; v okolí nachází se železná ruda.

2) **P.**, ve XIV. stol. **P i v n i č k a**, ves na Moravě, hejtm., okr. a pš. Jihlava, fara Rancířov; 25 d., 17 ob. č., 175 n. (1890), kaple Nejsv. Trojice. R. 1777 obec jihlavská rozprodala pozemky popl. dvora osadníkům. Nedaleko odtud dolováno na tuhu.

Pístovice, ves na Moravě, hejtm. a okr. Vyskov, fara Lulč, pš. Račice; 79 d., 510 ob. č. (1890), 1ř. šk. a 3 mlýny.

Pistrinum (lat.), u starých Římanů mlýnice, kde obilí bylo buď nohama vyšlapáváno nebo později v ručních mlýncích mleté. Poněvadž práce tato byla velmi těžká, posílání často otroci z trestu do **p**-na. Později znamená **p**. též tolik co **p e k á r n a**.

Pisty: 1) **P.**, ves v Čechách při vtoku Výrovky, do Labe, hejtm. a okr. Poděbrady, fara a pš. Sadská; 43 d., 248 ob. č. (1890). Stával zde kostel. — 2) **P.**, ves t. blíže pravého břehu Ohře, hejtm. Roudnice, okr. Libochovice, fara a pš. Budyně n. Ohří; 58 d., 318 ob. č. (1890), 1ř. šk.

Pistyani viz **P i š t' a n y** 2).

Pistiň, malorus. *Pustiň*, městečko v Haliči, v hejtm. a okr. kosovském se 3292 ob., z nichž je 2101 Rusinů, 341 Polákův a 848 Němců (1890); římsko-katol. a řecko-katol. far. kostel, pošta, telegraf a studené lázně.

Pisuerga, řeka v sev.-záp. Španělsku, pravý a největší přítok Duera, pramení na záp. svahu Peña Lebra v horách Kantaberských na s. provincie Palencia, blízko pramenů Ebra, stéká k j. údolím Pernia, tvoří hranici provincie Burgos, u Alar del Rey dodává část vody průplavu Kastilskému, pak protéká prov. Palencia a Valladolid a vlévá se 20 km pod Valladolidem do Duera. Délka její jest 250 km, úvodí měří 15.926 km², do Duera přivádí za vteřinu 14 m³ vody, hlavní přítoky jsou v pravo: Burejto, Abanades, Vallama, Carriona v levo: Camesa, Odra, Arlanzon, Tablada, Cevico a j. Šř.

Pisum, hrách, rostlinný rod čeledi motýlokvetých; jsou to byliny lysé, položené neb otáčivé, s listy zpeřenými, s úponkou jednoduchou neb dělenou, s velikými, na dolním kraji zubatými palisty. Květy velké stojí po 1—2 na koncích úžlabních, hladkých větevek. Kalich je hluboce pětklany a koruna normálně motýlovitá. Tyčinky jsou 2bratře a nesrostlé částky jejich nitěk asi stejně dlouhé; s boku smačklý semeník má kolinkovitě prohnutou, taktéž se stran smačknutou čnělku, jejíž horejší část jest na vnitřní straně vousatá. Semena uložena jsou po 4—6 v lusku. Dozrál poltí se od konce ke stopce ve dvě poloviny, které za parného

dne šroubovitě se stácejí a tím semena dále odmršťují. Tlusté dělohy zůstávají při kličení v zemi, nezezelenejí. Hrách pěstuje se pro lusky, výživná zrna obsahující hojnost látek bílkových (leguminu), i jako rostlina picní v několika odrůdách, z nichž nejrozšířenější jest **P. sativum hor tense** Poir, jenž má květy bílé (někdy na pavěze a křídlech narůžovělé) a semena kulatá, světle žlutá, dobré chuti; **P. s. arvense** Poir (h. rolní neboli šerý) má květy pestré (pavězu fialovou, křídla nachová a čunek bílý) a semena poněkud hranatá, zelenavě šedá, tečkovaná, chuti nevalné. Vnať čerstvá i suchá (hrachovina) jest dobrou pící. Vlast' hrachu dlužno hledati v Asii, neboť v sanskrtě hrách již se uvádí. Pěstovali jej již staří Řekové a Římané.

U nás pěstuje se téměř vždy hrách jary; hrách ozimý, jenž nesnese krutější zimy, seje se u nás zřídka, a to jen ve směsi se žitem ozimým, aby se nabylo píce. Vegetační doba hrachu jarního trvá při odrůdách ranějších kolem čtyř měsíců, při odrůdách pozdních i více než pět měsícův. — Půdu žádá hrách kyprou, nikoli však příliš sypkou; v lehkých písčitých půdách dají se toliko t. zv. peluška n. h. písečný, drobnozrná to odrůda s květem pestřím, misty pro pící pěstovaná. Nejlépe vyhovují hrachu hluboké půdy písčitohlinité a hlinité, zvláště obsahující dostatek trouchu a značnější množství vápna. Vápno v půdě vůbec hrachu velice prospívá a svědčí mu tudíž výtečně též dobré půdy slínovité a vápenité. Méně vhodny jsou půdy vazké, naprosto nevhodny vápnem chudé, mokré půdy jílovité, jakož i kyselé půdy trouchové. Síti má se hrách záhy, již v březnu nebo v dubnu; jen v krajinách pohorských s jarem sychravým a půdou vazkou prospěšnější jest setba pozdní. Ani tu nemá se však síti později než v prvních dnech měsíce května. Síti lze buď na plno nebo do řádků; setba řádková bývá výhodnější. Osiva spotřebuje se při setbě plně 2¹/₂—3, na chudších půdách i 3 ¹/₂ hl, při setbě řádkové dle vzdálenosti řádkův a houšťky setby v řádcích někdy méně než 1 ¹/₂ hl, jindy 2 ¹/₂, v chudší půdě i 3 hl na ha. V kypře půdě a při rané setbě stačí zaděláti semeno do hloubky 5 cm; v lehké, suché půdě nebo když jest se obávati, že by ptáci zrní mělce zadělání sebrali, zadělá se semeno hloub, alespoň na 7 neb 8 cm. Roste-li hrách velmi bujně, což stává se zvláště za vlhkého počasí, lehá a podehívá. Aby to se předešlo, sejí se mnohdy ve směsi s hrachem jiné rostliny, které jsou s to, aby mu byly oporou; k tomu stačí příměšek 20 až 25 % bobu koňského neb asi 30 % ovsa. — Z hojných škůdcův hrachu nejnebezpečnější jest brouk hrachový (*Bruchus pisi*); značné škody způsobiti mohou též mšice (*Aphis viciae*, *A. rumicis*, *A. ulmariae*), housenky některých můr (*Mamestra persicariae*, *M. oleraceae*, *M. pisi*, *Plusia gamma*), obaleč hrachový (*Graptolitha nebritana*) a j. Velmi